

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНИ»

П'ЯТИРІЧНИЙ ЗВІТ

П'ЯТИРІЧНИЙ ЗВІТ

*ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ УСТАНОВИ
«ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
НАН УКРАЇНИ»
(2019–2023 рр.)*

ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»

П'ЯТИРІЧНИЙ ЗВІТ

ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ УСТАНОВИ
«ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ НАН УКРАЇНИ»
(2019–2023 рр.)

Київ – 2023

*Рекомендовано до друку Вченою радою Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України»
(протокол № 9 від 28 грудня 2023 р.)*

П'ятирічний звіт про діяльність Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2019-2023 рр.) / Заг. ред. д.і.н., проф., член-кор. НАН України Кудряченка А.І., відпов. ред. к.і.н., доц. Солошенко В.В.; упоряд. м.н.с. Луцак В.В. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. 304 с.

Цим виданням започаткована нова серія, в якій представленні головні аспекти діяльності Інституту за 2019-2023 рр. У рубриках відображені головні напрями: наукова та видавнича діяльність, виокремлено найважливіші публікації та інтерв'ю співробітників у вітчизняних та іноземних ЗМІ. Окремо представлені аналітичні матеріали та експертні оцінки провідних фахівців Інституту, що пов'язані із найважливішими подіями світу. Після початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну на сайті Інституту була започаткована рубрика «Війна Росії проти України», матеріали якої представлені у даному виданні.

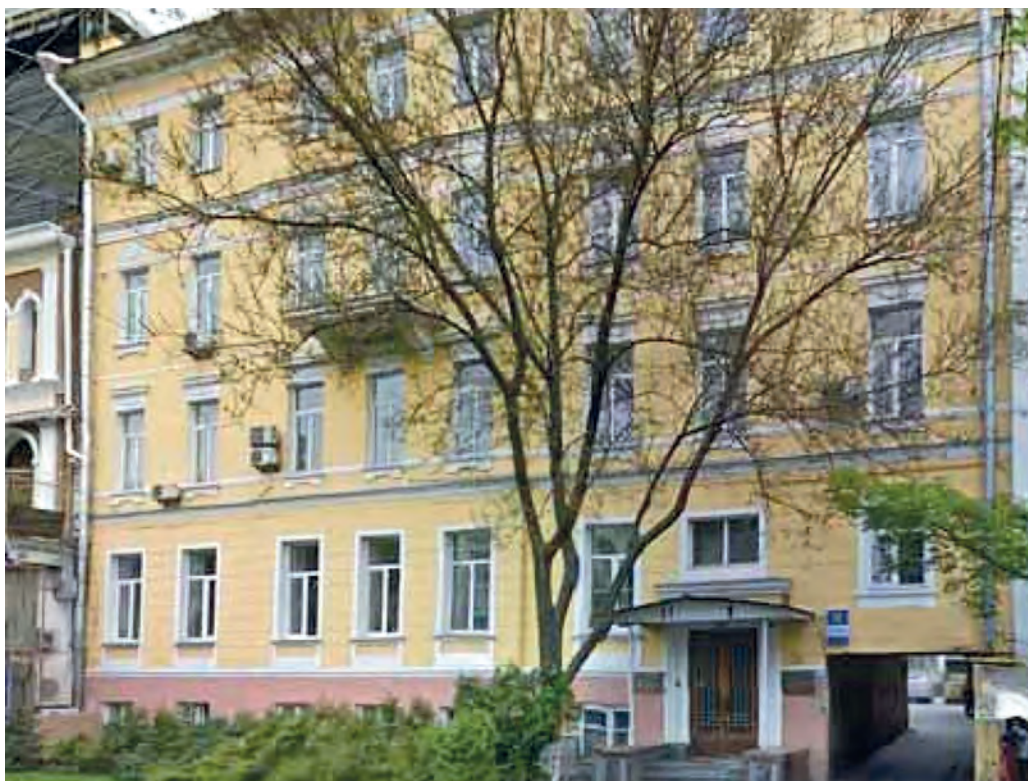
У підготовці видання використанні звітні матеріали Установи, інформація та аналітичні огляди, що представленні на сайті Інституту.

УДК 94 «2019/2023»

**ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»**

СЛОВА ПОДЯКИ

Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України» висловлює щиру вдячність нашим партнерам та друзям, колегам, експертам, дискусантам та рецензентам за плідну співпрацю та підтримку. Без Вашої допомоги і розуміння тонкощів роботи нашої наукової Установи в ускладнених умовах сучасної історичної доби, такого результату Інституту складно було б досягнути.

Зміст

Історія створення та засади діяльності Інституту	5
Партнерські та міжнародні зв'язки Установи.....	25
Наукова діяльність Інституту.....	37
Видавнича діяльність.....	115
Бібліотека Установи.....	149
Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії».....	153
Війна Росії проти України.....	157
Популяризація діяльності Інституту у ЗМІ, огляд новин	243
Експертні оцінки найважливіших подій світу.....	267
Пізнаємо разом історичну спадщину України.....	293

**ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ
ТА ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ
ІНСТИТУТУ**

Державну установу «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» створено згідно з постановою Президії НАН України від 21 вересня 2011 р. № 266 шляхом перейменування Інституту європейських досліджень НАН України.

Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України» є правонаступником Інституту європейських досліджень НАН України, перейменованого постановою Президії НАН України від 30.05.2001 р. № 156 з Інституту східноєвропейських досліджень НАН України, який був створений згідно з постановою Президії АН України № 268 від 7.10.1992 р.

Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України» – єдина наукова установа в Україні, яка системно та комплексно забезпечує організацію й проведення широкого спектру фундаментальних та прикладних досліджень за профілем своєї діяльності, виступає координатором міждисциплінарних досліджень закономірностей всесвітньо-історичного процесу та його сучасних особливостей, світового досвіду розв'язання актуальних суспільно-політичних, соціокультурних, соціально-економічних проблем.

Історія Інституту – це значною мірою історія відродження гуманітарної наукової думки України після здобуття державної незалежності. Вагомим досягненням Інституту всесвітньої історії – очевидний наслідок академічної свободи, ліквідації цензури та ідеологічного нагляду за гуманітарним знанням. Історія України у контексті європейської та світової історії завжди перебувала під пильним комісарським наглядом. Адаже в очах очільників СРСР незалежна наукова думка в Україні була фундаментальною загрозою самому існуванню радянської наддержави, в якій монополію на істину мала лише каста вищих партійних функціонерів. Ясна річ, без ентузіазму, кваліфікації і твердої налаштованості на інноваційний пошук організаторів наукового процесу, годі було сподіватись на серйозні результати.

Інститут створено з метою проведення й координації фундаментальних та прикладних досліджень, спрямованих на отримання та використання нових знань у галузі всесвітньої історії, дослідження проблем всесвітньо-історичного процесу та цивілізаційного розвитку, вивчення історичних зв'язків України з країнами і народами світу, розробки на цій основі реко-

мендацій для органів державної влади щодо стратегії інтеграції України у світове співтовариство та впровадження передового досвіду країн світу в практику суспільно-політичного і культурного життя України, підготовки висококваліфікованих наукових кадрів, задоволення соціальних, економічних і культурних потреб та інноваційного розвитку країни.

Постановою Президії НАН України від 21.09.2011 р. № 266 основними напрямками наукових досліджень Інституту визначено: 1) Теоретичні проблеми всесвітньо-історичного процесу; 2) Історія країн світу; 3) Історія міжнародних відносин; 4) Світовий культурно-цивілізаційний розвиток; 5) Суспільно-політичні та культурні взаємини України з країнами світу, аналіз і прогнозування розвитку цих взаємин.

Постановою Президії Національної академії наук України «Про впорядкування мережі наукових установ Національної академії наук України» № 165 від 02.07.2014 р. визначено додаткові напрями діяльності Інституту: світосистемні трансформації в умовах глобального розвитку, система міжнародних відносин в контексті планетарних викликів; цивілізаційні зрушення та конкуруючі версії прогресу сучасності; суспільно-політичні та культурні взаємини України з країнами світу, аналіз і прогнозування розвитку цих взаємин; соціально-політичні та інформаційні чинники сучасного світового розвитку; міжнародна безпека, врегулювання міжнародних конфліктів; вплив геополітичних процесів, міжетнічних та міжконфесійних відносин на міжнародну безпеку; глобалізація та регіоналізація.

КЕРІВНИЦТВО ІНСТИТУТУ

КУДРЯЧЕНКО Андрій Іванович – директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». З листопада 2008 р. Кудряченко А.І. очолює Інститут європейських досліджень НАН України, який перейменований від 21 вересня 2011 р. відповідно до Постанови Президії НАН України № 266 в Державну установу «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». Доктор історичних наук (1995 р.), професор (1997 р.), Заслужений діяч науки і техніки України (2012 р.), член-кореспондент Національної академії наук України (2018 р.), Дійсний

член Міжнародної кадрової академії (1997 р.), Академії вищої школи України (2012 р.), Академії політичних наук України (2016 р.), член правління Наукового товариства дослідження історії та культури Північно-Східної Європи (м. Геттінген, Німеччина; з 2012 р.), член Наглядової ради музейної історії Австрії (мм. Відень – Грац, Австрія; з 2015 р.); член правління Всеукраїнської спілки краєзнавців (з 2010 р.). історик, політолог-міжнародник, дипломат, фахівець у галузі всесвітньої історії новітнього часу. Директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України».

Андрій Іванович Кудряченко – засновник української школи германістики, фахівець у галузі всесвітньої історії та міжнародних відносин, автор понад 500 наукових праць, у т.ч. в тому числі 4 одноосібних та 48 колективних монографій, у 8 з яких – керівник авторського колективу. Автор та редактор 16 наукових доповідей. З під його пера та з його участю вийшли 10 підручників та 17 брошур. Публікувався в Австрії, Азербайджані, Білорусі, В'єтнамі, Греції, Німеччині, Молдові, Польщі, ПАР, Російській Федерації, Румунії, Словаччині, Японії.

Під керівництвом А.І. Кудряченка науковим колективом Інституту були розроблені нові концептуальні підходи до осмислення вітчизняних реалій

у контексті глобальних зрушень та посилення інтеграційних процесів на континенті. Запропонована директором нова концепція дослідження спирається на поєднання принципів конструктивістської й інституціональної парадигм, а також включає теоретичні елементи світ-системної теорії та культурно-цивілізаційні параметри.

Сфера наукових інтересів: історія європейських країн та міжнародних відносин повоєнного періоду; германістика, Голодомор, Голокост в Україні у європейському дискурсі. Спеціалізується на вивченні теоретичних проблем всесвітньо-історичного процесу; культурно-цивілізаційної взаємодії країн і народів в епоху глобалізації; історії повоєнної Німеччини, німецької меншини в Україні; українсько-німецьких відносин та дослідженні геополітичних перспектив України.

СОЛОШЕНКО Вікторія Віталіївна – з листопада 2018 р. заступник директора з наукової роботи Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», кандидат історичних наук (2005 р.), доцент (2012 р., учений секретар Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України»). Вікторія Віталіївна Солошенко – германіст, автор понад 170 наукових праць у вітчизняних і зарубіжних наукових виданнях (Федеративна Республіка Німеччина, Австрія, Люксембург, Чеська Республіка, Поль-

ща, Російська Федерація, Сполучені Штати Америки, Японія), у тому числі розділів у 8 колективних монографіях, учасник понад 130 наукових заходів, у тому числі у Федеративній Республіці Німеччина, зокрема, під патронатом Федерального міністерства культури і засобів масової комунікації ФРН, Республіці Австрія (за підтримки Федерального канцелярії), Люксембурзі (за підтримки Національної бібліотеки Люксембурга), Чеській Республіці, Литовській Республіці, Азербайджанській Республіці (за підтримки Ільхама Алієва).

Сфера наукових інтересів: історія та культурна політика Німеччини, Голокост в Україні, викрадення нацистами культурних цінностей в Україні, Німеччині, Австрії, проблеми реституції. Фахівець у галузі українсько-німецьких відносин (середина ХХ – початок ХХІ ст.) та у сфері культурних цінностей, втрачених або переміщених під час Другої світової війни.

БОГДАНОВИЧ Іван Іванович – заступник директора з науково-організаційної роботи та загальних питань Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» (2012 р.), кандидат економічних наук (1997 р.), доцент (2012 р.).

Сфера наукових інтересів: соціально-економічні, цивілізаційні аспекти трансформацій у пострадянських країнах, геополітичні перетворення в сучасній Європі, міжнародне військово-технічне співробітництво, світовий ринок та економіка озброєнь.

Автор 40 публікацій наукового та навчально-методичного характеру, в тому числі – 4 колективних монографій, з проблем європейської інтеграції України та окремих країн СНД, економічних аспектів цього процесу; трудової міграції наукових кадрів; країнознавства; учасник понад 100 наукових заходів.

ДЕМЕНКО Олександр Федорович – учений секретар Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» (з жовтня 2020 р.), кандидат політичних наук (2005 р.), доцент (2011 р.).

Автор понад 90 наукових публікацій, серед яких: 6 розділів у колективних монографіях, співавтор 3-х підручників, які отримали гриф Міністерства освіти і науки України, та 8 навчальних посібників. Учасник близько 50 наукових, у тому числі міжнародних, заходів.

Сфера наукових інтересів: міжнародні відносини, зовнішня політика України, європейська та євроатлантична інтеграція України, всесвітня історія, національна безпека, історія країн пострадянського простору.

Напрями наукових досліджень Інституту зумовлені актуальними потребами розвитку України. Сучасні глобальні процеси всесвітньо-історичного розвитку характеризуються безпрецедентною динамікою. Відбувається потужне геополітичне та гео економічне переструктурування світу, стрімкий перехід до нового постіндустріального технологічного укладу, який проходить у режимі вже четвертої науково-технологічної революції.

Разом з тим, уже кілька десятиліть поспіль людство переживає потужну світову соціально-економічну кризу, всі спроби подолання якої поки що не дали очікуваного результату. Як наслідок, продовжують наростати глобальні, екологічні, демографічна, енергетична, продовольча і, нарешті, воєнна проблеми, що загрожують існуванню всього живого на нашій планеті. Слід констатувати, що Україна попри відновлену державну самостійність так і не змогла здійснити проголошену повноцінну європейську та євроатлантичну інтеграцію. Повномасштабна російська агресія проти України спричинила найсерйознішу безпекову кризу в Європі з часів Другої світової війни. Нинішня війна загрожує не лише існуванню України як вільної і незалежної держави, але й руйнує заснований на правилах міжнародний порядок загалом. Вся архітектура безпеки, яка так складно формувалася на Європейському континенті протягом багатьох десятиліть, включно із взаємно узгодженими міжнародними зобов'язаннями, була вмить зруйнована.

Виходячи з цього стратегія розвитку Інституту спрямована на:

розробку нових концептуальних підходів до осмислення вітчизняних реалій у контексті глобальних зрушень та посилення інтеграційних процесів на континенті. Концепція досліджень спирається на поєднання принципів конструктивістської й інституціональної парадигм, а також включає теоретичні елементи світ-системної теорії та культурно-цивілізаційні параметри;

впровадження новаторських теоретичних, науково-методологічних та практичних підходів щодо ґрунтовних досліджень закономірностей історичного розвитку країн світу, місця українського народу і нашої держави у світових культурно-цивілізаційних процесах;

поєднання засад міждисциплінарного культурно-цивілізаційного аналізу дослідження співмірності духовно-культурних й цивілізаційних ознак європейського та українського соціуму, особливостей національної самоідентифікації українства на сучасному етапі, можливостей та викликів його входження до загальноєвропейського простору за ціннісними вимірами;

з'ясування тенденцій розвитку цивілізаційних процесів в умовах глобалізації, причин, сутності та наслідків глобальних і регіональних конфліктів, концептуальних засад еволюційного соціально-економічного розвитку транзитивних країн і України;

подолання історичних схем, міфів та концептуальних підходів щодо України, домінуючих у минулому, які ще й сьогодні побутують і справляють певний вплив у багатьох зарубіжних країнах, вироблення вітчизняного бачення всесвітньої історії та місця України в ній, подолання російсько-радянської схеми трактування всесвітньої історії, її визначальних віх;

підготовку висококваліфікованих науково-дослідницьких кадрів через аспірантуру та докторантуру Інституту.

інтенсифікацію активного співробітництва з провідними вітчизняними та зарубіжними академічними інститутами й університетами в галузі історичних та міждисциплінарних досліджень актуальних проблем історії та сучасності;

розробку аналітичних матеріалів та рекомендацій органам державної влади України з проблематики російсько-української війни, міжнародних відносин, взаємин України з країнами світу, вивчення їх досвіду в контексті суспільно-політичного реформування і системної модернізації нашої країни, окреслення напрямів спільної міжнародної активності.

Завдання, що нині стоять перед Українською державою у контексті протидії російському агресору, потреби в ствердженні України в колі європейських держав і народів світу, у прискоренні та оптимізації трансформаційних процесів вкрай актуалізували необхідність урахування позитивного (і негативного) досвіду суспільного транзиту інших країн і народів, впровадження передового світового цивілізаційного досвіду у практику вітчизняного суспільно-політичного і культурного життя, а отже гранично підсилили значення фундаментальних і прикладних досліджень з актуальних проблем всесвітньо-історичного процесу та світового культурно-цивілізаційного розвитку, вивчення історичного досвіду країн світу, історичних зв'язків України з країнами і народами світу.

Науковий колектив Інституту зорієнтований на поглиблення досліджень з окреслених напрямів і залучення до них широкого кола вітчизняних та іноземних фахівців, стейкхолдерів, у тому числі здобувачів вищої освіти третього освітньо-наукового рівня до активної роботи в цій сфері.

За підсумками реалізації стратегії розвитку Установи протягом звітного періоду отримана низка вагомих наукових результатів. Зокрема:

– проаналізовано основні міжнародно-політичні передумови, які уможливили початок повномасштабного воєнного наступу РФ проти України 24 лютого 2022 р. Доведено, що безвідносно того які цілі війни проти України формулюються й подаються російським керівництвом, головною метою кремля залишається руйнація України як незалежної держави, знищення її військової та цивільної інфраструктури, а також довільне розчленування її території шляхом анексії окупованих регіонів. Встановлено, що для України головна мета у протидії російській агресії полягає у нейтралізації зовнішніх загроз існуванню держави та нації, відновленні повного державного суверенітету та територіальної цілісності у міжнародно визнаних кордонах 1991 р.;

– з'ясовано, що розв'язана Росією війна проти України є спробою РФ зруйнувати очолювану Заходом міжнародну систему відносин й нав'язати власне розуміння безпеки, відповідно до якого існуючий міжнародний порядок замінює анархія, зникає межа між миром і війною, а наявність ядерної зброї забезпечує безкарність актів агресії кремля та загарбання ним територій сусідніх країн. Обґрунтовано положення, що США і КНР у майбутньому залишатимуться найбільш потужними та впливовими світовими державами, які мають відмінні й здебільшого конкурентні інтереси у різних регіонах світу. Водночас компроміс між ними у питаннях, пов'язаних з російсько-українською війною, потенційно міг би призвести до припинення воєнних дій та відновлення миру на прийнятних для України умовах;

– досліджено еволюцію політики НАТО після початку російсько-української війни 2022 р. Встановлено, що напад на Україну став потужним імпульсом до переосмислення ролі й перспектив розвитку Організації Північноатлантичного договору, насамперед, щодо необхідності зміцнення оборонного потенціалу Альянсу, розширення географічних меж його діяльності, уточнення спектра безпекових завдань. Обґрунтовано тезу, що визначення чітких і зрозумілих перспектив вступу нашої держави до Альянсу не лише допоможе Україні, але й створить перспективи для встановлення довгострокового стійкого миру в Європі;

– з'ясовано особливості європейської інтеграції України в умовах російської агресії. Встановлено, що повномасштабна збройна агресія Росії проти України стала каталізатором багатьох політичних процесів на Європейському континенті. Зокрема, вона надала потужного імпульсу для перегляду багатьох аспектів відносин України та ЄС, прискорила євроінтеграційні процеси в нашій державі, призвела до глибинних змін у суспільній свідомості українців та сприяла зміцненню консолідації і солідарності європейських країн;

– досліджено теоретико-методологічні засади міжнародних відносин і трансформаційних процесів у Європі під час «холодної війни». Систематизовано сутність та визначальні ознаки феномену «холодної війни» як специфічного явища міжнародних відносин біполярної доби. Проведено порівняльний аналіз тенденцій та процесів виникнення «холодної війни» на етапі формування та становлення біполярної системи з сучасними міжнародно-політичними процесами. Досліджено історичні передумови суперництва між Сходом та Заходом;

– проаналізовано зміст, специфіку та еволюцію політики пам'яті провідних європейських країн щодо Другої світової війни; визначено суспільно-по-

літичні, соціальні та економічні детермінанти сучасних «війн пам'яті» та «битв за минуле», що пов'язані з Другою світовою війною. Досліджено методологічні концепти, нові вектори «політики пам'яті», з'ясовано загальний стан історико-меморіального осмислення Другої світової війни в провідних європейських країнах. Систематизовано та концептуалізовано історичний досвід реалізації політики пам'яті як складової державної стратегії досягнення національної єдності, виокремлено форми, методи та засоби актуалізації історичної пам'яті як дієвої компоненти націєтворчих процесів і забезпечення суспільного консенсусу. Встановлено, що російсько-українська війна змусила звернути увагу на східноєвропейський вектор політики пам'яті, зокрема на злочини націонал-соціалізму на окупованих в роки Другої світової війни територіях Східної Європи. Виокремлено актуальні для сучасної України аспекти історичного дискурсу пам'яті про Другу світову війну в окремих європейських країнах;

– досліджено політичні практики та суспільні моделі нових незалежних держав, спрямовані на подолання (або реактуалізацію) тоталітарного спадку СРСР, визначено основні проблеми суспільно-політичної трансформації колишніх радянських республік. Досліджено вплив зовнішніх (міжнародних) чинників посттоталітарної трансформації суспільних і політичних структур на пострадянському просторі. З'ясовано засади становлення зовнішньо-політичного курсу пострадянських країн, визначено основні напрями еволюції їх відносин з провідними країнами світу й міжнародними організаціями. На підставі аналізу зовнішньополітичних орієнтацій пострадянських держав та чинників, які на це впливали, зроблено узагальнюючий висновок про остаточну геополітичну сегментацію пострадянського простору та втрату його цілісності;

– ґрунтовно проаналізовано історичні передумови соціально-економічного розвитку пострадянських країн. З'ясовано місце радянських республік у тогочасній загальносоюзній економіці; визначено ключові характеристики їх соціально-економічного розвитку на момент розпаду СРСР; встановлено внутрішні чинники (ресурсні, людські, структурні тощо) особливостей соціального та економічного поступу пострадянських держав; визначено складові взаємозв'язку між цивілізаційно-культурним і соціально-економічним базисом, з одного боку, та трансформаційних перетворень поступу країн пострадянського простору, з іншого боку.

– досліджено особливості історичного розвитку країн Азійського континенту у контексті загострення глобального суперництва у світі. Визначено вплив динамічних змін у геополітичному балансі на світовому рівні на трансформаційні та модернізаційні процеси розвитку азійських країн

у XXI ст. Доведено, що загострення суперництва між основними глобальними центрами сили стало одним з головних чинників впливу на характер, особливості та динаміку трансформаційних змін у форматах ключових моделей історичного розвитку азійських країн;

– проаналізовано особливості розвитку Австралії у другій половині XX ст. Встановлено, що Австралія відіграла важливу роль у роботі глобальних і регіональних міжнародних організацій та активно підтримувала на міжнародному рівні держави Океанії. Проаналізовано спонукальні чинники створення тристороннього партнерства в галузі безпеки між Австралією, Великобританією та США (AUKUS), однією з яких є необхідність протидіяти агресивній політиці Китаю в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Доведено, що співробітництво в рамках AUKUS сприятиме підвищенню оборонних спроможностей трьох держав та позитивно впливатиме на міжнародну безпеку.

Все це, як ніколи, актуалізує постановку та успішне розв'язання проблем, пов'язаних із розумінням логіки всесвітньої історії, оцінку потужних світоглядно-ціннісних трансформацій, які дозволяли в минулому і можуть допомогти в майбутньому на локальному та глобальному рівнях знову вийти на режим стійкого інноваційного розвитку. Останнє передбачає розкриття механізмів історичної еволюції, починаючи від стародавніх і до новітніх часів, без чого неможливе вкрай необхідне успішне довгострокове прогнозування та побудова ефективних моделей антикризового розвитку, в тому числі і передусім для України.

Інститут здійснює підготовку і видає унікальну енциклопедію «Країни світу і Україна» як фундаментальне дослідження закономірностей історичного розвитку країн світу, місця українського народу і нашої держави у світових культурно-цивілізаційних процесах, розвитку двосторонніх відносин. Метою енциклопедії є сприяння поширенню в міжнародному інформаційному просторі даних про історичну тяглість статусу України як міжнародного актора. За рівнем розробки й комплексністю подачі матеріалу подібних видань в Україні не існує. Автори надають українське бачення всесвітньої історії та місце України в колі держав і народів світу. Фундаментальне академічне викладення на основі вітчизняних і зарубіжних джерел, новітніх статистичних даних світових організацій спростовує упередженні міфи й концепції щодо історії України і її зв'язків з країнами світу, що домінували в минулому і ще сьогодні побутують у багатьох зарубіжних країнах. У кожному томі, кожній статті енциклопедії висвітлюються не лише актуальні дані щодо розвитку держави відповідного регіону, а й подається її історія, еволюція політичної системи до сьогодення, складові економічного

зростання з другої половини ХХ ст., історичні зв'язки цієї країни з Україною від давнини й до нинішнього часу, вказуються визначні об'єкти культурно-цивілізаційної спадщини відповідної держави.

28 грудня 2017 року відбулась знаменна подія – виповнилось 25 років Інституту всесвітньої історії НАН України. Колектив Інституту відзначив цей ювілей урочистим засіданням. Загальноновизнаний фахівець у галузі новочасної історії України, академік НАН України, Голова національного комітету істориків, Академік-секретар Відділення історії, філософії та права, Валерій Смолій у своєму привітальному слові відзначив вагомий внесок Інституту у розвиток дослідницьких стратегій не лише історичної науки, але й гуманітарного знання у цілому. Він також вручив співробітникам Інституту відзнаки Президії Національної академії наук України. Вельми показово, що Президія Національної академії наук України, Центральний комітет профспілки працівників Національної академії наук України нагородили Почесною грамотою трудовий колектив Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» за багатолітню плідну високопрофесійну працю, вагомий внесок у розвиток фундаментальних і прикладних досліджень історичних зв'язків України з країнами і народами світу, розроблення стратегії її інтеграції у світове співтовариство та з нагоди 25-річчя від дня заснування установи. На урочистому засіданні були присутні гості з наукових установ, вищих навчальних закладів та видавництв України.

Розпорядженням Президії Національної академії наук України «Про координацію та організаційне забезпечення в НАН України вирішення питань євроатлантичної інтеграції та міжнародної безпеки» №90 від 14.02.2019 р. на Інститут покладено функції базової установи НАН України з дослідження проблем європейської інтеграції та міжнародної безпеки. Розпорядження зобов'язує Державну установу «Інститут всесвітньої історії НАН України» активізувати дослідження геополітичних та соціокультурних аспектів євроатлантичної інтеграції, взаємин України з країнами Європи та Північної Америки, тенденцій трансформації системи міжнародних відносин на сучасному етапі та їх впливу на міжнародну безпеку.

Постановою Президії Національної академії наук України «Про створення Центру з дослідження проблем міжнародної безпеки» №257 від 31.08.2022 р. з метою активізації в НАН України досліджень проблем міжнародної безпеки, сприяння виробленню концептуальних засад зовнішньої політики України в Державній установі «Інститут всесвітньої історії НАН України» створено Центр з дослідження проблем міжнародної безпеки як міждисциплінарний науковий підрозділ Установи. Основними завданнями Центру визначено, перш за все, наступні – виконання наукових досліджень та підготовку інформаційно-аналітичних матеріалів, пропозицій та рекомендацій для органів державної влади України з проблематики: сучасних геополітичних реалій, міжнародної безпеки у глобальному та регіональному вимірах, визначення місця України у системі відносин з провідними світовими і регіональними гравцями; обґрунтування основних напрямів зовнішньої політики України в умовах російської агресії та формування нового світового порядку, розвитку процесів європейської та євроатлантичної інтеграції; позиціонування Росії в сучасному світі, зовнішньополітичної діяльності РФ, російської політики в сфері міжнародної безпеки; політики РФ щодо України, внутрішніх і зовнішніх чинників, умов її формування та реалізації; розроблення механізмів захисту національних інтересів та зміцнення суверенітету України у відносинах з Росією, іншими державами та міжнародними організаціями.

До кола завдань Центру також віднесено – інформування громадськості в Україні та за кордоном про: зовнішньополітичні і безпекові пріоритети Української держави; проблеми і перспективи європейської та євроатлантичної інтеграції України; реальний стан і перспективи українсько-російських відносин; причини і хід війни РФ проти України; зусилля України та її міжнародних партнерів, спрямовані на відновлення територіальної цілісності України.

Станом на грудень 2023 р. в структурі Інституту функціонувало 5 наукових відділів: відділ теорії та методології всесвітньої історії (завідувач відділу чл.-кор. НАН України, д.і.н., проф. Кудряченко А.І.), відділ глобальних і цивілізаційних процесів (завідувач відділу д.політ.н., проф. Зернецька О.В.), відділ трансатлантичних досліджень (завідувач відділу к.і.н., доц. Толстов С.В.), відділ історії нових незалежних держав (завідувач відділу к.і.н., доц. Бульвінський А.Г.), відділ історії країн Азії та Африки (завідувач відділу к.і.н., доц. Швед В.О.).

В Інституті створені відомі в країні та за її межами наукові школи з проблем: *германістики, культурно-цивілізаційних досліджень, глобалістики, трансатлантичних досліджень, сходознавства й африканістики, школа досліджень пострадянського простору та країн Центрально-Східної Європи.*

Директор Інституту, чл.-кор. НАН України проф. Кудряченко А.І. започаткував у незалежній Україні дослідження за такими науковими напрямками, як **сучасна германістика** (історія повоєнної Німеччини, подолання дводержавності німецького народу, конституційно-правові засади демократичного поступу ФРН, сутнісні складові партійно-політичної системи, шляхи утвердження політичного лідерства за системи «канцлерської демократії», тенденції формування та реалізації глобальної політики ФРН у сучасних умовах, розвиток українсько-німецьких відносин, зокрема політичних консультацій на найвищому рівні, формування асоціації міст-партнерів) та дослідження проблем **взаємодії держав і народів світу в добу глобалізації з позицій культурно-цивілізаційного аналізу**. Це збагатило вітчизняну соціогуманітаристику в цілому та історичну науку, зокрема дослідженнями закономірностей розвитку міжнародних відносин, формування політичних демократичних інституцій в країнах Європи та в Україні. Ним узагальнено історичний досвід інтеграційних процесів у постбіполярний період, обґрунтовано специфіку та напрями євроінтеграційної стратегії України на сучасному етапі, а також визначено роль, місце і перспективи України у світовому геополітичному просторі.

Очолований Андрієм Івановичем Кудряченком **відділ теорії та методології всесвітньої історії** продовжує розвивати **культурно-цивілізаційну школу**, започатковану Інститутом ще тоді, коли він носив назву «Інститут

європейських досліджень НАН України». Науковцями відділу було розроблено нові концептуальні підходи до осмислення вітчизняних реалій у контексті глобальних зрушень та посилення інтеграційних процесів на континенті. Запропонована нова концепція дослідження спирається на поєднання принципів конструктивістської й інституціональної парадигм, а також включає теоретичні елементи світ-системної теорії та культурно-цивілізаційні параметри. На засадах міждисциплінарного культурно-цивілізаційного аналізу науковцями слушно доведено співмірність духовно-культурних та цивілізаційних ознак європейського та українського соціуму, розкрито особливості національної самоідентифікації українства на сучасному етапі, можливості та виклики входження його до загальноєвропейського простору за ціннісними вимірами.

Відділ глобальних та цивілізаційних досліджень, очолюваний доктором політичних наук (2000 р.), професором (2004 р.) Зернецькою О.В. продовжує плідно розвивати українську наукову **школу глобалістики**. Відділ є спадкоємцем цього наукового напрямку, започаткованого академіком НАН України, д.економ.н., проф. Олегом Григоровичем Білорусом. Історія відділу пов'язана з іменами таких видатних науковців як доктори історичних наук Олександр Миколайович Гончаренко, Юрій Михайлович Мачейко, Валентина Андріївна Зленко. Українська нау-

кова школа глобалістики, створена відділом, розвивається й завдяки регулярним міжнародним конференціям з проблем глобалістики, які проводяться спільно з іншими вітчизняними та іноземними науковими установами. Тематика наукових досліджень відділу охоплює проблематику міжнародної глобальної економічної, комунікаційної та екологічної конкурентоспроможності, глобалізму і регіональної глобалістики, домінування корпоративної системи у світі як породження сил глобалізації.

Історія відділу трансатлантичних досліджень, що працює під керівництвом кандидата історичних наук (1983 р), доцента (1992 р.) Толстова С.В., пов'язана з іменами таких видатних науковців як доктори історичних наук, професори Євген Євменович Камінський, Борис Михайлович Гончар, Борис Іванович Канцелярук та ін. Колектив відділу продовжує наукові традиції **школи трансатлантичних досліджень**, вивчаючи проблеми міжнародних відносин країн Європи та Америки, глобальних і регіональних аспектів функціонування міжнародних систем. Співробітники відділу досліджують історію та тенденції трансформацій міжнародних відносин з акцентом на питаннях теорії, практичного досвіду та особливостей взаємодії міжнародних акторів сучасного світу.

Історія відділу історії країн Азії та Африки, очолюваного кандидатом історичних наук (1981 р.), доцентом (1984 р.) Шведом В.О., пов'язана з іменами відомих науковців, які своєю плідною працею сприяли розвитку української історичної науки в її афро-азійському напрямі. Серед них – д.і.н., проф. Ігор Федорович Черніков – відомий тюрколог, засновник відділу академічної установи НАН України; д.і.н., проф., Леонід Авдійович Лещенко – дипломат, китаєзнавець; д.і.н., проф. Віктор Костянтинівич Гура – відомий африканіст та інші відомі фахівці в галузі сходознавчих студій та африканістики. Відділ займається дослідженням проблем трансформаційних перетворень, що походять з потужних периферійних регіонів Азії та Африки; виявленням значення цивілізаційного чинника у цьому процесі; визначенням закономірностей

піднесення нових центрів та форматів інтеграції в афро-азійському просторі як складової всесвітнього історичного розвитку та гідно продовжує і поглиблює здобутки **української школи сходознавства й африканістики**.

Відділом історії нових незалежних держав, який очолює кандидат історичних наук (1998 р.), доцент (2005 р.) Бульвінський А.Г., започатковано **школу досліджень пострадянського простору та країн Центрально-Східної Європи**. Ця нова школа, будучи затребуваною, плідно розвивається науковцями відділу, до досліджень якого у різних формах залучаються представники різних напрямів соціогуманітаристики з академічних наукових установ, закладів вищої освіти, в тому числі з-за кордону. Тематика наукових досліджень охоплює проблеми історії нових незалежних держав Центральної та Східної Європи, а також держав, що виникли чи були відновлені на території колишнього СРСР; трансформації політичних систем у країнах Європи та СНД; моделі та динаміку політичних, соціокультурних, етнонаціональних процесів в країнах Центрально-Східної Європи і на пострадянському просторі; еволюцію міжнародних відносин у регіоні під впливом геополітичних чинників. Відділ здійснює дослідження комплексу історичних, політичних, соціально-економічних та культурно-цивілізаційних факторів, що впливають на характер, спрямованість, зміст та напрями модернізаційних процесів у країнах пострадянського простору.

За результатами оцінювання установи, проведеного у листопаді 2018 р., визнано, що Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України» займає провідні позиції в розробці фундаментальної академічної теорії всесвітньо-історичного процесу та методології його дослідження, формуванні адекватного сучасним потребам бачення закономірностей розвитку та трансформації спільнот, країн і регіонів, поглибленні історичного знання з проблематики світового досвіду застосування державних практик розв'язання актуальних проблем суспільних і державних проблем: регулювання міжетнічних і міжгрупових взаємин, інтеграції регіональних ідентичностей до загальнонаціональної, розумінні сучасних тенденцій, можливостей та перспектив протидії потенційним загрозам переростання регіоналізму в регіональний сепаратизм, дослідженні зарубіжного досвіду щодо можливостей і ефективних шляхів розв'язання зазначених проблем, узагальнення та

концептуалізація світового досвіду в цій сфері та виявлення ролі міжнародної спільноти, міжнародних структур та інституцій у процесах відновлення державного суверенітету на всій території України; дослідження, які здійснюються в Інституті, спрямовані на визначення ефективних інструментів гармонізації інтересів регіонально локалізованих суспільних груп (етнічних, релігійних тощо) та необхідних для того державних заходів з інтеграції регіональних спільнот до загальнодержавного простору. Інститут має вагомі наукові та практичні результати діяльності, визнані на найвищому національному і міжнародному рівнях, має високий науковий потенціал та ефективно його використовує, здійснює вплив на науково-технічний, соціально-політичний та соціокультурний розвиток країни, інтегрований у світовий науковий простір. Державну установу «Інститут всесвітньої історії НАН України» **віднесено до категорії «А»**. Відділ теорії та методології всесвітньої історії **віднесено до категорії «А»**, відділ глобальних і цивілізаційних процесів **віднесено до категорії «А»**, відділ трансатлантичних досліджень **віднесено до категорії «А»**, відділ історії нових незалежних держав **віднесено до категорії «А»**, відділ історії країн Азії та Африки **віднесено до категорії «А»**.

У 2020 р. Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України» успішно пройшла державну атестацію наукових установ (протокольне рішення № 05-ЕК/2020 від 19.11.2020 р.), відповідно до якої Інституту було присвоєно **І класифікаційну групу**.

У 2023 р. науковий колектив Інституту в складі 54 наукових працівників, серед яких 14 докторів наук, 33 кандидати наук та 2 доктори філософії, здійснював наукові дослідження за тематикою фундаментальних та прикладних тем НДР: «Пам'ять про Другу світову війну: історичний дискурс європейських країн» (фундаментальна базова); «Взаємодія та суперництво центрів сили та інтеграційних об'єднань (2000–2020 рр.)» (фундаментальна базова); «Історичні засади та виміри соціально-економічного поступу пострадянських країн» (фундаментальна базова); «Зовнішня політика азійських країн в умовах формування нового світового порядку у першій чверті ХХІ ст.» (фундаментальна базова); «Австралія і Океанія в контексті регіональних і глобальних викликів (перша чверть ХХІ століття)» (фундаментальна базова); «Особливості подолання тоталітарного спадку у країнах пострадянського простору (1991–2022 рр.)» (виконувалася протягом 2023 р. у рамках програмно-цільової та конкурсної тематики НАН України).

**ПАРТНЕРСЬКІ
ТА МІЖНАРОДНІ
ЗВ'ЯЗКИ УСТАНОВИ**

Продовжуючи встановлені Інститутом європейських досліджень НАН України, Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України» зміцнює та розширює партнерські відносини з вітчизняними та зарубіжними науковими і освітніми установами. Зокрема, нині договірні відносини наш Інститут має з такими вітчизняними освітньо-науковими закладами, їх факультетами: з історичним факультетом Національного університету імені Тараса Шевченка, історичним факультетом Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», Харківським національним педагогічним університетом імені Григорія Сковороди, Кам'янець-Подільським національним університетом імені Івана Огієнака, Київським університетом імені Бориса Грінченка, з Науковою установою «Академія «Українська Політія» тощо.

Інститут співпрацює і проводить міжнародні заходи із науковцями багатьох країн.

Співробітництво із міжнародними науковими інституціями.

Протягом 2018–2023 рр. зусилля Інституту у цьому контексті були спрямовані на: здобуття престижних грантів та премій провідних зарубіжних наукових установ та закладів вищої освіти, фондів; організацію та проведення спільних наукових досліджень з проблематики, яка є важливою для історичної науки; обмін науковцями з метою розв'язання конкретних питань, що виникають у процесі досліджень, обговорення результатів, розробки та координації подальших дій; організація різноманітних наукових заходів (конференцій, симпозіумів, круглих столів, семінарів тощо) з різних наукових проблем; спільну участь у роботі міжнародних форумів за результатами спільної діяльності; обмін науковою літературою, інформаційними довідковими та іншими виданнями, зокрема й електронними; підготовку й видання спільних наукових робіт і колективних монографій; підготовку і видання спільних спецвипусків журналів; сприяння доступу вчених (аспірантів, стипендіатів) до відповідних бібліотек і архівів; надання академічних консультацій з питань, що входять до компетенції експертів Інституту;

сприяння в підготовці й атестації наукових кадрів, у тому числі й через аспірантуру, шляхом стажування і обміну досвідом, участі вчених Сторін у роботі спеціалізованих рад і редколегій наукових журналів іншої Сторони на правах членів цих рад і редколегій.

Співпраця із зарубіжними науковими інституціями здійснюється в Інституті у наступних форматах: укладання дво- та багатосторонніх договорів про співпрацю, стажування співробітників за кордоном, участь співробітників у наукових заходах за кордоном, проведення спільних заходів і реалізація проєктів із зарубіжними вченими, участь науковців установи у роботі міжнародних організацій, комітетів, міжнародних наукових рад, експертних комісій, редколегій наукових видань тощо.

Протягом звітнього періоду здійснювалося міжнародне наукове співробітництво та продовжувалися плідні наукові контакти, обмін науковою продукцією з Інститутом європейської інтеграції та політичних наук Академії наук Республіки Молдова (м. Кишинів, Молдова); Бакинським слов'янським університетом (м. Баку, Азербайджан); Вільнюським університетом (м. Вільнюс, Литва); Республіканським Державним підприємством з вправом господарського ведення «Институт історії і етнології імені Ч.Ч. Велиханова» Комітету науки Міністерства науки і вищої освіти Республіки Казахстан та іншими.

Інститутом дослідження наслідків воєн ім. Людвіга Больцмана, (Грац-Відень-Раабс, Австрія); Словацькою асоціацією зовнішньої політики (м. Братислава, Словаччина); Архівом національної безпеки при університеті Джорджа Вашингтона (м. Вашингтон, США); Центром історичних досліджень Польської академії наук у Берліні (м. Берлін, ФРН); Інститутом культури та історії німців Північно-Східної Європи (м. Люнебург, ФРН); Науковим Центром «Фукідід» Університету Париж II Пантеон Ассас (Франція), Геттінгенським дослідницьким центром (м. Геттінген, ФРН); Інститутом соціальних досліджень Охара / Університетом Хосей (м. Токіо, Японія),

Міжнародні заходи, організовані за участі Інституту.

Результатом міжнародної наукової співпраці стала системна участь співробітників Інституту в міжнародних наукових заходах, які проводилися зарубіжними науковими установами або спільно з ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», а також організація та проведення Інститутом міжнародних наукових конференцій за участю науковців – представників іноземних партнерів. Протягом 2019–2023 рр. Інститутом було організова-

но та проведено близько 40 міжнародних наукових конференцій, семінарів, круглих столів тощо, участь в яких взяли науковці із багатьох країн, зокрема, представники США, Австралії, Японії, КНР, Індії, ФРН, Франції, Австрії, Польщі, Словаччини, Чехії, Литви, Казахстану, Азербайджану, Узбекистану та інших країн.

Закордонних відряджень науковці Інституту за рахунок бюджетних коштів протягом звітного періоду не здійснювали. Проте наукові співробітники регулярно брали очну та заочну участь у наукових заходах за кордоном. Усього було представлено більше 120 наукових доповідей та виступів на різноманітних міжнародних конференціях, симпозіумах, семінарах, круглих столах тощо. Співробітники Інституту також взяли участь у роботі багатьох наукових заходів з міжнародним статусом (конференціях, круглих столах, форумах, симпозіумах тощо), які проходили в Україні. Науковими працівниками Інституту зроблено 124 виступи та повідомлення у рамках зазначених міжнародних наукових заходів. Серед міжнародних заходів, організованих за участі Інституту, зокрема слід відзначити:

– міжнародний круглий стіл «Культурні та академічні відносини між країнами Східного блоку та Заходом у період «холодної війни». м. Київ, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»; Інститут соціальних досліджень Охара/Університет Хосей (Токіо, Японія); Ягелонський університет (Краків, Польща). 15.11.2019 р. (Кудряченко А.І.; Солошенко В.В.);

– міжнародний симпозіум товариства Принца Альберта, присвячений 200 річному ювілею з Дня народження королеви Вікторії і принца Альберта (у співпраці з Технічним університетом, кафедрою нової і новітньої історії, європейської історії XIX–XX ст. м. Хемніц.) К.і.н., доц. Солошенко В.В. виступила з доповіддю «Attraktiv und elegant: Victorianische Mode und Schmuck – Einfluss in der Ukraine» «Приваблива і елегантна. Вікторіанська мода і прикраси – вплив в Україні» 25.08.2019-3.09.2019. (м. Кобург, ФРН);

– міжнародна наукова конференція «Wars in Ukraine in the 20th and 21st Century: Media, Experts, Desinformation» («Війни в Україні в XX та XXI століттях: медіа, експерти, дезінформація»). м. Регенсбург, ФРН. Німецько-українська комісія істориків, Інститут Південної і Південно-Східної Європи. 17-23.10.2022 р. (Стельмах С.П.);

– міжнародна наукова конференція присвячена 80-річчю депортації етнічних німців у віддалені райони Радянського Союзу «Без права повернення...». м. Київ, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Геттін-

генський дослідницький центр (м. Геттінген), Рада німців України (м. Київ), ГО «Міжнародне товариство німців України-Відергебурт» (м. Київ) 15-16.10.2021 р. (Кудряченко А.І.; Солошенко В.В.);

– міжнародна наукова конференція «NS-Raubgut aus dem östlichen Europa in Bibliotheken Provenienz – Restitution – Forschungsstand» Institut für Ost- und Südosteuropaforschung, Regensburg, Deutschland) м. Регенсбург, ФРН. Інститут Південної і Південно-Східної Європи («Награбоване нацистами з бібліотек Східної Європи. Провенієнція – реституція – стан досліджень») 9–10.11. 2023.(Солошенко В.В.);

– у рамках міжнародного проекту «Connecting threads: histories of textile practices in Ukraine and Belgium» в університеті Хаддерсфілда, Британія 23 лютого 2023 р. Перга Т.Ю. зробила презентацію на тему «Jewish women's identities in the Early Soviet Union: crafting in a changing environment»;

– міжнародна наукова конференція «Re-Constructing Perestroika(s) In Search of a New Vocabulary for the Transformation of Central and Eastern Europe and Eurasia», яка пройшла 14–15 березня 2024 р. в Празі. Доповідь була присвячена ролі української діаспори в США і Канаді у розвитку екологічного руху в Україні в період перебудови в СРСР (Перга Т.Ю.);

– міжнародна наукова конференція «Російсько-українська війна, рік потому: Виклики та перспективи». м. Ліон, Франція. Католицький університет Ліона. 24.02.2023 р. (Мітрофанова О.О.);

– міжнародний конгрес «Rethinking Ukraine and Europa New Challenges for Historians» («Переосмислюючи Україну та Європу: Нові виклики для істориків»). м. Вільнюс, Литва. Інститут історії Вільнюського університету. 14–17.09.2023 р. (Кудряченко А.І.; Солошенко В.В.; Цапко О.М.).

– Наукова конференція в рамках проекту «Distant and Close Partners: Historical Background, Challenges and Perspectives», 7 грудня 2023 р. Токіо – Київ This project is supported by Japan Society for the Promotion of Science (JSPS) and by the Research Fund of the Ohara Institute for Social Research, Hosei University 法政大学大原社会問題研究所. Наукова конференція в рамках проекту «Distant and Close Partners: Historical URL: <https://ivinas.gov.ua/novini/yaponskoukrainskyi-spilnyi-doslidnytskyi-proekt-daleki-ta-blyzki-partnery-yaponiia-ta-ukraina-istorychni-peredumovy-vyklyky-ta-perspektyvy.html>

Стажування та підвищення кваліфікації за кордоном.

Наукові співробітники Інституту регулярно підвищують свою кваліфікацію, в тому числі і за кордоном. За звітний період 28 науковців пройшли стажування, навчання, підвищення кваліфікації у закордонних наукових установах та закладах вищої освіти. Наприклад:

- к.і.н. **Миклащук І.М.** пройшов стажування в Асоціації органів місцевого самоврядування Естонії (Республіка Естонія, 18-24 лютого 2019 р.);
- д.і.н., проф. **Городня Н.Д.** отримала грант Міжнародної асоціації гуманітаріїв (МАГ) на участь у Літній конвенції Асоціації славистичних, європейських і євразійських досліджень (ASEEES) 2019 року «Культурні війни», Загребський університет (Загреб, Хорватія), 14-16 червня 2019 р.;
- директор Інституту, член-кор. НАН України, д.і.н., проф. **Кудряченко А.І.** здійснив підвищення кваліфікації шляхом обміну науковими здобутками з розробки проблематики Голодомору в Україні 1932–1933 рр. на засіданні Німецько-Української комісії істориків (НУКІ) та Міжнародній конференції: «Голодомор в Україні 1932–1933 рр. у міжнародному контексті та його новітній дискурс». Засідання НУКІ та наукова конференція відбулися 16-19 вересня 2021 р. у Вільному університеті м. Берлін. Кудряченко А.І. виступив на засіданні комісії, вніс окремі пропозиції щодо поліпшення її діяльності та на конференції презентував наукову доповідь.
- заступник директора Інституту з наукової роботи, к.і.н., доц. **Солошенко В.В.** пройшла стажування у Німецько-польському Інституті м. Дармштадт та виступила з доповіддю на Літній акадмії «Neue Stadt – alte Stadt» (м. Дармштадт, ФРН); в період з 19 по 29 вересня 2023 р. пройшла стажування в Мюнхенському університеті імені Людвіга Максиміліана (м. Мюнхен, ФРН).
- к.і.н, с.н.с. **Перга Т.Ю.** отримала короткострокову стипендію Фонду «Фольксваген» в Університет м. Гейдельберг, ФРН;
- к.політ.н., с.н.с. **Мітрофанова О.О.** отримала стипендію польського комітету ЮНЕСКО, здійснила підвищення кваліфікації та взяла участь в роботі над науковим проектом у Центрі Східної Європи Університету Марії Кюрі-Склодовської, Люблін, Польща. (2.11.2020–31.01.2021 рр.).
- к.е.н. **Олійник О.М.** в період з 22 жовтня по 5 листопада 2023 р. пройшов стажування в Об'єднаному Віденському інституті Міжнародного валютного фонду (м. Відень, Республіка Австрія).
- д.і.н. проф. **Стельмах С.П.** пройшов стажування в Інституті Південної і Південно-Східної Європи, м. Регенсбург, ФРН, 13 лютого – 15 березня 2023 р.

Neue Stadt – Alte Stadt

Interdisziplinäre Erkundungen eines Topos in Deutschland, Polen und Europa
Internationale wissenschaftliche Sommerakademie
Darmstadt und Regensburg, 23. August bis 1. September 2018

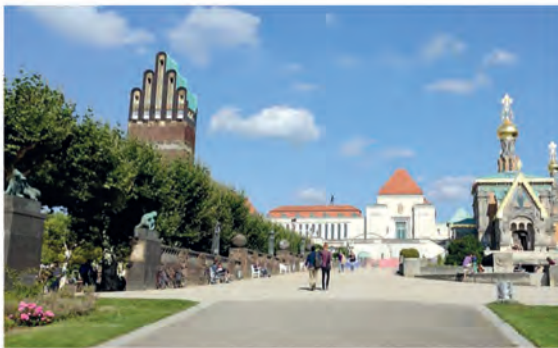

Die Sommerakademie des Deutschen Polen-Instituts widmet sich der viersprachigen Aufklärung eines Topos und anderer, intersektoraler Fragen: Architektur und Stadtplanung, Partizipation, Wiederaufbau, Denkmalschutz und Kulturerbe, Mobilität, Regenerierung des öffentlichen Raums, Migration, Stadt in Land, Stadtplanung und neue Wohnformen, Urbane Landschaften, Wohnprojekte und Wohnungswirtschaft, Stadt als Topos und Erkenntnisort der Moderne.

Mit Prof. Dr. Kamryn Katschak, Prof. Dr. Martin Kolbisch, Prof. Dr. Agnieszka Zablocka-Holt u. a.

Bewerbsunterlagen bis 01.09.18: www.sommerakademie-polin.de
Weitere Informationen und Anmeldung unter www.sommerakademie-polin.de

SANDDORE
DEUTSCHES POLEN-INSTITUT

Neue Stadt – Alte Stadt

Interdisziplinäre Erkundungen eines Topos in Deutschland, Polen und Europa

DEUTSCHES POLEN-INSTITUT

23. August bis 1. September 2018 in Darmstadt

Programm 18046, 23.8.2018

So, 23.08. **Arrivee:**
Tagungsorte: Haus am Malting, Regensburg, (Hof Ludwigstraße 19, Tuxenstr. 23A, Hofbergstraße 29, Hof, Zentrum, mehrere weitere)

18.00 Begrüßung, Vorstellung des Instituts:
Überblick über das Programm der Sommerakademie

19.00 Einführungsvortrag von Prof. Dr. Agnieszka Zablocka-Holt, Universität Regensburg.

Eine andere oder die gleiche? Die Architektur in den „Wiederentworfenen Städten“ und ihre spezifische Rolle im Polen der Nachkriegszeit

19.00 Gemeinsames Abendessen

Table ronde de l'Observatoire de l'Europe médiane contemporaine

L'action de la France et de l'Union européenne envers l'Ukraine (2008-2022)

recherche

Invité

JACQUES DESTOIS, professeur de politique en science politique à l'université turcophone Nouvelle et professeur titulaire de l'école d'études

JACQUES FAURE, diplomate, ancien ambassadeur de France en Lituanie (2008-2013)

VALERIA MITCHELL, chercheuse junior, 3e année, chercheuse postdoctorale de l'académie nationale des sciences d'Ukraine et enseignante d'histoire à l'université (2017-2022)

PIOTR DE SUREMBAK, diplomate, ancien ambassadeur de France en Lituanie (2008-2009)

Table ronde animée par **Andrii Horjienko**, directeur à l'INALCO (2022)

JURÉS 24 novembre 2022
19h00-20h00
Café bilatéral avec suivi d'un verre de vin blanc
En ligne et sur place (dans certains établissements)
Inalco - Maison de la Recherche
Auphonsium Duménil
2, rue de Lille
Paris 75001

ORGANISATION ET CONTACTS
Katerina Neme (katerina.neme@inalco.fr)
Alena Mielusova (alena.mielusova@inalco.fr)
Jana Vargova-Cizkova (jana.vargova@inalco.fr)

Публікації в зарубіжних виданнях.

У зарубіжних виданнях за авторством співробітників Інституту вийшли друком 119 наукових публікацій, із них: 5 монографій, 32 розділи у колективних монографіях та 82 наукові статті. У наукових фахових журналах, збірниках наукових праць, у фахових виданнях що входять до міжнародних баз даних було надруковано більше 200 наукових статей.

Протягом 2019–2023 рр. **науковці Інституту реалізували низку міжнародних науково-дослідних проектів**, які були профінансовані зарубіжними партнерами:

– Міжнародний науковий проект «Україна – Індія: видатні постаті української індології (присвячується пам'яті П. Г. Ріттера)», в рамках якого було організовано та проведено круглий стіл: «Україна – Індія: видатні постаті української індології (присвячується пам'яті П. Г. Ріттера)», м. Київ, 23 травня 2019р. (к.і.н., с.н.с. Лукаш О.І.) URL: <https://ivinas.gov.ua/novini/mizhnarodnyi-naukovy-kruhlyi-stil-ukrain4353643.html>

– Міжнародний науковий проект (2018–2019 рр.) ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» у співпраці з Інститутом соціальних досліджень Охара / Університет Хосей (Токіо) 法政大学大原社会問題研究所 та Інститутом музикології вибороли грант Японського державного наукового фонду «Japan Society for the Promotion of Science» («KAKEN» 科研 спільно організували і провели Міжнародний круглий стіл (Skype формат) «Культурні та академічні відносини між країнами Східного блоку та Заходом у період «холодної війни»» 15 листопада 2019 р. У рамках проекту зробили наукові доповіді: «Культурна політика Радянського Союзу та українське питання». Солошенко В.В., Кудряченко А.І. URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/presreliz-do-mizhnarodnoho-kruhloho-stolu-kulturni-ta-akademichni-vidnosyny-mizh-krainamy-skhidnoho-bloku-ta-zakhodom-u-period-kholodnoi-viiny-2.html>;

– Міжнародний науковий проект «Commemorating the holodomor: representing holodomor in the arts and music in the Ukraine and Poland» ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» у співпраці з Інститутом музикології Ягеллонського університету Краків Профінансовано Університетом Альберта, Канада, учасники проекту к.і.н., доц. Солошенко В.В., проф. Анна Г. Пьотровська 2019 р.;

– Міжнародний науковий проект (2020–2021рр.), ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» у співпраці з Інститутом соціальних досліджень Охара / Університет Хосей (Токіо) 法政大

学大原社会問題研究所 «Культурні та академічні відносини між країнами Східного блоку та Заходом у період «холодної війни»» Друк статей в *The Journal of Ohara Institute for Social Research*; 冷戦体制下におけるソ連と日本の文化学術交流 アンドレイ・クドリャチェンコ / 進藤理香子 訳 大原社会問題研究所雑誌 Andrii Ivanovitsch Kudriachenko. Soviet-Japanese Cultural and Scientific Ties during the Cold War. *The Journal of Ohara Institute for Social Research*. December 2021. № 758. P. 3–15. 大原社会問題研究所雑誌 758 2021, Viktoriia Vitalievna Soloshenko. Cultural Policy of the Soviet Union during the Cold War Period and the Ukrainian Question. *The Journal of Ohara Institute for Social Research*. № 758 December 2021. P. 27–41 «The Journal of Ohara Institute for Social Research», Japan. URL: <https://oisr-org.ws.hosei.ac.jp/english/oz/>;

– Міжнародний науковий проєкт «Без права повернення...». Проведено Міжнародну наукову конференцію присвячену 80-річчю депортації етнічних німців у віддалені райони Радянського Союзу «Без права повернення...». м. Київ, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» у співпраці з Геттінгенським дослідницьким центром (м. Геттінген), Радою німців України (м. Київ), ГО «Міжнародним товариством німців України-Відергебурт» (м. Київ) 15–16.10.2021 р. (координатори проєкту від ДУ «ІВІ НАНУ»: Кудряченко А.І., Солошенко В.В.). URL: <https://ivinas.gov.ua/novini/pro-provedennia-mizhnarodnoi-naukovoii-konferentsii-bez-prava-povernennia-do-80ty-richchia-deportatsii-etnichnykh-nimtsiv-ukrainy-u-viddalenii-raiony-radianskoho-soiuzu.html>;

– Міжнародний науковий проєкт Депортація німців України 1941–1946 рр. Збірник документів ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» у співпраці з Геттінгенським дослідницьким центром (м. Геттінген) Координатори Кудряченко А.І., Солошенко В.В., Айсфельд А., Айсфельд О. <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/novi-vydannia-institutu/deportatsiia-nimtsiv-ukrainy-1941-1946-rr-zbirnyk-dokumentiv-uporiadnyku-a-aisfeld-o-aisfeld-peredmov-a-kudriachenka-vstup-a-kudriachenka-i-a-aisfeld-a-du-institut-vsesvitnoi-istorii-nan-ukrainy-kyiv-feniks-2021-280-s.html>;

– Проєкт ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» у співпраці з Центром «Фукідід», Університету Париж II, Пантеон-Ассас перемогли у конкурсі французьких та українських наукових та навчальних установ URL: <https://ivinas.gov.ua/novini/peremoha-du-institut-vsesvitnoi-istorii-nan-ukrainy-u-konkursi-frantsuzkykh-ta-ukrainskykh-naukovykh-ta-navchalnykh-ustanov.html>;

– Міжнародний проєкт «Distant and Close Partners: Historical Background, Challenges and Perspectives», Токіо – Київ, Японія, Україна. This project

is supported by Japan Society for the Promotion of Science (JSPS) and by the Research Fund of the Ohara Institute for Social Research, Hosei University 法政大学大原社会問題研究所. Наукова конференція в рамках проекту «Distant and Close Partners: Historical Background, Challenges and Perspectives», 7 грудня 2023 р. Токіо – Київ. Наукова конференція в рамках проекту «Distant and Close Partners: Historical URL: <https://ivinas.gov.ua/novini/yaponskoukrainskiy-spilnyi-doslidnytskyi-proekt-daleki-ta-blyzki-partnery-yaponiia-ta-ukraina-istorychni-peredumovy-vyklyky-ta-perspektyvy.html>

– к.політ.н., с.н.с. Мітрофанова О.О. реалізувала міжнародний науково-дослідний проект в Національному інституті східних мов і цивілізацій м. Париж Франція.

Відповідно до існуючих домовленостей із зарубіжними партнерами, Інститут планує до реалізації обопільні наукові відрядження науковців, проведення спільних наукових заходів, видання спільних монографій та збірників наукових праць, стажування наукових співробітників та аспірантів, обмін науковою літературою та іншими інформаційними ресурсами.

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСТИТУТУ

Протягом звітнього періоду декілька науковців Інституту були відзначені високими державними нагородами, а також відомчими відзнаками та подяками міжнародних і вітчизняних установ та організацій.

Кудряченко Андрій Іванович відзначений такими нагородами:

пам'ятною відзнакою на честь 100-річчя НАН України (2018 р.), Почесним нагрудним знаком Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв (2019 р.), Почесною Грамотою Верховної Ради України (2023 р.).

Солошенко Вікторія Віталіївна відзначена:

Почесною грамотою Президії Національної академії наук України та Центрального комітету профспілки працівників Національної академії наук України за досягнення у вирішенні найважливіших наукових і науково-технічних проблем, впровадження розробок у народне господарство та практику соціально-культурного будівництва, підготовці і вихованні кадрів, активну участь у громадському житті та самовіддану сумлінну працю – 2018 р.

Ткаченко Василь Миколайович нагороджений за багатолітню наукову діяльність та високі досягнення – Орденем «За заслуги» 2-го ступеня (2018 р.).

Зернецька Ольга Василівна нагороджена за багатолітню наукову діяльність та високі досягнення – Орденем «Княгині Ольги» 3-го ступеня (2019).

Міжнародні нагороди, відзнаки:

Срібняк Ігор Володимирович у 2018 рр. став лауреатом Нагороди імені І. Виговського (Laureat nagrody imienia I. Wygowskiego) (Республіка Польща). У листі Президента Польщі про підставу нагородження констатовано: «Дослідження професора Срібняка І.В. стосувались польсько-української співпраці у міжвоєнні часи, й зокрема долі українських вояків, союзників Польщі у війні з більшовиками; вони стали цінним внеском у розвиток знань про спільну польсько-українську історію».

Кудряченко Андрій Іванович – директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», доктор історичних наук, професор отримав адресну Подяку Африканської Ради в Україні (2019 р.) Від імені цієї організації Подяку вручив Президент Африканської Ради в Україні пан Діалло Ісса.

Міжнародна наукова конференція «Китай у «нову епоху»: до 70-річчя утворення КНР», 21 березня 2019 р.

21 березня 2019 р. у конференц-залі Інституту Конфуція Київського національного лінгвістичного університету відбулась Міжнародна наукова конференція «Китай у «нову епоху»: до 70-річчя утворення КНР». Конференція була проведена за ініціативи відділу історії країн Азії та Африки Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» та Інституту Конфуція Київського національного лінгвістичного університету.

Відкриваючи конференцію, завідувач відділу історії країн Азії та Африки Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» кандидат історичних наук, доцент **Швед В.О.** підкреслив, що сьогоднішній захід є свідченням успішної співпраці та партнерства двох наукових колективів, яке триває вже понад три роки. Вагомим проявом співпраці стала нещодавно видана колективна монографія «Україна – Китай – 25 років співробітництва: результати та перспективи. «Один пояс, один шлях»», у якій відображені наукові здобутки українських та китайських вчених.

У вступному слові директора Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», члена-кореспондента

Національної академії наук України, доктора історичних наук, професора, Заслуженого діяча науки і техніки України **Кудряченко А.І.**, було наголошено, передусім, на важливості ретельного вивчення уроків піднесення Китаю, який спромігся досягти величезних успіхів і нині знаходиться на лідерських позиціях у світовій економіці та політиці. Особливого значення набуває для України вивчення досвіду китайських реформ протягом останніх трьох десятиліть, зокрема, вміння розвивати і цінувати науку, спиратися на неї, що стало одним із провідних чинників могутності країни. Директор також відзначив високі показники економічного розвитку КНР. Зауважив, що для нашої країни важливо взяти все цінне, що накопичив Китай у сфері передових форм співробітництва науки і бізнесу, державної підтримки науки (держава допомога, наприклад, створити понад 1600 наукомістких інкубаторів; нові технологічні завдання реалізуються у рекордно короткі строки – протягом 18 місяців). На нашу думку, відзначив **Кудряченко А.І.**, нинішній рівень співпраці України і Китаю ще значно відстає від їхнього потенціалу і можливостей і висловив сподівання, що конференція надасть певного поштовху у виявленні резервів підвищення її ефективності.

У вітальному слові проректора з навчально-виховної роботи та міжнародних зв'язків Національного лінгвістичного університету, директора Інституту Конфуція від української сторони, доктора філологічних наук, професора **Серякової І.І.** було наголошено на успіхах та місії Інституту Конфуція, які він реалізовує протягом п'яти років свого існування. Нинішня конференція, підкреслила Серякова І. І., є складовою року Китаю в Україні. Завдання колективу Інституту полягає у перетворенні віртуальних планів на реальність. Вітальне слово директора Інституту Конфуція від китайської сторони, доктора політичних наук, доцента Ши Яцзюня супроводжувалося неповторним виконанням китайськими та українськими викладачами і студентами китайських пісень.

Від Президії та Апарату Президії Національної академії наук України учасників конференції привітав начальник відділу міжнародних зв'язків **Мирончук А.С.**, який передав привітання від керівництва Національної академії наук України та побажав успіхів у її роботі.

Пленарне засідання відкрив Надзвичайний і Повноважний Посол України у КНР (1993–2001 рр.), Голова Правління Асоціації українсько-китайського стратегічного партнерства, Віце-голова Українсько-Китайської Ділової ради **Литвин І.А.**, який виступив із доповіддю про актуальні проблемні питання українсько-китайських взаємин. До-

повідач відзначив, що в українсько-китайських відносинах протягом п'яти років практично відсутній серйозний політичний діалог. Доповідач наголосив на тому, що недостатньо зроблено з української сторони, щоб довести рівень співробітництва з Китаєм до справжнього стратегічного партнерства. Все це має своїм наслідком відсутність візитів на вищому рівні, втрату контролю над виконанням раніше підписаних договорів та угод, неприєднання України до ініціативи «Один пояс, один шлях», в результаті чого важливі стратегічні комунікації та шляхи пройшли поза територією України. Як відзначив доповідач, в Україні фактично не вивчається сучасний китайський досвід боротьби з корупцією у вищих ешелонах державної влади. Отже, головна проблема полягає у відсутності інтересу до практичної реалізації потенціалу і можливостей українсько-китайського співробітництва.

Від Державної установи «Офіс з просування експорту України» доповідь озвучила менеджер освітніх проектів **Крилова А.О.** Вона проаналізувала основні напрями допомоги українському бізнесу з боку Офісу, зупинилась на співпраці з торгівельними місіями, розповіла про проведення понад 1100 міжнародних виставок та зустрічей, висвітлила консалтингову допомогу, яку надає Офіс як фірмам, так і експортним альянсам (групам підприємств), які беруть участь у китайсько-українській економічній співпраці.

У своїй доповіді «Китайський шлях: історична логіка і національна специфіка» заступник директора, завідувач відділу економічної теорії Державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», член-кореспондент Національної академії наук України, доктор економічних наук, професор **Гриценко А.А.** зупинився на аналізі сутності і специфіки китайської моделі «соціалізму з китайським обличчям», проаналізував уроки, які має винести Україна з китайського шляху розвитку. **Гриценко А.А.** відзначив, що Китай у своєму розвитку надійно і ефективно спирається на свій історичний досвід, цінності та світоглядні орієнтири, менталітет. Україна, зробила велику помилку, коли широко відкрила свої двері, не побудувавши власну ринкову економіку, що призвело до занепаду української економіки, власного виробника, деіндустріалізації. В Україні, наголосив доповідач, спостерігаємо капіталізацію влади та політизацію капіталу, їй потрібно повернутися до відновлення індустріального потенціалу.

У доповіді «Роль науки та технології у розвитку сучасного Китаю. Досвід для України» професора Тяньцзінського університету іноземних мов,

старшого наукового співробітника ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», кандидата економічних наук **Олійника О.М.** було детально розкрито досвід Китаю у перетворенні науки на один із вирішальних чинників успішного перетворення країни у світову глобальну силу. Олійник О.М. доповідав про те, що протягом останніх двох десятиліть обсяг фінансування науки в Китаї збільшився на 20%, доля фінансування науки нині складає 3,5% ВВП країни, розроблена стратегічна програма науково-технічного розвитку на 2006–2020 рр., що дозволило Китаю зробити прорив у передових галузях економіки і технологій. Таким чином, Китай глибоко усвідомив роль науки і технологій у своєму розвитку і послідовно втілює це розуміння в реальність.

Також учасники і гості конференції заслухали низку наукових виступів. Магістр Тяньцзінського університету іноземних мов, викладач Інституту Конфуція Київського національного лінгвістичного університету **Фен Сяопінь** присвятила свій виступ темі китайської мрії і китайсько-українському обміні і співробітництві в галузі освіти. Старший науковий співробітник, кандидат історичних наук, доцент кафедри тюркської філології Київського національного лінгвістичного університету **Пророченко Н.О.** зупинилась на аналізі політики КНР в регіоні Близького та Середнього Сходу. Кандидат історичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу історії нових незалежних держав Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» **Цапко О.М.** проаналізував основні проблеми співробітництва Китайської Народної Республіки і Туркменістану у реалізації проекту «Один пояс, один шлях». Кандидат політичних наук, доцент, старший науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» **Деменко О.Ф.** зробив аналіз ролі Центральної Азії у зовнішньополітичній стратегії Китайської Народної Республіки. Доктор технічних наук, старший науковий співробітник, заступник Директора Інституту газу Національної академії наук України **Жук Г.В.** розповів про новітні технології залучення додаткових ресурсів газу та їхнє використання в українсько-китайському співробітництві.

Доктор математичних наук, професор кафедри теоретичної та промислової теплотехніки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» **Пуховий І.І.** охарактеризував українські розробки з китайськими інвестиціями з відновлюваних джерел енергії для впровадження в Китаї та Україні. Кандидат економічних наук., старший науковий співробітник відділу іннова-

ційної політики, економіки і організації високих технологій Державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України» **Бойко О.М.** висвітила українсько-китайську колаборацію у сфері створення організаційних форм інноваційної діяльності.

Підводячи підсумки Міжнародної наукової конференції завідувач відділу історії країн Азії та Африки Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», кандидат історичних наук, доцент **Швед В.О.** подякував керівництву і колективу Інституту Конфуція Київського національного лінгвістичного університету за змістовне наповнення та організаційне супроводження роботи конференції. Він також відзначив, що під час роботи конференції відбулася відверта розмова про нинішній стан українсько-китайських відносин та основні напрями спільної роботи для якісного піднесення взаємин до дійсно стратегічного рівня. У цьому контексті, відзначив В.О. Швед, конференція також матиме позитивні наслідки. За її результатами спільними зусиллями українських та китайських науковців буде підготовлено колективну монографію. Плідна співпраця колективів Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» і Інституту Конфуція Київського національного лінгвістичного університету сприяє глибокому науково-аналітичному обґрунтуванню нового етапу українсько-китайського стратегічного партнерства та має стати взірцем для роботи державних органів управління обох країн у цьому напрямі.

Міжнародна наукова конференція «Еволюція цінностей в умовах глобалізації», 16 квітня 2019 р.

16 квітня 2019 р. у Державній установі «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» була проведена Міжнародна наукова конференція «Еволюція цінностей в умовах глобалізації».

З вітальним словом виступив директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України **А.І. Кудряченко**, в якому він наголосив на актуальності теми конференції. Директор зазначив, що метою конференції є з'ясування сутності та змісту людських цінностей та визначення трансформації ціннісних орієнтирів суспільства й людини за умов глобалізації, наголосив на важливості таких проблем, винесених на порядок денний, як проблема еволюції цінностей у зарубіжному та вітчизняному науковому дискурсі; традиційні й нові цінності у міжнародних

відносинах в умовах глобалізації; вплив глобалізації на культуру й ціннісні орієнтації людини і соціуму, та побажав плідної роботи.

У конференції взяли участь представники ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», науковці академічних установ – Інституту історії України НАН України, Інституту соціології НАН України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України», «Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва» НАН України, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, а також апарату Президії НАН України, Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Національного інституту стратегічних досліджень, Дипломатичної академії України імені Геннадія Удовенка, НДІ праці і зайнятості населення Міністерства соціальної політики України та НАН України. В конференції взяли участь викладачі та науковці Національної академії державного управління при Президентові України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, представники регіональних закладів вищої освіти – Запорізького національного університету та Навчально-наукового інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Особливо варто відзначити участь у заході зарубіжних гостей – представників Інституту іноземної філології Університету Яна Кохановського (Польща), Інституту журналістики Білоруського державного університету (Білорусь), Варшавського університету (Польща) та Інституту слов'янської філології Університету Марії Кюрі-Складовської (Польща).

Засідання вела доктор політичних наук, професор, завідувач відділу глобальних і цивілізаційних процесів Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» **О.В. Зернецька**.

Міжнародний науковий круглий стіл «Україна – Індія: видатні постаті української індології (присвячується пам'яті П. Г. Ріттера)» 23 травня 2019 р.

23 травня 2019 р. у конференц-залі ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» відбувся Міжнародний науковий круглий стіл «Україна – Індія: видатні постаті української індології (присвячується пам'яті П. Г. Ріттера)».

Організаторами конференції виступили: Всеукраїнська асоціація індологів; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» та Посольство Республіки Індія в Україні.

Відкрила круглий стіл Президент Всеукраїнської асоціації індологів, кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **О.І. Лукаш**. Вона відзначила, що цей науковий захід присвячується обговоренню ролі та значення видатного українського фахівця – П.Г. Ріттера у розвитку української індології, наголосила, що він вважається засновником, «батьком» цього напрямку сходознавства в Україні, що у 2019 році українські вчені-індологи вшановують пам'ять видатного вченого у зв'язку із 80-річчям його смерті. Вона також представила почесних гостей круглого стола – Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Індія в Україні пана **Партха Сатпатхі**; представника Департаменту країн АТР Міністерства закордонних справ України **О.М. Кузьменчук**; представника Ради індійських підприємців в Україні «India Club», директора індійської компанії «Indrayani Overseas» **Рама Данге**, а також учасників круглого стола, що приїхали з інших міст України – Миколаєва, Полтави, Чернігова.

Директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», член-кореспондент Національної академії наук України, доктор історичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України **А.І. Кудряченко** у своєму вітальному слові ознайомив учасників та гостей круглого стола із напрямками наукової діяльності Інституту. Він підкреслив, що Інститут займає провідні позиції в розробці теоретичних проблем всесвітньо-історичного процесу, дослідженні історії країн світу, історії міжнародних відносин, світового культурно-цивілізаційного розвитку, суспільно-політичних та культурних взаємин України з країнами світу. Інститут всесвітньої історії НАН України віднесений до наукових установ вищої категорії «А», має вагомі наукові та практичні результати діяльності, визнані на національному і міжнародному рівнях, він має високий науковий потенціал та ефективно його використовує, має винятковий вплив на науково-технічний, соціально-політичний та соціокультурний розвиток країни, а також інтегрований у світовий науковий простір. Значний розвиток в Інституті набули дослідження в галузі індології, у тому числі завдяки активній діяльності Всеукраїнської асоціації індологів (ВУАІ), керівником якої майже 20 років є відомий сходознавець-індолог О.І. Лукаш. За ініціативи та сприяння ВУАІ в Інституті проведено велику кількість індологічних заходів – міжнародних наукових конференцій, семінарів, круглих столів; видається значний обсяг наукової індологічної літератури, у тому числі збірники наукових праць «Індія: давнина і сучасність», «Індологія в Україні (Всеукраїнські конференції індологів: тези, доповіді, промови, статті)», низка наукових досліджень співробітників Інституту з індійської проблематики надрукована в інших виданнях України та закордоном.

Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Індія в Україні пан **Партха Сатпатхі** у вітальному слові пан Посол підкреслив, що йому дуже приємно та цікаво відвідати Національну академію наук України, в першу чергу, «Інститут всесвітньої історії НАН України». Він приємно вражений тим, наскільки глибоко та детально вивчають Індію та її досвід в установах НАН України. Пан Посол відзначив, що в Індії він багато чув про діяльність Всеукраїнської асоціації індологів, яку довгий час очолює О.І. Лукаш, але тільки в Україні під час підготовки до зустрічі з українськими вченими та фахівцями-індологами він з'ясував, яку величезну й корисну роботу проводить ця організація з вивчення широкого кола проблем, які стосуються різних аспектів стародавньої та сучасної Індії, поширення досвіду та досягнень індійської цивілізації; він глибоко вдячний українським індологам, багатьом співробітникам ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» за

таке ставлення до його країни, ретельне та глибоке вивчення її історії. Пан Партха Сатпатхі у своєму виступі наголосив на особливому значенні історії та історичних досліджень у сучасному бурхливому світі; акцентував увагу на особливій ролі наукових наставників, викладачів, шкільних вчителів у формуванні у сучасної молоді правильних поглядів на минуле та вірних підходів до сучасних викликів; він відзначив, яку велику увагу приділяє держава проблемам виховання молоді в Індії, і побажав, щоб до лав фахівців-індологів в Україні долучалося якомога більше активної, талановитої молоді. У своєму вітальному слові пан Посол висловив глибоку повагу до такої видатної постаті української індології, як Павло Григорович Ріттер, високо оцінив його безцінний внесок у становлення та розвиток української індології й запропонував українським індологам підготувати спеціальне видання про цього унікального українського фахівця, а також підкреслив, що воно може бути видане за сприяння Посольства Республіки Індія в Україні.

Представник Міністерства закордонних справ України **О.М. Кузьменчук** у своєму вітальному слові зазначила, що сучасний стан відносин між Україною та Індією характеризується високим рівнем взаєморозуміння та співробітництва, спостерігається позитивна динаміка контактів на усіх рівнях, а також активна взаємодія з широкого кола актуальних питань. Із часу встановлення дипломатичних відносин Україна та Індія спільними зусиллями досягли значного прогресу у різних галузях. Слід відзначити активний розвиток українсько-індійської співпраці у практичних сферах, зокрема, у торговельній, науково-технічній, сільськогосподарській, науково-технічній та гуманітарній. Лише впродовж 2018 та початку 2019 рр. відбулось шосте засідання Міжурядової українсько-індійської комісії з питань торговельного, економічного, науково-технічного, промислового і культурного співробітництва, установче засідання українсько-індійської групи з питань співробітництва у сфері ВТС та 7-е засідання Спільного українсько-індійського комітету з науково-технічного співробітництва, візит до Індії Першого віце-прем'єр-міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України С.І. Кубіва до Індії з метою участі у 25-му Міжнародному форумі «Саміт Партнерства 2019. Нова Індія – зростання до глобальних можливостей»; Четверте засідання українсько-індійської Робочої групи з питань торговельно-економічного співробітництва; вдалося успішно завершити переговорний процес щодо укладення двосторонньої Інвестиційної угоди. Станом на лютий 2019 року, зафіксовано рекордне в історії двосторонніх відносин число громадян Індії, які здобувають освіту у закладах вищої освіти України (14 958 чол.).

Рам Данге, представник Ради індійських підприємців в Україні «India Club», директор індійської компанії «Indrayani Overseas» у своєму вітальному слові охарактеризував дослідження українських сходознавців та діяльність Всеукраїнської асоціації індологів. Він наголосив на тому, що П.Г. Ріттер як засновник української індології заслуговує на вивчення та подальше дослідження його наукової та викладацької діяльності, що особливе значення мають його переклади з санскриту українською мовою. Р.Данге звернув увагу учасників круглого стола на те, що Всеукраїнська асоціація індологів за підтримки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» проводить в наш час величезну роботу для того, щоб відродити та розвинути в Україні такий науковий напрям, як індологія, зберегти та поширити досягнення П.Г. Ріттера серед молодих українських фахівців. Майже за 20 років ВУАІ провела чотири Всеукраїнських конференції індологів у міжнародному форматі за участі Послів Республіки Індія в Україні і Послів України в Індії; велику кількість наукових, міжнародних конференцій, круглих столів, присвячених різним проблемам Індії та індійської цивілізації. Матеріали цих конференцій видані у збірниках наукових праць «Індія: давнина і сучасність» (вип. I, 2016 р.; вип. II, 2017 р.), Індологія в Україні (Всеукраїнські конференції індологів: тези, доповіді, промови, статті), що виданий у 2018 р. За ці роки фахівці-індологи надрукували велику кількість своїх наукових досліджень про Індію й в інших виданнях України та закордоном (майже 50). Багато членів асоціації захистили кандидатські та докторські дисертації з індійської тематики. Представники індійської діаспори в Україні пишуться успіхами українських фахівців, надзвичайно вдячні їм за цю велику роботу й будуть надалі всіляко сприяти продовженню великої справи П.Г. Ріттера і розвитку індології в Україні.

Під час роботи круглого столу були заслухані **наукові доповіді**, присвячені життю та діяльності видатної постаті української індології – Павла Григоровича Ріттера.

О.І. Лукаш, Президент Всеукраїнської асоціації індологів, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», у доповіді **«Роль П.Г. Ріттера в українській індології: історіографія проблеми»** представила детальний аналіз джерел і літератури, що висвітлюють життя та діяльність видатного українського фахівця, «батька» української індології, як його охарактеризував відомий сучасний індолог-філолог – І.С. Наливайко. Особливу увагу вона приділила аналізу невеликої за обсягом брошури, що досить рідко зустрічається у бібліотеках України, унікального джерела

для вивчення життя та діяльності П.Г. Ріттера, яка була видана у Харкові 1966 р. під назвою «Професор П.Г. Ріттер (1872–1939). Збірник біографічних та бібліографічних матеріалів». Цей збірник містить надзвичайно цікаві з наукової точки зору матеріали та спогади про Павла Ріттера його колеги і друзів – А.П. Ковалівського, С.І. Авербуха, Х.С. Надея, А.Г. Розенберга. Вона також проаналізувала найбільш важливі дослідження сучасних українських фахівців: публікації С.М. Грицай з питань життя та професійної діяльності П.Г. Ріттера та численні видані дослідження відомого українського індолога-джерелознавця Ю.Ю.Завгороднього.

У доповіді «**Життєвий шлях та професійна діяльність П. Г. Ріттера**» кандидата історичних наук, молодшого наукового співробітника Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України **Ю.С. Філь** на цікавих матеріалах були охарактеризовані життя та багатогранна творча діяльність унікальної української особистості – талановитого перекладача з мови санскрит багатьох видатних пам'яток староіндійського епосу, відомого викладача індійських та європейських мов, тонкого музиканта, фахівця енциклопедичних знань, надзвичайно благородної та інтелігентної людини – Павла Григоровича Ріттера. У представленій доповіді був проаналізований величезний внесок вченого у формування та розвиток такого наукового напрямку сходознавства в Україні, як індологія; зроблений огляд та науковий аналіз його головних наукових досліджень та перекладів з індійської тематики.

Результатам багаторічних досліджень та аналізу життєвого та професійного шляху видатного полтавського вченого та перекладача були присвячені доповіді **С.М. Грицай**, Президента Полтавського міського центру українсько-індійської дружби «Шанті» – «Павло Григорович Ріттер – батько української індології», а також **Г.С. Бафталовської** – Директора Чутівського районного краєзнавчого музею – «Культурно-історичні витoki формування видатного українського вченого – Павла Григоровича Ріттера».

У доповіді **Г.С. Бафталовської** відмічалось, що П. Г. Ріттер був визнаний громадською радою Чутівського районного краєзнавчого музею (с. Чутове, Полтавська обл.) одним з чотирьох видатних людей в історії Чутівщини. Інформаційний стенд «Індолог з Чутового – Павло Григорович Ріттер» поповнив новостворену експозицію зали музею «Видатні люди Чутівщини». На стенді у фотознімках та текстових поясненнях скупом розповідається про насичене подіями світового значення творче життя «батька» української індології. Чому вжито термін «скупом»? Тому, що при-

життєвої інформації про видатного чутівця, його фотознімків до нашого часу не збереглося. Не збереглося інформативних матеріалів ні в Чутовому, ні в Харкові; все колись винищила репресивна машина та Друга світова війна. Невідкладне завдання сучасних дослідників – відтворити творчий та життєвий шлях унікального українського вченого, перекладача та викладача індійських мов.

Підбиваючи підсумки Міжнародного круглого столу директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», член-кореспондент Національної академії наук України, доктор історичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України **А.І. Кудряченко** щиро подякував усім учасникам важливого наукового заходу, особливо почесним гостям – Надзвичайному і Повноважному Послу Республіки Індія в Україні пану, **Партхі Сатпатхі**, представнику Міністерства закордонних справ України О. М. Кузьменчук, представнику індійської діаспори в Україні **Раму Данге** за активну участь та цікаві виступи. Він відзначив, що ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» здійснює міжнародне наукове співробітництво з метою забезпечення входження вчених установи у світовий та європейський науковий простір, налагодження зв'язків із зарубіжними науковими установами та вченими. Основними напрямками наукового співробітництва є організація та проведення спільних наукових досліджень з проблем і тем, що становлять інтерес для історичної науки; обмін науковцями з метою розв'язання конкретних питань, що виникають в процесі досліджень, обговорення результатів, розробки та координації подальших дій; організація конференцій, симпозіумів і семінарів з важливих наукових проблем; спільна участь у роботі міжнародних форумів за результатами спільної діяльності; обмін науковою літературою, інформаційними довідковими та іншими виданнями, зокрема й електронними; підготовка і видання спільних наукових робіт і колективних монографій; сприяння доступу вчених (аспірантів, стипендіатів) до відповідних бібліотек та архівів; надання академічних консультацій з питань, що входять до компетенції експертів Інституту.

Співпраця ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» із закордонними установами здійснюється як на основі прямих двосторонніх зв'язків, так і в межах дво- та багатосторонніх угод про наукову співпрацю. У 2019 р. діють угоди про співробітництво із науковими та державними установами, вищими навчальними закладами Австрії, Азербайджану, Білорусі, Молдови, Литви, Словаччини, Німеччини. Інститут також планує розвивати наукові зв'язки з науковими та освітніми закладами Індії й сподівається

у цьому напрямі на сприяння та підтримку Посольства Республіки Індія в Україні. Керівництво Інституту закликає молодь обох країн до активних наукових контактів та співпраці.

Зустріч з представниками Цзінанського університету (Гуанчжоу, Китайська Народна Республіка), 28 травня 2019 р.

28 травня 2019 р. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» відвідала делегація представників Цзінанського університету (Гуанчжоу, Китайська Народна Республіка). Університет Цзінань (заснований у 1906 р.) вважається одним з кращих університетів на півдні Китаю. Він є першим університетом на материковій частині Китаю, який набирає іноземних студентів на навчання. Університет має 5 кампусів, розташованих у трьох різних містах, включаючи три у Гуанчжоу, один у Чжухай та один у Шеньчжень, до його складу входять 36 коледжів і 203 науково-дослідних інститути.

Делегацію представляли Віце-президент Цзінанського університету професор **Чанг Хонг**, декан Інституту міжнародних студій та Академії зарубіжних китайських шкіл професор **Ченянг Чанг**, заступник директора офісу міжнародних обмінів та співпраці **Ю Ванг**, декан коледжу хімії та матеріалознавства професор **Дан Лі**, декан дослідницького Інституту робототехніки та технологій професор **Нінг Ліу**, директор офісу роботи з випускниками та вищої школи професор **Юан Лу**.

З української сторони Інститут представили Директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» член-кореспондент НАН України, Заслужений діяч науки і техніки України, доктор історичних наук, професор **Кудряченко Андрій Іванович**, заступник директора з наукової роботи Інституту кандидат історичних наук, доцент Солошенко Вікторія Віталіївна та старший науковий співробітник відділу трансатлантичних досліджень кандидат історичних наук, доцент **Бессонова Марина Миколаївна**.

Візит китайської делегації був складовою низки заходів в рамках ініціативи «Один пояс – один шлях», якому уряд Китаю приділяє значну увагу. Зустріч в стінах Інституту була спрямована на пошук можливостей для налагодження потенційної співпраці.

Під час зустрічі директор Інституту Андрій Іванович Кудряченко поділився інформацією про вже існуючу співпрацю ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» з іншими китайськими установами та інституціями, у тому числі освітніми. З-поміж основних форм такої співпраці були наве-

дені приклади спільних конференцій, публікації монографій та збірників матеріалів досліджень, круглих столів тощо.

Упродовж зустрічі були обговорені можливі кроки по налагодженню співпраці між ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» та Цзінанським університетом у контексті історичних та політологічних досліджень у формі спільних дослідницьких проєктів, обміну науковцями. Була досягнута попередня домовленість про спільну публікацію та майбутнє обговорення можливості проведення спільного наукового заходу – конференції або круглого столу.

Нагородження професора Зернецької Ольги Василівни Орденем княгині Ольги III ступеня, 29 травня 2019 р.

29 травня 2019 р. відбулося засідання Президії НАН України під головуванням Президента НАН України Б.Є. Патона. Він відкрив роботу засідання з нагородження видатних вчених, які до Дня науки в Україні отримали урядові нагороди – ордени України та звання Заслужених діячів науки і техніки України.

Серед них – наша колега – завідділу глобальних та цивілізаційних процесів, доктор політичних наук, професор Зернецька Ольга Василівна, яка з рук Президента НАН України Бориса Євгеновича Патона отримала високу нагороду – Орден княгині Ольги III ступеня за багаторічну плідну наукову діяльність, розвиток наукових досліджень і розробку нового напрямку в науці «глобальна політична комунікація». Щиро вітаємо нашу колегу та зичимо їй нових творчих успіхів у науці та здоров'я !

Міжнародна наукова конференція «Консолідуєчий потенціал політики пам'яті: загальні закономірності та національні особливості» 30 травня 2019 р.

30 травня 2019 року в ДУ «Інститут всесвітньої історії НАНУ» відбулась міжнародна наукова конференція «Консолідуєчий потенціал політики пам'яті: загальні закономірності та національні особливості». Протягом останнього десятиліття роль міждисциплінарних досліджень проблем історичної пам'яті, відомих під назвою *memory studies*, істотно зросла.

Не в останню чергу це стає основою розуміння не лише історії тих чи тих країн, але й історії формування їх базових цінностей. Саме на цю закономірність звернув увагу у своєму вступному слові Директор Інституту, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, Заслужений діяч науки і техніки України, **А.І. Кудряченко**. Зокрема, він підкреслив актуальність слів Президента України про необхідність консолідації 65 мільйонів українців, які живуть у світі, і відзначив вагомий внесок діаспори у процес єднання українців задля розбудови сучасної держави.

Міжнародна наукова конференція «Консолідуючий потенціал політики пам'яті: загальні закономірності та національні особливості» засвідчила гостру актуальність та необхідність проведення досліджень у сфері політики пам'яті. Адже проблеми історичної пам'яті нині стали одним з головних вимірів національної ідентичності у добу глобалізації, маркером міждержавних взаємин, а сама політики пам'яті - інструментом просування національних інтересів, що виразно простежується в оновлених обґрунтуваннях зовнішньої політики низки країн, у тому числі країн, важливих для партнерства з Україною. Інформаційна війна у сфері історичної пам'яті, що її розв'язала Росія проти нашої держави загострює необхідність глибокого розуміння потенціалів політики пам'яті.

До дискусії також долучився й ряд інших науковців з провідних освітніх та дослідницьких установ України.

Міжнародна конференція молодих учених «Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених», 11 червня 2019 р.

11 червня 2019 року у Залі засідань Вченої ради Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» відбулась міжнародна конференція молодих учених «Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених». Організаторами заходу виступили Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України та Інститут історії України НАН України. Проведення подібних конференцій, починаючи з 2017 року, вже стало гарною традицією наукових установ Національної академії наук України сприяти створенню додаткових можливостей обміну думками та апробації результатів наукових досліджень для молодих учених.

Під час відкриття конференції у своєму вітальному слові до учасників конференції директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», член-кореспондент НАН України, Заслужений діяч науки і техніки України, доктор історичних наук, професор **Андрій Іванович Кудряченко** наголосив на важливості студентських та аспірантських років для подальшого становлення науковця. Саме професія науковця за будь-яких перипетій

долі дозволяє залишитись фахівцем та експертом у своїй галузі, тому так важливо не втратити шанс успішного початку розбудови кар'єри.

Зі свого боку, заступник директора з наукової роботи ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», кандидат історичних наук, доцент **Вікторія Віталіївна Солошенко**, вітаючи присутніх, звернула увагу на наявну міждисциплінарність досліджень та широку географічну репрезентативність учасників цьогорічної конференції молодих учених. Це і Білорусь, і Швейцарія. Було висловлено й побажання, яке знайшло відгук у кожного молодого вченого без наукового ступеня: здійснювати апробацію, писати статті і тези, оприлюднювати свої наукові здобутки, щоб успішно захистити дисертації і стати справжніми науковцями.

Завідувач аспірантури ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», кандидат історичних наук, доцент **Марина Миколаївна Бессонова**, у свою чергу, підкреслила важливість долучення до організації даної конференції аспірантів, молодих кандидатів наук, представників Рад молодих вчених. Не менш цінним у цьому процесі є й допомога й поради більш досвідчених колег-науковців. Саме тому такий формат кооперації сприяє подальшому поступу наукового знання в Україні.

Щорічне урочисте нагородження талановитої молоді столиці премією Київського міського голови, 21 червня 2019 р.

21 червня 2019 року в колонній залі Київської міської державної адміністрації відбулось щорічне урочисте нагородження талановитої молоді столиці премією Київського міського голови за особливі досягнення молоді у розбудові столиці України – міста-героя Києва (виконавчий орган – Департамент молоді та спорту Київської міської ради). 100 найкращим, молодим та талановитим кандидатам було вручено дипломи лауреатів, з них: за наукові досягнення – 65, за творчі досягнення – 15, за внесок у розвиток молодіжного руху – 20.

Серед лауреатів премію було присуджено кандидату політичних наук, науковому співробітнику відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» **Пугачовій-Лакішик Дар'ї Володимирівні** у номінації «за наукові досягнення».

Зустріч науковців Інституту з керівництвом Архіву національної безпеки при університеті Джорджа Вашингтона, 9 липня 2019 р.

9 липня 2019 року у конференц-залі ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» відбулась зустріч науковців ІВІ НАН України з директором Архіву національної безпеки при університеті Джорджа Вашингтона (National Security Archive at George Washington University) **Томасом Блантоном** (Thomas S. Blanton) та керівником російських програм Архіву національної безпеки при університеті Джорджа Вашингтона доктором наук **Світланою Савранською**.

У вступному слові та своєму виступі директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор **Андрій Іванович Кудряченко** привітав учасників зустрічі, ознайомив іноземних гостей з основними напрямками досліджень і специфікою роботи Інституту та представив його співробітників, наголосив на важливості міжнародної співпраці у дослідженні проблематики всесвітньої історії і актуальних проблем сучасного світу та презентував низку монографій та інших видань науковців Інституту

У своїх виступах **Томас Блантон та Світлана Савранська** подякували за теплу зустріч, поінформували про діяльність незалежної неурядової організації Архів національної безпеки при університеті Джорджа Вашингтона, ознайомили присутніх із основними публікаціями Архіву та підтвердили свою зацікавленість у налагодженні співробітництва.

У цікавих виступах і в ході змістовної дискусії, в якій взяли участь Томас Блантон, доктор наук Світлана Савранська, заступник директора ІВІ НАНУ з наукової роботи, кандидат історичних наук **Солошенко В.В.**, доктор історичних наук, професор **Ткаченко В.М.**, завідувач відділу глобальних і цивілізаційних процесів, доктор політичних наук, професор **Зернецька О.В.**, доктор історичних наук **Потехін О.В.**, завідувач відділу трансатлантичних досліджень, кандидат історичних наук **Толстов С.В.**, завідувач відділу історії нових незалежних держав, кандидат історичних наук **Бульвінський А.Г.**, кандидат філософських наук **Шморгун О.О.** та інші учасники зібрання обговорили проблеми відкритості та секретності урядових установ, особливості отримання документації від офіційних державних структур в різних країнах світу, специфіку співробітництва з фондами-грантодавцями та адміністрування наукової роботи, важливість доступності документів для науковців. Особливий інтерес і жваве обговорення викликала тема ліквідації радянської ядерної зброї на території України, Білорусі та Казахстану наприкінці ХХ століття і наслідків американської стратегії на позбавлення нових незалежних держав (окрім Росії) ядерного статусу.

На завершення учасники зустрічі відзначили беззаперечну актуальність міжнародного співробітництва у дослідженні актуальних проблем всесвітньої історії та висловили щире подяку організаторам цього наукового заходу.

Всеукраїнська наукова конференція «Історичні передумови становлення зовнішньополітичної орієнтації країн пострадянського простору», 26 вересня 2019 р.

26 вересня 2019 року в Державній установі «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» відбулася наукова конференція, присвячена зовнішньополітичній проблематиці країн пострадянського простору, організована відділом історії нових незалежних держав Інституту.

Відкриваючи пленарне засідання конференції, доктор історичних наук, член-кореспондент НАН України, директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **А.І. Кудряченко** відзначив, що кожна з країн пострадянського простору по-своєму вирішувала нагальні питання національної зовнішньої політики задля забезпечення паритетного рівня відносин з власними міжнародними партнерами. А.І. Кудряченко побажав учасникам конференції плідної роботи при розгляді зазначених питань.

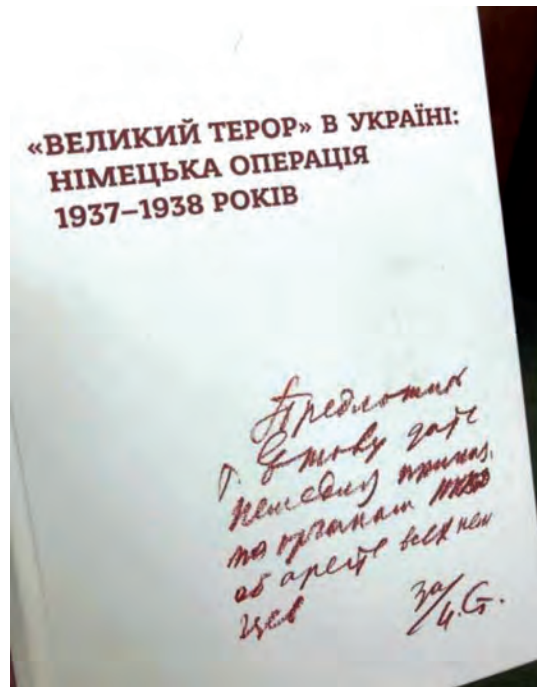
Виступ кандидата історичних наук, завідувача відділу історії нових незалежних держав ДУ «ІВІ НАН України» **А.Г. Бульвінського** висвітлив історичний аспект геополітичного становища Таджикистану в структурі центральноазійського регіону. Визначальним фактором у цьому зв'язку було виокремлено акцентацію офіційним Ашгабатом на давньому арійському походженні сучасних таджиків, що концептуально є опосередкованим, а почасти й прямим підкресленням прийшлого характеру тюркських народів у регіоні.

Презентація книги доктора Альфреда Айсфельда «Великий терор в Україні»: німецька операція 1937–1938 років», 3 жовтня 2019 р.

3 жовтня 2019 р. у стінах Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» відбулася зустріч дирекції Інституту та наукового колективу з відомим німецьким ученим **Альфредом Айсфельдом**.

Доктор **Альфред Айсфельд**, експерт з історії та культури німців, а також автор численних історичних наукових праць. Він є одним із упорядників презентованого в Інституті під час зустрічі збірника документів «Великий терор в Україні»: німецька операція 1937–1938 рр.», який містить матеріали, більшість з яких були раніше засекречені. Опрацювання та публікація цих унікальних документів стали можливими завдяки співпраці Архіву СБУ з Норд-Ост Інститутом (Інститутом культури та історії німців Північно-Східної Європи при університеті м. Гамбург, ФРН).

Документи, які були опрацьовані та опубліковані, походять з фондів Архіву СБУ та Політичного архіву МЗС ФРН. Книга включає 258 документів про перебіг та наслідки репресій за етнічною ознакою. Видання містить матеріали, які у хронологічній послідовності висвітлюють процес підготовки і проведення органами НКВС УРСР масової «німецької операції» – складової великого терору в СРСР у 1937–1938 рр. Окрім того, збірник документів містить дві оглядові статті, авторства доктора **Альфреда Айсфельда** та українського історика Сергія Кокіна, в яких розкриваються деталі роботи над збірником документів та підготовці його до друку. Видання було спонсоровано Уповноваженою Федерального уряду Німеччини з питань культури та ЗМІ на підставі рішення Бундестагу Німеччини.

Під час презентації цього видання доктор **Альфред Айсфельд** розкрив історичні обставини появи наказу НКВС СРСР №00439 від 25 липня 1937 р. та особливості його виконання в УРСР у контексті «національних операцій», охарактеризував методику відбору «ворогів народу» німецької національності, розкрив специфіку технології проведення «німецької операції» та масовий характер репресій, методи допитів тощо. До обговорення тематики розсекречення документів, актуальності публікації важливих історичних джерел, проблематики терору на території України в роки радянської влади долучилися представники наукового колективу Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України». Доктор Альфред Айсфельд відповів на чисельні питання присутніх.

Символічно, що ця цікава і змістовна зустріч відбулася у День німецької єдності.

Всеукраїнський круглий стіл, присвячений Всесвітньому дню науки «День науки за мир і розвиток», 17 жовтня 2019 р.

17 жовтня 2019 р. у Державній установі «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» був проведений Всеукраїнський круглий стіл, присвячений Всесвітньому дню науки, – «День науки за мир і розвиток».

З вітальним словом виступив директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України **А.І. Кудряченко**, який наголосив на актуальності теми круглого столу та подякував організаторам та учасникам, які взяли участь у цьому заході.

А.Кудряченко зазначив, що це свято ООН міжнародна наукова громадськість відзначає не так давно – з 2002 р. (ЮНЕСКО оголосило його раніше – 10 листопада 1999 р.). Воно заслуговує на значну увагу громадськості через велику кількість воєнних конфліктів у світі. За таких умов наука має робити свій внесок у боротьбу за мир. В час воєнного протистояння на сході країни та анексії Криму цей напрям набуває особливої актуальності для України.

Наш Інститут і вся Академія наук, зазначив директор Інституту, робить свій вагомий внесок у боротьбу за мир. За демократію, мир, новий устрій треба боротися. Поки ми будували соціалізм і комунізм в одній, окремій країні, про демократію практично не йшлося. Наразі демократія визрівала

в Україні, шлях до неї був непротим. Лише після проголошення незалежності ці важливі питання здобули належної уваги. Для розбудови демократії повинен зробити внесок і наш круглий стіл, метою якого є з'ясування ролі науки в сучасному світі; характеристика молоді науки глобалістики і розвитку нових технологій; дослідження академічної та «вузівської» науки в Україні, їх взаємозв'язку та внеску у боротьбу за мир і розвиток. А.І. Кудряченко побажав успіхів та плідної роботи.

У конференції взяли участь представники ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», науковці академічних установ – Інституту соціології НАН України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України», «Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва» НАН України, Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Національного інституту стратегічних досліджень, а також викладачі та науковці Національної академії державного управління при Президентові України, Київського національного університету культури і мистецтв.

Засідання вела доктор політичних наук, професор, завідувач відділу глобальних і цивілізаційних процесів Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» **О.В. Зернецька**.

Міжнародний круглий стіл «Культурні та академічні відносини між країнами Східного блоку та Заходом у період «холодної війни» 15 листопада 2019 р.

15 листопада 2019 року було проведено Міжнародний круглий стіл, організований Інститутом соціальних досліджень Охара/Університетом Хосей (Токіо, Японія) у співпраці з Державною Установою «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» (Київ, Україна) та Ягелонським університетом (Краків, Польща) за темою: «Культурні та академічні відносини між країнами Східного блоку та Заходом у період «холодної війни».

У зазначеному заході взяли участь відомі вчені з Японії, України, Польщі та Німеччини. Головною особливістю круглого столу стало те, що він проходив в онлайн-режимі за допомогою програми Skype. Це створило атмосферу невимушеного, щирого та доброзичливого обміну думками, науковим доробком та власними спогадами про часи існування Радянського Союзу та його відносини з Японією, Німеччиною, Польщею та США.

З вітальним словом до учасників круглого столу виступили доктор, професор **Рікако Шіндо** (Університет Хосей, Токіо) та кандидат історичних наук, доцент Вікторія Солошенко, заступник директора з наукової роботи ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». У привітаннях було наголошено на важливості вивчення та аналізу такого складного періоду всесвітньої історії, як доба «холодної війни», що утворила «залізну завісу» між народами, розділила світ на ворогуючі військово-політичні блоки. У таких умовах науковці, діячі культури і мистецтва шукали шляхи спілкування та розвитку міжнаціональних відносин. Сьогодні ми маємо проаналізувати, які наслідки мали культурні та наукові зв'язки між країнами, розділеними на два табори, для мирного світового поступу.

Першою своєю ґрунтовну доповідь учасникам круглого столу представила доктор, професор **Рікако Шіндо** (Університет Хосей, Токіо). Виступ було присвячено проблемі культурних та політичних відносин між країнами Східного блоку та Заходом у період «холодної війни» на прикладі академічних та культурних зв'язків між Японією та Німецькою Демократичною Республікою у 1960–70-х рр. Професор **Рікако Шіндо** зазначила, що на сьогодні представлена тема є однією з малодосліджених проблем історії японсько-німецьких відносин. У свою чергу, дослідниця підкреслила, що через наукові та культурні обміни та вивчення досвіду соціалізму японські вчені та митці, перш за все, прагнули знайти шляхи подолання політичних розбіжностей між країнами соціалістичного блоку та Заходом. Важливим є й той факт, що розвиток подібних обмінів бере початок у кінці 50-х рр. ХХ ст., задовго до встановлення офіційних дипломатичних відносин між Японією

єю та НДР у 1973 р. Одним з яскравих прикладів такої японсько-німецької співпраці у академічній галузі, який детально проаналізувала професор Рікако Шіндо, став процес налагодження наукових обмінів між Університетом Хосей (Токіо, Японія) та Університетом імені Гумбольдта (Берлін, НДР) у 1957–1961 рр.

Науковий захід продовжився доповіддю доктора історичних наук, професора, члена-кореспондента НАН України, директора ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **Андрія Івановича Кудряченка**, яка була присвячена проблемі культурних зв'язків між СРСР та Японією. Значну увагу відомий український вчений приділив питанням формування та діяльності наукових та культурних структур із вивчення Японії у колишньому Радянському Союзі, таких як: організація «Японія-СРСР», Товариство радянсько-японських відносин та Товариство радянсько-японської дружби. Жваве обговорення серед аудиторії викликали спогади про налагодження співпраці між Радянським Союзом та Японією в рамках програми міст-партнерів, зокрема між Києвом та Кіото у 1971 р.

З ініціативи українських вчених під час круглого столу було обговорено і проблему радянсько-японського співробітництва щодо ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції у 1986 р. У цьому контексті доктор, професор **Акіра Сузукі**, директор Інституту соціальних досліджень Охара (дослідницький центр Університету Хосей, Токіо), розповів про надання СРСР матеріальної та технічної допомоги від уряду Японії та японського народу, залучення японських експертів із Нагасакі та Хіросіми. Крім того, учасники круглого столу звернули увагу на підтримку Україною Японії після аварії на атомній електростанції у Фукусімі 2011 р., при ліквідації наслідків якої використовувався досвід Чорнобильської катастрофи.

Доктор, професор **Нобуко Хара** (Університет Хосей, экс-директор Інституту соціальних досліджень Охара, Токіо) під час своєї доповіді поділилась з учасниками круглого столу яскравим прикладом академічної співпраці між Японією та СРСР, базованим на власному досвіді. Так, ще у 1983 р. вчена стала учасницею академічних обмінів між Університетом Хосей та Інститутом сходознавства АН СРСР. Цей досвід мав велике значення для проведення дослідження на тему марксистської політекономії, якою у той час цікавилась професор Нобуко Хара. Їй вдалося відвідати архіви Інституту марксизму-ленізму та ознайомитись з оригінальними документами з означеної проблематики. Сьогодні, читаючи курси для студентів економічного факультету Університету Хосей, професор Нобуко Хара має можли-

вість поділитися знаннями про такий незвичайний для японської дійсності феномен як марксизм, завдяки, у тому числі, і своєму досвіду стажування у Радянському Союзі.

Наступною слово взяла кандидат історичних наук, доцент, заступник директора з наукової роботи ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **Вікторія Солошенко**, яка присвятила свою доповідь проблемі культурної політики Радянського Союзу та українському питанню. Було підкреслено, що впродовж радянського періоду української історії комуністичний режим утверджував принципи колективізму, соціалістичного патріотизму, інтернаціоналізму, що за офіційним визначенням мало сприяти будівництву соціалістичного суспільства та формуванню єдиного радянського народу. Доцент **Вікторія Солошенко** детально показала наскільки непростю була українська реальність у радянські часи, як пригнічувалися права людей, яким був вплив комуністичного виховання. У підсумку доповіді вченої було наголошено на наслідках радянської політики у період перебування України у складі СРСР для утвердження української національної самосвідомості.

Тему українсько-російських взаємин сучасної історичної доби продовжив доктор історичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України **Василь Ткаченко**. Представивши свою доповідь «Підступний феномен «холодної війни»», дослідник підкреслив сучасний рецидив повернення Росії до експансіоністської політики часів авторитаризму на прикладі російської агресії проти України, починаючи з 2014 р. Професор **Василь Ткаченко** ознайомив закордонних колег із своєю думкою про те, що насправді «холодна війна» не відійшла у минуле, і перебуває у нинішньому «постбіполярному світі» у химерній формі так званої «гібридної війни». Завдяки представленій думці вченого було ще раз зацентровано увагу на необхідності посилення підтримки України країнами Заходу у її протистоянні з військовою агресією сучасної Російської Федерації.

Захоплюючим для всіх присутніх став виступ доктора, професора **Анни Г. Піотровської** (Ягелонський університет, Краків) на тему: «Польсько-німецькі музичні відносини в епоху «холодної війни». Так, усупереч географічній близькості та спільному музичному минулому, музичні зв'язки періоду «холодної війни» між Польщею та Німеччиною (як Західною, так і Східною) не набули інтенсивного характеру, особливо на офіційному рівні. У той же час, як підкреслила професор **Анна Г. Піотровська**, у зазначений період постійно підтримувались приватні контакти між польськими

та німецькими музикантами, завдяки чому деяким польським виконавцям, зокрема, народним ансамблям, вдалося здобути прихильність та популярність серед німецької аудиторії. У підсумку своєї доповіді дослідниця підкреслила, що історія розвитку польсько-німецьких музичних зв'язків у такий непростий період, як «холодна війна», може слугувати ще одним доказом того, що музика є універсальною мовою, покликаною єднати людей попри політичні розбіжності.

Під час цікавої дискусії німецький дослідник **Франк Різнер** (Японсько-німецьке товариство у Токіо) звернув увагу і на інші форми культурних відносин між країнами Східного блоку та Заходом у період «холодної війни». Зокрема, учасниками круглого столу було обговорено роль сувенірів у формуванні культурного іміджу кожної країни.

Завершальну доповідь круглого столу представив кандидат економічних наук, запрошений професор Університету Хосей, провідний науковий співробітник ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **Олег Олійник**. Науковець присвятив свій виступ історії відносин між СРСР та країнами Заходу в історичній перспективі. Простежуючи основні етапи розвитку таких відносин, дослідник **Олег Олійник** у підсумку підкреслив ті внутрішні та зовнішні чинники, які привели Радянський Союз до закономірного колапсу.

Хотілося б відзначити високий рівень організації Міжнародного круглого столу, проведеного спільними зусиллями японських, українських, польських та німецьких учених, який відбувся у теплій, дружній атмосфері. Його учасники щиро ділилися не тільки науковим доробком, а й спогадами про минуле, лунали улюблені пісні, які добре знають у країнах, представлених на цьому заході. Нинішній Міжнародний круглий стіл, проведений за допомогою програми Skype, став першим вдалим досвідом використання таких сучасних форм комунікації. Також він засвідчив, що науковці ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» розпочали нову сторінку співпраці із своїми японськими та польськими колегами, наукові контакти з якими встановлені, відповідно, ще з 2014 р. та 2017 р.

Цілком закономірно, що у підсумковому обговоренні результатів круглого столу наголошувалось на необхідності продовження плідного наукового співробітництва колективів нашого Інституту, Університету Хосей та Ягелонського університету у довгій перспективі. На сьогодні ми вже отримали схвальні відгуки щодо проведеного наукового заходу від наших закордонних партнерів, у яких особлива подяка за організацію висловлюється кандидату історичних наук, доценту **Вікторії Солошенко**, доктору,

професору **Рікако Шіндо** та доктору, професору **Анні Г. Піотровській**. Науковий колектив ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» з великою радістю підтримує висловлену у листі ініціативу професора Рікако Шіндо щодо «процвітання транснаціональної ініціативи між Києвом, Краковом та Токіо у майбутньому». Проведений Міжнародний круглий стіл за участі дослідників з різних країн і континентів не тільки сприяв поглибленню знань щодо проблем культурних та академічних відносин між країнами Східного блоку та Заходу у період «холодної війни», а й став успішним сучасним прикладом міжнародної співпраці між японськими, українськими, польськими та німецькими вченими.

Міжнародний круглий стіл «Зовнішня політика України та Китаю у контексті сучасних глобальних викликів», 23 грудня 2019 р.

23 грудня 2019 р. у Державній установі «Інститут всесвітньої історії НАН України» відбувся Міжнародний круглий стіл «Зовнішня політика України та Китаю у контексті сучасних глобальних викликів», організова-

ний відділом історії країн Азії та Африки. У роботі круглого столу участь взяла китайська делегація на чолі з радником департаменту політики Міністерства закордонних справ Китайської Народної Республіки Чжаном Хайтао.

Відкриваючи круглий стіл, член-кореспондент Національної академії наук України, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **А.І. Кудряченко** відзначив, що нинішня наукова подія стала новим етапом у розвитку плідного співробітництва колективу науковців Інституту з китайськими колегами і провідними науковими установами Китаю. Така співпраця спрямована на активну участь Інституту у інформаційно-аналітичному супроводженні зовнішньополітичного курсу нашої держави та на вивчення і творче застосування китайського досвіду у здійсненні широкомасштабних реформ в Україні.

Вітальне слово керівника китайської делегації, радника департаменту політики Міністерства закордонних справ Китайської Народної Республіки **Чжана Хайтао** стало, фактично, глибоким ознайомленням присутніх із головними принципами та завданнями зовнішньополітичної стратегії Китаю на сучасному етапі. Доповідач підкреслив, що відзначення 70-річчя утворення КНР дозволило підвести підсумки проведення китайських реформ та будівництва соціалізму з китайською специфікою. За цей час Китай став другою найбільшою економікою в світі, ВВП якого нині становить 9,6 трлн доларів. У нинішньому році відбулась четверта пленарна сесія 19-го з'їзду ЦК КПК, яка опрацювала масштабні завдання щодо подальшого розвитку та удосконалення соціалістичної системи з китайською специфікою. Китай вважає зазначену модель як таку, що найбільш відповідає потребам країни і нікому не дозволить втручання у свої внутрішні справи. Китайське керівництво також стурбоване нинішньою міжнародною ситуацією, коли простежуються чинники нестабільності та турбулентності, протекціонізм та гегемонізм, і відкидає політику, засновану на застосуванні сили. Все це, на думку Китаю, підриває міжнародний порядок і міжнародне право, що має турбувати всі країни, включно з Китаєм та Україною.

В Китаї існують великі сподівання щодо подальшого поглиблення українсько-китайської співпраці. Україна має вигідні географічні позиції, родючі землі, освічених та розумних людей, високі технології, через що на нашу країну чекає яскраве майбутнє. Обидві країни мають великі перспективи співпраці у аграрній сфері, науці та технологіях, військовій промисловості,

тощо. Наприклад, китайським гостем було наголошено, що 95% соняшникової олії імпортується в Китай саме з України.

Чжан Хайтао підкреслив, що китайська сторона розглядає Україну як важливу європейську країну. Було висловлено також сподівання на подальше поглиблення співпраці між українськими та китайськими науковцями та обміну думками та пропозиціями щодо українсько-китайських відносин та китайської Ініціативи «Один пояс, один шлях», регіональних та міжнародних проблем.

Всесвітньо відомий китайський науковець, професор, виконавчий директор Китайського центру спільних досліджень Південно-Китайського моря Нанкінського університету **Чжу Фен** присвятив свій виступ аналізу китайсько-американських відносин у контексті нинішнього міжнародного порядку, що змінюється. Він пояснив, що головні чинники сучасного американського курсу щодо Китаю полягають, насамперед, у протистоянні кардинальній зміні співвідношення сил між США та Китаєм упродовж останніх сорока років. Якщо у 1979 р., коли відбулась нормалізація відносин між Китаєм та США, ВВП Китаю складав усього 5% ВВП США, то цього року цей показник складав вже 63%, і різниця у розриві економік цих двох країн невинно скорочується. Тому, як підкреслив професор Чжу Фен, Вашингтон намагається за будь-яку ціну не допустити подальшого зміцнення Китаю як на міжнародній арені, так і, особливо, у регіоні Південно-Китайського моря. Звідси й непослідовність, суперечливість і категоричність у зовнішньополітичному курсі США щодо Китаю.

Доктор, доцент, науковий співробітник Академії суспільних наук КНР **Тянь Сю** у своєму виступі «Якісний розвиток Ініціативи «Один пояс, один шлях» та його наслідки для співробітництва між Китаєм та Україною» розкрив значення китайської Ініціативи у великих світових політичних змінах, яка стала своєрідною національною візитівкою Китаю у формуванні та просуванні найбільшого глобального формату зовнішньої торгівлі та міжнародного співробітництва.

У квітні 2019 р. Китай успішно провів Другий міжнародний форум «Один пояс, один шлях», у роботі якого взяли участь лідери 40 країн та міжнародних організацій, близько 6000 представників від 150 країн та 92 міжнародних організацій. У 2019 р. Китай підписав документи про співробітництво у рамках Ініціативи «Один пояс, один шлях» із 16 країнами (загальна кількість таких документів вже сягає 199). Від України на обох Форумах перебував заступник Прем'єр-міністра і Міністр торгівлі та економіки України С. Кубів. Китай сподівається на подальше посилення праг-

матичної співпраці з Україною у рамках Ініціативи «Один пояс, один шлях» у сферах сільського господарства, фінансів, енергетики, науки і технологій, комунікацій, аерокосмічної галузі, військових технологій, гуманітарної сфери та інших напрямках. Така співпраця дозволить посилити міжнародну конкурентоспроможність обох країн і спільно розвивати високі технології на користь китайському та українському народам.

Третій секретар департаменту політики Міністерства закордонних справ Китайської Народної Республіки **Меї Фан** розповів, як у сучасному Китаї уважно вивчають історію та культуру українського народу. На підтвердження цих слів доповідач навів приклад, що одним із найулюбленіших героїв сучасної китайської молоді продовжує залишатись Павка Корчагін, образ якого створив відомий письменник та громадський діяч України Микола Островський, уродженець української Шепетівки.

Доктор політичних наук, професор, директор Центру досліджень Китаю Національної академії державного управління при Президентові України **В.М. Бебик** у своєму виступі висвітвив роботу очолюваної ним інституції, зокрема щодо створення низки документальних фільмів про історію, культуру Китаю, а також про Ініціативу «Один пояс, один шлях», висловив своє ставлення щодо втручання деяких країн у внутрішні справи Китаю, зокрема, у зв'язку з подіями у Гонконзі.

Доктор історичних наук, доцент, професор кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка **Н.Д. Городня** у своєму виступі «Стан американсько-китайських відносин як вияв нової ролі Китаю в міжнародній системі» доповнила та розвинула деякі положення висновку свого китайського колеги Чжу Фена. Зокрема, українська вчена підкреслила, що нині, у непростих умовах суперництва та конкуренції між США та Китаєм, відбувається становлення такого нового формату китайсько-американських відносин, який відбиває реальний стан їхнього співвідношення сил, ресурсів та інновацій.

Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України, президент Всеукраїнської асоціації індологів **О.І. Лукаш** присвятила свій виступ деяким аспектам українсько-китайського співробітництва у сфері науки.

Підбиваючи підсумки роботи Міжнародного круглого столу, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **А.І. Кудряченко** відзначив, що дружня відверта розмова на-

уковців обох країн значно збагатила уявлення про проблеми й завдання як України, так і Китаю, дозволила окреслити перспективи подальшого наукового співробітництва колективу нашого Інституту з китайськими колегами. А. І. Кудряченко подарував китайській стороні низку наукових праць ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», у свою чергу, китайські колеги подарували українським науковцям останні випуски аналітичного щорічника Академії суспільних наук КНР та інші наукові видання. Було домовлено про початок розробки таких спільних проєктів, які були б сьогодні вкрай актуальні для подальшого плідного розвитку українсько-китайського співробітництва.

**Зустріч з відомим російським науковцем-українознавцем,
професором Тетяною Геннадіївною Таїровою-Яковлевою,
16 січня 2020 р.**

16 січня 2020 р. відбулася зустріч співробітників Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» з російським істориком, доктором історичних наук, професором кафедри історії народів країн СНД та директором Центру з вивчення історії України Інституту історії Санкт-Пе-

тербурзького державного університету **Тетяною Геннадіївною Таїровою-Яковлевою**.

Тетяна Геннадіївна розповіла про свій досвід роботи з архівними документами, зокрема, про відкриття (2003) і введення в науковий обіг (2007, 2014) «Батуринаського архіву» – документів з історії України за 1690–1708 рр. Це частина гетьманського архіву І.Мазепи, вивезеного О.Меншиковим з Батурина у 1708 р., яка була піддана забуттю, однак зберігалась в Науково-історичному архіві Санкт-Петербурзького інституту історії РАН.

Дослідниця також приділила увагу особливостям співпраці між істориками України та Росії в умовах затяжної кризи в двосторонніх відносинах. Одним із актуальних дослідницьких проєктів, який зараз спільно виконується науковцями Центру із вивчення історії України Санкт-Петербурзького державного університету та Інститутом історії України НАН України, є підготовка до видання повного тексту наймонументальнішого твору козацького історіописання – Літопису Самійла Величка, оригінал якого зберігається в Російській національній бібліотеці у Санкт-Петербурзі.

Величко служив старшим канцеляристом Генеральної Військової Канцелярії Війська Запорозького і в якості додатків до свого Літопису докладав оригінальні документи Канцелярії, частина яких раніше ніколи не публікувались і тепер буде опублікована.

Т.Г. Таїрова-Яковлева також презентувала свою нову наукову працю (2019), присвячену одній із важливих подій в історії України, монографію «Коліївщина: великі ілюзії».

Тетяна Геннадіївна є ученицею відомого шевченкознавця Юрія Марголіса. Її наукові інтереси – історія України XVI–XVIII ст. Вона є автором популярних книг – «Гетьманщина у другій половині 50-х років XVII століття. Причини і початок Руїни» (1998), «Руїна Гетьманщини: від Переяславської ради-2 до Андрусівської угоди» (2003), «Мазепа» (2007), «Іван Мазепа і Російська імперія. Історія «зради»» (2011), «Повсякденне життя, дозвілля і традиції козацької еліти Українського гетьманства» (2016), «Інкорпорація: Росія і Україна після Переяславської ради (1654-1658)» (2017). За об'єктивне наукове висвітлення історичної постаті гетьмана І.Мазепи у монографії «Мазепа» Президент України В. Ющенко в 2008 р. нагородив Таїрову-Яковлеву Тетяну Геннадіївну Орденом княгині Ольги III ступеня.

У дискусії та обговоренні взяли участь **Кудряченко А.І.**, директор Інституту, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук; **Бульвінський А.Г.**, кандидат історичних наук, завідувач відділу історії нових незалежних держав; **Швед В.О.**, кандидат історичних наук, завідувач

відділу історії країн Азії та Африки; **Ткаченко В.М.** член-кореспондент НАПН України, доктор історичних наук; **Чекаленко Л.Д.**, доктор історичних наук; **Шморгун О.О.**, кандидат філософських наук та інші наукові співробітники Інституту.

Міжнародний круглий стіл «Індія: погляд у майбутнє: до 70-річчя Дня Республіки Індія», 30 січня 2020 р.

30 січня 2020 р. у Великій конференц-залі НАН України (Біла зала засідань) відбувся Міжнародний науковий круглий стіл «Індія: погляд у майбутнє (до 70-річчя Дня Республіки Індія)». Організаторами конференції виступили: Національна академія наук України (Всеукраїнська асоціація індологів; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України») та Посольство Республіки Індія в Україні.

Відкрила круглий стіл Президент Всеукраїнської асоціації індологів, кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **О. І. Лукаш**. Вона відзначила, що цей науковий захід присвячується святкуванню в Україні 70-ї річниці Дня Республіки Індія. Вона також представила почесних гостей круглого столу – *Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Індія в Україні пана Партха Сатпатхі*; представника Департаменту країн АТР Міністерства закордонних справ України Олену Миколаївну Кузьменчук; представника Ради індійських підприємців в Україні «India Club», директора індійської компанії «Indrayani Overseas» Рама Данге, а також учасників круглого столу, які приїхали з інших міст України – Миколаєва, Полтави, Харкова.

Директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», член-кореспондент Національної академії наук України, доктор історичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України **А.І. Кудряченко** у своєму вітальному слові відзначив, що Конституція Республіки Індія, ухвалена 70 років тому – 26 січня 1950 року, створила в країні ті необхідні умови, що дозволили згуртувати в єдину життєздатну спільність індійську націю, яка органічно поєднує в собі різноманітні культури, мови, народи, й в той же час забезпечили приголомшливий успіх розвитку Індії протягом всіх цих десятиліть, особливо, в останні 20–25 років. Він підкреслив, що на цьому круглому столі буде обговорено та проаналізовано багато цікавих проблем і питань, які розкривають головні фактори, умови, сфери економічного та науково-технічного прогресу Індії, основні засади та напрями індійської

зовнішньої політики, роль і місце Республіки Індія у світовій спільноті, а також історичне коріння, соціальні, політичні, економічні чинники, роль та значення українсько-індійського співробітництва, яке має широкі перспективи на майбутнє.

Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Індія в Україні пан **Партха Сагпатхі** у своєму великому та ґрунтовному виступі представив широку панораму розвитку сучасної Індії та українсько-індійських відносин, акцентував увагу на наступних положеннях: Індія – найбільша демократія у світі, а Україна – одна з найбільших демократій Європи, і коли дві демократії розмовляють між собою існує чудове розуміння та спільність думок. За останні 70 років розвитку Республіка Індія побудувала зрілу, глобально відповідальну, економічно відроджену, культурно процвітаючу та соціально покращену сучасну державу. Сьогодні Індія – це набагато більше, ніж країна різноманіття та традиційної спадщини, Індія – це країна управління, зростання, розширення прав і можливостей, а головне – країна мрій. Індія є стабілізуючим та відповідальним глобальним гравцем – реальною діючою силою проти загроз, перш за все, таких як тероризм. Разом із тим, Індія може пишатися, що індійський сектор відновлювальної енергії є одним із привабливіших ринків цієї енергії у світі. За останні шість років країною було витрачено 700 мільярдів доларів США на розвиток інфраструктури – енергетики, освіти, охорони здоров'я, міського розвитку, цифрового зв'язку тощо. Також Індія має одну з найбільших фармацевтичних галузей у світі, є одним із головних міжнародних центрів медичного туризму. Країна успішно розвиває космічний сектор, 2019 рік був роком декількох нових започаткувань для зазначеного сектору – Індія провела випробування протисупутникової ракети і успішно продемонструвала здатність перехоплювати супутники у космічному просторі на основі власної технології. Існує міцна технологічна співпраця між Індією та Україною, в тому числі у кроках із підкорення космосу. Українсько-індійське співробітництво розвивається на основі багаторічної дружби між двома країнами. Україна є постійним партнером індійської промисловості, а Індія – одним із найбільших у світі імпортерів українських товарів. Обидві держави вибудовують тривалі партнерські відносини у рамках провідних програм національного розвитку та планують й надалі зміцнювати взаємні внески у важливі галузі – енергетику, оборону, сільське господарство, охорону здоров'я, освіту та ін. Молодь Індії виводить націю на нові висоти, багато молодих людей перетинають кордони та подорожують світом заради освіти, включаючи Україну, вони відіграють надзвичайно

важливу роль у зміцненні індійсько-українських зв'язків між нашими народами.

Представник Департаменту країн АТР Міністерства закордонних справ України **О.М. Кузьменчук** у своєму вітальному слові зазначила, що сьогодні Індія – це впливова країна в Азії та у світі, авторитет якої на міжнародній арені невпинно зростає. Маючи швидкі темпи економічного та науково-технічного прогресу, народ Індії, в той же час, старанно зберігає свою багату, розмаїту та унікальну культуру. Особливо важливим є те, що між Україною та Індією досягнуто високий рівень взаєморозуміння та співробітництва, спостерігається позитивна динаміка контактів на усіх рівнях, а також активна взаємодія з широкого кола актуальних питань. Із часу встановлення дипломатичних відносин Україна та Індія спільними зусиллями досягли значного прогресу у різних галузях. Наразі слід відзначити активний розвиток українсько-індійської співпраці у практичних сферах, зокрема, у торговельній, сільськогосподарській, науково-технічній та гуманітарній. Поєднання спільних зусиль у минулому дозволило нашим державам зміцнити політичну основу двостороннього діалогу, удосконалити механізм координації дій, а також поглибити співпрацю за усіма напрямками. Надзвичайно важливою є готовність обох країн й надалі продовжувати взаємовигідне дружнє співробітництво у різних сферах діяльності.

Під час роботи круглого столу були заслухані **наукові доповіді**, присвячені як зовнішній, так й внутрішній політиці Республіки Індія.

Президент Всеукраїнської асоціації індологів, кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **О.І. Лукаш** у своїй доповіді «*Україна – Індія: погляд із минулого в майбутнє*» наголосила на тому, що розвиток українсько-індійської співпраці має важливу історичну базу та серйозну перспективу на майбутнє. *Три основні чинники* становлять фундамент цього явища – соціальні, економічні та політичні. *Перший*, який сприятливо впливає на розвиток українсько-індійських відносин, має соціальний характер, це – фактор *духовної близькості* індійського та українського народу. Його суть полягає в тому, що відносини між Україною та Індією базуються на історичних традиціях, що завжди відзначалися взаємним інтересом, повагою, співпрацею. *Другим чинником* розвитку відносин є наявність позитивного досвіду двостороннього економічного та науково-технічного співробітництва, накопиченого раніше. Відомо, що колишній Радянський Союз надавав Індії велику допомогу у цій сфері протягом трьох десяти-

літь ХХ століття (у 60–80-і роки). Але мало відомо, що важливу частину цієї допомоги надавала саме Україна. Найбільш помірковані оцінки показують, що частка внеску України в технічну та економічну допомогу Індії становила від 40% до 50% від загальносоюзної допомоги. Третій сприятливий фактор має політичний характер. Його суть полягає у близькості зовнішньої політики Індії та України щодо багатьох важливих міжнародних питань. Україна з великою повагою ставиться до Індії, яка в свій час виступила у ролі одного з головних ініціаторів і лідерів Руху неприєднання і доклала чимало зусиль для практичного втілення у життя відомих *п'яти принципів Панча Шила*. Позиції Індії та України щодо ґрунтовних принципів міжнародного життя є схожими або близькими, що забезпечує сприятливий міжнародний клімат, відкриває широкі можливості для розвитку плідних відносин у майбутньому.

Доктор історичних наук, професор кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Н.Д. Городня** виступила з доповіддю «Роль Індії у міжнародній системі ХХІ століття». Лейтмотивом її виступу було перетворення Індії з регіонального на одного з глобальних лідерів багатополюсного світу. У доповіді було висвітлено основні чинники, які цьому сприяють; показано роль Індії у багатосторонніх регіональних і глобальних інституціях; представлено короткий огляд основних тенденцій у відносинах Індії з США, Китаєм, Росією, а також у політиці уряду Н. Моді в різних регіонах світу, включаючи Південно-Східну Азію, Африку, Близький Схід, Латинську Америку, а також зроблено висновок про суттєві зміни у зовнішній політиці Індії з початку ХХІ ст., особливо з 2014 р., які свідчать про прагнення її уряду посилити роль Індії у сфері глобального управління і формуванні нового міжнародного порядку.

С.В. Толстов, кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу трансатлантичних досліджень ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» виступив із доповіддю на тему «Індія – ЄС: проблеми та перспективи стратегічного партнерства». У доповіді був представлений огляд відносин між Індією та ЄС з початку 1990-х рр. Проаналізовано формування та основні напрями відносин у форматі стратегічного партнерства на основі рамкової угоди про стратегічне партнерство (2004 р.) та подальших двосторонніх документів. Основну увагу було приділено перебігу двостороннього діалогу між ЄС та Індією. Представлено порівняльний аналіз позицій сторін щодо перспектив співпраці з глобальних і регіональних проблем. Окреслено

провідне значення таких напрямів, як торговельні відносини та взаємодія з питань міжнародної безпеки.

У своїй доповіді «Арабські країни Перської затоки та Індія: стан і перспективи співробітництва» кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу історії краї Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **В.О. Швед** представив глибокий аналіз історичного та сучасного розвитку індійсько-арабських відносин з країнами Перської затоки. Він підкреслив значущість положень, сформульованих державним міністром закордонних справ Індії М. Дж. Акбаром, в яких було викладено чотири ключові параметри відносин Індії з арабськими країнами цього регіону – неприпустимість поверхового аналізу, неупередженість, ненав'язливість та неприйняття участі у внутрішніх регіональних конфліктах. Саме такими принципами керується Індія, плідно розвиваючи свої широкомасштабні відносини з арабськими країнами Перської затоки, районом, що має для Індії життєво важливе значення у контексті нинішньої складної геополітичної ситуації та економічних інтересів (можливості отримання енергетичних носіїв, у першу чергу нафти). Індія сьогодні має всі можливості креативно підійти до реалізації своєї порівняно нової мети – «Поглянь на західну політику» й у цьому контексті реалізувати в регіоні арабської частини Перської затоки свої завдання, пов'язані з економічними інтересами та проблемами безпеки. Індія враховує, що район Південно-Східної Азії сьогодні практично повністю контролюється Китаєм. У той же час, з урахуванням свого могутнього геополітичного, економічного та гуманітарного потенціалу у Західній Азії, Республіка Індія може розраховувати на великі перспективи зміцнення свого впливу та розвитку різнобічних відносин з арабськими країнами й регіон Перської затоки відіграватиме у цих планах вирішальну роль.

Свій виступ «Економіка незалежної Індії за умов глобалізації: проблеми розвитку» кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент, провідний науковий співробітник ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **І.І. Вітер** присвятила аналізу розвитку економіки Індії за умов глобалізації. В доповіді висвітлено наслідки колоніального минулого країни, розглянуто два періоди економічного розвитку Індії за часів незалежності з характерними для кожного внутрішньо-економічними і зовнішньоекономічними моделями; також було охарактеризовано новий курс економіки Індії, проаналізовано основні макроекономічні показники останнього десятиліття та вплив глобалізації на соціально-економічний розвиток країни, підкреслено місце Індії в глобальній економіці, акценто-

вано увагу на основних соціально-економічних проблемах розвитку країни: безробітті, нерівності, швидкому рості населення, загрозі екологічній та демографічній кризи; також були окреслені перспективи економічного розвитку.

Круглий стіл завершився яскравою **культурною програмою**, яка складалася із двох частин – ознайомлення з індійськими класичними танцями та перегляду фотовиставки, присвяченої сучасній Індії. Представниці найкращих колективів індійських танців України – «Сарасваті» та «Шовковий шлях» виконали танці у стилі таких відомих індійських танцювальних шкіл, як *фьюжен* класичного стилю *Катхак* (танок «Аят») та класичного стилю *Одісі* (танок «Бангі»), а також танок у сучасному стилі *Болівуд*. Учасники круглого столу із величезним інтересом спостерігали за чудовою виставою, що надало їм змогу перенестися у давньоіндійські часи та зустрітися із героями давньоіндійських епосів «Махабхарати» і «Рамаяни». У другій частині культурної програми учасники круглого столу відвідали фотовиставку «Кольори Індії», присвячену святкуванню в Україні Дня Республіки Індія. В експозиції виставки представлені світлини індійських та українських фотографів. Індійський фахівець Капіш Гаур фіксує у своїх фото визначні місця Індії та повсякденне життя її мешканців. Народний художник України Юрій Камишний створює унікальні колоритні портрети індійців, а знімки київського фотографа Геннадія Кравця демонструють інтерес українців до давньої і сучасної культури Індії. Мета виставки полягала у демонстрації історичної цінності, краси та сили людського потенціалу сучасної Індії, спільності інтересів і прагнень українського та індійського народів. Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Індія в Україні пан **Партха Сатпатхі** та Директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», член-кореспондент Національної академії наук України, доктор історичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України **А.І. Кудряченко** у своїх виступах дали високу оцінку організації та наукового рівня проведеного круглого столу, а також культурної програми, що була організована Всеукраїнською асоціацією індологів для учасників та гостей цього важливого міжнародного наукового заходу.

Участь наукових співробітників Інституту в роботі Міжнародної наукової конференції, присвяченої 390-річниці з дня народження білоруського вченого, гуманіста і просвітителя Симеона Полоцького 6 лютого 2021 р.

6 лютого цього року наукові співробітники відділу історії нових незалежних держав, головний науковий співробітник, доктор філологічних наук, професор **Рудяков П.М.** та провідний науковий співробітник, кандидат історичних наук, доцент **Цапко О.М.** у складі української делегації взяли участь у роботі Міжнародної наукової конференції, присвяченій 390 – річниці з дня народження видатного білоруського вченого, гуманіста і просвітителя Симеона Полоцького, під назвою «Симеон Полоцький в культурному просторі східних слов'ян», яка проходила в м. Мінськ. В роботі конференції брали участь представники трьох країн Білорусії, Росії та України.

На пленарному засіданні конференції виступив **Цапко О.М.** з доповіддю «Симеон Полоцький в контексті українсько-білоруських культурних зв'язків». Зокрема, у своєму виступі доповідач наголосив, що у творчому доробку С. Полоцького були відображені всі кращі і найбільш прогресивні досягнення як слов'янської православної, так і європейської культур. У своїй доповіді **Цапко О.М.**, також робить висновок, що становлення особистості С. Полоцького та формування його релігійно-філософських поглядів відбувалося перш за все під впливом українсько-білоруського культурного середовища XVII століття, особливістю якого була спроба тогочасних українських і білоруських мислителів знайти компромісний «третій шлях»

цивілізаційного та культурного розвитку обох народів. Ці погляди він згодом розвивав і пропагував в Московській державі, чим зробив неоціненний внесок у становлення і розвиток російської культури. Активну участь у обговоренні проблем, піднятих на конференції взяв професор **Рудяков П.М.** Науковець звернув увагу присутніх на питання ролі С. Полоцького у розвитку культури південнослов'янських народів, особливо сербської культури. Конференція проходила в конструктивній та доброзичливій атмосфері.

Tkachenko V. The inseparable heritage of early medieval Rus'. On the celebration of the 1150th anniversary of the origin of Russian statehood. In: *The Dawning of Christianity in Poland and across Central and Eastern Europe History and the Politics of Memory*. Berlin: Peter Lang, 2020. P. 279-304.

У главі розглядається сучасна політика пам'яті Російської Федерації в контексті 1150-річчя заснування російської державності. Основні святкування ювілею відбулися 21–23 вересня 2012 року у Великому Новгороді. Незважаючи на це, схоже, що представники російської академії ніколи не досягли єдиної думки щодо дати початкової події – і немає одностайного тлумачення її значення. Дійсно, ювілейна діяльність Росії була одним із питань, які вплинули на посилення пильності серед українських науковців щодо питання української національної ідентичності. Таке ставлення ілюструють численні публікації на тему історичного минулого, опубліковані як у наукових журналах, так і в комерційній пресі.

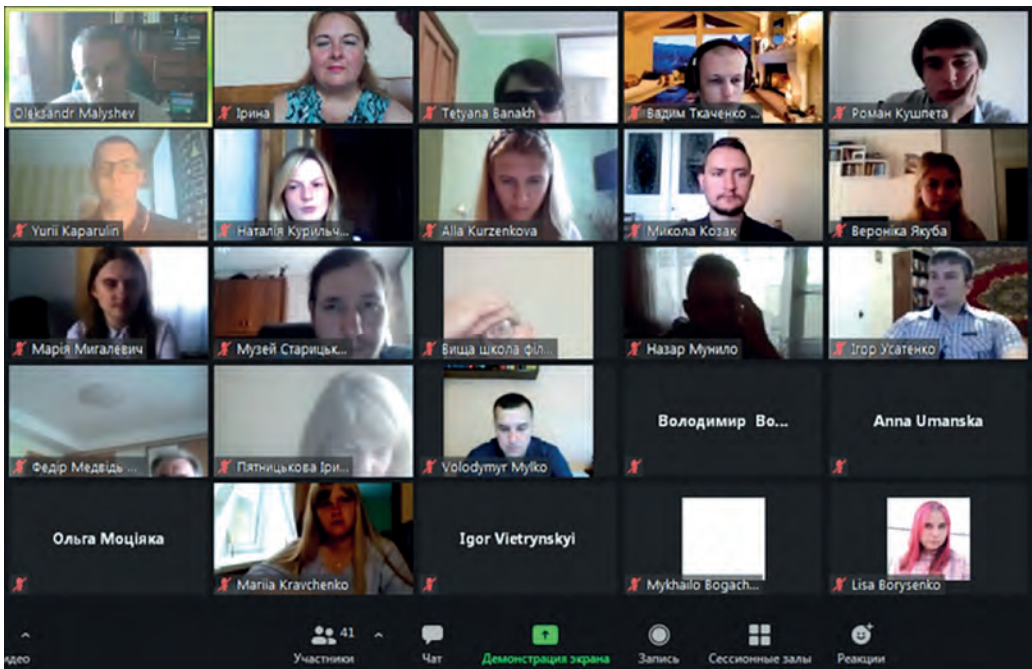
Посилання на повний текст статті: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/novi-nadkhodzhennia-v-biblioteku/the-inseparable-heritage-of-early-medieval-rus-on-the-celebration-of-the-1150th-anniversary-of-the-origin-of-russian-statehood-neviddilna-spadshchyna-rusi-rannoho-serednovichchia-dovsiatkuvannia-1150richchia-zasnuvannia-rosiiskoi-derzhavnosti.html>

Всеукраїнська наукова конференція «Проблеми війни та миру в історії країн Європи», 26 березня 2020 р.

26 березня 2020 р. відділом трансатлантичних досліджень було проведено всеукраїнську наукову конференцію «Проблеми війни та миру в історії країн Європи» в якій прийняло участь 78 осіб. Під час роботи конференції були розглянуті питання історичних передумов, динаміки та основних складових «холодної війни» в Європі; впливу радянсько-американських протиріч на політичні та економічні процеси у Європі; феномену гомогені-

зації суспільно-політичних систем у країнах Західної Європи та ЦСЄ; впливу поза європейських конфліктів та війн на зміст і динаміку європейської багатосторонньої взаємодії; порівняльного аналізу зовнішньополітичних стратегій європейських країн періоду «холодної війни»; феномену розрядки міжнародної напруженості, його ознаки та політичні межі; типологію політичних процесів доби «холодної війни» у контексті сучасних тенденцій міжнародних відносин.

Міжнародна конференція молодих учених «Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених» в онлайн режимі, 22 червня 2021 р.

22 червня 2021 р. відбулася Міжнародна конференція молодих учених «Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених» в онлайн режимі (Zoom формат). Організаторами заходу виступили Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інститут історії України НАН України, Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України та Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України.

Конференції подібного формату вже стали традиційними і проводяться починаючи з 2017 р. Постійне розширення аудиторії учасників свідчить про те, що зазначений захід став одним з провідних майданчиків для наукових дискусій та апробації результатів досліджень серед молодих учених.

Під час відкриття конференції у своєму вітальному слові до учасників конференції заступник директора з наукової роботи ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», кандидат історичних наук, доцент **Солошенко Вікторія Віталіївна** наголосила на цінності подібних наукових заходів для розвитку вітчизняної науки, професійного розвитку молодих вчених та відмітила широку географію учасників з різних міст України і з-за кордону. Було наголошено на важливості об'єднання зусиль та посилення наукової комунікації, особливо в непростий період карантинних обмежень. Побажання творчої наснаги та заклик до подальших наукових розвідок, налаштував усіх доповідачів на плідну співпрацю упродовж конференції.

Міжнародна наукова конференція «Соціокультурний розвиток Австралії початку доби глобалізації (1980–2000 рр.)», 30 червня 2022 р.

30 червня 2022 р. відділом глобальних і цивілізаційних процесів було проведено міжнародну наукову конференцію «Соціокультурний розвиток Австралії початку доби глобалізації (1980–2000 рр.)» в якій прийняло участь 25 осіб. Під час роботи конференції були проаналізовані тенденції функціонування політичної системи Австралії в умовах глобалізації; участь Австралії в міжнародному співробітництві за глобальних умов; основні напрями соціально-економічної політики Австралії за умов глобалізації; проблеми сталого розвитку та глобальні загрози; вплив глобалізації на соціально-культурний розвиток Австралії наприкінці ХХ ст.

Mitrofanova O. Ukraine-Pologne: du partenariat strategique a l'incertitude tactique (Україна-Польща: від стратегічного партнерства до тактичної невизначеності). *Questions internationales*, 2021. № 107–108. P. 145–152.

Польща та Україна мають партнерські стратегічні відносини з наприкінця минулого століття. Незважаючи на їх географічну близькість і багато спільних інтересів, дві країни мають розбіжності з соціально-економічних питань та проблем безпеки. З конфліктом низької інтенсивності, який по-

трясає Донбас з 2014 року, Україна справді зіткнулася з великими внутрішніми проблемами, які беруть участь в ослабленні цього партнерства. Його стійкість дуже залежить від здатності партнерів подолати поточні перипетії як зміни регіонального геополітичного контексту.

Посилання на повний текст статті: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/statti/o-mitrofanova-ukrainepologne-du-partenariat-strategique-a-l-incertitude-tactique-ukrainapolshcha-vid-stratehichnoho-partnerstva-do-taktychnoi-nevyznachenosti.html>

Міжнародна наукова конференція «Історичні особливості соціально-економічного розвитку пострадянських країн», 27 жовтня 2022 р.

27 жовтня 2022 р. відділом історії нових незалежних держав було проведено міжнародну наукову конференцію «Історичні особливості соціально-економічного розвитку пострадянських країн» в якій прийняло участь 23 особи. Під час роботи конференції було досліджено історичні засади піднесення та занепаду радянської соціально-економічної системи; проаналізовано основні особливості становища європейських радянських республік СРСР; розглянуто основні тенденції розвитку економіки республік радянського Закавказзя та Середньої Азії; сформульовано рекомендації щодо соціально-економічного розвитку пострадянських країн в контексті сучасних політичних викликів.

Міжнародна конференція «Без права повернення...» 15–16 жовтня 2021 р.

Вісімдесят років минуло відтоді, а їм це і досі болить... «Їм» – кому саме? Відповідаємо: йдеться про сотні тисяч етнічних німців України (її німецької частини населення) та інших республік колишнього СРСР, які потрапили під каток насильницької депортації із віками «насиджених» місць, де їм волею Долі судилося народитися, жити і працювати для суспільного блага... П'ята графа у паспорті – це вирок...

Два дні у Києві тривала робота Міжнародної наукової конференції «Без права повернення...», присвяченої 80-річчю депортації етнічних німців у віддалені райони Радянського Союзу. Конференцію організували та провели ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», Київ, Геттінгенський дослідницький центр, Геттінген (ФРН), Рада німців України, Київ, ГО «Міжнародне товариство німців України-Відергебурт», Київ.

«Історія німців України: здобутки і втрати», «Законодавче забезпечення репресій проти німецького населення Російської імперії у 1914–1917 рр.», «Депортація німців України в 1941–1946 рр. (за архівними матеріалами та спогадами очевидців)», «Правова кваліфікація депортації етнічних груп з України в радянський період», «Сталінська репресивна політика по відношенню до радянських німців на Україні» – ось далеко не повний перелік тем, які потрапили у фокус уваги учасників цієї важливої міжнародної події.

До теми: Загальновідомою і цілком слушною є теза про те, що з плином часу заліковуються найболючіші травми. Проте це важко стверджувати у відношенні депортованих народів колишнього СРСР. Цього року виповнилося не лише 80 років від нападу гітлерівської Німеччини на Радянський Союз, але й така ж історична відстань від початку насильницької депортації етнічних німців України (її німецької частини населення) та інших республік на Схід до Сибіру та інші віддалені регіони.

Найвищими органами державної влади були прийняті відповідні рішення та превентивні заходи і визначено широкий простір діяльності репресивним та каральним органам. Тим самим було здійснено злочин проти співгромадян німецької національності, яких огульно звинувачували як у початковий період німецько-радянського протиборства, так і з розмахом наступного перебігу подій Другої світової війни.

Сповідуючи такий концептуальний підхід, розробники програми і співорганізатори Міжнародної конференції «Без права повернення...», поставили за мету з'ясувати злочину діяльність як в ході насильницької депортації, так і завдяки розкриттю відповідних рішень та заборони на

довгі повоєнні роки повернення депортованим українським етнічним німцям до рідних осель. Тим самим величезна несправедливість продовжувалася доволі протяжний час і на довгі роки ятрила невгамовну біль кільком поколінням цього працьовитого, талановитого і лояльного до режиму народу.

В центрі уваги конференції – питання насильницької депортації (етнічних німців УРСР) громадян німецької національності, що відбулася на підставі цілком таємних, засекречених на довгі роки постанов Державного комітету оборони СРСР, у серпні 1941 року з Криму, у вересні 1941 року із Запорізької, Сталінської, Ворошиловградської та інших областей у віддалені райони Радянського Союзу. Учасники конференції проаналізували умови і наслідки насильницької депортації, правовий статус та реальне становище німців у трудових таборах, трудармійців мобілізованих на роботу до таборів НКВС, на лісорозробки, будівництво заводів та доріг, а також використання на примусових роботах інших категорій депортованих.

На засіданнях конференції також були проаналізовані довгий і обтяжливий шлях та непомірні труднощі, що були пов'язані з відновленням німецького етносу та історичної справедливості у період існування СРСР та у сучасну добу сходження незалежної України.

Учасники та гості Міжнародної конференції і широка наукова громадськість мали змогу познайомитися із тематичною виставкою з історії та сучасного становища німців України, а також держав-наступниць колишнього Радянського Союзу. Протягом роботи конференції відбулися онлайн включення і виступи доповідачів із ФРН, Азербайджану та українських міст. Всього в рамках заходу (разом із дипломатами) виступили понад 30 науковців.

Джерело: ukrpres.info

Кудряченко А. І. Проблема історичної пам'яті: європейський дискурс (1945–2020 рр.): За матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 11 січня 2023 року. *Вісник НАН України*, 2023. №3. С. 60–71.

КУДРЯЧЕНКО
Андрій Іванович —
член-кореспондент НАН
України, директор Державної
установи «Інститут всевітньої
історії НАН України»

ПРОБЛЕМА ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДИСКУРС (1945 – 2022 РР.)

За матеріалами доповіді на засіданні
Президії НАН України 11 січня 2023 року

У доповіді зазначено, що Європа і світ загалом на початку XXI ст. переживають значні політичні, економічні, екологічні, соціальні та духовні зміни. В останні десятиліття людство зіткнулося з цілою низкою безпрецедентних глобальних викликів, пов'язаних, зокрема, з проблемами виживання, системної трансформації, модернізаційного та цивілізаційного розвитку. Відтак, соціально затребуваними сьогодні стали історичні студії, які охоплюють усе зростаючий спектр тематики історичної пам'яті про минуле як утвердження одного з ключових концептів «нового історизму», що збігається зі становленням нової культурної історії, яка стала відповіддю на різні виклики постмодерну.

Ключові слова: історична пам'ять, історичні студії, національні наративи, європейський дискурс.

Історична пам'ять та її європейський дискурс — це проблематика, яка має актуальне наукове та суспільно-політичне звучання, особливо в нинішній період російської воєнної агресії проти нашої країни. Слід брати до уваги те, що не лише відмінні історичні національні наративи, а й доволі різні суспільно-політичні практики в демократичних та авторитарних державах давалися взнаки раніше і мають відповідний вплив на сучасний перебіг подій. Європа і світ на рубежі XX—XXI ст. переживають не лише значні політичні, економічні, екологічні, а й соціальні та духовні зміни і випробування. Відтак, соціально затребуваними та вельми популярними стали історичні студії (memory studies), зростаючий спектр тематики історичної пам'яті про минуле як утвердження одного з ключових концептів «нового історизму», що збігається зі становленням «нової культурної історії», яка стала відповіддю на різні виклики постмодерну.

Водночас людство в останні десятиліття зіткнулося з цілою низкою безпрецедентних глобальних викликів, зокрема з проблемами виживання, системної трансформації, модер-

У доповіді зазначено, що Європа і світ загалом на початку XXI ст. переживають значні політичні, економічні, екологічні, соціальні та духовні зміни. В останні десятиліття людство зіштовхнулося з цілою низкою безпрецедентних глобальних викликів, пов'язаних, зокрема, з проблемами виживання, системної трансформації, модернізаційного та цивілізаційного розвитку. Відтак, соціально затребуваними сьогодні стали історичні студії, які охоплюють усе зростаючий спектр тематики історичної пам'яті про минуле як утвердження одного з ключових концептів «нового історизму», що збігається зі становленням нової культурної історії, яка стала відповіддю на різні виклики постмодерну.

Посилання на повний текст статті: <https://visnyk-nanu.org.ua/ojs/index.php/v/article/view/2554>

Науково-методологічний семінар «Головні тенденції розвитку сучасної геополітичної ситуації на Близькому Сході у контексті пріоритетних завдань зовнішньої політики України», 15 лютого 2023 р.

15 лютого 2023 року у конференц-залі Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» відбувся науково-методологічний семінар «Головні тенденції розвитку сучасної геополітичної ситуації на Близькому Сході у контексті пріоритетних завдань зовнішньої політики України». Організаторами семінару стали ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Офіс Спеціального представника України з питань Близького Сходу та Африки, Міністерство закордонних справ України.

Відкрив семінар кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **В.О. Швед**. Він відзначив, що ініціатива розпочати такий спільний формат роботи науковців з відповідними підрозділами Міністерства закордонних справ України належить Спеціальному представнику України з питань Близького Сходу та Африки, кандидату історичних наук **М.А. Субху**. Інститут та його керівництво повністю підтримали цю ініціативу, була створена організаційна група з проведення засідань науково-аналітичного семінару, розроблений план тематичних засідань на 2023 рік.

В.О. Швед підкреслив, що реалізація такої спільної ініціативи дозволить краще й повніше інтегрувати наші наукові розвідки з реальною практичною діяльністю українського зовнішньополітичного відомства, краще розуміти реальні потреби української дипломатії, а МЗС у своїй

роботі більшою мірою використовуватиме науково-аналітичні розробки українських дослідників. Таким чином створюється ще один ефективний канал синтезу історичної науки з практичною діяльністю української дипломатії.

Директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, **А.І. Кудряченко** у своєму вітальному слові зупинився на аналізі тієї багатогранної наукової діяльності Інституту з питань дослідження актуальних проблем всесвітньої історії, зокрема й країн Азії та Африки. А.І. Кудряченко особливо підкреслив, як науковий колектив установи перебудовує свою роботу з початком російської агресії проти України, наполегливо шукає нові форми співпраці з відповідними органами державної влади, зокрема з Міністерством закордонних справ. В Інституті розробляється новий проект – підготовка монографії про ті країни світу, які є найбільш успішними у своєму історичному поступі, зокрема й про азійські країни. Директор Інституту зазначив, що нинішній науково-методологічний семінар започатковує новий формат плідної співпраці наукового колективу з головним зовнішньополітичним відомством країни.

У своїй науковій доповіді «Проблеми та перспективи формування антиіранського альянсу на Близькому Сході» кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» В.О. Швед проаналізував еволюцію тих змін, які відбулися у Близькосхідному регіоні внаслідок російського вторгнення, а особливо після того, як влітку 2022 року практично оформився військово-політичний союз двох диктатур – путінського режиму і режиму аятолл, яких об'єднало багато спільних рис як щодо експансіоністського курсу зовнішньої політики обох режимів, так і розуміння світових проблем та ідеологічних засад держав. Широке застосування російською армією іранських бойових дронів-камікадзе, перемовини про надання Росії іранських балістичних ракет, допомога у відповідь з боку путінського режиму щодо надання найсучасніших бойових літаків та гвинтокрилів, вірогідна допомога Росії у розробці Іраном власної ядерної зброї – все це створило якісно нову геополітичну й безпекову ситуацію на Близькому Сході, що призвело до політичних зрушень у позиціях Ізраїлю та арабських країн. Зростаюче розуміння того, що вся ця іранська зброя, що зараз випробується на війні в Україні, завтра може бути використана проти Ізраїлю і арабських країн, які, по-перше, почали рухатись у напрямку створення

дієвої спільної антиіранської коаліції, а, по-друге, нарощувати свою допомогу Україні. Водночас на шляху формування такої коаліції з'явилося декілька вкрай негативних чинників. Вони передусім пов'язані з формуванням в Ізраїлі нового уряду на чолі з Б. Нетаньяху, до складу якого увійшли і посіли низку ключових посад представники вкрай праворадикальних партій. Провокаційна за своєю суттю вилазка міністра національної безпеки Ізраїлю І. Бен-Гвіра на Храмову Гору у Східному Єрусалимі вкрай загострила палестинсько-ізраїльське протистояння, що призвело до численних людських жертв, і за своїми наслідками фактично унеможливило подальші кроки Саудівської Аравії щодо нормалізації відносин з Ізраїлем, що призвело б до формування міцного ізраїльсько-саудівського ядра антиіранської коаліції на Близькому Сході. Також здійснення у подальшому широкомасштабних правових реформ, які за своїми наслідками здатні фактично зруйнувати демократичні засади Ізраїльської держави, створює загрозу ізраїльсько-американському стратегічному союзу. За таких умов головними завданнями нинішньої американської адміністрації є, принаймні, збереження статус-кво у палестинсько-ізраїльських відносинах, недопущення їхнього серйозного погіршення, що поставить під пряму загрозу зусилля Президента США Джо Байдена щодо створення близько-східного антиіранського альянсу.

Спеціальний представник України з питань Близького Сходу та Африки, кандидат історичних наук М.А. Субх у своїй доповіді «Пріоритетні завдання зовнішньої політики України у Близькосхідному регіоні на сучасному етапі» розкрив ключові аспекти нинішнього зовнішньополітичного курсу України на Близькому Сході. Відомий український дипломат охарактеризував ті труднощі і проблеми, з якими зіткнулась українська дипломатія у Близькосхідному регіоні через особливості сприйняття арабським світом російсько-української війни. В той же час наполеглива і кропітка праця української дипломатії, низка важливих ініціатив, запропонованих Україною, зокрема щодо зернового коридору з України з метою запобігання масовому голоду в низці країн Африки та Азії, відомий план миру, запропонований Президентом України В. Зеленським тощо, відіграли свою роль у тому, що Близькосхідний регіон почав повертатися до України.

Достатньо згадати допомогу Саудівської Аравії у звільненні військово-полонених іноземців із російського полону, 500 мільйонну фінансову допомогу Королівства, допомогу Катару у тому, щоб запрацював зерновий коридор тощо. Ми ефективно використовуємо різні міжнародні організа-

ції та майданчики для активізації своєї роботи з країнами регіону, зокрема співпрацю з контактною Групою шести при Лізі арабських держав. В цілому, можна стверджувати, що наша дипломатія не лише дуже швидко вчиться, а й підвищує свою майстерність та ефективність. Важливе значення надається організації роботи Координаційної Ради з взаємодії з арабським світом та мусульманськими країнами при Офісі Президента України, склад та повноваження якої найближчим часом мають бути значно розширеними.

Особливе значення надається поглибленню співпраці з арабськими країнами Затоки, зокрема, завершується підготовка до укладання угоди про зону вільної торгівлі з ОАЕ. Всеохоплююча резолюція ООН до роковин початку російської агресії дозволить українській дипломатії мати значно кращі політико-правові засади подальшої активізації своєї роботи, зокрема й на Близькому Сході.

Мохаммад Фараджаллах, Генеральний секретар Арабської ради в Україні, головний редактор інформаційного порталу «Україна по-арабськи» у своєму виступі «Роль іранського чинника у зміцненні позицій України на Близькому Сході» зосередився на обґрунтуванні серйозної вразливості нинішньої відверто експансіоністської політики режиму аятолл як на Близькому Сході, так і їхній прямій співучасті у російській агресії проти України. Доповідач нагадав, що ще у 2019 році Іран прямо здійснив відкритий акт агресії своїми бойовими дронами проти об'єктів нафтопереробної інфраструктури Саудівської Аравії, тоді цей акт агресії залишився не покараним. Сьогодні Україна має можливості спиратись у боротьбі проти, по-суті спільної, російсько-іранської агресії на допомогу США, НАТО, Євросоюзу. Очікується більш значуща допомога від Ізраїлю та низки арабських країн. Доктор Фараджаллах особливо наголосив на тому, що співучасть Ірану у збройній агресії проти України не має жодного виправдання з точки зору Ісламського віровчення, яке вважає посягання на чуже (зокрема землю й життя) найважчим гріхом.

Президент Центру діалогу та комунікацій шейх **Емад Абу Алруб** у своєму виступі «Роль Українського центру діалогу та комунікацій у мобілізації арабської та мусульманської громад України для боротьби проти російської агресії» детально розповів про роботу волонтерів центру щодо допомоги українським біженцям, ЗСУ та багатогранну міжнародну діяльність Центру, особливо у просторі арабського та мусульманського світів.

Доктор історичних наук, професор Національного університету «Києво-Могилянська академія» **Ферхад Туранли** зупинився у своєму виступі на питаннях, пов'язаних з історією укладання Росією низки угод та договорів

зі східними країнами протягом останніх кількох століть, які сама ж постійно й порушувала. Це свідчить про те, що Іран, Китай та інші східні країни, які сподіваються на співпрацю з Росією, мають чекати таких самих «подарунків».

Аурагх Рамадан, незалежний експерт з питань Близького Сходу, у своєму виступі «Роль України у забезпеченні продовольчої та міжнародно-правової безпеки близькосхідних країн» акцентував увагу на тому, що Україна має якісно поліпшити свою інформаційну присутність у країнах Близького Сходу, опрацювати програму підготовки висококваліфікованих спеціалістів-сходознавців, здатних ефективно працювати у країнах Азії та Африки.

В цілому, проведення зазначеного науково-методологічного семінару, велика увага до нього з боку науковців та громадськості аргументовано довели своєчасність та велику затребуваність у такому новому форматі співпраці Інституту всесвітньої історії НАН України, зі співробітниками Міністерства закордонних справ України, що дозволяє спільними зусиллями відповідати на виклики, що постали сьогодні перед Українською державою.

Міжнародна наукова конференція «Австралія і Океанія в контексті регіональних викликів (2001–2018 рр.)», 14 квітня 2023 р.

14 квітня 2023 р. відділом глобальних і цивілізаційних процесів було влаштовано міжнародну наукову конференцію «Австралія і Океанія в контексті регіональних викликів (2001–2018 рр.)» в якій прийняло участь 40 осіб. Під час роботи конференції розглядалися питання Австралії і Океанії у регіональних геополітичних трансформаціях і викликах початку XXI ст.; імперативів соціально-економічного та культурного розвитку Австралії і Океанії в 2001–2018 рр.; проблем та перспектив співпраці України з Австралією та державами Океанії.

Інтерактивна лекція для апарату Ради національної безпеки і оборони України, 16 квітня 2023 р.

На запрошення Секретаря Ради національної безпеки і оборони України Олексія Данілова група фахівців відділу історії країн Азії та Африки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» у складі завідувача відділу, к.і.н., доц. В.О. Шведа, старшого наукового співробітника, к.і.н., доц. Н.О. Пророченко, старшого наукового співробітника, к.філос.н. О.А. Ауліна провела інтерактивну лекцію «**Арабські держави Перської затоки**» для співробітників Апарату Ради національної безпеки і оборони України.

Серед питань, які висвітлені науковцями та активно обговорювалися співробітниками Апарату РНБОУ, були: історія виникнення і становлення аравійських монархій; відмінності та протиріччя між сунітами та шиїтами; вплив колоніальних держав на розвиток регіону; фактори, які обумовили нинішню успішність більшості арабських держав Перської затоки; сучасні події на Аравійському півострові та їх значення у контексті інтересів України і глобальних процесів. Особливий інтерес у слухачів викликав аналіз тих чинників, які допомогли аравійським монархіям за короткий історичний термін зробити стрімкий вихід на передові позиції розвитку.

Керівництво Апарату РНБОУ висловило подяку науковцям ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» за високопрофесійну, змістовну і цікаву інтерактивну лекцію та сподівання на продовження плідної співпраці установ у подальшому.

Презентація монографії Аріфа Джаміль огли Гулієва «Отец Нации» 18 квітня 2023 р.

Жизненный путь Гейдара Алиева – это путь развития Азербайджана. В истории есть такие личности, жизнь и деятельность которых определяет судьбу целого народа. Таким был Гейдар Алиев.»

Аріф Гулієв

18 квітня 2023 р. у Державній установі «Інститут всесвітньої історії НАН України» відбулась презентація монографії Заслуженого працівника освіти України, доктора юридичних наук, професора **Аріфа Джаміль огли Гулієва** «Отец Нации». У книзі ґрунтовно висвітлено життя та діяльність третього за рахунком, але першого у серцях азербайджанців, Президента Азербайджану Гейдара Алієва (1993–2003 рр.). Досить символічно, що вихід та презентація монографії відбулась напередодні відзначення 100-тя з дня народження Гейдара Алієва. Щодо цієї визначної дати, згідно з пунктом 23, статті 109 Конституції Азербайджану Президентом Азербайджанської Республіки 2023 рік оголошено – «Роком Гейдара Алієва».

Презентація книги Аріфа Гулієва проходила в залі засідань Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» і привернула увагу широкого кола науковців та зацікавлених осіб, що підкреслює актуальність та важливість даної монографії. Серед присутніх на заході були політики

та дипломати, науковці, представники азербайджанської діаспори, громадського сектору, освітяни. Через Zoom-зв'язок до презентації приєднались: Надзвичайна і Повноважна Посол Азербайджанської Республіки в Україні **Ельміра Ахундова**, керівник Бакинської міської бібліотеки **Лятіфа Мамедова**, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри ЮНЕСКО Бакинського державного університету **Амір Алієв**, доктор юридичних наук, професор Академії державного управління при Президенті Азербайджану, Надзвичайний і Повноважний Посол Азербайджану **Намік Алієв**, директор лабораторії ґрунтознавства та агрохімії НАН Азербайджану **Закір Алієв** та багато інших небайдужих до даної теми з різних країн, які високо оцінили монографію Аріфа Гулієва.

Модерував захід Заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент Національної академії наук України, доктор історичних наук, професор, директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» **Кудряченко Андрій Іванович**, який написав передмову до презентованої книги. У вступному слові член-кореспондент НАН України **Кудряченко Андрій Іванович** відзначив вагоме значення монографії Аріфа Гулієва для популяризації постаті президента Гейдара Алієва в Україні та за її межами; наголосив на ключовому значенні президента Г. Алієва у розбудові дружніх відносин між Азербайджаном та Україною. Як підкреслив А.І. Кудряченко, Гейдар Алієв – це видатний державний та політичний діяч сучасної епохи, який фактично запобіг дезінтеграції своєї країни та став архітектором сучасної світської держави Азербайджан.

Автор монографії професор **Аріф Гулієв** під час свого виступу резюмував свій особистий досвід роботи з Гейдаром Алієвом на дипломатичній службі. Розкрив роль та місце Гейдара Алієва у непростому становленні державності в Азербайджані, його особисті лідерські якості та значення для азербайджанського народу. Автор книги наголосив, що Гейдар Алієв пройшов важкий шлях незалежності та становлення Азербайджану разом, пліч-о-пліч, зі своїм народом, виявивши у складний період небачену самовідданість в ім'я його порятунку. Аріф Гулієв підкреслив, що понад третину століття державного будівництва, економічного відродження, політичного життя в сучасному Азербайджані тісно пов'язані з ім'ям Гейдара Алієва.

Із вітальним словом виступила Надзвичайна і Повноважна Посол Азербайджанської Республіки в Україні **Ельміра Ахундова**. Пані посол зазначила високий рівень презентації, наголосила на вагомій ролі ДУ «Інститут

всесвітньої історії НАН України» у проведенні даного заходу та висловила особисту подяку директору Інституту, члену-кореспонденту НАН України А.І. Кудряченку за сприяння у просуванні спільних наукових проєктів. Пані посол, яка є також знаним дослідником біографії Гейдара Алієва, відзначила масштаб та обсяг виконаної Аріфом Гулієвим роботи у дослідженні видатного президента Азербайджану та побажала автору подальших наукових здобутків. Книга, на думку посла Е. Ахундової, важлива як для пропаганди особистості Гейдара Алієва, так і для історії азербайджано-українських дипломатичних взаємин.

На презентацію книги завітав український політик, голова Адміністрації Президента України (1999–2002 рр.), голова Верховної Ради України (2002–2006 рр., 2008–2012 рр.), дійсний член (академік) Національної академії наук, доктор історичних наук, професор, **Литвин Володимир Михайлович**. Під час свого виступу, Литвин В.М. поділився спогадами про приватні розмови з Гейдаром Алієвим у 1990-х рр., зміст яких доповнив та посилив образ Гейдара Алієва як батька нації, яким його представив автор у книзі.

Український політичний та громадський діяч, Народний депутат України I, II, III скликань, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) Національної Академії правових наук України **Костицький Василь Васильович** у своєму виступі зазначив, що традиційна система поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову у сучасних реаліях є застарілою. У цьому контексті, він вважає за доцільне надати більшу роль інституту президента у системі державного управління, і приклад Гейдара Алієва в Азербайджані, на його думку, може слугувати успішним практичним проєктом такої необхідності.

Під час свого виступу завідувач відділу нових та незалежних країн ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **Бульвінський Андрій Григорович** звернув увагу на те, що попри суттєві відмінності у релігії, культурі, ставленні до влади, між Україною та Азербайджаном простежується тяглість дружніх міждержавних відносин. А.Г. Бульвінський пов'язує це із спільними безпековими загрозами, зокрема, він зазначив, що у різні періоди новітньої історії близько 20% території Азербайджану та України були під окупацією. Розуміння важливості оборони своєї країни від агресії, на його думку, є фактором який найбільше зближує Україну та Азербайджан.

Доктор соціологічних наук, голова Генеральної дирекції МАРТІС «Золота Фортуна» **Акімов Дмитро Ігорович** відзначив неоціненний внесок Гейдара Алієва у становлення та розбудову державності в Азербайджані. На основі власного досвіду спілкування з президентом Г. Алієвим

та численними контактами з азербайджанськими елітами Д.І. Акімов наголосив на тому, що назва книги – «Отец нации» – цілком відповідає тому образу Гейдара Алієва, який склався про нього в азербайджанського народу.

У ході презентації виступило понад 20 учасників, які обговорили широке коло питань, пов'язаних із діяльністю та спадком Гейдара Алієва. Серед важливих тем, які підіймались, варто виділити наступні: місце лідерства в історії на прикладі президентства Гейдара Алієва; політичні та дипломатичні, наукові зв'язки між Україною та Азербайджаном; допомога азербайджанців під час широкомасштабної війни Росії проти України та ін. Учасники заходу підкреслили у яких складних умовах відбувся прихід до влади Гейдара Алієва: розпад Радянського Союзу, внутрішньополітичний хаос у самому Азербайджані, економічна розруха на початку 1990-х рр., розпал конфлікту з Вірменією. Було наголошено, що повернення Гейдара Алієва у політику не просто визначило подальший вектор розвитку Азербайджану, але і уможливило зберегти незалежність та суверенітет країни.

Міжнародна наукова конференція «Пам'ять про Другу світову війну: переможці та переможені», 25 квітня 2023 р.

25 квітня 2023 р. відділом теорії та методології всесвітньої історії було проведено міжнародну наукову конференцію «Пам'ять про Другу світову війну: переможці та переможені» в якій прийняло участь 39 осіб. Під час проведення конференції було розглянуто питання історичного дискурсу пам'яті про Другу світову війну; еволюції наукової рефлексії та суспільної перцепції трагедії Голокосту; особливостей формування політики пам'яті в європейських країнах, які перемогли у Другій світовій війні; специфіки післявоєнних «битв за минуле» в європейських країнах, що зазнали поразки у Другій світовій війні; актуальних проблем студій пам'яті в Україні та світі.

**Презентація наукового доробку відомого науковця,
народного депутата України I, II, III скликань
Василя Васильовича Костицького 30 травня 2023 р.**

Права стає більше, а прав все менше
Костицький В.В.

30 травня 2023 р. у стінах Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» відбулась зустріч із відомим науковцем, народним депутатом України I, II, III скликань та одним із «батьків» Конституції України (1996 р.) **Василем Васильовичем Костицьким**. Подія була присвячена презентації наукового доробку В.В. Костицького, зокрема, таких його монографій як: «Вибрані проблеми теорії та права», «Екологічне право Украї-

ни» у 2-х книгах (2013, 2014), «Поділ влади у контексті теолого-соціологічного право розуміння (Нариси правової теорії)».

Серед присутніх на заході були співробітники Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» та запрошені гості – колеги, учні та студенти В.В. Костицького із правничого цеху: завідувач кафедри теорії та історії права та держави Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор **С.В. Бобровик**; кандидат юридичних наук, священник, керівник Департаменту зовнішніх відносин і співпраці з державними органами і громадськими організаціями Української греко-католицької церкви **о. Олекса Петрів**; кандидат юридичних наук, доцент, відповідальний секретар приймальної комісії Київського національного університету імені Тараса Шевченка **О.Г. Кобан**; помічник заступника Голови Київської міської Ради **Орися Закаль**; кандидат юридичних наук, доцент Державного університету інфраструктури і технологій **А.В. Мусієнко**.

Із вступним словом виступив Заслужений діяч науки і техніки України, доктор історичних наук, директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН», професор **Кудряченко Андрій Іванович**. А.І. Кудряченко високо оцінив науковий доробок та внесок В.В. Костицького у процес державного будівництва в Україні. Директор зазначив, що оригінальні ідеї та пропозиції В.В. Костицького у теорії права вдало переплелись із його правничою практикою, зокрема у створенні Основного закону України.

Під час свого виступу В.В. Костицький стисло охарактеризував основні тези своїх книг. Підручник «Вибрані проблеми теорії права» містить теми лекційного матеріалу, який В.В. Костицький протягом багатьох років читає студентам кафедри теорії та історії держави та права КНУ імені Тараса Шевченка. Лекції побудовані на висвітленні проблемних питань теорії права, дискусій з існуючими в науці підходами та концепціями, насичені посиланнями на праці відомих і молодих вчених.

Неабиякий інтерес та подальшу плідну дискусію викликала книга В.В. Костицького «Поділ влади у контексті теолого-соціологічного праворозуміння». У монографії досліджено питання оптимального облаштування влади, збереження демократичних засад її функціонування в умовах глобальних та регіональних викликів пов'язане з ефективністю її моделювання, в основі якого є реалізація принципів верховенства права, примату прав і свобод людини та громадянина, поділу влади. Ця

монографія об'єднує творчий доробок автора за останні п'ятнадцять років. Василь В. Костицький вважає, що традиційний поділ влади на три гілки – законодавчу, виконавчу і судову – уже не вміщає сьогоднішнього механізму державної влади та не враховує, що головним суб'єктом влади в демократичному суспільстві є народ, який делегує владу і державі, і місцевому самоврядуванню. Автор також звертає увагу на те, що демократизація влади передбачає необхідність пошуку нових каналів доступу народу до здійснення влади, який сьогодні в більшості країн монополізований політичними партіями, пропонує органи атестаційної та контрольно-наглядової влади формувати за рахунок професійних громадських організацій.

Після виступу В.В. Костицького, за участі запрошених гостей та науковців Інституту (О.М. Цапка, С.В. Толстова, О.О. Шморгуна), відбулась дискусія та предметне обговорення основних тез представлених у монографіях, питань пов'язаних із поточними проблемами і перспективами розвитку права в Україні. Серед найгостріших дискусій можна виділити: корупція в Україні та шляхи боротьби з нею, небезпека домінування суддівської гілки влади у загальній структурі влади, можливість та перспективи виокремлення інформаційної (мас-медіа) влади, переваги та недоліки реформування інституту президентства та інші.

Костицький Василь Васильович – доктор юридичних наук, академік Національної академії правових наук України, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Президент Асоціації українських правників, заслужений юрист України. Один із визначних державних діячів, відомий і за кордоном як вчений та політик, народний депутат України I, II, III скликань, автор майже 200 проектів законів, один із «батьків» Конституції України 1996 р. Ним написано та опубліковано більше 400 наукових праць, серед яких 35 індивідуальних та колективних монографій, 18 підручників і навчальних посібників, майже 40 брошур, коментарі до Конституції та законів України. Він сформулював основні положення теолого-соціологічного розуміння права та нової теорії поділу влади, Закону перманентної концентрації капіталу, економіко-правового механізму охорони довкілля, підготував проекти нової редакції Конституції та Екологічного кодексу України.

**Участь завідувача відділу історії країн Азії та Африки
Державної установи «Інститут всесвітньої історії
НАН України», кандидата історичних наук, доцента
В.О. Шведа у роботі круглого столу «Україна та Глобальний
Південь: пошук шляхів співпраці», 1 червня 2023 р.**

1 червня 2023 р. завідувач відділу історії країн Азії та Африки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», кандидат історичних наук, доцент **В.О. Швед** взяв участь у роботі круглого столу «Україна та Глобальний Південь: пошук шляхів співпраці».

Зазначений захід було організовано Укрінформом (ГР Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки і Порталом «Україна глазами мусульман»). У своїй доповіді «Політика України щодо країн Глобального Півдня: мусульманська складова» науковець зупинився на формуванні контурів концептуальних засад зовнішньополітичного курсу Української держави щодо країн Глобального Півдня, значення участі Президента України у саміті Ліги арабських держав 18 травня 2023 р. для визначення пріоритетних тем у контактах з арабським світом, охарактеризував особливості нинішнього стану мусульман в Російській Федерації у контексті можливостей їх переходу до більш активного спротиву путінському режиму.

Організатори: Укрінформ (ГР «Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки»), Портал «Україна глазами мусульман». Учасники: **Ігор Соловей** – керівник Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки; **Рамдан Аурагх** – експерт-міжнародник, сходознавець; **Аднан Аль-Казімі** – голова громадської організації «Іракський Дім»; **Ісса Садіо Діалло** – голова Африканської Ради в Україні; **Мухаммад Зайдіє** – голова сирійської діаспори у Києві; **Ігор Лоссовський** – заступник голови Державної служби України з етнополітики та свободи совісті; **В'ячеслав Швед** – завідувач відділу історії країн Азії та Африки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»; **Ірина Субота** – аналітик Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки; **Абу Алруб Емад** – президент ГО «Український центр діалогу та комунікації»; **Яна Лук'янець** – перший секретар відділу стратегічних комунікацій МЗС України; **Дарина Гаріб** – третій секретар відділу ситуаційного центру МЗС України; **Дялявер Саїдахметов** – представник Конгресу мусульман України.

Теми для обговорення: Можливості народної дипломатії для налагодження діалогу; Роль та потенціал діаспор країн Глобального півдня в Україні; Боротьба з наративами російської пропаганди у світі.

Підсумки (за матеріалами Укрінформу):

«Україні потрібен координаційний орган для роботи з мусульманами в усьому світі – експерт. Україні потрібна інституція для роботи з мусульманськими спільнотами, які могли б донести правду про події в Україні до мусульман усього світу, зокрема Росії. Таку думку висловив завідувач відділу історії країн Азії та Африки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» В'ячеслав Швед під час круглого столу в Укрінформі. Науковець зазначив, що з великою пошаною ставиться до зусиль щодо мобілізації справжніх російських патріотів для початку організованої збройної боротьби проти російського режиму. На його думку, одним з важливих питань у цьому контексті є залучення до опору мусульман Росії, оскільки саме з мусульманських регіонів РФ набирається найбільша частина російського війська, відповідно, вони зазнають найбільших втрат на війні. «Важливо знати, що тут можуть зробити організації мусульман в Україні, які представляють башкирів, татар, чеченців та інших народів... Мені здається, що це питання дуже серйозно постало на часі. Я звертаюся до представників державних органів: можливо, потрібно створити спеціальну робочу групу чи координаційний орган, опрацювати науково-аналітичні аспекти цієї проблеми і виступити з чіткими пропозиціями. Сьогодні ситуація така, що потребує максимальної скоординованості дій державних, наукових інституцій і громадських організацій», – сказав В.О. Швед».

Джерело: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3713004-ukrainata-globalnij-pivden-posuk-slahiv-spivpraci.html> та <https://spravdi.gov.ua/eksperty-i-lidery-diaspor-obgovoryly-shlyahy-aktyvizacziyi-vidnosyn-ukrayinyz-globalnym-pivdnem/>

Круглий стіл «Напад ХАМАС на Ізраїль: уроки та наслідки» 7 листопада 2023 р.

7 листопада 2023 року у конференц-залі Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» відбувся круглий стіл «Напад ХАМАС на Ізраїль: уроки та наслідки». Круглий стіл проводився у гібридній формі – наживо/Zoom.

Серед запрошених учасників були представники органів державної центральної влади – керівник Офісу Спеціального представника України з питань Близького Сходу та Африки Міністерства закордонних справ України **А.В. Носко**; заступник Голови Державної служби України з етнополітики та свободи совісті, кандидат фізико-математичних наук, професор **І.Є. Лоссовський**. У роботі круглого столу взяли участь завідувач відділу Національного інституту стратегічних досліджень **О.І. Їжак**; кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу етнополітики, керівник Центру єврейської історії і культури Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса **А.Ю. Подольський**; кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, доцент, завідувач кафедри корейської і японської філології Київського національного лінгвістичного університету **Н.О. Пророченко**. Також у роботі круглого столу взяли участь Генеральний секретар Арабської ради в Україні, головний редактор інформаційного порталу «Україна по-арабськи» **Мохаммад Фараджаллах**; доктор філософії, докторант Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Голова Українського центру діалогу та комунікації, Голова Українсько-Арабської Ділової Ради **Емад Абу Алруб**.

З привітальним словом виступив член-кореспондент Національної академії наук України, доктор історичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **А.І. Кудряченко**. У своєму вітальному слові А.І. Кудряченко, який є відомим фахівцем з питань політичної історії Німеччини, Голокосту та інших важливих тем, звернув увагу присутніх на те, що останні трагічні події на Близькому Сході спричинили значне посилення антисемітських настроїв як у Європі, так і в США. Такі настрої нині розповсюджені серед значної частини лівацьких та радикальних кіл у західних країнах, де широко циркулюють штампи радянської пропаганди щодо того, що Ізраїль – символ капіталізму, соціальної нерівності, а Газа та палестинці – це пригноблений народ і національна меншина. Такі настрої роздмухуються й інтенсивною російською пропагандою, яка також намагається «влити свіжу кров» у радикальні ісламістські організації і у такий спосіб посилити на Заході хаос, хвилю насилля і тим самим відволікти західні країни від допомоги Україні у її боротьбі проти російської збройної агресії. А.І. Кудряченко наголосив на тому, що на круглому столі представлені як представники державних структур, так і провідні науковці, а також представники арабських та мусульманських організацій, що дає змогу провести виважене й об'єктивне обговорення тих трагічних подій, які нині відбуваються на Близькому Сході.

Відкрив роботу круглого столу кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **В.О. Швед**. Він відзначив, що пройшов рівно місяць з початку хамасівсько-ізраїльської війни, яка вже докорінним чином змінила геополітичний ландшафт Близькосхідного регіону. Ця війна безпосередньо впливає й на нашу країну, передусім щодо її воєнно-політичної безпеки і соціально-політичної стабільності. Передусім, йдеться про кремлівську загрозу відволікання уваги світової громадськості від російської агресії проти України та здатності США, НАТО, ЄС й надалі у нових умовах продовжувати надавати нашій країні всебічну допомогу.

Виходячи із зазначеного, перед учасниками круглого столу постало завдання глибокого, всебічного й об'єктивного аналізу тих трагічних процесів, які нині відбуваються на Близькому Сході, під кутом їхнього впливу на Україну й перспективи перемоги над російським агресором.

У доповіді «Цілі, обставини та передумови нападу ХАМАС на Ізраїль» кандидата історичних наук, доцента, завідувача відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» В.О. Шведа бу-

ли зроблені декілька важливих висновків щодо теми, винесеної на обговорення:

1. Напад ХАМАС на Ізраїль і російська агресія проти України – це два фронти однієї війни. Війна двох сил, а саме коаліції сил верховенства права, свободи, демократії, прав людини із групою диктатур, передусім путінською та іранською; 2. За спиною ХАМАС дуже виразно і переконливо «стирчать вуха» режиму аятолл та нинішнього російського фіурера, які вигодували ХАМАС для цієї агресії; 3. Головними цілями нападу були, по-перше, зірвати процес неухильного зближення Ізраїлю з арабським світом, який мав завершитись у нинішньому році нормалізацією відносин Ізраїлю із Саудівською Аравією. По-друге, остаточно дискредитувати та розвалити Палестинську автономію, і, по-третє, через організацію цього нападу відвернути увагу від агресії проти України; 4. Напад ХАМАС став прямим наслідком повного провалу курсу Б. Нетаньяху на палестинському напрямку. Його політика була спрямована на повну анексію Західного берегу річки Йордан з тим, щоб остаточно унеможливити створення незалежної Палестинської держави.

Одночасно відбулась пряма дискредитація адміністрації Палестинської автономії, її президента М. Аббаса, що дозволило ХАМАС стверджувати, що саме він є справжнім захисником палестинського народу.

У доповіді «Пропаганда ненависті до євреїв і українців з боку злочинного російського агресора. Паралелі та особливості» кандидата історичних наук, провідного наукового співробітника відділу етнополітики, керівника Центру єврейської історії і культури Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України **А.Ю. Подольського** були проаналізовані канали та форми пропаганди ненависті нинішнього путінського режиму щодо євреїв та українців у контексті їх порівняння із подібною політикою царської Росії та сталінського режиму. Єврейські погроми, валуєвщина, Голодомор, скритий антисемітизм радянських часів, нинішні події у Дагестані та відкрита російська агресія проти України – все це основні ланки одного ланцюга, головним завданням якого були спроби зберегти репресивні антидемократичні режими, починаючи з царських часів і до нинішнього путінського режиму.

Завідувач відділу Національного інституту стратегічних досліджень **О.І. Їжак** у доповіді «Ізраїль, Захід і Україна проти вісі зла: критерії перемоги» розкрив деякі аспекти зазначеної проблеми. Він наголосив, що метою нападу ХАМАС було недопущення нормалізації відносин Ізраїлю і

Саудівської Аравії. Росія ж намагалась створити майданчик комунікацій із Заходом окремо від проблеми українсько-російської війни, на кшталт того, який був зроблений нею у Сирії у 2015 р. з тим, щоб ефективно тиснути на Захід. Хамасівсько-ізраїльська війна значно вплинула на Глобальний Південь. Якщо до нападу країни Глобального Півдня співчували Україні й асоціювали її з Палестиною, то сьогодні ці країни значною мірою розчаровані беззастережною підтримкою Ізраїлю, в якому вбачають агресора і колонізатора. Таку зміну позицій слід враховувати при опрацюванні зовнішньополітичної лінії Української держави. У нинішніх складних умовах вирішальну роль відіграє здатність і рішучість адміністрації Дж. Байдена забезпечити надійну й достатню перемогу як для України, так і для Ізраїлю, а також опрацювання нею формату перебудови Сектору Гази після перемоги над ХАМАС.

Кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» **С.В. Толстов** у своїй доповіді «Позиція США щодо військового протистояння між Ізраїлем та угрупованням ХАМАС в контексті регіональних тенденцій та глобальних протиріч» зупинився на аналізі основних вузлових пунктів американської політики щодо хамасівсько-ізраїльської війни. По-перше, президент США одразу висловив свою однозначну підтримку Ізраїлю у його протистоянні, пов'язаному з нападом ХАМАС, забезпечив моральну підтримку належними заходами у військовій сфері: до берегів Ізраїлю підійшли дві авіаносні групи та атомна субмарина. Дж. Байден особисто відвідав Ізраїль, де провів переговори як з керівництвом Ізраїлю, так і з Главою Палестинської автономії, переговорив з низкою лідерів арабських країн. Двічі у регіоні перебував держсекретар США Е. Блінкен. Ціною великих зусиль американській адміністрації вдалося не допустити найбільш деструктивного сценарію розвитку ситуації в регіоні Близького Сходу. У зверненні президента США до американського народу було сформульоване бачення суті та причин цієї війни й зроблено важливий висновок про те, що напад ХАМАС на Ізраїль, як і російська агресія проти України, – це два фронти однієї війни (вісі зла проти демократії). По-друге, США почали опрацювати конкретні шляхи щодо виходу із цієї кризи. Було визначено, що її остаточне розв'язання можливе лише за умови створення незалежної Палестинської держави. Також завдяки наполегливій роботі адміністрації США Глава Палестинської автономії М. Аббас погодився на те, що після розгрому ХАМАС, ФАТХ та Палестинська адміністрація

візьмуть на себе відповідальність за управління Сектором Гази за умови досягнення всеохоплюючої політичної угоди щодо Сектору Гази.

З великою увагою була заслухана доповідь «Позиція України щодо нових викликів сучасного ізраїльсько-палестинського протистояння: помилки та наслідки» Генерального секретаря Арабської ради в Україні, головного редактора інформаційного порталу «Україна по-арабськи» Мохаммада Фараджаллаха.

Відомий в Україні й за її межами журналіст та експерт, палестинець за походженням, зробив наголос на тому, що одразу після нападу ХАМАС на Ізраїль, беззастережна підтримка Україною Ізраїлю, намагання Президента України В. Зеленського відвідати Ізраїль з візитом солідарності порушила баланс інтересів України на Близькому Сході, відштовхнула від неї як провідних арабських лідерів, так і симпатії громадськості, які були завойовані протягом цього року і допомогли в успішному проведенні зустрічі у Джидді щодо Української формули миру. За оцінкою цього експерта, якщо така лінія у зовнішньополітичному курсі Києва збережеться, Українська держава ризикує втратити симпатії арабського світу.

У своїй репліці щодо виступу відомого аналітика, кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **В.О. Швед** зауважив, що позиції України щодо врегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту залишаються принциповими й незмінними. Офіційний Київ твердо дотримується лінії, що розв'язання зазначеного конфлікту можливе лише при створенні незалежної Палестинської держави. Щодо намагання Президента України відвідати Ізраїль у перші дні війни, необхідно розуміти, що наша країна знаходиться у вкрай важкому становищі, коли реальним може стати припинення американської допомоги через дії прихильників Трампа у Конгресі США. Тому своїм візитом український Президент передбачав, окрім іншого, мобілізувати на користь України могутнє єврейське лобі у Сполучених Штатах.

У виступі доктора філософії, докторанта Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Голови Українського центру діалогу та комунікації, Голови Українсько-Арабської Ділової Ради **Емада Абу Алруба** «Ізраїльсько-палестинська війна та перспективи мирного врегулювання» були детально проаналізовані найважливіші документи ООН з питань палестинсько-ізраїльського врегулювання. Зазначалось, що їхнє безумовне виконання дозволило б досягти всеохоплюючого мирного врегулювання на шляху дводержавного вирішення затяжного конфлікту.

Кандидат фізико-математичних наук, професор, Заступник Голови Державної служби України з етнополітики та свободи совісті **І.Є. Лоссовський** у доповіді «Реакція мусульман України на події ескалації конфлікту навколо Палестини» висвітлив позиції головних мусульманських об'єднань України щодо нападу ХАМАС і початку хамасівсько-ізраїльської війни. Незважаючи на деякі розбіжності у позиціях, зазначив доповідач, всіх їх єднає відповідальність та намагання зберегти соціально-політичну стабільність українського суспільства перед обличчям такої великої загрози як російська агресія проти України.

У своїй доповіді «Ізраїль і Хезболла: ймовірність відкриття другого фронту» доктор історичних наук, старший науковий співробітник, в.о. провідного наукового співробітника відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **А.Л. Зелінський** зазначив, що одним з найважливіших питань, пов'язаних із сучасним масштабним палестинсько-ізраїльським конфліктом, спровокованим безпрецедентною різаниною, вчиненою на ізраїльській території 7 жовтня 2023 р. бойовиками-ісламістами ХАМАС та Палестинського ісламського джихаду, стало визначення ступеня ймовірності переростання зазначеного конфлікту з локального на регіональний внаслідок відкриття другого фронту з боку потужної ліванської шіїтської радикальної воєнізованої організації Хезболла. Однак низка міжнародних аналітиків вважає, що на сьогодні Хезболла не бажає здійснювати повномасштабний напад на північні області єврейської держави. Такий стан речей обумовлений низкою чинників: 1) починаючи з 2006 р. або навіть 2000 р. Хезболла завдяки своїй ефективності виступає не як зброя, а як молодший партнер Ірану, що певною мірою дозволяє їй діяти згідно з власними інтересами; 2) потенційна війна з Ізраїлем на сьогоднішній день є дуже непопулярною серед більшості ліванського населення, з чим Х. Насралла не може не рахуватися з огляду на політичну ситуацію в країні; 3) палестинські ісламістські радикали є сунітами, що об'єктивно зменшує рівень емпатії до них з боку членів переважно шіїтської антиізраїльської «осі опору»; 4) Хезболла та Іран навряд чи погодяться використати заради сунітських ісламістів 150-тисячний арсенал ракет близької та середньої дальності, який має ліванська організація, й у такий спосіб позбавити останню чи не головного важеля тиску на Ізраїль; 5) наземні операції Хезболли є ефективними лише тоді, коли вона діє у сприятливому середовищі, котре буде відсутнє на території Ізраїлю; 6) Хезболла й без прямого втручання у конфлікт може поставити собі у заслугу надання палестинським союзникам найбільш відчутної військо-

вої допомоги у порівнянні з іншими членами «осі опору», оскільки вона змушує єврейську державу тримати на ліванському кордоні 100-тисячне військове угруповання. Таким чином, як Хезболла, так ймовірно й її старший партнер, із суто прагматичних міркувань і надалі обмежаться самою лише демонстрацією дієвої підтримки своїх сунітських союзників, вважаючи авантюризм і недоречним відкриття повноцінного другого фронту супроти Ізраїлю.

Доповідь «Позиція Туреччини щодо подій навколо хамасівсько-ізраїльської війни» кандидата філософських наук, старшого наукового співробітника відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **О.А. Ауліна** розкрила особливості позиції президента Туреччини Р.Т. Ердогана щодо нинішніх подій на Близькому Сході. Вона визначається низкою чинників: намаганням президента Туреччини скористатись зазначеним конфліктом, щоб представити себе як безумовного лідера всього мусульманського світу; значною близькістю ідеологічних засад правлячої партії Туреччини, – Партії справедливості і розвитку, – із ХАМАС як структурою Братів-мусульман; неоосманською ностальгією за колишньою Османською імперією, куди входила і Палестина; намаганням мобілізувати свій внутрішній «ядерний» електорат. Експерт зазначив, що відкритий ізраїльсько-турецький конфлікт, який виник як реакція на хамасівсько-ізраїльську війну, здатний негативно позначитись на партнерських відносинах Києва з обома країнами.

У підсумковому аналізі результатів круглого столу член-кореспондент Національної академії наук України, доктор історичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» **А.І. Кудряченко** зазначив, що глибоке та всебічне обговорення зазначеної теми значно збагатило вітчизняних науковців і аналітиків, дозволило значно глибше зрозуміти ті складні процеси, які нині відбуваються у регіоні Близького Сходу. Він також вніс пропозицію підготувати аналітичну записку до органів центральної державної влади щодо невідкладних завдань зовнішньої політики України на Близькому Сході, що спричинено нинішньою хамасівсько-ізраїльською війною та її наслідками.

**Японсько-український спільний дослідницький проект
«Далекі та близькі партнери Японія та Україна:
історичні передумови, виклики та перспективи»,
7 грудня 2023 р.**

Перша міжнародна конференція, організована Інститутом соціальних досліджень Охара та Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України».

7 грудня 2023 р. відбулась міжнародна японсько-українська конференція, організована Інститутом соціальних досліджень Охара (Японія) та Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України» у режимі Zoom. Зазначена конференція стала початковим етапом реалізації Спільного японсько-українського дослідницького проекту «Далекі та близькі партнери Японія та Україна: історичні передумови, виклики та перспективи».

Цей унікальний науково-дослідницький проект є втіленням та відбитком якісно нового етапу японсько-українських усесторонніх відносин під час російської агресії проти України, коли японський народ, уряд Країни вранішнього сонця твердо і беззастережно засудили російське вторгнення і надають українському народу всебічну допомогу. І конференція, і проект також стали переконливим свідченням взаємної щирої симпатії наших двох народів, які, незважаючи на колосальну відстань між країнами, мають

багато спільного як у менталітеті, цінностях, так і в історичному досвіді, тому виявляють великий інтерес один до одного.

Вітальне слово проголосили **Рікако Шіндо**, доктор, професор Університету Хосей (Японія) та **Вікторія Солошенко**, доцент, заступник директора з наукової роботи Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (Україна). Саме їхня енергія, досвід спільної наукової роботи, фаховість стали мотором і чинниками обґрунтування й початку реалізації обопільно важливого започаткованого японсько-українського наукового дослідницького проекту.

У доповіді професора **Акіри Сузукі**, попереднього директора Інституту соціальних досліджень Охара «Профспілкова дипломатія під час Холодної війни із фокусуванням на відносини між японськими профспілками та профспілками країн Східного блоку» була представлена картина достатньо складної й напруженої боротьби за уми та серця робітничого класу Японії. Зокрема, провідних профспілок гірників, за те, щоб не допустити їхнього серйозного полівиння в час, коли Радянський Союз та інші країни Східного блоку намагались активно використати значне поширення контактів японських та радянських профспілок гірників під час поїздок до Радянського Союзу, в тому числі до Донбасу, представницьких делегацій японських профспілок протягом 50-х років ХХ століття.

Професор, доктор історичних наук, член-кореспондент Національної академії наук України, Заслужений діяч науки і техніки України, директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» **Андрій Кудряченко** представив доповідь «Співпраця України та Японії в період російсько-української війни», у якій розкрив динаміку, особливості та перспективи українсько-японських відносин під час російської агресії. Для політики підтримки героїчної боротьби українського народу, починаючи з 24 лютого 2022 р., притаманні наступні характерні особливості. По-перше, Японія не лише рішуче засудила російську агресію, але й приєдналася до санкційної політики західних держав. По-друге, незважаючи на те, що в Японії діє й донині найбільш пацифістська в світі конституція, ця країна, за словами посла України в Японії Сергія Корсунського, «демонструє найвищий рівень підтримки України та надає допомогу, заради якої довелось переступити через власні принципи». У свою чергу Україна зробила важливі кроки назустріч Японії, підтримавши Токіо у питанні Курильських островів. Указом Президента України Володимира Зеленського від 7 жовтня 2022 р. Україна визнала Курильські острови територією Японії, яка тимчасово окупована Росією. Важливим документом стратегічного рівня стала Спільна заява про особливе глобальне партнерство, підписана у Києві 21 березня 2023 р. лідерами обох держав.

Професор з Університету Хосей **Рікако Шіндо** виступила із доповіддю «Співжиття японців та нових українських поселенців у Південному Карафуто (Сахалін після Другої світової війни)». Науковиця зазначила, що протягом тривалого часу радянські документи та архіви з цієї проблематики були під забороною і стали оприлюднюватись лише під час так званої Перебудови. Перша хвиля українських поселенців з'явилася на території острову у 1946 р. Це були здебільшого українські селяни з раніше окупованих нацистами регіонів України, які залишились без житла і яких влада переселяла на Сахалін. Протягом 1946–1949 рр. і японці, і українські переселенці жили поруч. Відбувався процес взаємодії і засвоєння звичок та культури представників обох народів. Дослідниця наголосила, що зазначена тема важлива для подальшого вивчення в історичній перспективі.

Кандидат історичних наук, доцент, заступник директора з наукової роботи Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» **Вікторія Солошенко** у своїй доповіді «Співпраця між Україною та Японією у сфері науки та культури (середина ХХ – початок ХХІ століття)» висвітлює процес поглиблення та урізноманітнення українсько-японських зв'язків у сфері науки та культури. Етапним документом стала Спільна заява про нове партнерство у ХХІ столітті між Україною та Японією (2005 р.). Активними та плідними стали багатопланові програми досліджень медичних наслідків аварії на Чорнобильській АЕС кількома провідними японськими та українськими науковими центрами, співробітництво балетної школи мистецтв Терада (Кіото) з Державним хореографічним училищем (Київ), участь українських дітей у міжнародних конкурсах дитячого малюнку «Kanagawa Biennial World Children's Art Exhibition» тощо. Важливою складовою співробітництва є дружба міст-партнерів – Києва і Кіото, Одеси та Йокогами, Львова і Кобе. Позитивна динаміка розвитку відносин між обома країнами у сфері науки і культури – це потужні підвалини для подальшого поглиблення співробітництва та міцної дружби між нашими країнами і народами.

Доцент Університету Хосей **Сатомі Ера** у доповіді «Політика щодо біженців та українські евакуйовані в Японії» охарактеризувала особливості політики Японії щодо українських переселенців під час російської агресії проти України на рівні урядових заходів і дій місцевої влади. Дослідниця з'ясувала складові процесу, як їх країна досить чутливо відгукнулася та активно допомогла понад двом тисячам переселенців із України, передусім щодо якнайшвидшої їхньої інтеграції до ринку праці, надання їм гуманітарної та освітньої допомоги.

Провідний дослідник неурядової організації PR Army, науковий співробітник Джорджтаунського університету (США) **Владислав Гаврилов** – випускник аспірантури ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», у доповіді «Російська агресія і розвиток дискримінаційних практик за етнічною приналежністю на окупованих територіях України (депортація, русифікація та мілітаризація українських дітей)» детально проаналізував цей військовий злочин нинішнього кремлівського режиму щодо дітей з окупованих територій України. За даними ООН, з 24 лютого 2022 р. РФ депортувала понад 2,8 млн українців з тимчасово окупованих територій, з них декілька сотень тисяч дітей незаконно вивезли до російської федерації та Республіки Білорусь.

Кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу історії країн Азії та Африки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» **В'ячеслав Швед** у доповіді «Сучасна стратегія Японії щодо розвитку відносин з Глобальним Півднем: наслідки для України» зупинився на аналізі зазначеного напрямку зовнішньої політики Японії. Уряд Японії, виходячи з всебічного аналізу сучасного міжнародного розвитку, коли збільшилась роль Глобального Півдня у світовій політиці, вніс певні корективи до свого зовнішньополітичного курсу з урахуванням зазначеного чинника. Японія ефективно використала своє головування протягом 2023 р. у Великій сімці з тим, щоб значно поглибити відносини з країнами Глобального Півдня і протидіяти таким чином спробам росії та Китаю повністю панувати серед цієї групи країн. Успішне проведення саміту G 7 у Хіросімі (травень 2023 р.), оприлюднення нового плану Вільного та відкритого Індо-Тихоокеанського регіону стали важливими віхами у реалізації політики Японії щодо країн Глобального Півдня. Під час візиту прем'єр-міністра Японії Фуміо Кішидо до України (березень 2023 р.) були обговорені плани співпраці України з Японією щодо реалізації низки важливих проектів у просторі Глобального Півдня.

Доктор філософії, запрошена викладачка факультету соціальних досліджень Університету Хітоцубаші **Юта Овада** у доповіді «Мирні рухи в Японії проти російської атаки на Україну. Сучасний аналіз» зробила порівняльний аналіз антивоєнних рухів у Японії під час війни в Іраку та в умовах нинішньої російської агресії проти України. Дослідниця виявила суттєві відмінності між ними як у розмаху, охопленні японських територій, так і у форматах організації і мобілізації учасників антивоєнних рухів.

Старший викладач кафедри військової підготовки Національного університету оборони України **Наталя Солошенко** у доповіді «Ядерні, техногенні катастрофи та спільна боротьба в їх подоланні Японії та України» зупинилась на розгляді ядерних та техногенних катастроф, які відбулись у цих країнах, та

заходах щодо подолання їх наслідків. Йшлося про аварію на Чорнобильській АЕС 26 квітня 1986 р. та аварії на японській АЕС Фукусіма-1, що сталась 11 березня 2011 р. Висвітлено потужну підтримку, яка була надана з боку японського уряду для здійснення проекту з перетворення об'єкту Укриття на екологічно безпечну систему. Було з'ясовано спільність підходів України та Японії у реагуванні на сучасні виклики та глобальні загрози, тотожність позицій країн щодо відстоювання демократичних цінностей та верховенства права, що є міцним фундаментом для плідного розвитку усього спектру відносин.

Науковий співробітник Інституту соціальних досліджень Охара **Рінзо Іто** у доповіді «Уявлення про Україну у дослідницьких структурах з соціальних проблем у передвоєнній Японії на основі колекції періодики в Інституті соціальних досліджень Охара» дослідив головні теми японської історіографії зазначеного періоду щодо української проблематики. Такими темами були визвольні рухи під час російської революції, радянська політика щодо Української Республіки, зміни у національній політиці з початку 20-х років ХХ ст., колективізація та Голодомор. Найбільш відомими науковими публікаціями цього періоду стали: «Засади радянської національної теорії після Сталіна» Йоші Мурата, колишнього відомого учасника комуністичного руху в Японії, та дослідження Осугі Сакае про Нестора Махно, яке має значну цінність.

Кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» **Євген Прип'ік** присвятив свою доповідь «Розвиток політичних та економічних відносин між Японією та В'єтнамом з 1945 р. по сьогодні» аналізу глибоких змін у взаємовідносинах країн протягом згаданого часу. За цей період взаємовідносини між Японією та В'єтнамом із відверто ворожих змінилися на відносини стратегічного партнерства і країни успішно співпрацюють у рамках міжнародних структур та регіонального економічного партнерства. Особливу увагу країни сьогодні приділяють партнерству у безпековій сфері, особливо у контексті нинішньої ситуації у Південно-Китайському морі.

У завершальній частині конференції були підбиті підсумки заходу. Організатори та учасники підкреслювали значущість кожної теми, розкритої у відповідних доповідях та провели їх активне обговорення. Про це також свідчили безпосередня зацікавленість двох аудиторій, що знаходилися на значній географічній відстані одна від іншої. У підсумку, проведення та результати конференції, як відзначали її організатори, стали однією з цеглин плідної співпраці японських та українських науковців у галузі соціогуманітарних наук на основі дослідницьких проектів і конференція є відповіддю сучасним викликам, на які реагують учені – японська та українська наукова еліта.

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

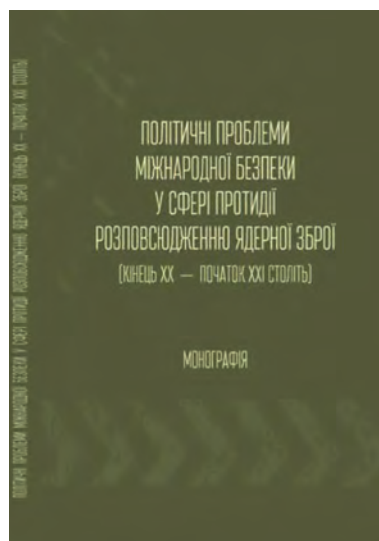
Україна дипломатична: науковий щорічник. Випуск XX. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, 2019. 832 с.

Науковий щорічник «Україна дипломатична». Виходить друком із листопада 2000 року. Засновники: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», Історичний клуб «Планета». Видання рекомендовано до друку Вченою радою Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України». Протокол № 7 від 17 жовтня 2019 року. Видавець Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв.

Посилання на випуск: <http://ud.gdip.com.ua/vypusk-xx.html>

Політичні проблеми міжнародної безпеки у сфері протидії розповсюдженню ядерної зброї (кін. XX - поч. XXI ст.): монографія (ел. вид.) / за ред. Кудряченка А.І., Потехіна О.В. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 235 с.

У монографії проаналізовано особливості становлення системи міжнародної безпеки та формування нового світового порядку на початку XXI століття, визначено базові теоретичні парадигми дослідження нерозповсюдження ядерної зброї, висвітлено нормативно-правове регулювання проблем ядерної безпеки в сучасній системі міжнародних відносин, з'ясовано витоки формування американської доктрини ядерного нерозповсюдження, концептуально окреслено сучасні політичні проблеми реалізації Договору з нерозповсюдження ядерної зброї, проаналізовано історію ядерного (не) розповсюдження і практику міжнародного співробітництва у сфері протидії несанкціонованому поширенню ядерних технологій, досліджено базові теоретичні засади доктрини ядерного стримування та особливості її застосування в сучасних міжнародних відносинах, розкрито зміст поняття «ядерного табу» та історію його формування, витлумачено сучасні імперативи стратегії ядерного стримування, з'ясовано місце і роль України в новій структурі міжнародної безпеки.

Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених: збірник тез учасників конференції молодих учених / за заг. ред. к.і.н., доц. М.М. Бессонової; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 172 с.

У збірнику наукових праць представлені тези учасників конференції молодих учених «Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених», проведеної Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інститутом філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, Інститутом історії України НАН України в травні 2018 року.

Конференція молодих учених покликана популяризувати історичну та філософську науку та залучити до обговорення актуальних проблем історії та філософії молодих науковців.

Міжнародні аспекти інтеграції Донбасу і Криму в політико-правовий і соціокультурний простір України: аналітична доповідь / А. І. Кудряченко (кер. авт. колективу), В. О. Швед, В. В. Солошенко, С. Г. Самойленко [та ін.]. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 70 с.

В аналітичній доповіді систематизовано і концептуалізовано історичний досвід щодо реалізації інтеграції Донбасу і Криму в політичний і соціальний простір України, з'ясовано її міжнародні аспекти, сучасні виклики і перспективи. Проаналізовано складові втілення інтеграційної політики у провідних та транзитивних країнах світу задля досягнення національної єдності. Виявлено її форми, методи і засоби. Встановлено можливості адаптації цього досвіду для потреб України.

Науковцями Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» зроблено спробу проаналізувати діяльність органів влади Української держави спільно із світовою спільнотою у боротьбі за відновлення територіальної цілісності та соборності України, повернення анексованих та окупованих територій. Причому цей аналіз здійснено на основі глибокого вивчення європейського досвіду запобіганню регіональному сепаратизму та сприяння інтеграційним процесам.

Чекаленко Л. Д. Діловий протокол та етикет: історія та сучасність: Навчальний посібник. Методологічні матеріали / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», КНУ імені Тараса Шевченка. Київ: «LAT&K», 2019. 78 с.

У навчальному посібнику розкриваються складові ділового / дипломатичного протоколу та етикету, які запроваджено у всьому світі і зокрема в Україні. Від історичного минулого до сьогодення розкриваються правила поведінки у різноманітних ситуаціях, висвітлюються такі питання, як вітання, знайомство, представлення, рукостискання, правила ділової бесіди і телефонної розмови, вимоги до офіційного повсякденного і святкового одягу/дрес-коду чоловіків і жінок, дарування подарунків, квітів, оформлення візитних карток, організація і проведення застілля, національні особливості ділового / дипломатичного протоколу та етикету.

За структурою і змістом посібник відповідає навчальним програмам «Діловий / дипломатичний протокол та етикет», «Дипломатична і консульська служби», «Історія дипломатії», «Міжнародні відносини і світова політика», «Історія України», «Євроінтеграція і політика України», «Міжнародне право», «Міжнародна інформація», «Зовнішня політика України» тощо.

Для вітчизняної еліти, студентів вищих навчальних закладів, викладачів, бізнесменів, політиків, всіх, хто прагне опанувати правилами поведіння, що відповідають високим стандартам людського спілкування і є прийнятними в Україні і світі.

Ціннісний вимір розвитку цивілізацій і глобалізація: збірник наукових праць / за заг. ред. О. В. Зернецької / Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 190 с.

У збірнику наукових праць представлені статті учасників Міжнародної наукової конференції «Ціннісний вимір розвитку цивілізацій і глобалізація», проведеної Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України» у жовтні 2018 р. Розкрито теоретичні та історичні аспекти розвитку цивілізацій, досліджено їх ціннісний вимір; висвітлено трансформацію системи цінностей за умов глобалізації, проаналізовано теоретичний і практичний виміри глобальних, регіональних і локальних цивілізацій та їх цінностей; розглянуто варіативність концепцій ціннісного дискурсу. Збірник представляє інтерес для науковців і фахівців з питань історії, політології, глобалістики, світової економіки і міжнародних відносин.

Еволюція цінностей в епоху глобалізації: збірник наукових праць / за заг. ред. О. В. Зернецької / Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 214 с.

У збірнику наукових праць представлені статті учасників Міжнародної наукової конференції «Еволюція цінностей в умовах глобалізації», проведеної Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України» у квітні 2019 р. Досліджено проблеми еволюції цінностей у зарубіжному та вітчизняному науковому дискурсі; проаналізовано традиційні й нові цінності у міжнародних відносинах в умовах глобалізації; розглянуто вплив глобалізації на культуру й ціннісні орієнтації людини і соціуму. Збірник представляє інтерес для науковців і фахівців з проблем історії, філософії, політології, глобалістики, світової економіки і міжнародних відносин.

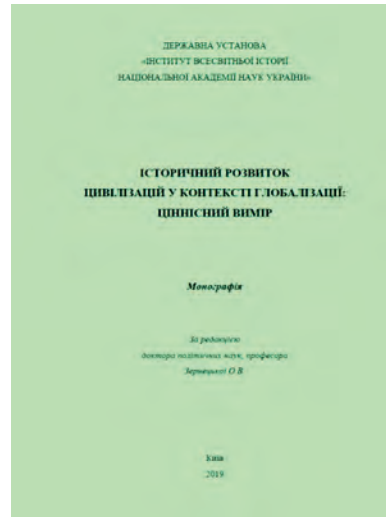
Євроатлантичний вектор України: національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, І. О. Кресіна, А. І. Кудряченко, Ю. С. Шемшученко та ін. Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. Київ: Національна академія наук України, 2019. 328 с.

У доповіді розглянуто питання світоглядної, духовно-культурної спорідненості України та євроатлантичної спільноти, ціннісних засад і органічного зв'язку української та західноєвропейської ідентичності, цивілізаційної суб'єктності та суверенітету Української держави. Розкрито особливості сприйняття українським суспільством євроатлантичного вектора, динаміку ставлення населення до вступу України до ЄС і НАТО. Особливу увагу приділено висвітленню європейських стандартів та їх забезпеченню в процесі євроатлантичної інтеграції України, політичним, економічним, безпековим і правовим аспектам євроатлантичного курсу держави. Показано здобутки і недоліки державної політики щодо євроатлантичної інтеграції, ризики та загрози у даній сфері, особливості подолання сепаратистських тенденцій на цьому шляху. На основі аналізу зарубіжного досвіду розглянуто перспективи набуття Україною членства в НАТО та Європейському Союзі.

Історичний розвиток цивілізацій у контексті глобалізації: ціннісний вимір: монографія / за редакцією доктора політичних наук, професора О.В. Зернецької, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 317 с.

У монографії проаналізовано головні наукові підходи до вивчення наукової категорії «цивілізація». Розглянуто розвиток людського суспільства в історичній ретроспективі та вплив процесів глобалізації на особливості розвитку цивілізацій. Досліджено еволюцію системи цінностей в умовах глобалізації. Монографія адресована науковцям, викладачам навчальних закладів, аспірантам, студентам.

Ядерна безпека України в контексті світового досвіду: збірник наукових праць [електронне видання] / за заг. ред. д.і.н., проф., чл.-кор. НАН України Кудряченка А.І.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 215 с.

У збірнику наукових праць представлені статті учасників Міжнародної наукової конференції «Ядерна безпека України в контексті світового досвіду», проведеної Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України» у червні 2017 року. Автори статей досліджують актуальні проблеми ядерної безпеки України та світу. Осмислено міжнародний та національний досвід розбудови політики ядерної безпеки. Проаналізовано стратегії стримування ядерної загрози, питання ефективності міжнародних угод, істотні зміни в розумінні геополітичних реалій, які склалися після початку російської агресії проти України, окреслено світовий контекст Чорнобильської катастрофи.

«Україна: контекст світових подій». Аналітичні записки Державної установи

«Інститут всесвітньої історії НАН України» (2017–2019 рр.). / за загальною редакцією член-кор. НАН України, д.і.н., проф. Кудряченка А.І. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 448 с.

Підготовлений науковим колективом збірник аналітичних записок Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» за 2017–2019 роки продовжує слушну традицію таких видань в Інституті. Попередній науковий збірник із аналітичними записками 2014–2017 років, який був виданий у 2017 році, отримав схвальні відгуки науково-експертної спільноти. Нинішнє видання містить тексти аналітичних записок, підготовлених і переданих до органів державної влади України з конкретними пропозиціями щодо можливостей, шляхів, способів та інструментів розв'язання актуальних проблем сучасності, передусім, у сфері входження України до світового співтовариства та імплементації ефективного зарубіжного досвіду в нашій країні.

Представлені матеріали становлять інтерес та стануть у нагоді вітчизняним політикам і дипломатам, а також науковцям – історикам, політологам, економістам, фахівцям-міжнародникам, культурологам, філософам та всім, хто цікавиться проблемами розвитку України, її успішного просування на міжнародній арені та формування ефективних стратегій реагування на виклики сучасного світу.

Тенденції міжнародних відносин та проблеми європейської безпеки: збірник наукових праць / за заг. ред. канд. іст. наук, доц. С.В.Толстова; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 332 с.

Статті збірника наукових праць присвячені аналізу тенденцій міжнародних відносин, глобальних і регіональних проблем міжнародної безпеки та історичних аспектів міжнародної взаємодії країн світу.

Висвітлено актуальні проблеми міжнародних відносин у контексті формування зовнішньополітичного курсу різних країн світу в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Проаналізовано тенденції та особливості зовнішньополітичних позицій США, держав ЄС та діяльності провідних міжнародних організацій на різних етапах еволюції міжнародної системи.

Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених: збірник тез учасників конференції молодих учених / за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В.В.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 242 с.

У збірнику наукових праць представлені тези учасників конференції молодих учених «Актуальні проблеми історії і філософії у дослідженнях молодих учених», проведеної Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інститутом філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, Інститутом історії України НАН України у червні 2019 року. Конференція молодих учених покликана популяризувати історичну та філософську науку, залучити до обговорення актуальних проблем історії та філософії молодих науковців.

Теоретико-методологічні засади дослідження історичної пам'яті: збірник наукових праць / за заг. ред. д.і.н., проф., члена-кореспондента НАН України Кудряченка А.І.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 216 с.

У збірнику наукових праць представлені статті учасників Міжнародної наукової конференції «Теоретико-методологічні засади дослідження історичної пам'яті», проведеної Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України» у травні 2018 року. Досліджено проблему концепту історичної пам'яті в історичній науці, проаналізовано історичну політику і «війни пам'яті» в сучасному світі, розглянуто актуальні питання дослідження історичної пам'яті. Видання орієнтоване на істориків, політологів, фахівців у галузі соціогуманітаристики та інших фахівців, які цікавляться проблемами історичної пам'яті.

Шляхи і напрями забезпечення євроатлантичного вектора розвитку України: аналітична доповідь / А. І. Кудряченко (кер. авт. колективу), С. В. Толстов, В. В. Солошенко, О. В. Потехін, П. М. Рудяков, [та ін.]. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2019. 140 с.

В аналітичній доповіді проаналізовано комплекс заходів, які визначають стратегію євроатлантичного вектору розвитку України та стратегію державної політики стосовно співпраці з НАТО. Проведено критичний аналіз стану і перспектив євроатлантичного співробітництва України у військовій сфері та інформаційно-пропагандистських аспектів стратегії євроатлантичної інтеграції України у порівнянні з досвідом зарубіжних країн. Сформульовано висновки і рекомендації щодо прискорення адаптації до стандартів НАТО у тих сферах, де це видається найбільш доцільним і корисним. За повного або часткового відтворення матеріалів даної публікації посилання на видання обов'язкове.

«Суспільний ідеал» і «політичний інтерес»: теоретичне осмислення і практика країн світу / А.І.Кудряченко (кер. авт. колективу), В.В.Солошенко, О.Ф.Деменко, О.В. Кириченко, В.М. Розумюк, О.О. Шморгун [та ін.]. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України, 2019. 77 с.

В аналітичній доповіді досліджено теоретичну рефлексію проблематики співвідношення суспільних ідеалів та політичних інтересів. Проаналізовано зміст, причини появи та еволюцію концепції «національного інтересу», можливості і доцільність її наукового використання та адаптації для потреб України. Досліджено ідеали західної демократії та правової держави як концептуальної основи формування національних політичних інтересів. Визначено місце ідеології в структурі національної ідеї. Зроблено висновок, що для побудови оптимального алгоритму розвитку Української держави надто важливо враховувати аналіз та ціннісні конотації ключових історичних подій у житті країн світу. Обґрунтовано практичні рекомендації щодо форм, напрямів та способів використання світового досвіду національної консолідації та політичної модернізації для розбудови сучасної України. За повного або часткового відтворення матеріалів даної публікації посилання на видання обов'язкове.

Країни світу і Україна : енциклопедія : в 5 т. / редкол. : А.І. Кудряченко (голова) та ін.; – ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». – Київ : Видавництво «Фенікс», 2018

Енциклопедія «Країни світу і Україна» – перший в Україні багатотомний систематизований звід знань про країни світу, який у деталізованому форматі подає універсальні та науково вивірені матеріали про історію країн упродовж всього історичного часу, їх політичну систему та особливості економічного зростання з другої половини ХХ ст. до сьогодення, історичні зв'язки з Україною в минулому та на сучасному етапі, об'єкти культурно-цивілізаційної спадщини та інші дані. У першому томі подано 28 статей про країни Північної, Західної та Південної Європи. Розрахована на широке коло читачів.

Кудряченко А.І. Федеративна Республіка Німеччина: засади демократичного сходження: монографія / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Фенікс, 2020. 656 с.

У монографії на основі узагальнення багаторічних досліджень автора, викладених у кількох десятках опублікованих праць, проаналізовано особливості повоєнного розвитку Німеччини, суперечливого виникнення та розв'язання німецького питання в його політико-територіальних вимірах, витлумачено конституційно-правові засади демократичного поступу ФРН. З'ясовано сутнісні складові партійно-політичної системи, сходження представницької демократії, розкрито шляхи утвердження політичного лідерства за системи «каницлерської демократії». Досліджено взаємозв'язок заходів економічного піднесення з консолідацією суспільства задля демократичних перетворень повоєнного періоду, показано їх значення у наповненні змістом соціальної держави і громадянського суспільства в подальшому. Розкрито етапи спокутування тягаря вини та подолання нацистського і тоталітарного минулого, проаналізовано засади формування нової стратегії державної національної політики у контексті сучасних викликів та імперативів.

Кудряченко А.І., Мартинов А.Ю. Глобальні виміри зовнішньої політики Німеччини (2005–2021 рр.): калейдоскоп подій. Монографія. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. 560 с.

У монографії висвітлені основні тенденції формування та реалізації глобальної політики ФРН за період шістнадцятирічного каницлерства Ангели Меркель. Вони базовані на з'ясуванні спектру надбань дискурсу щодо

«світової політики», історіографічних підходів у аналізі зовнішньополітичної діяльності зміцнілої демократичної держави і значного масиву фактологічних подій, зусиль і заходів сучасної Німеччини та її дипломатії у даному контексті.

Автори проаналізували чинники посилення загальноєвропейської складової, що стала засадничим пріоритетом діяльності сучасної німецької дипломатії, актуальних підходів Берліну до пострадянського простору в контексті еволюції відносин з Росією від спроб налагодження стратегічного виміру до їх адаптації у стримуванні гібридної війни РФ проти України та європейських демократій. Здійснено аналіз специфіки відносин ФРН – США означеного періоду, подолання ускладнень, викликаних турбуленціями на американському владному олімпі, та повернення їх у русло стратегічного партнерства. Висвітлені тенденції розвитку міжнародної політики Німеччини стосовно Близького Сходу у межах превентивної та кризової дипломатії; особливості латиноамериканського вектору; підходів до провідних держав Індії-Тихоокеанського регіону; проаналізовані нові виміри політики щодо країн африканського континенту; способи реалізації багатосторонньої дипломатії та проблеми і виклики пов'язані з імплементациєю миротворчих місій. Монографія містить калейдоскоп фактологічних подій визначеного контексту.

Ткаченко В. М. Україна – Росія: на сконі «пропащого часу». Київ: ВИДАВНИЦТВО ПОЛІТІЯ, 2018. 482 с.

У книзі висвітлено процес формування української ідентичності у об'єктивному протистоянні до широко пропагованої стратегії «русского мира». Назва книги походить від ідеї Михайла Драгоманова про історичний період «пропащого часу» – перебування України під владою Москви.

Феномен російського «старшобратства» став гальмом на шляху українського народу до європейського просвітництва й демократії. Книга адресована професійним політикам, політологам, науковцям-суспільствознавцям, викладачам навчальних закладів, студентам та всім тим, кому небайдуже минуле, сучасне та майбутнє України.

Academia. Terra Historiae. Студії на пошану Валерія Смолія: У 2-х кн. / відпов. ред. Боряк Геннадій; упоряд. Блащук Світлана, Боряк Геннадій, Горобець Віктор, Кудряченко Андрій, Матях Валентина, Ткаченко Василь, Солошенко Вікторія, Ясь Олексій. Київ: Ін-т історії України Націо-

нальної академії наук України, ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», 2020. Кн. 1: Простори історії. 672 с.

У першій книзі ювілейного видання публікуються статті, присвячені розмаїтим фаховим проблемам, сферам і площинам студювання історії України. Статті згруповано за проблемно-тематичними рубриками – «Цивілізація. Ідентичність. Регіоналістика», «Світ соціального: структури, ієрархії, спільноти», «Personalia», «Екстремальний хронотоп ХХ століття». Для науковців, викладачів, студентів, усіх, хто вивчає історію України.

Academia. Terra Historiae. Студії на пошану Валерія Смолія: У 2-х кн. / відпов. ред. Боряк Геннадій; упоряд. Блащук Світлана, Боряк Геннадій, Горобець Віктор, Кудряченко Андрій, Матях Валентина, Ткаченко Василь, Солошенко Вікторія, Ясь Олексій. Київ: Ін-т історії України Національної академії наук України, ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», 2020. Кн. 2: Простори історика. 656 с.

У другій книзі ювілейного видання публікуються статті, присвячені проблемам історіографії, джерелознавства, історичної пам'яті й дослідницького інструментарію та ін. Матеріали згруповано за проблемно-тематичними рубриками – «Інструментарій та лабораторія історика», «Історіографічні дискурси», «Memory», «Рецепції та образи», «Ad fontes», «Рефлексії». Для науковців, викладачів, студентів, усіх, хто вивчає історію України.

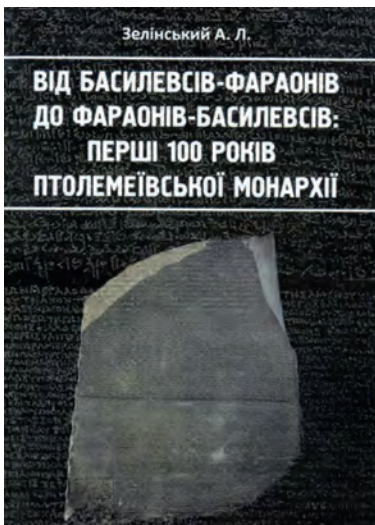

Інтеграційні виміри трансформації пострадянського простору: монографія за редакцією кандидата історичних наук, доцента А.Г. Бульвінського; передмова доктора історичних наук, професора, член-кореспондента НАН України А.І. Кудряченка; ДУ «Інститут всес-

вітньої історії НАН України». Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2020. 560 с.

У монографії комплексно проаналізовано розвиток європейської та євразійської парадигм інтеграції на пострадянському просторі. Показано зміст та спрямованість впливів Росії, ЄС, США, КНР на ці процеси. З'ясовано, що інтеграційний чинник був одним із ключових для трансформації пострадянського простору. У роботі доведено, що основною тенденцією цієї трансформації стала цивілізаційна дефрагментація та регіоналізація пострадянського простору, який перестав бути окремою єдністю.

Зелінський А.Л. Від басилевсів-фараонів до фараонів-басилевсів: перші 100 років птолемеївської монархії: монографія. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. 648 с.

Наукова праця А. Л. Зелінського: «Від басилевсів-фараонів до фараонів-басилевсів: перші 100 років птолемеївської монархії» – це друга монографія автора, присвячена елліністичній проблематиці в цілому й історії держави. Птолемеїв зокрема. Ця книга розрахована на фахівців у галузі історії стародавнього світу, студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів, а також на усіх, хто цікавиться стародавньою історією.

На сторінках монографії розглядається еволюційний процес, який протягом століття призвів до зміни характеру царської влади династії Птолемеїв, що правила в елліністичному Єгипті у 306-30 рр. до Р.Х. На думку А.Л. Зелінського, протягом кін. IV – кін. III ст. до Р.Х., у межах птолемеївської монархії як суспільно-політичної інституції спостерігаються суттєві зміни у співвідношенні визначальних греко-македонських та єгипетських компонентів царської влади на користь останніх. Висновки зроблені автором монографії базуються на аналізі значної кількості різнопланових істо-

ричних джерел (наративних, епіграфічних, папірологічних, археологічних, нумізматичних і ономастичних), а також на опрацюванні майже полутора тисяч наукових праць, пов'язаних з тематикою дослідження.

Україна дипломатична: науковий щорічник. Випуск XXI. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, 2020. 880 с.

Науковий щорічник «Україна дипломатична». Виходить друком із листопада 2000 року. Засновники: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», Історичний клуб «Планета». Видання рекомендовано до друку вченою радою Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України». Протокол № 06 від 29 вересня 2020 року. Видавець Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв.

Посилання на випуск: <http://ud.gdip.com.ua/vypusk-xxi.html>

Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених: збірник тез учасників конференції молодих учених / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Фенікс, 2020. 384 с.

У збірнику наукових праць представлені тези учасників конференції молодих учених «Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених», проведеної Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інститутом історії України НАН України, Інститутом філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, Інститутом держави і права імені В.М. Корецького НАН України у червні 2020 року. Конференція молодих учених покликана популяризувати історичну, філософську та юридичну науку, залучити до обговорення актуальних проблем історії, філософії та права молодих науковців.

Історичні передумови становлення зовнішньополітичної орієнтації країн пострадянського простору: збірник наукових праць / за заг. ред. канд. іст. наук, доцента А.Г. Бульвінського / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2020. 176 с.

У збірнику наукових праць представлено статті, присвячені аналізу історичних та культурно-цивілізаційних передумов становлення зовнішньополітичної орієнтації країн пострадянського простору; особливостей зовнішньої політики та постсоціалістичної трансформації пострадянських

країн; стратегій Європейського Союзу та Російської Федерації щодо країн регіону.

Консолідуючий потенціал політики пам'яті: загальні закономірності та національні особливості: збірник наукових праць / за заг.ред. членкор. НАН України, д.і.н., проф., Кудряченка А.І. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2020. 246 с.

У збірнику наукових праць представлені статті учасників Міжнародної наукової конференції «Консолідуючий потенціал політики пам'яті: загальні закономірності та національні особливості», проведеної Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України» у травні 2019 року. Визначено теоретико-методологічні засади дослідження політики пам'яті та основні напрями теоретичної рефлексії memory studies, висвітлено взаємозв'язок соціальних інститутів і колективної пам'яті, досліджено комеморативні практики в соціокультурному дискурсі бібліотеки Конгресу США та інтерактивні практики осмислення минулого через художні образи у соціальних медіа, проаналізовано досвід застосування механізмів політики пам'яті різними країнами світу для формування національної єдності. Видання орієнтоване на істориків, політологів, фахівців у галузі суспільно-гуманітарних дисциплін та інших дослідників, які цікавляться проблемами історичної пам'яті.

Історія, культура, пам'ять у науковому вимірі: стан, перспективи (актуальні питання нового та новітнього періодів): Матеріали I всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 22 травня 2020 р. Київ: Арт Економі, 2020. 96 с.

У збірнику наведено стислий виклад доповідей, поданих на I всеукраїнську науково-практичну конференцію «Історія, культура, пам'ять у науковому вимірі: стан, перспективи», присвячених широкому колу актуальних питань з історії України, всесвітньої історії, джерелознавства, антропології, методології історичних досліджень нового та новітнього періодів. Для істориків, фахівців із суміжних дисциплін, усіх, хто цікавиться малодослідженими сторінками минулого.

Ткаченко В.М. Наративи історичної пам'яті в політичному транзиті України та Росії: монографія / науковий редактор кандидат політичних наук, старший науковий співробітник П.Ф. Вознюк. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2020. 144 с.

У сучасному світі національний наратив є не лише одним із ключових елементів формування історичної свідомості націй, але й важливим інструментом державної політики. Тож офіційна історія з міркувань політичної доцільності схильна нехтувати науковою виваженістю та об'єктивністю. В одних випадках влада руками «придворних» істориків намагається утвердити уявлення про свою винятковість і «особливу місію», в інших – робить акцент на минулих жертвах та випробуваннях, які начебто теж дають певні особливі права у сьогоденні. Проблема національного наративу надзвичайно гостро стоїть зокрема у перехідних суспільствах пострадянського простору. Тут на загальні складнощі посттоталітарної трансформації накладаються численні взаємні ресентименти та – що найголовніше – прагнення політичної верхівки Російської Федерації обґрунтувати імперські амбіції за допомогою навколо історичних спекуляцій.

Засади зовнішньої політики пострадянських країн: цивілізаційні, геополітичні та соціально-економічні аспекти: збірник наукових праць / за заг. ред. А.Г. Бульвінського / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. 288 с.

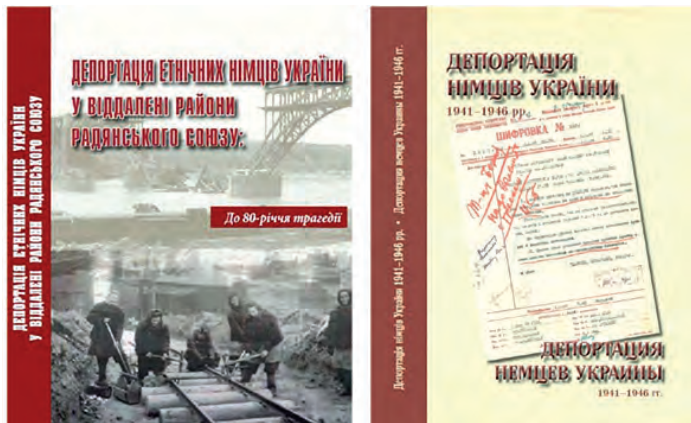
У збірнику наукових праць представлено статті у яких аналізуються історичні та цивілізаційні чинники формування зовнішньої політики країн пострадянського простору, насамперед європейські та євразійські; еволюція зовнішньополітичного курсу пострадянських держав у 1990-х – 2010-х рр.; стратегії нейтралітету, відкритості, євроорієнтації та ін.; вплив соціально-економічних чинників на зовнішньополітичний процес у країнах пострадянського простору.

Історичні засади становлення зовнішньої політики пострадянських країн: тези матеріалів конференцій / за заг. ред. О.В.Кириченка / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. 90 с.

У збірнику представлено тези матеріалів наукових конференцій «Засади зовнішньої політики пострадянських країн у 1991–2005 рр.: цивілізаційні, геополітичні та соціально-економічні аспекти» (Київ, 1 липня 2020 р.), «Історичні передумови зовнішньополітичної орієнтації країн пострадянського простору» (Київ, 26 вересня 2019 р.).

Депортація німців України 1941–1946 рр. Збірник документів / Упорядники А. Айсфельд, О. Айсфельд; Передмова А.Кудряченка; Вступ А.Кудряченка і А. Айсфельда. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Фенікс, 2021. 280 с.

Депортація етнічних німців України у віддалені райони Радянського Союзу: до 80-річчя трагедії. Збірник наукових праць / за заг. ред. членкор. НАН України, д.і.н., проф., Кудряченка А.І., наукова редакція Солошенко В.В.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. 352 с.

До збірки включені документи, що висвітлюють превентивну депортацію 1941–1942 рр., депортацію етнічних німців, які залишилися на території УРСР та отримали статус «фольксдейче», у покарання за колаборацію з окупаційною владою, і направлення виявлених на території УРСР і за кордоном репатріантів-німців на примусові роботи в ВТТ НКВС і на спецпоселення під нагляд спецкомендантів НКВС-МВС СРСР. Заборона на повернення в місця проживання до депортації була знята 9 січня 1974 р. Одним із результатів демократичних перетворень останніх років став закон України від 17 квітня 2014 р. «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою».

Для фахівців, які вивчають історію депортацій народів та національної політики у Радянському Союзі, а також радянсько-німецьких відносин у роки Другої світової війни.

Внутрішні та зовнішні складові формування зовнішньої політики країн пострадянського простору: збірник наукових праць / за заг. ред. А.Г. Бульвінського. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. 274 с.

У збірнику наукових праць представлено статті, у яких аналізуються історичні витоки формування зовнішньої політики пострадянських країн; внутрішні та зовнішні чинники міжнародного позиціонування країн Балтії, пострадянської Східної Європи, Південного Кавказу та Центральної Азії; зовнішньополітичні інтереси Росії на пострадянському просторі; вплив соціально-економічних проблем на формування зовнішньої політики пострадянських країн.

Виклики глобалізації і цивілізаційні цінності / за загальною редакцією д.політ.н., професора Зернецької О.В. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. 196 с.

У збірнику представлені тези доповідей учасників міжнародних конференцій, проведених Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України». Розглянуто історичний розвиток цивілізацій у контексті глобалізації, досліджено еволюцію цінностей у відповідь на виклики світового розвитку; проаналізовано регіональні та локальні цивілізації та їхні цінностей; виявлено вплив європейських цінностей на розвиток України; розкрито науковий дискурс з проблеми цивілізаційних цінностей. Збірник представляє інтерес для науковців і фахівців з проблем історії, філософії, політології, глобалістики, світової економіки і міжнародних відносин.

Проблеми зовнішньої політики та міжнародних відносин: Тези наукових конференцій відділу трансатлантичних досліджень / За заг. ред. канд. іст. наук, доц. С.В. Толстова. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. 228 с.

У збірнику представлені тези доповідей на Всеукраїнських наукових конференціях «Зовнішньополітичні стратегії держав євроатлантичного співтовариства: історія та сучасність» (м. Київ, 11 квітня 2017 р.) та «Тенденції міжнародних відносин та проблеми європейської безпеки» (м. Київ, 29

березня 2018 р.), проведених Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України». У статтях авторів збірника висвітлено актуальні проблеми міжнародних відносин у контексті формування зовнішньополітичного курсу різних країн світу. Проаналізовано тенденції та особливості зовнішньополітичних позицій США, держав ЄС та діяльності провідних міжнародних організацій на різних етапах еволюції міжнародної системи. Розглянуто вплив міжнародно-політичних процесів на стан безпеки України.

Становлення держави Австралія: здобутки та подолання проблем: збірник наукових праць / за заг. ред. О. В. Зернецької. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. 272 с.

У збірнику наукових праць представлені статті учасників першої Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої дослідженню проблем Австралії «Становлення держави Австралія: здобутки та подолання проблем», проведеної Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України» у жовтні 2020 р. Досліджено соціальний, економічний і культурний контексти утворення та становлення держави Австралійський Союз; проаналізовано процеси подолання колоніальної спадщини Британської імперії в Австралійському Союзі; розглянуто вплив становлення Австралії на міжнародно-політичні процеси в Азійсько-Тихоокеанському регіоні; висвітлено історію українців Австралії.

Збірник становить інтерес для науковців і фахівців з проблем історії, політології, країнознавства, глобалістики, світової економіки і міжнародних відносин.

Проблема історичної пам'яті у всесвітньо-історичному дискурсі (1945–2015 рр.): монографія / керівник авторського колективу – член-кореспондент НАН України, д.і.н., проф. Кудряченко А.І., науковий редактор: к.і.н., доц. Солошенко В.В., технічний редактор: к.політ.н., с.н.с. Розумюк В.М. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», 2021. 312 с.

У монографії проаналізовано зміст концепту історичної пам'яті як нової базової парадигми соціально-гуманітарних дисциплін. Узагальнено зарубіжну та вітчизняну історіографію з проблематики історичної пам'яті та визначено основні напрями теоретичної рефлексії досліджень пам'яті (*memory studies*). Обґрунтовано консолідуючий потенціал політики пам'яті, визначено загальні закономірності та національні особливості реалізації політики пам'яті в різних країнах світу.

Досліджено регіональну специфіку соціальних детермінантів історичної пам'яті і забуття, з'ясовано історико-культурні структури і форми колективної пам'яті про минуле. Проаналізовано еволюцію політики пам'яті та «битв за минуле» в різних країнах світу, систематизовано та концептуалізовано історичний досвід реалізації політики пам'яті як складової державної стратегії досягнення національної єдності. Виокремлено форми, методи та засоби актуалізації історичної пам'яті як дієвої компоненти націєтворчих процесів і забезпечення суспільного консенсусу. Теоретично осмислено та адаптовано зарубіжний досвід формування національної ідентичності для потреб України.

У збірнику наукових праць представлені статті учасників Міжнародної наукової конференції «Без права повернення...» до 80-річчя депортації етнічних німців у віддалені райони Радянського Союзу». Конференція проходила громадянською організацією «Міжнародне товариство німців України - Відергебурт» спільно з Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України» (м. Київ), Геттінгенським дослідницьким центром (м. Геттінген, ФРН) з ініціативи Ради німців України за фінансової підтримки Федерального міністерства внутрішніх справ, будівництва та регіонального розвитку Німеччини через Благодійний Фонд «Товариство Розвитку».

Досліджено питання насильницької депортації (етнічних німців УРСР) громадян німецької національності, що відбулася на підставі цілком таємних, засекречених на довгі роки постанов Державного комітету оборони СР-СР, у серпні 1941 року з Криму, у вересні 1941 року із Запорізької, Сталінської, Ворошиловградської та інших областей у віддалені райони Радянського Союзу. Проаналізовано умови і наслідки насильницької депортації, правовий статус та реальне становище німців у трудових таборах, трудармійців

мобілізованих на роботу до таборів НКВС. Простежено довгий і обтяжливий шлях та непомірні труднощі, що були пов'язані з відновленням німецького етносу та історичної справедливості у період існування СРСР та у сучасну добу сходження незалежної України.

Видання орієнтоване на істориків, політологів, фахівців у галузі суспільно-гуманітарних дисциплін та інших дослідників, які цікавляться проблемами депортації.

Проблеми війни і миру в історії країн світу: збірник наукових праць / за заг. ред. канд. іст. наук, доц. С.В. Толстова; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. 221 с.

Збірник присвячено аналізу тенденцій міжнародних відносин та історичних аспектів міжнародної взаємодії країн світу. Автори статей збірника висвітлюють проблеми політичної історії, міжнародних відносин та зовнішньої політики зарубіжних країн у ХХ – на початку ХХІ ст. Розглянуто концептуальні аспекти проблематики війни і миру, позиціонування різних країн у роки «холодної війни», стан і перебіг окремих регіональних конфліктів, тенденції та особливості формування зовнішньої політики США, держав ЄС та Австралії.

Чекаленко Л.Д. Публічна історія: виклики ХХІ століття: монографія. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2021. 272 с.

У науковій монографії відомого фахівця з міжнародних відносин і зовнішньої політики професора Чекаленко Людмили Д. досліджено розвиток публічної історії через призму історії пам'яті та публічної політики, що покликані плекати патріотизм і гідність, захищати права Особистості, сприяти становленню гармонізованого Суспільства, формувати високорозвинену державу Україну. Складність порушених в книзі питань полягає у відсутності концептуальної складової формування патріотичної ідеології українського суспільства. Це надало авторці змогу висловлювати власну думку щодо подій, які вирують всередині й навколо нас, що не завж-

ди збігається з офіційною точкою зору. Для кого ця книга? Для кожного і для всіх, хто читає і думає. Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу видавництва заборонено.

Історія, культура, пам'ять у науковому вимірі: стан, перспективи: Матеріали II всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 21 травня 2021 р. Київ: Арт Економі, 2021. 104 с.

У збірнику наведено стислий виклад доповідей, поданих на II всеукраїнську науково-практичну конференцію «Історія, культура, пам'ять у науковому вимірі: стан, перспективи», присвячених широкому колу актуальних питань з історії України, всесвітньої історії, джерелознавства, антропології, методології історичних досліджень нового та новітнього періодів. Для істориків, фахівців із суміжних дисциплін, усіх, хто цікавиться малодослідженими сторінками минулого.

Інтеграційний поступ пострадянських країн в контексті трансформаційних перетворень. Збірник тез / за заг. ред. д.і.н., проф., чл.-кор. НАН України Кудряченка А.І. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. 116 с.

У збірнику наукових праць представлені тези учасників круглого столу «Інтеграційні складові трансформації пострадянського простору», проведеного Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України» 28 грудня 2021 року.

Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених: збірник тез учасників конференції молодих учених / за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В.В. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. 285 с.

У збірнику наукових праць представлені тези учасників конференції молодих учених «Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених», проведеної Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інститутом історії України НАН України, Інститутом філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, Інститутом держави і права імені В.М. Корецького НАН України у червні 2021 року. Конференція молодих учених покликана популяризувати історичну, філософську та юридичну науку, залучити до обговорення актуальних проблем історії, філософії та права молодих науковців.

Контроверсійні практики розвитку прикордоння: світовий досвід узгодження суперечностей. Науково-аналітична доповідь. А.І. Кудряченко (кер. авт. колективу), В.В. Солошенко, О.Ф. Деменко [та ін.]. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. 192 с.

У науково-аналітичній доповіді проаналізовано особливості історичного та соціокультурного розвитку прикордонних ареалів у країнах світу. Встановлено, що безпосереднім негативним наслідком сучасних світових процесів стало зростання нестабільності у глобальному масштабі, збільшення кількості, часто спровокованих ззовні, міждержавних конфліктів, які зазвичай відбуваються саме у зоні прикордоння на ґрунті взаємних претензій на спірні території. Зроблено висновок про важливість адаптації до українських умов і потреб світового досвіду узгодження контроверсійних практик порубіжжя і зниження їх конфліктогенного потенціалу з метою національної консолідації та політичної модернізації нашої країни.

Україна дипломатична: науковий щорічник. 2021. Випуск XXII. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв. 900 с.

Науковий щорічник «Україна дипломатична». Виходить друком із листопада 2000 року. Засновники: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», Історичний клуб «Планета». Видання рекомендовано до друку вченою радою Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України». Протокол № 07 від 28 жовтня 2021 року.

Посилання на випуск: <http://ud.gdip.com.ua/vypusk-xxii.html>

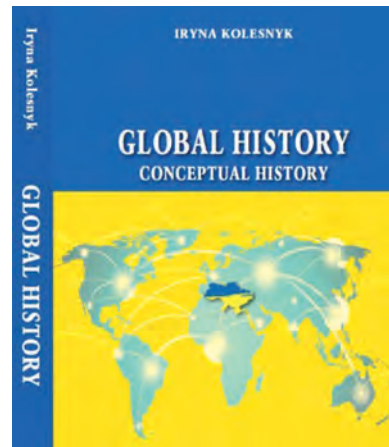
Трансформаційні перетворення у країнах пострадянського простору: проблеми та виклики. Науково-аналітична доповідь. А.І. Кудряченко (кер. авт. колективу), В.В. Солошенко, О.Ф. Деменко, Т.О. Метельова, П.Ф. Вознюк [та ін.]. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2021. 232 с.

В аналітичній доповіді здійснено систематизацію історичного досвіду реалізації програм модернізації у країнах пострадянського простору; проведено порівняльний аналіз основних моделей та алгоритмів трансформаційних процесів на пострадянському просторі; обґрунтовано теоретичне положення про те, що конкуренція європейського та євразійського (інтеграційних) векторів на пострадянському просторі сутнісно виявляється як конкуренція між європейським прикладом успішного розвитку та ро-

сійським прикладом опертя на силу; визначено специфіку та особливості трансформації колишніх радянських республік; проаналізовано вплив ЄС, США, КНР на пострадянські трансформації. Доведено, що наявні цивілізаційні відмінності між країнами пострадянського простору та вплив ключових світових геополітичних та економічних суб'єктів зумовлюють подальшу сегментацію пострадянського простору, розходження цивілізаційного уявлення свого майбутнього пострадянськими державами.

Колесник Ірина. Глобальна історія. Історія понять / Вступ Валерій Смолій, Андрій Кудряченко: Глобальна історія – сучасний напрям історичних досліджень. Київ: Національна академія наук України; Інститут історії України НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. 344 с.

Глобальна історія – це найновіший напрям сучасної історіографії. Від початку виникнення терміна в 1990-х рр. і до сьогодні навколо нього ведуться дебати, дискутується питання співвідношення «глобальної історії» з такими спорідненими поняттями, як «всесвітня», «універсальна», «загальна», «світова», «компаративна», «велика», «транснаціональна», «зв'язана», «заплутана» історія тощо. Традиційно глобальна історія вивчалася як історія держав, імперій, цивілізацій, значних ареалів, земних півкуль. Нині глобальна історія вступила в рефлексивну стадію, а релевантним методом визначення її предметного поля та методологічного інструментарію стала історія понять, що дає можливість подивитися на глобальну історію як на концепт та історичну ідеологію епохи, котра глобалізується; визначити її місце як категорії-референта у великому лінгвістичному сімействі, а також семантичний зв'язок із такими конструктами, як «відсталість», «імперський меридіан», «відродження – культурний трансфер». У книзі глобальну історію представлено трьома типами історієписання: транснаціональна історія, соціальна теологія, перехресна історія. У добу глобалізації сприйняття глобальної історії відбувається з урахуванням національних традицій, що є актуальним як для академічного середовища істориків, філософів, соціологів, так і для масової свідомості та глобального мислення у цілому.

Інтеграційні процеси в Азії та Африці як складова світового історичного розвитку (кінець XX – початок XXI століття) : монографія / за заг. ред. В.О. Шведа, пер. англ. Прип'ік Є.О., Кравченко М.В. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. 285 с.

Автори монографії комплексно проаналізували становлення, тенденції і динаміку розвитку провідних інтеграційних об'єднань в Азії та Африці. В оригінальних авторських дослідженнях висвітлено сучасні регіональні трансформації, які відбуваються в умовах загострення конкуренції між регіональними і глобальними центрами сили. Обґрунтовано,

що залучення до процесів регіональної та міжрегіональної інтеграції є одним з вирішальних чинників успішного соціально-економічного розвитку держав Азії та Африки.

Особливості демонтажу тоталітарного спадку пострадянських країн 1990-х роках. Збірник тез / за заг. ред. д.і.н., проф., чл.-кор. НАН України Кудряченка А.І. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Фенікс, 2022. 132 с.

Роль Японії у сучасному світі: збірник наукових праць / за заг. ред. канд. іст. наук., доц. В. О. Шведа. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. 240 с.

До збірника наукових праць увійшли статті учасників міжнародного круглого столу «Роль Японії у сучасному світі», проведеного відділом історії країн Азії та Африки ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Статті містять системний аналіз місця і ролі Японії у сучасній світовій політиці та економіці. Проаналізовано основні напрями зовнішньої політики Японії, передусім у «Великій Східній Азії» та Азійсько-Тихоокеанському регіоні, значна увага приділена розвитку відносин між Україною та Японією у сучасних умовах, розглянуто перспективи стратегічного партнерства між країнами.

Будівництво «суспільства добробуту» в Австралії: шляхи і напрями розвитку (1940–1970 рр.): збірник наукових праць / за заг. ред. д.політ.н., проф. О. В. Зернецької. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. 184 с.

У збірнику наукових праць представлені статті учасників міжнародної наукової конференції, присвяченої дослідженню проблем Австралії «Будівництво «суспільства добробуту» в Австралії: шляхи і напрями розвитку (1940–1970 рр.)», яка була проведена Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України» у листопаді 2021 р. Досліджено теоретичні підходи до «суспільства добробуту» у зарубіжному та вітчизняному науковому дискурсі; проаналізовано історичні, політичні, економічні та культурно-цивілізаційні передумови формування «суспільства добробуту» в Австралії; розглянуто особливості соціального та суспільно-господарського розвитку країни (1940–1970 рр.); виділено культурні та науково-технічні аспекти побудови «суспільства добробуту» в Австралії. Збірник становить інтерес для науковців і фахівців з проблем історії, політології, країнознавства, глобалістики, світової економіки і міжнародних відносин.

Досвід Ради співробітництва арабських держав Перської затоки у процесах історичного поступу Близькосхідного регіону: збірник наукових праць / за заг. ред. канд. іст. наук., доц. В. О. Шведа. Київ: 2022, 160 с.

Збірник, основою якого стали матеріали міжнародної наукової конференції, проведеної у листопаді 2021 р., присвячений аналізу нинішньої ролі РСАДПЗ у трансформаційних процесах на Близькому Сході, формуванні сучасної системи регіональної безпеки. Розглянуто особливості двосторонніх процесів відносин арабських монархій, що об'єднались у це об'єднання, з ключовими глобальними і регіональними акторами, стан відносин РСАДПЗ з Україною, позиції країн-членів об'єднання щодо російського вторгнення в Україну.

Україна дипломатична: науковий щорічник. 2022. Випуск XXIII. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв. 488 с.

Науковий щорічник «Україна дипломатична». Виходить друком із листопада 2000 року. Засновники: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», Історичний клуб «Планета». Видання рекомендовано до

друку за рішенням ученої ради Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», протокол № 6 від 20 жовтня 2022 року.

Посилання на випуск: <http://ud.gdip.com.ua/vypusk-xxiii.html>

Тоталітарний спадок пострадянських країн як виклик демократизації суспільств: збірник наукових праць / за заг. ред. д.і.н., проф., чл.-кор. НАН України Кудряченка А.І. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2022. 140 с.

У збірнику наукових праць автори детально проаналізували низку епізодів у процесі відходу від тоталітарних суспільств нових незалежних держав у пострадянський період. Виявлено, що гостра конкуренція на теренах колишнього СРСР між двома принципово відмінними моделями суспільно-політичного устрою (ліберально-демократичною та авторитарною), які спираються на різні традиції політичної культури, а також загострення геополітичного протистояння провідних держав світу обумовлюють необхідність подолання тоталітарного спадку у країнах пострадянського простору. Однак, увагу акцентовано на тому, що кожна країна обрала свій шлях. Видання орієнтоване на істориків, політологів, фахівців у галузі соціогуманітаристики та всіх, хто цікавиться проблемами історичного розвитку країн пострадянського простору.

Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених: збірник тез учасників конференції молодих учених / за заг. ред. к.і.н., доцента Солошенко В.В. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. 223 с.

У збірнику наукових праць представлені тези учасників шостої конференції молодих учених «Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених», проведеної Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інститутом історії України НАН України, Інститутом філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, Інститутом держави і права імені В.М. Корецького НАН України у грудні 2022 року. Конференція молодих учених покликана популяризувати історичну, філософську та юридичну науку, залучити до обговорення актуальних проблем історії, філософії та права молодих науковців.

Історичний та соціокультурний розвиток Австралії у ХХ столітті: монографія / керівник авторського колективу та наук. ред.: д.політ.н., проф. Зернецька О.В., випускаючий редактор: к.політ.н. Ветринський

І.М., технічний редактор: к.е.н. Бондарець М.В. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», 2023. 617 с.

Дана монографія – перше в Україні комплексне міждисциплінарне дослідження, в якому розглянуто такі важливі питання історичного розвитку Австралії в ХХ-му ст. як її зовнішня і внутрішня політика; еволюція соціального комплексу держави і роль у ньому профспілкового руху, концепція «суспільства добробуту»; самобутність і специфіка культурних, літературних та медійних процесів,

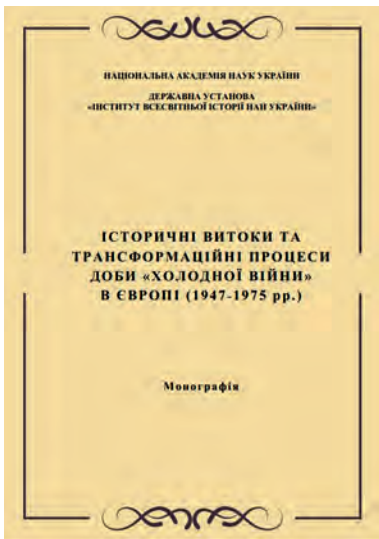
які формували національну самоідентифікацію; розвиток вищої освіти; розбудова національної економіки країни, позначеної високою інноваційністю; трансформація стану аборигенів у суспільстві; збереження унікального природного середовища континенту; інституціональні особливості української діаспори в Австралії. Досліджено джерельну базу та історіографію. Для студентів і викладачів, науковців, органів державної влади і управління.

Конфронтація та співробітництво в міжнародних відносинах: теорія і практика: збірник наукових праць / за заг. ред. канд. іст. наук, доц. С.В. Толстова. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. 211 с.

Збірник присвячено дослідженню тенденцій міжнародних відносин та історичних аспектів міжнародної взаємодії країн світу. Автори статей збірника висвітлюють проблеми теорії і практики міжнародних відносин, перебіг факторів конфронтації та співробітництва у світовій політиці, процеси формування зовнішньої політики зарубіжних країн у ХХ – на початку ХХІ ст. Розглянуто тенденції та прояви міжнародної конкуренції провідних держав на початку ХХІ ст., особливості зовнішньополітичного процесу у ФРН, Франції та Великій Британії, а також концептуальні аспекти міжнародних політичних процесів в умовах біполярної міжнародної системи другої половини ХХ ст.

Історичні витоки та трансформаційні процеси доби «холодної війни» в Європі (1947–1975 рр.): монографія. [Електронне видання] / За ре-

дакцією кандидата історичних наук, доцента С.В. Толстова. Київ : ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. 347 с.

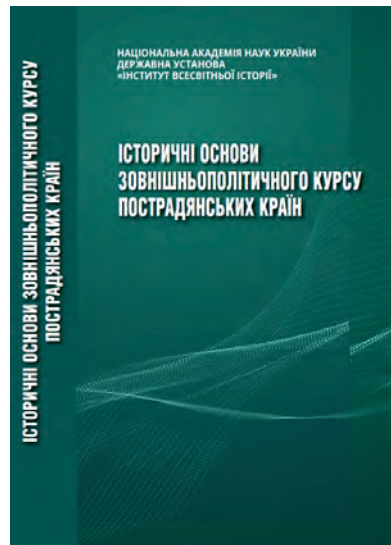
У колективній монографії проаналізовано вплив «холодної війни» в Європі на становлення та функціонування біполярної міжнародної системи та суспільно-політичні процеси 1947-1975 рр. Досліджено сутність «холодної війни» та її вплив на системні зв'язки між провідними учасниками біполярної міжнародної системи. Теоретично осмислено концепт «холодної війни» у зарубіжній та вітчизняній історіографії. Обґрунтовано наукову періодизацію процесів міжнародної взаємодії доби «холодної війни». Встановлено особливості

впливу «холодної війни» на розвиток суспільств європейських країн. Показано роль центросилових держав у міжнародних відносинах у контексті хвилеподібної динаміки періодичного загострення протиріч між США та СРСР. З'ясовано причини чергування періодів загострення та розрядки міжнародної напруженості в Європі 1940-х – 1970-х рр. та їх вплив на зміст і характер переговорів великих держав щодо основних конфліктних проблем європейської безпеки. Проведено порівняльний аналіз зовнішньополітичних позицій країн Західної та Східної Європи. Розглянуто роль багатосторонніх безпекових організацій у міжнародних процесах. З'ясовано фактори, які заклали передумови для багатостороннього діалогу з проблематики європейської безпеки в форматі НБСЄ. Проведено змістовний аналіз Заключного акту НБСЄ (1975 р.) з точки зору сучасного бачення європейських проблем, перебігу міжнародних відносин і стану міжнародного права.

Історичні основи зовнішньополітичного курсу пострадянських країн: монографія / за редакцією кандидата історичних наук, доцента А.Г. Бульвінського; передмова доктора історичних наук, професора, член-кореспондента НАН України А.І. Кудряченка; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. 464 с.

У монографії комплексно проаналізовано історичні засади становлення сучасного зовнішньополітичного курсу пострадянських країн. Показано

особливості та характер формування засад зовнішньої політики країн Балтії та нової Східної Європи. Розкрито основи російського імперського зовнішньополітичного дискурсу, його історичні та сучасні прояви. З'ясовано історичні складові становлення зовнішньополітичної орієнтації країн Центральної Азії та Південного Кавказу. У роботі доведено що визначальним чинником формування сучасного зовнішньополітичного вектору пострадянських держав є їх ще дорадянська культурно-історична традиція, вплив якої підсилюється на фоні геополітичного та цивілізаційного розщеплення пострадянського простору.

Пам'ять про Другу світову війну: переможці та переможені: збірник наукових праць / за загальною редакцією доктора історичних наук, професора, члена-кореспондента НАН України Кудряченка А.І. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. 200 с.

Пропонований збірник наукових праць присвячений дослідженню різних аспектів пам'яті про найбільшу трагедію ХХ століття – Другу світову війну. Авторами висвітлено загальнотеоретичні підходи як до вивчення специфіки дискурсу щодо війни і пам'яті про неї в окремих країнах світу, так і до історіографічного аналізу воєнного періоду і його спогадових інтерпретацій. Значну увагу приділено перспективам формування цілісного уявлення про Другу світову у посткомуністичній Україні, неупередженого визначення її ролі та місця в українській історії. Видання орієнтоване на істориків, політологів, фахівців у галузі соціогуманітаристики й усіх, хто цікавиться проблематикою колективної та історичної пам'яті, зокрема суспільного сприйняття і наукового осмислення подій Другої світової війни.

Україна дипломатична: науковий щорічник. 2023. Випуск ХХІV. Київ: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв. 800 с.

Науковий щорічник «Україна дипломатична». Виходить друком із листопада 2000 року. Засновники: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, Державна установа «Інститут всесвітньої істо-

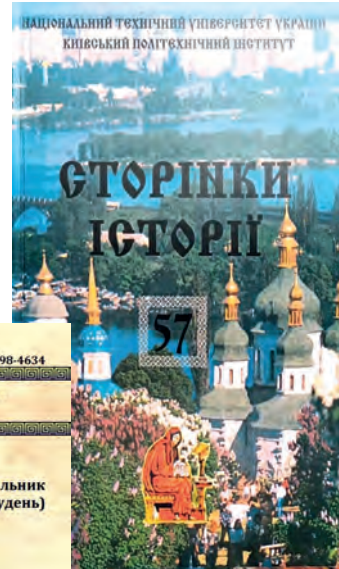
рії НАН України», Історичний клуб «Планета». Видання рекомендовано до друку за рішенням ученої ради Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», протокол № 7 від 17 жовтня 2023 року.

Посилання на випуск: <http://ud.gdip.com.ua/>

Російська імперська державність: сучасні міжнародні виміри: аналітичний альманах. Частина I / за заг. ред. д.і.н., проф., члена-кореспондента НАН України Кудряченка А.І.; ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. 332 с.

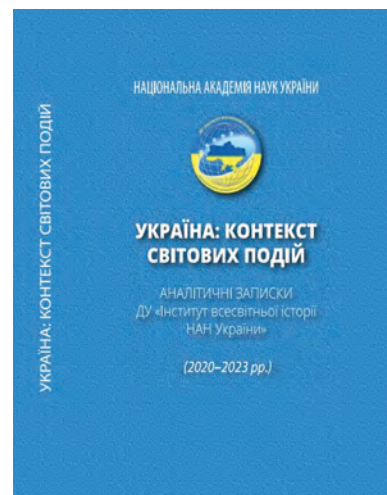
Цей аналітичний альманах – збірник наукових статей співробітників Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» та інших відомих вітчизняних фахівців, що присвячені проблематиці російської імперської державності. В першій частині аналітичного альманаху досліджено історико-теоретичні засади російської імперської державності в українському та міжнародному контексті, особливості ідеологічного підґрунтя та легітимації російського імперського дискурсу, питання становлення та сутності російського імперського експансіонізму, ментальну специфіку російських політичних еліт і населення, суспільно-політичні та соціально-економічні проблеми імперської моделі модернізації сучасної Росії. Слід зважати, що переважна більшість робіт даного збірника була завершена до повномасштабної агресії путінської РФ проти України, проте загальні потреби сьогодення лише підтвердили їх наукове значення та актуальність. Видання орієнтоване на істориків, політологів, фахівців у галузі суспільно-гуманітарних дисциплін та інших дослідників, які цікавляться проблемами російської імперської державності й експансіонізму.

Дослідники опублікували понад 50 статей у наукових періодичних виданнях, що індексуються провідними наукометричними базами даних Web of Science та Scopus.

«Україна: контекст світових подій». Аналітичні записки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» (2020–2023 рр.). / За загальною ред. членкор. НАН України, д.і.н., проф. Кудряченка А.І. Київ: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2023. 760 с.

Підготовлений науковим колективом Інституту збірник аналітичних записок за 2020–2023 рр. продовжує слушну традицію таких видань установи. Попередні науко-

ві збірники аналітичних записок 2014–2017 рр. та 2017–2019 рр. отримали схвальні відгуки науковців та спільноти експертів. Нинішнє видання містить тексти аналітичних записок, підготовлених і переданих до органів державної влади України з конкретними пропозиціями щодо можливостей, шляхів, способів та інструментів розв’язання актуальних проблем сучасності, передусім, щодо протидії повномасштабній російській агресії проти України, у сфері входження України до європейського й світового співтовариства та імплементації ефективного зарубіжного досвіду в нашій країні. Представлені матеріали становлять інтерес та стануть у нагоді вітчизняним політикам і дипломатам, а також науковцям – історикам, політологам, фахівцям-міжнародникам, культурологам, філософам, економістам та всім, хто цікавиться проблемами розвитку України, її успішного сходження на міжнародній арені та формування ефективних стратегій реагування на виклики сучасного світу.

**БІБЛІОТЕКА
УСТАНОВИ**

В Інституті функціонує наукова бібліотека (площа 40,0 кв.м). Загальний фонд бібліотеки нараховує більше 20000 одиниць, в т.ч. іноземних видань – 1156. В книгосховищі бібліотеки зберігається понад 800 нових книжкових видань, 1876 примірників наукових журналів, 146 збірників наукових праць а також 330 дисертацій. Фонд авторефератів становить близько 1200 одиниць. Фонд включає також рідкісні видання, зокрема «Енциклопедичний словник Брокгауза і Єфрона» (1890 р.), видання Оксфордського університету 1930 р., Празького університету 1934 р. та окремі видання і листівки ОУН-УПА.

Електронна бібліотека налічує всього понад 6000 найменувань, більшість з них повнотекстові. За період 2018-2023 рр. бібліотеку було поповнено на більш ніж 1600 найменувань.

Для оперативного інформування співробітників і аспірантів Інституту в читальному залі бібліотеки постійно діє виставка нових надходжень вітчизняної і зарубіжної літератури та періодики; постійно здійснюється робота з усного інформування відвідувачів, особливо аспірантів, щодо пошуку потрібної літератури, бібліографічні консультації та індексація статей та книг по УДК.

Бібліотека підтримує тісні зв'язки з іншими науковими бібліотеками: Національною бібліотекою імені В.І. Вернадського, Національного інституту стратегічних досліджень при Офісі Президента України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України, Національною історичною бібліотекою та іншими.

Крім основного сайту, існують ще два веб-ресурси, які в сукупності й складають загальний веб-портал Інституту. Це спеціалізований сайт наукового журналу інституту – <https://journal.ivinas.gov.ua> і сайт-репозиторій наукових робіт співробітників інституту (електрона бібліотека) що налічує понад 6000 найменувань – <https://elibrary.ivinas.gov.ua>

**НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ПРОБЛЕМИ
ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ»**

Засновник та видавець: Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Заснований: 2015 р.

Галузь науки: історичні науки

Проблематика: висвітлення фундаментальних і прикладних наукових досліджень проблем всесвітньо-історичного процесу та культурно-цивілізаційного розвитку.

Періодичність: до 4 разів на рік

Реєстрація: свідоцтво про державну реєстрацію КВ 21441-11241 Р видане Міністерством юстиції України 04.08.2015.

Сайт журналу: <https://journal.ivinas.gov.ua>

Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії» включений до Переліку наукових фахових видань України (**категорія «Б»**) з історичних наук (спеціальність 032. Історія та археологія), в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук за спеціальністю «історичні науки». Видання публікує статті, рецензії на наукові роботи, хроніку наукового життя. До редакційної колегії входять відомі українські та зарубіжні вчені з Молдови, Німеччини та Австрії.

Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії» покликаний ознайомлювати широке коло читачів, а саме науковців, педагогів, студентів, громадсько-політичних діячів та усіх, хто цікавиться всесвітньою історією і новітніми науковими дослідженнями у цій галузі.

У науковому часописі представлені дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених із проблем нової та новітньої історії, культурно-цивілізаційного процесу, теорії та методології всесвітньої історії.

З часу заснування журналу і до кінця 2023 р. вийшло друком 24 номери.

Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 1. К., 2016. 221 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2016-1>; Проблеми

всесвітньої історії: науковий журнал. № 2. К., 2016. 239 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2016-2>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 1 (3). К., 2017. 231 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2017-3>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 2 (4). К., 2017. 226 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2017-4>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 1 (5). К., 2018. 229 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2018-5>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 2 (6). К., 2018. 211 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2018-6>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 1 (7). К., 2019. 213 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2019-7>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 2 (8). К., 2019. 219 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2019-8>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 3 (9). К., 2019. 231 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2019-9>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 1 (10). К., 2020. 214 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2020-10>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 2 (11). К., 2020. 213 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2020-11>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 3 (12). К., 2020. 234 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2020-12>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 1 (13). К., 2021. 228 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2021-13>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 2 (14). К., 2021. 226 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2021-14>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 3 (15). К., 2021. 233 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2021-15>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 4 (16). К., 2021. 243 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2021-16>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 1 (17). К., 2022. 236 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2022-17>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 2 (18). К., 2022. 230 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2022-18>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 3 (19). К., 2022. 204 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2022-19>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 4 (20). К., 2022. 204 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2022-20>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 1 (21). К., 2023. 214 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-21>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 2 (22). К., 2023. 201 с.; DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-22>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 3 (23). К., 2023. 200 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-23>; Проблеми всесвітньої історії: науковий журнал. № 4 (24). К., 2023. 222 с. DOI: <https://doi.org/10.46869/2707-6776-2023-24>.

ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Упродовж 2019–2023 рр. Державною установою «Інститут всесвітньої історії НАН України» до органів державної влади України було надіслано 187 науково-аналітичних матеріалів. Починаючи з 2022 р. значна частина аналітичних записок стосується аналізу російсько-української війни.

Вказані науково-аналітичні матеріали надсилалися до Офісу Президента України, комітетів Верховної Ради України, зокрема: з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій, національних меншин і міжнаціональних відносин; з питань правової політики; з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування; з питань гуманітарної та інформаційної політики; з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва; з питань інтеграції України до Європейського Союзу; з питань національної безпеки, оборони та розвідки; з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів), Ради національної безпеки та оборони України, Міністерства закордонних справ України, Національного інституту стратегічних досліджень, Президії Національної академії наук України та інших міністерств і відомств.

Нижче наведені вибрані науково-аналітичні матеріали.

Заява Президії Національної академії наук України від 07.03.2022 р.

Президія НАН України рішуче засуджує розпочате Росією 24 лютого 2022 року воєнне вторгнення в Україну.

Це – варварська, нічим не спровокована і віроломна атака на незалежну, мирну та демократичну країну, яку вже засудив весь цивілізований світ. 141 країна-член ООН, а також НАТО, Європейський союз закликали Росію припинити насилля та вивести свої війська з території України.

Російська воєнна агресія приносить страждання та руйнування, ставить під загрозу життя незліченної кількості невинних людей в Україні. Вже 12 діб під нищівними ракетними та артилерійськими обстрілами ворога знаходяться населенні пункти по всій Україні, гинуть мирні люди та ні в чому не винні діти, руйнується цивільна інфраструктура – дитячі садки, школи, лікарні та житлові будинки. Це – військовий злочин проти людства, докази якого бачить весь світ і який вже розглядається Міжнародним кримінальним судом у Гаазі.

Від російських обстрілів постраждали об’єкти наукової інфраструктури, зокрема, й інститути Національної академії наук України у Києві, Харкові, Сумах та інших містах України. Наші співробітники, як і мільйони громадян України по декілька днів змушені ховатися у підвалах та бомбосховищах, залишати свої домівки і евакуюватися у пошуках безпечного місця для існування. Під загрозою опинилися мирні ядерні об’єкти енергетичної, наукової інфраструктури, руйнування яких може призвести до техногенної та екологічної катастрофи не лише регіонального, а й глобального масштабу.

Через свої дії Росія вже зазнала ізоляції від усього цивілізованого світу. Безпрецедентні міжнародні фінансово-економічні санкції вбивчо впливають на російську економіку та технологічний розвиток. Росію виключають практично з усіх міжнародних організацій. Припиняється науково-технічне співробітництво з російськими науковцями, їх допуск до міжнародних програм. Список організацій та об'єднань, які відмовились працювати з Росією, вже досить великий, і він буде і надалі розширюватися. Національна академія наук України ще з 2014 року, після анексії Росією частини території України, розірвала будь-які наукові і науково-технічні зв'язки з російськими науковими установами.

Президія Національної академії наук України категорично засуджує розв'язану Росією війну, нечувану жорстокість та військові злочини. Ми закликаємо міжнародні наукові організації, в тому числі Міжнародну асоціацію академій наук, всю світову наукову громадськість долучитися до засудження варварської агресії Росії, захисту народу України від знищення. Закликаємо всіх порядних російських і білоруських науковців не мовчати, висловлювати свою громадянську позицію та докладати всіх можливих зусиль для зупинки війни.

Джерело:

<https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8758>

Рішуче засудження Німеччиною та ЄС війни Росії проти України

27 лютого 2022 р. німецький бундестаг провів спеціальне засідання, присвячене воєнному нападу Росії на Україну. Вперше в історії Німеччини парламент засідав у неділю. Головною подією став виступ бундесканцлера Олафа Шольца, який засудив загарбницьку війну Кремля проти України і пообіцяв дати їй рішучу відсіч колективного Заходу. Канцлер був першим із лідерів європейських країн, хто виголосив промову, зміст якої повністю засуджував воєнну авантюру Путіна. Водночас у ці ж вихідні понад мільйон протестуючих проти війни вийшли на вулиці німецьких міст, а ратуші і пам'ятки архітектури багатьох з них засвітилися кольорами українського прапора.

Канцлер Шольц однозначно підкреслив: «24 лютого 2022 р. відбулася зміна епох в історії нашого континенту. Напавши на Україну, президент Росії Путін холонокровно розпочав загарбницьку війну. З однієї причини: свобода українців кидає виклик його власному репресивному режиму. Це звірство. Це суперечить міжнародному праву. Ніщо і ніхто не може цього виправдати».

Німецький лідер наголосив, що, вторгаючись в Україну, «Путін не тільки хоче стерти незалежну країну з карти світу, він руйнує всю систему європейської безпеки, яка протрималася майже пів століття з часів Гельсінкських угод». За його словами, Путін «своїми діями змаргіналізує Росію». Шольц закликав Захід зібратися з силами, аби показати паліям війни їхнє місце та підтвердив рішучість захищати свободу, демократію і процвітання вільних, демократичних країн.

Федеральний канцлер також визнав, що постачанню летальної зброї до України немає альтернативи. «Війна – це катастрофа для України. Але війна також стане катастрофою і для Росії», – запевнив Шольц. Також він наголосив на необхідності запровадження щоразу жорстокіших санкцій проти агресора. При цьому канцлер наголосив, що штрафні заходи повинні якнайболючіше вдарили по тих, хто несе відповідальність за розв'язування агресії. «З нападом Росії на Україну ми вступаємо в нову еру. У Києві, Харкові, Одесі та Маріуполі люди не лише захищають рідну землю. Вони борються за свободу та свою демократію. За цінності, які ми з ними поділяємо. Як демократи, як європейці, ми разом з ними – на правильній стороні історії», – запевнив Олаф Шольц.

Визнання РФ квазіутворень ЛНР та ДНР, а також подальша військова агресія викликали жорстку критику коаліційного уряду, всіх фракцій бундестагу та різке засудження широких верств німецького суспільства. Федеральний уряд вже 22 лютого відреагував на визнання донбаських республік. За дорученням канцлера О. Шольца Федеральне міністерство економіки

та захисту клімату відкликала підготовлений у жовтні 2021 р. звіт попереднього уряду про безпеку поставок газопроводом «Північний потік-2» (ПП-2). Без цього документу робота над дозвільними процедурами неможлива і тому процес було зупинено на невизначений час. Проте санкцій це рішення не стосується. Іншими словами, залишилася потенційна можливість повернення в майбутньому до сертифікаційного процесу без необхідності виведення проєкту з національного санкційного режиму.

На відміну від «стриманого ставлення» Берліна до ПП-2 нові санкції, що давно очікувалися, проти нього 23 лютого ввело міністерство фінансів США. Санкції торкнулися оператора – компанії Nord Stream 2 AG та її виконавчого директора М. Варніга. У той же день Е. Зеллерінг, голова кліматичного фонду (створеного у 2021 р. федеральною землею Мекленбург – Передня Померанія для захисту морського трубопроводу від американського санкційного тиску), заявив про припинення підтримки російського проєкту. Водночас, німецька страхова компанія Munich Re повідомила про рішення скасувати контракт зі страхування «Північного потоку-2».

22 лютого Східний комітет німецької економіки скасував попередньо заплановану на початок березня зустріч із президентом В. Путіним. 1 березня голова комітету О. Гермес зробив офіційну заяву, в якій наголосив, що «нині йдеться не тільки про санкції та їх наслідки, а й про те, чи збережуться хоч якоюсь мірою подальші економічні відносини з Росією».

25 лютого голова Федерального міністерства освіти і досліджень Беттіна Штарк-Ватцінгер на своєму сайті оприлюднила заяву про те, що «напад Росії на Україну» означає припинення минулої протяжної співпраці в галузі науки та досліджень, а також у галузі професійного навчання. Відтак усі поточні та заплановані заходи з РФ заморожені. Нових заходів не буде до особливого розпорядження. Про припинення наукової співпраці з Росією з часом заявив і Брюссель.

Федеральне міністерство економіки і захисту клімату оперативно заявило про зупинення дії механізму державного страхового покриття, що надається у рамках програми Hermes німецьким компаніям, які здійснюють експорт до Росії, а також інвестиційних гарантій. Цей крок був зроблений міністерством до прийняття аналогічних санкцій ЄС. Що стосується розроблених Брюсселем чотирьох санкційних пакетів, то кабінет міністрів ФРН спочатку виступав за прийняття та наповнення їх дедалі жорстокішими обмеженнями.

26 лютого Федеральне міністерство транспорту з низкою інших країн Євросоюзу ухвалило рішення про закриття повітряного простору Німеч-

чини для російських літаків терміном на три місяці. Прийнятий Брюсселем 28 лютого третій пакет санкцій щодо РФ включав не лише заборону на використання повітряного простору ЄС, а й широкі обмежувальні заходи у фінансовому секторі, енергетичній та транспортній галузях, у сферах експортного контролю та фінансування, товарів подвійного призначення, візової політики, додаткових санкцій проти росіян та нових критеріїв включення до санкційних списків.

Федеральний міністр економіки та захисту клімату, віце-канцлер Р. Хабек ще до визнання ЛНР та ДНР та початку російської агресії неодноразово заявляв про можливість жорстких економічних санкцій та розуміння неминучих масштабних господарсько-політичних наслідків для німецької економіки та її компаній. За його словами, Берлін був готовий до цього незважаючи на те, що результати можливого військового конфлікту, в т.ч. економічні, були непередбачувані.

Одне з ключових питань для Німеччини – залежність від постачання російського газу. За розрахунками експертів, ФРН може пережити поточний зимовий період навіть у тому випадку, якщо Росія повністю припинить його експорт. Наприкінці лютого уряд ухвалив рішення про «швидке будівництво» двох терміналів ЗПГ у Брунсбюттелі та Вільгельмсхафені. 12 березня міністр заявив, що Німеччина здатна відмовитися від російського вугілля на початок осені, а від нафти – до кінця 2022 р. Певно, що федеральний уряд готовий у оновленому держбюджеті на 2022 р. компенсувати домашнім господарствам та економічним суб'єктам частину витрат, що пов'язані із поточною ситуацією.

Вельми вагомим рішенням уряду Шольца спричиненого війною Росії стало підвищення видатків на оборону до 2%, а також створення спеціального фонду з підтримки бундесверу обсягом у 100 млрд євро, підтриманих парламентом ФРН та закріплення відповідного положення в Основному законі країни – спеціальної статті держбюджету на потреби бундесверу. Канцлер підтвердив про прийняте урядом принципове рішення розпочати постачання німецької зброї «в Україну з метою оборони країни», а також про те, що бундесвер уже розширив підтримку, яку надають східноєвропейські партнери по НАТО: збільшення чисельності німецьких військ у Литві; продовження та розширення місії Air Policing у Румунії; намір взяти участь у формуванні нового підрозділу Альянсу в Словаччині; надання військово-морським флотом додаткових суден для забезпечення безпеки у Північному, Балтійському та Середземному морях тощо.

Уряд Шольца підтвердив посилення військово-технічної кооперації з європейськими партнерами, у т.ч. із Францією, щодо створення нового покоління бойових літаків та танків, а також модернізації винищувачів Eurofighter, включаючи оснащення їх засобами для ведення радіоелектронної боротьби. Крім того Німеччина найближчим часом закупить безпілотні літальні апарати MALE RPAS, бойовий БПЛА «Херон» ізраїльського виробництва. Вже 14 березня міністерство оборони повідомило про готовність придбати у американського концерну Lockheed Martin 35 винищувачів F-35 Lightning II.

Політична позиція Федерального уряду стала дієвою спонукою того, що керівництво низки великих німецьких концернів на початку березня ухвалило рішення про зупинення підприємницької діяльності в Росії. Серед них – Volkswagen, Daimler Truck, Mercedes-Benz Group AG, Allianz, DHL, Adidas, Puma. Компанії Siemens, BASF, SAP відмовилися від нових проєктів, але вагаються з продовженням низки поточних. Повністю закрити свій бізнес у країні-агресорці одночасно вирішили два провідних банки Німеччини – Deutsche Bank та Commerzbank.

Проте частина німецької бізнес-спільноти залишилася у РФ, хоч і зіткнулася з труднощами, що зростають у транспортно-логістичній сфері, які торкнулися всіх видів перевезень – залізничних, авіаційних, автомобільних та морських. Прикрим є й той факт, що О. Шольц не підтримав ідею більшості країн – членів ЄС щодо повного відключення Росії від механізму розрахунків SWIFT, чим викликав роздратування у багатьох із них.

Слід наголосити, що німецькі ЗМІ багато в чому сприяли створенню у ФРН належної атмосфери, чіткого антиросійського прийняття. Саме ЗМІ стали спонукальною силою прийняття конкретних рішень на рівні окремих земель, суб'єктів господарювання, університетів, наукових, культурних, медичних та інших установ та організацій. У всіх цих закладах були зупинені спільні проєкти і розірвані контракти з російськими партнерами.

Натомість університети та дослідницькі установи розгорнули програми підтримки українських дослідників та викладачів, які через агресію Росії змушені були тимчасово залишити Україну. Так, історичний факультет Мюнхенського Університету у співпраці з Німецько-українською комісією істориків та іншими інституціями Баварії створили програму, яка дає можливість українським вченим-історикам проводити наукові дослідження в одному з найпрестижніших університетів ФРН.

12 березня Відомство федерального канцлера створило робочу групу (Taskforce), що переймається санкціями, покликання якої стала координація роботи з реалізації обмежувальних заходів, у яких бере участь ФРН. Створення робочої групи має за мету координацію й узгодження заходів шести міністерств (іноземних справ, економіки та захисту клімату, фінансів, внутрішніх справ тощо) та державних відомств (розвідки, кримінальних розслідувань, митниці, експортного контролю, Бундесбанку тощо), між якими відсутній чіткий поділ зон санаційної відповідальності. Це стосується, зокрема завдань з переслідування російських олігархів та ідентифікації їхньої закордонної власності на території Німеччини.

Також слід мати на увазі, що ближчим часом Берліном будуть ініційовані подальші санкційні заходи в рамках головування ФРН у Форматі «великої сімки». Проміжні підсумки, цілком ймовірно, що будуть підбиті на липневій зустрічі країн-учасниць у Баварії.

Таким чином, Німеччина як одна із держав-лідерів демократичного Заходу, виступає впливовим ініціатором санкційних заходів, що розробляються та приймаються Європейським Союзом проти сучасної Росії. Практично всі німецькі політичні сили підтримують у цьому офіційний уряд. Водночас для Берліну уразливою є необхідність забезпечення середньострокової перспективи надійних поставок викопної сировини з РФ, в першу чергу, газу. Санкції щодо енергоносіїв ФРН, дуже ймовірно, буде готова застосовувати лише у міру знаходження стійких альтернатив, наприклад, із арабських країн.

Німеччина ініціативно вжила додаткових до європейських національних обмежувальних заходів, які потім стали частиною санкцій ЄС. Важливими чинниками, які легко зможе використовувати Україна для подальшого посилення санкційних заходів, є активна суспільна проукраїнська думка та гостра антикремлівська/антиросійська позиція провідних і впливових ЗМІ ФРН. Більше того, будь-яких позитивних змін в антиросійських настроях німецького суспільства не слід очікувати. Вони постійно посилюватимуться жахливою інформацією з полів/міст війни в Україні.

Ймовірним є збереження функціонального політичного діалогу на рівні федерального канцлера з кремлівським керманічем та можливо, згодом до нього зможуть підключитися міністри закордонних справ. Скасування чи обмеження санкцій ФРН та ЄС протягом 2022 року не передбачається.

*Кудряченко А.І., д.і.н., проф., член-кор. НАН України,
директор ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
Солошенко В.В., к.і.н., доц., заступник директора з наукової
роботи ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Позиція країн Близького Сходу щодо агресії Росії проти України

Реакція країн близькосхідного регіону та їх керівництва визначається передусім кількома чинниками, які обумовлюють її особливість. Передусім, значна частина держав має авторитарні та недемократичні режими, які нерідко симпатизують таким режимам, як російський чи білоруський. По-друге, реакція цих країн визначається, як правило, не ціннісними орієнтирами, а цілком прагматичними та далекими від моралі міркуваннями. Наприклад, побоюваннями, що агресія проти України спричинить голод у близькосхідному регіоні через звуження можливостей для нашої країни поставляти на зовнішній ринок зерно, м'ясо-молочну продукцію тощо і через це у зоні голоду може опинитися не менше 300 млн населення у декількох регіонах Близького Сходу та інших азійських ареалах. По-третє, багато з цих країн мають тісні та глибокі політичні, військово-технічні та економічні відносини з Росією, що визначило їхню переважно очікувальну позицію, принаймні протягом першого місяця війни.

Разом з тим, тиск на керівництво країн з боку широкої громадськості, все більш глибоке розуміння сутності та справжніх цілей російської агресії, наполеглива і переконлива праця української дипломатії впливає на позицію близькосхідних держав і змушує реагувати на цю злочинну агресію, а не просто очікувати результату двобою.

Найбільш важливою для України стала позиція її двох близькосхідних партнерів – Туреччини та Ізраїлю, яка серйозно впливає на перебіг нинішньої російсько-української війни в силу їхнього впливу як на Близькому Сході, так і у просторі більш ширшого Чорноморсько-Середземноморського регіону. Буквально в перший день російської навали Туреччина заявила, що вторгнення є «несправедливим і незаконним» і загрожує безпеці регіону та усього світу.

Турецький президент Р.Т. Ердоган виступив з ініціативою стати посередником у налагодженні переговорного процесу між Україною та Росією. При цьому лідер Туреччини зберігає дружні відносини як з Україною, так і з Росією і, як він вважає, має вплив на Путіна. Президент України В. Зеленський 3 березня 2022 р. підкреслив, що президент Туреччини є одним із небагатьох світових лідерів, який має можливість донести до президента Росії В. Путіна розуміння необхідності завершення війни в Україні.

Надто важливо, що за посередництва турецької сторони 10 березня 2022 р. в Анталії відбулись переговори за участі міністрів закордонних

справ України, Туреччини і Росії – Д. Кулеби, М. Чавушоглу та С. Лаврова. Зазначені переговори стали першими такого рівня з часів початку російської навали. Ще 27 лютого 2022 р. Туреччина повідомила про рішення виконати положення міжнародної Конвенції Монтре, яка дозволяє обмежити рух російських військових кораблів із Середземного до Чорного моря. Саме в цей день російського широкомасштабного вторгнення в Україну представник Туреччини назвав ситуацію в Україні війною.

17 березня 2022 р. міністр закордонних справ Туреччини М. Чавушоглу прибув до України на перемовини з українським колегою Д. Кулебою щодо припинення російської агресії. Відтак Туреччина чітко визначилась із розумінням справжньої сутності подій в Україні та виступає сьогодні одним із найбільш активних і результативних посередників у налагодженні українсько-російських переговорів.

На позицію Ізраїлю передусім вплинув такий головний чинник як його безкомпромісна боротьба з іранським режимом, протистоянню з яким фактично підпорядковані всі головні заходи зовнішньої політики країни. Ізраїль пов'язаний з Росією взаємними зобов'язаннями: Росія не дає змоги Ірану оволодіти ядерною зброєю, а останнім часом ще й сподіваннями, що РФ не допустить успішного завершення нової угоди з Іраном. За баченням Ізраїлю, це не дозволить іранському режиму направити великі гроші на підривному діяльність у регіоні внаслідок зняття ембарго та допуску іранської нафти на зовнішній ринок. Натомість Ізраїль зобов'язався не передавати Україні новітні військові технології, такі як Залізний купол або шпигунська система Pegasus.

Все це призвело до того, що в Ізраїлі спостерігається доволі значне розмежування між великою симпатією ізраїльтян до справедливої боротьби українського народу за свою незалежність, що виявляється у багатотисячних мітингах на підтримку України, у прибутті до Інтернаціонального легіону, який знаходиться в Україні, доволі численного загону добровольців тощо. І в той же час, прем'єр-міністр Ізраїлю не наважується прямо назвати Путіна агресором, не кажучи вже про відмову надавати Україні зброю.

Не випадково у своєму зверненні до Кнессету президент України В. Зеленський наголосив, що Ізраїлю доведеться дати відповідь чому він не надав українській армії зброю і не приєднався до санкцій проти Росії. «Я не відчуваю, що Беннет загорнутий у наш прапор», – заявив у своєму зверненні український президент.

Проте Ізраїль підтримав Україну при голосуванні у Генеральній асамблеї ООН 3 березня 2022 р. і розгорнув в Україні поблизу Львова польо-

вий шпиталь для допомоги біженцям. В ізраїльській пресі та громадській думці сьогодні тривають бурхливі дискусії стосовно того, наскільки ефективно країна використовує свій потенціал і можливості для дієвої допомоги Україні.

Арабський світ в основному зайняв очікувальну позицію щодо цього конфлікту. Правда, найбільш впливові арабські країни підтримали Україну під час голосування за резолюцію у Генеральній Асамблеї ООН. За неї проголосували Йорданія, Саудівська Аравія, Оман, Катар, Кувейт, Бахрейн, Лівія. Утримались Ірак та Алжир, не голосував Марокко. Єдиним відкритим союзником російського агресора серед арабських країн цілком очікувано виявився асадівський режим у Сирії, який навіть, принаймні на словах, висловився за відправлення до України 40 тисяч військових на допомогу російським військам. Щоправда, допоки це тільки наміри і невідомо чи набереться хоча б рота сирійських найманців. Арабські країни вкрай стривожені тим, що внаслідок війни Україна не зможе у цьому році поставити на зовнішній ринок прогнозований раніше обсяг зернових та іншої сільськогосподарської продукції, що призведе до серйозних проблем у них.

Від арабських країн Перської затоки очікують узгодженої позиції щодо заміни своїми енергетичними ресурсами російської нафти та газу з метою досягнення ізоляції Росії на зовнішньому ринку енергоносіїв.

Така строката позиція країн Близького Сходу щодо російської агресії демонструє, передусім, складність геополітичної та безпекової ситуації на зазначеному просторі, рівень проникнення впливу Росії та особливості розвитку і ціннісних орієнтацій держав регіону.

Відтак Україні, її зовнішньополітичному відомству слід враховувати непростий розклад інтересів країн Близькосхідного регіону та докладати чималих зусиль та вагомих аргументів задля формування проукраїнської лінії більшості держав цього ареалу. І тут мають бути застосовані селективний підхід, професійний хист та засади переконливої справедливості української боротьби з підступним ворогом.

*Швед В.О. к.і.н., доцент,
зав.відділу історії країн Азії та Африки
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Результати парламентських виборів в Угорщині 3 квітня 2022 р. та перспективи українсько-угорських відносин

Вибори до Державних Зборів Угорщини 3 квітня 2022 р. завершилися перемогою нині правлячої коаліції Фідесу - Угорського громадянського союзу та Християнсько-демократичної народної партії (ХДНП).

Із 7,54 млн. виборців країни у голосуванні взяло участь 5,24 млн.чол. (69,54% виборців). За підсумками опрацьованих 99% бюлетенів коаліція Фідес-ХДНП отримала 68% голосів виборців і здобула 135 депутатських мандатів. Опозиція у складі шести політичних партій під назвою «В єдності за Угорщину» на чолі з поміркованим консерватором П. Маркі-Зай отримала понад 28% голосів і здобула 56 мандатів. Третє місце посіла нова ультраправа партія «Наша Батьківщина» на чолі з Ласло Торочкої. «Наша Батьківщина» набрала 4,1% голосів і отримала 7 мандатів.

В Угорщині діє змішана (мажоритарна і партійна) виборча система. Парламент складається зі 199 депутатів. 106 депутатів обирається за мажоритарною системою, а 90 – за партійними списками. 3 депутати обираються від найчисельніших національних меншин. Парламентську більшість складає мінімум 100 депутатів, а конституційну більшість - 2/3 членів парламенту, тобто 133 депутати.

Це четверта підряд і п'ята в цілому перемога коаліції Фідес-ХДНП (2010, 2014, 2018 рр.), яка завершувалася завжди з перевагою у більш як 2/3 голосів. Вперше Фідес виграв вибори у 1998 р. і перебував при владі у 1998-2002 рр.

Нинішня виборча кампанія коаліції Фідес-ХДНП проходила під девізом «Війна або мир». Її лідер Віктор Орбан провів лише один передвиборчий мітинг 1 квітня. На його думку, розпочата операція Росії проти України 24 лютого змінила результати виборів на користь правлячої коаліції. В. Орбан засудив агресію 24 лютого РФ проти України і не став накладати вето на санкції ЄС проти Москви, хоча й відзначив, що не згоден з ними. Він продовжує забороняти перевезення військової техніки територією Угорщини до України, щоб не порушити надійність постачання енергоносіїв за сприятливими цінами, відкритість ринків РФ для угорської продукції.

Під час передвиборчої боротьби В. Орбан позиціонував себе як «захисник» Угорщини, гарант миру і стабільності в країні. Правляча коаліція оцінювала політику об'єднаної опозиції на підтримку України небезпечною, що могла втягнути Угорщину у війну. У відповідь опозиційний альянс

проводив вибори під гаслами «Угорщина для усіх» та «Орбан або Європа». Його лідер П. Маркі-Зай вважав, що Угорщина має дозволити перевезення територією Угорщини зброї для України, а коли буде прийнято рішення на рівні НАТО про направлення в Україну військового контингенту, то Угорщина зобов'язана виконати його і взяти у цьому участь.

Досить суперечливими виглядали переможна промова В. Orbana пізно ввечері 3 квітня 2022 р. та його наступні інтерв'ю угорським ЗМІ. Він зізнався, що для нього самого переконлива перемога стала приємною несподіванкою. Ми отримали таку велику перемогу, яку видно навіть з Місяця, – вигукував він, – і тим паче її мають бачити й у Брюсселі. «Ми захистили суверенітет і свободу Угорщини». Він підкреслив, що ця перемога запам'ятовується й тим, що Фідесу прийшлося зіштовхнутися із самим сильним «зустрічним вітром», що «у нас ще ніколи не було так багато противників» у ході виборчої кампанії. До самих великих суперників він відніс: внутрішню ліву опозицію, міжнародні ліві сили, брюссельських бюрократів, усі організації імперії Д. Сороса, міжнародні ЗМІ, а також українського президента (прізвище не називалося).

Основними факторами перемоги правлячої коаліції стали масово розтиражовані ідеї про недопущення в Угорщині активної проукраїнської позиції, бо це гарантія забезпечення поширення війни на її територію, а також безпроблемного постачання до Угорщини нафти і газу з РФ. В. Орбан вважає, що угорці у виборі між війною та миром проголосували за мир.

Визнавши результати парламентських виборів 2022 року і привітавши Фідес-ХДНП з перемогою, лідер альянсу «В єдності за Угорщину» П. Маркі-Зай відзначив, що опозиція зазнала історичної поразки. При такому режимі, таких виборчих умовах, відсутності демократії перемогти В. Orbana було неможливо. Підтримку виборців чинного прем'єра забезпечила відлагоджена пропагандистська машина і домінування прихильників правлячої коаліції у ЗМІ. «Ми визнаємо, відзначив П. Маркі-Зай, що партія Фідес отримала переважну більшість голосів, але все одно ставимо під питання демократичність і свободу проведення виборів». Упродовж 12 років перебування при владі В. Орбан провів конституційну, судову, виборчу, інформаційну реформи і нав'язав суспільству ультраконсервативні ідеали. П. Маркі-Зай попросив співвітчизників, які не підтримують нинішню коаліцію, не емігрувати з країни, бо це антипатріотично, піднятися над політичними негараздами і трудитися на благо батьківщини і свого народу.

Рівень занепокоєння черговою перемогою правлячої коаліції Фі-дес-ХДНП є значним в Угорщині, Україні, Словаччині, Румунії, особливо на просторі країн ЄС. Новий термін перебування В. Орбана при владі для Брюсселя передбачається складним. Попередні каденції позначалися неодноразовими конфліктами з інституціями ЄС. Очільники ЄС вважають, що таке тривале перебування при владі дало можливість В. Орбану остаточно підірвати основи демократичних інститутів. Для таких висновків використовуються наступні аргументи: В. Орбан практично переписав під інтереси своєї політичної партії конституцію, змінив правові норми парламентських виборів, призначив своїх вірних людей на керівні посади у судовій та правоохоронній системі, інших органах державної влади.

Угорщина, визнаючи кордони і погоджуючись з їх недоторканістю, докладає зусилля для збереження угорських спільнот від еміграції та асиміляції на територіях сусідніх держав – Румунії, Словаччини, Сербії та України (Закарпаття). У сучасній Угорщині вирішальну підтримку отримують ті політичні сили, які відстоюють інтереси не тільки Угорської держави, а й угорських спільнот у сусідніх з нею країнах.

Весною 2014 р. у розпал агресії Росії проти України В. Орбан висунув вимоги щодо надання угорцям Карпатського регіону подвійного громадянства, забезпечення національно-культурної і освітньої сфери рідною мовою, набуття автономії. Проблема 200 тисяч закарпатських угорців України (насправді їх чисельність тоді не перевищувала 150 тисяч осіб) набула особливого загострення під час інавгураційної промови В. Орбана у парламенті у травні 2014 р. Через кілька днів він виступив за надання автономії угорським меншинам, у тому числі й на Закарпатті, що Угорщина усіма силами буде підтримувати позитивне вирішення цих трьох питань.

Прагнення Угорщини надавати закордонним угорцям подвійне громадянство, забезпечити для їх спільнот автономію, культурно-освітній розвиток на національній мові і традиціях не знаходять належної уваги у сусідніх державах, через що відносини у регіоні не стали зразковими.

У такому ж стані перебувають і українсько-угорські відносини, особливо після вступу в силу у 2017 та 2020 рр. законів про освіту та про порядок застосування української мови як державної на території України. Через різні підходи Будапешта і Києва питання угорської спільноти Закарпаття поки залишається напруженим. Відносини обох сторін не покращилися й у нинішні часи. Вітаючи 3 квітня 2022 р. усі угорські спільноти сусідніх з Угорщиною держав, В. Орбан окремо звернувся і до угорців Закарпаття, наголошуючи, що батьківщина завжди буде поруч з ними.

Результати парламентських виборів в Угорщині 3 квітня 2022 р. дають підстави припустити, що політика Будапешта у питаннях угорської спільноти Закарпаття залишиться незмінною, що ускладнюватиме повноцінний розвиток двосторонніх відносин. Відтак нині українській державі, особливо вітчизняній дипломатії, слід враховувати таке становище та проводити наполегливо конструктивний курс, поєднуючи зусилля із відповідною діяльністю Європейського Союзу.

*Держалюк М.С., д.і.н.,
головний науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Мовчання – не завжди золото! Ставлення країн Центральної Азії до російського вторгнення в Україну

В той час, коли майже вся прогресивна світова спільнота рішуче засуджує російське вторгнення в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 р., серед країн пострадянського простору дана подія викликала неоднозначну реакцію. Особливо це стосується країн Центральної Азії. Слід зазначити, що зважаючи на закритість політичних систем цих країн, про ставлення їхніх суспільств до російської агресії щодо України ми можемо судити лише із соціальних мереж. Так, в окремих країнах, а саме Казахстані та Киргизстані, дійшло навіть до протестів та демонстрацій, спрямованих на рішучий осуд російської агресії та підтримку України. Одночасно серед громадян центральноазіатських країн ми також прослідковуємо значний відсоток тих, хто підтримує російську агресію в Україні.

Однак, на офіційному рівні позиція керівників країн регіону залишається невизначеною.

Так зокрема, керівництво Таджикистану на наступний день після російського вторгнення в Україну, а саме 25 лютого 2022 р. прийняло на найвищому офіційному рівні голову Ради Федерації Росії В. Матвієнко, яка прибула туди для участі у міжпарламентському форумі. Як видно із офіційних ЗМІ, на зустрічі зі спікером Меджилісу Таджикистану Рустамом Емомалі, російська політикиня зазначила, що вона «проінформувала керівництво країни про кризу в Україні». Однак таджицький спікер у відповідь лише обмежився коментарем, що керівництво країни «уважно слідкує і все знає...».

В ході зустрічі В. Матвієнко з президентом Таджикистану Е. Рахмоном про ситуацію в Україні теж не було сказано жодного слова. В офіційній заяві прес-служби президента країни, лише зазначається, що в ході зустрічі

«сторони обмінялися думками про політичну ситуацію в світі, яка швидко змінюється, ескалацію конфліктів в окремих регіонах, політичну ситуацію в Афганістані і боротьбу проти загроз і викликів сучасного світу».

Ніяких офіційних заяв не було зроблено і від таджицьких політиків та депутатів парламенту щодо подій в Україні. Більш того, керівництво країни доклало всіх зусиль, щоб інформація про російське вторгнення в Україну не розповсюджувалася в інформаційному просторі країни. Так, 24 лютого державна інформаційна агенція країни «Ховар» розмістила на своєму сайті заяву генерального секретаря ООН Антоніу Гутерріша, в якій зазначається, що воєнна операція Росії в Україні порушує принципи ООН, але невдовзі текст цієї заяви був видалений.

Те ж саме ми можемо спостерігати і в Туркменістані, керівництво якого повністю замовчує наявність російського вторгнення в Україну. Зазначена подія також не висвітлюється і у туркменських ЗМІ. На думку міжнародних експертів, нинішня туркменська зовнішня політика позитивного нейтралітету нагадує поведінку типового радянського чиновника – «зайвий раз не висовуватись». 7 квітня відбулася телефонна розмова новообраного президента Туркменістану С. Бердимухамедова з В. Путіним, в якій черговий раз було наголошено на необхідності «подальшого укріплення туркмено-російського співробітництва, особливо в рамках «каспійської п'ятірки».

Відсутність будь-якої реакції на російське вторгнення в Україну негативно відобразилося і на діях посольства Республіки Туркменістан в Україні, працівники якого фактично залишили своїх громадян, які на момент російського вторгнення перебували в Україні, напризволяще, не надавши їм ніякої допомоги.

Дещо іншої позиції у формування свого ставлення до російського повномасштабного вторгнення в Україну дотримується керівництво Киргизстану і Узбекистану. Тут чітко прослідковується невідповідність в офіційних заявах президентів зазначених країн відповідним заявам російського керівництва.

Так, на наступний день після російського вторгнення в Україну, а саме 25 лютого 2022 р., прес-служба Росії повідомляла, що в телефонній розмові з В. Путіним президент Узбекистану Ш. Мірзіяєв, заявив, що він «розуміє і підтримує дії Росії щодо України». Однак, цю заяву заперечив прес-секретар президента Узбекистану Ш. Асадов, зазначивши у своєму телефонному інтерв'ю наступне: «щодо воєнної операції Росії в Україні, Узбекистан проводить виважену і нейтральну політику».

Окрім того, як зазначається у ЗМІ, один із найбільших узбецьких банків заявив про призупинення грошових переказів з Росії.

Щодо Киргизстану, то 26 лютого цього року в офіційному повідомленні Кремля, яке стосувалося телефонної бесіди В. Путіна з президентом країни С. Жапаровим зазначалося, що киргизький керманіч підтримує «операцію Росії на Україні». Зокрема, як зазначалося в повідомленні, «Садир Жапаров наголосив на відповідальності Києва за зрив мінських домовленостей і виразив підтримку рішучих дій російської сторони по захисту мирного населення Донбасу».

Однак, прес-служба президента Киргизстану у своєму короткому звіті про цю телефонну бесіду лише зазначила, що президенти обох держав «обмінялися думками по міжнародним та регіональним питанням безпеки, в тому числі і стосовно ситуації щодо України».

Стосовно Казахстану, то його, поряд з Білоруссю, вважають тісним союзником Росії, оскільки він є членом низки створених за ініціативи РФ інтеграційних об'єднань: СНД, ОДКБ та Євразійського економічного союзу. Ще напередодні вторгнення російських військ в Україну, а саме 22 лютого між президентом Казахстану К.-Ж. Токаєвим і В. Путіним відбулася телефонна розмова, в ході якої казахстанський лідер був проінформований про «позицію російського керівництва щодо України». Однак, на сайті президента Казахстану містилися лише повідомлення, які стосувалися зниження негативного впливу української кризи на економіку Казахстану та висвітлювалися відносини між обома країнами та їхніми лідерами.

Про те, як зазначає низка американських та європейських ЗМІ, Росія просила керівництво Казахстану відправити своїх військових на допомогу російським окупаційним військам в Україні, але останній відмовив. Спікер сенату Казахстану М. Ашімбаєв, з цього приводу зазначив, що у відповідності зі статутом ОДКБ Казахстан може відправляти свої збройні сили лише як миротворців і то тільки на територію країн-учасниць цієї організації. Зважаючи на те, що Україна, на території якої ведуться військові дії, не є членом ОДКБ, Казахстан вважає себе вільним від будь-яких зобов'язань щодо військової підтримки Росії.

Перед з цим, уряд Казахстану заявив, що не визнає т.зв. «республіки» на Донбасі та виключив можливість перекидання своїх збройних сил туди за проханням Москви.

1 березня, на шосту добу повномасштабної війни Росії проти України, президент Казахстану К.-Ж. Токаєв запропонував своє посередництво в перемовинах щодо перемир'я. Він також провів розмову з В. Путіним і за-

кликав його знайти компроміс з Україною. Окрім того, казахстанське керівництво заявило, що країна надішле Україні гуманітарну допомогу через Польщу.

Вищезазначена реакція країн Центральної Азії на нинішню війну РФ проти України черговий раз є свідченням їхньої зовнішньополітичної несаможитності, а також значної економічної і політичної залежності політичних режимів цих країн від зовнішньої підтримки. Керівництво жодної з вищезазначених країн не виступило з осудом російського вторгнення в Україну, ними також не була дана принципова політична оцінка трагічним подіям в Маріуполі, Бучі, Бородянці, Ірпіні тощо.

Професор Американського університету в Центральній Азії Еміль Джураєв, з цього приводу справедливо зазначає, що всі ці країни у дійсності розуміють всю «безпідставність і несправедливість розпочатої Росією війни проти України, однак їхня велика залежність від РФ не дозволяє їм негативно висловлюватися про цю ситуацію».

Слід лише додати, що тут прослідковується спільна позиція правителів центрально-азіатських країн, з одного боку зберегти відносини з Росією, від якої їхні економіки і політичні режими залежні, а з іншого, в умовах накладання жорстких антиросійських санкцій не нанести шкоду своїм відносинам із країнами Заходу. Нинішня ситуація, також дає нам підстави констатувати кризу політики нейтралітету та багатовекторності, яку намагаються проводити країни Центральної Азії, і яка на сьогоднішній день перетворилася у політику замочування і лавірування, а також призвела до відсутності у них чіткої зовнішньополітичної позиції.

Окрім того, слід мати на увазі і те, що опинившись в міжнародній ізоляції і під значним санкційним тиском, російське керівництво буде вимагати від своїх центрально-азіатських «союзників» більш відкритої підтримки своєї агресивної політики. Тому зовсім не факт, що подальше дотримання у своїй зовнішній політиці давньої східної мудрості «мовчання – золото» допоможе правителям і громадянам цих країн побудувати в майбутньому сильні і процвітаючі держави. Історичний досвід переконливо доводить, що будь – яка безпринципна політика, це в стратегічній перспективі однозначний програш.

Відтак Українській державі та вітчизняній дипломатії слід брати до уваги позицію офіційних лідерів цього кола держав. Водночас українській стороні слід, сповідуючи селективний підхід, переконливо вести з політичним керівництвом кожної країни даного регіону наполегливу роботу щодо більш чіткого їх проукраїнського визначення уже в найближчий час. Це по-

трібно як заради нашої перемоги над агресором, так і виходячи із широкого міжнародного контексту підтримки України її справедливої боротьби із брутальним загарбником.

*Цапко О.М. к.і.н., доцент,
провідний науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Підтримка Австралією України у війні з Росією

Австралія - країна й континент, яка розташована на іншому боці земної кулі від України. Але в період глобального розвитку Інтернету і соціальних мереж зокрема, новини облітають світ із швидкістю думки. Ганебний та безпідставний напад Росії на Україну став відомим в Австралії так саме швидко, як в Європі та інших частинах світу. Австралійське суспільство не могли не вразити підступні дії Росії. Вже 1 березня 2022 р. прем'єр-міністр австралійського уряду Скотт Моррісон оприлюднив Заяву для медіа, включаючи як традиційні, так і нові медіа-ресурси: Twitter, Фейсбук, LinkedIn.

Скотт Моррісон відзначив, що дії Росії є грубим порушенням міжнародного права та Статуту ООН. У заяві також йдеться, що острівна держава надасть значну додаткову військову допомогу та надзвичайну гуманітарну підтримку, щоб допомогти народу України протистояти жорстокому вторгненню Росії.

Наголосимо, що Австралія солідарна з нашими друзями та партнерами, підтримуючи Україну та повністю засуджуючи Кремль за його неспровокований та невинуватий напад на свого сусіда. Показово, що ця держава надає близько 70 мільйонів доларів на закупку летальної військової допомоги для підтримки оборони України, включаючи ракети та зброю. У відповідь на особливий запит українського уряду Австралія надасть низку нелетальної військової техніки та медичних товарів. Її внески доповнять дії таких партнерів, як Сполучене Королівство, Сполучені Штати, Канада, Європейський Союз та інші європейські країни. Прем'єр-міністр австралійського уряду підтвердив наміри співпрацювати з найближчими партнерами й союзниками та через них, щоб потужно доповнити істотну підтримку з боку міжнародної спільноти.

Прем'єр-міністр запевнив, що Австралія готова надати подальшу гуманітарну допомогу для підтримки народу України, у тому числі біженців до сусідніх країн.

20 березня 2022 р. уряд Моррісона зробив Заяву для медіа про Додаткову підтримку України. В ній йдеться, що Австралія розширює свою підтримку Києву та накладає подальші санкції на Росію у відповідь на незаконну агресію проти України. Ці додаткові заходи скеровані на те, щоб РФ заплатила високу ціну за порушення нею Статуту ООН та нехтування міжнародним гуманітарним правом. З урахуванням невідкладності потреб Києва у військовій допомозі австралійський уряд розробив додатковий пакет поставок у розмірі 21 мільйонів доларів військової допомоги для українських збройних сил. Це збільшує загальну військову допомогу Австралії Україні до 100 мільйонів американських доларів.

Досить важливим є широкий підхід Австралії у диференціації гуманітарної допомоги різним категоріям постраждалих українців від російської агресії. Нині уряд Моррісона надає додаткові 30 мільйонів доларів США для надзвичайної гуманітарної допомоги. Цей внесок піде на захист жінок, дітей, людей похилого віку та інвалідів, і становитиме 65 мільйонів доларів. Щоб допомогти з вирішенням проблем освіти та критичних потреб захисту дітей, людей з особливими потребами та тих, хто стикається з ризиками гендерного насильства, Австралія забезпечить 10 мільйонів доларів через неурядові організації з австралійським гуманітарним партнерством. Також уряд цієї держави виділив 8 млн. американських доларів у фонд ООН для захисту жінок та дівчат щодо гендерного насильства; для вирішення продовольчих проблем через Всесвітню продовольчу програму вносить 10 мільйонів доларів; для посилення реакції австралійських НУО та їх партнерів у регіоні надано 2 мільйони доларів на невідкладну допомогу Союзу. Також будуть податкові надходження пожертвувань затвердженим організаціям допомоги, які безпосередньо підтримують українських біженців у Польщі, Румунії, Словаччині та Угорщині.

Австралія проводить активну санкційну діяльність і станом на 10 квітня ц.р. встановила 476 санкцій, у тому числі щодо багатьох олігархів, близьких до президента Путіна, а також щодо 33 підприємств, включаючи більшість банківських галузей Росії. Уряд встановив негайну заборону на австралійський експорт глинозему та алюмінієвих руд (включаючи боксити) до РФ. Цей захід спроможний обмежити здатність виробляти алюміній – критичний експорт для Росії. Остання отримувала від Австралії майже 20% своїх потреб у глиноземі. Алюміній, як відомо, є обов'язковим матеріалом для авто, аерокосмічної, верстато-будівельної і будівельної галузей та критичним матеріалом у сфері озброєнь. Дані кроки демонструють тверду і рішучу позицію уряду Моррісона щодо режиму Путіна, який порушує між-

народне право, закони збройного конфлікту та здійснює знищення невинних цивільних осіб.

Надто важливим став заклик Президента України Володимира Зеленського надати бронетранспортери для ЗСУ під час виступу відеозв'язком у парламенті Австралії. Прем'єр-міністр якої Скотт Моррісон підтвердив вже 1 квітня 2022 р., що їх держава відправила бронетранспортери власного виробництва в Україну, що держава, як цитує Моррісона CNN, посилає свої молитви і бронетранспортери Bushmaster, свою зброю і боєприпаси та надсилає гуманітарну допомогу на своїх літаках С-17.

Крім того, Австралія підтримує енергетичну безпеку України, надаючи щонайменше 70 000 тонн термічного вугілля. Вартість вугілля та його доставка до пункту українського призначення буде виконана за рахунок австралійського уряду. Ці поставки допоможуть зберегти вугільні електроенергетичні виробництва, що працюють задля забезпечення промислових підприємств та потреб українського народу. Уряд Австралії опікується оперативним розв'язанням логістичних питань щодо цільового відвантаження вугілля через національну компанію Whitehaven, а також задіюючи українські й польські урядові та бізнесові структури, щоб забезпечити його успішне постачання.

З метою допомоги українцям, які змушені втікати з України через військове вторгнення Росії, Австралія надає тимчасові гуманітарні візи нашим співвітчизникам, які прибули до острівної країни. Отримання цієї візи надасть можливість українцям протягом трьох років працювати, вчитися та отримувати доступ до Medicare. Загальна кількість віз для наших громадян сягає майже 4500. Нині понад 600 українців скористалися цими візами.

Австралія разом з народом України знову закликає Росію припинити її несправедливе та незаконне вторгнення до України.

*Зернецька О.В., д.політ.н., професор,
зав.відділом глобальних та цивілізаційних процесів
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Політики Франції щодо війни Росії проти України

Франція. Жінка з портретом Володимира Путіна на акції підтримки України на тлі масштабного вторгнення Росії. Париж, 5 березня 2022 року.

Для політичних кіл Франції початок війни Росії проти України 24 лютого 2022 р. виявився на загал неочікуваним. Французька влада вважала, що

Росія не буде воювати проти України. Французькі експерти часто підкреслювали, що Москва хоче вести переговори зі стратегічних питань. Ставлення французьких лідерів до війни в Україні, позиції експертів та ЗМІ щодо російсько-українського конфлікту значною мірою пояснюються некомпетентністю французьких аналітичних кіл стосовно української зовнішньої політики, стану ЗСУ та менталітету українців. Показовим є відсутність у Франції політологів-міжнародників та фахівців з політики України, які володіють українською мовою та здатні ознайомитися з українськими публікаціями історичного та політологічного характеру. Така ситуація спостерігається впродовж двох останніх десятиліть попри те, що молоді французькі випускники відділення українознавчих студій в INALCO (Інституті східних мов) досліджують українську літературу, культуру та іноді соціологію, утім не історію, політологію міжнародних відносин чи зовнішню політику України.

Французька влада і війна в Україні

24 лютого 2022 р. Франція засудила агресію Росії проти України. Президент Франції Е. Макрон у своїй промові підкреслив відповідальність президента Росії В. Путіна за розв'язання загарбницької війни. Посол Франції в ООН Ніколя де Рів'єр з осудом заявив, що Росія обрала війну.

Уряд Франції охарактеризував російську агресію як війну. Міністр закордонних справ Франції Жан Ів ле Дріан 25 лютого 2022 р. заявив, що війна є тотальною. 1 березня 2022 р. прем'єр-міністр Жан Кастекс у своїй промові перед парламентом засудив акт війни Росії проти України й підкреслив «хоробрість українського народу». Президент Франції Е. Макрон у своїй промові 24 лютого визнав мужність президента України В. Зеленського, а потім у своєму виступі 2 березня привітав опір українського народу.

7 березня 2022 р. президент Франції засудив цинізм керівництва РФ. Міністр закордонних справ ле Дріан 17 березня 2022 р. наголосив, що Росія лише вдає, що веде перемовини про припинення війни з Україною.

З перших днів війни Франція наполягала на введенні жорстких економічних і фінансових санкцій проти Росії. 1 березня міністр економіки Франції Брюно ле Мер навіть заявив, що ЄС і Франція ведуть «тотальну економічну та фінансову війну» проти Росії. Заступник голови Ради безпеки Росії, экс-президент та колишній прем'єр-міністр країни Дмитро Медведєв відповів на заяву міністра економіки і фінансів Франції Брюно ле Ме-

ра, аби той «слідкував за своїми словами» й не забував, що економічні війни в історії людства часто переростали у справжні.

При цьому французьке керівництво продовжує діалог з Росією. 25 березня 2022 р. Е. Макрон оголосив про підготовку гуманітарної операції в Маріуполі, яку пропонувалося провести силами ВМС Франції, Туреччини та Греції. 27 березня 2022 р. президент Франції дистанціювався від слів Джо Байдена, який назвав В. Путіна «м'ясником». Того ж дня ле Дріан закликав продовжити діалог з В. Путіним.

При цьому важливо враховувати, що **діалог з Росією** вважається традиційним стратегічним орієнтиром французької зовнішньої політики. Цей орієнтир був відображений у концепції Ш. де Голля «Європа від Атлантики до Уралу», концепції європейської конфедерації Ф. Міттерана та концепції діалогу з РФ Е. Макрона, яка обстоює пошук співпраці з Росією на противагу вимогам французьких атлантистів.

Владна команда Е.Макрона не очікувала, що Росія вдасться до повномасштабної війни проти України. Французька розвідка вважала, що ціна російського вторгнення була б надто високою, і що наміри російської влади будуть обмежуватися масштабним шантажем. Подібні прогнози давали й французькі аналітичні кола.

Наприкінці березня 2022 р. генерал Ерік Відо, керівник Головного управління військової розвідки Франції, був звільнений через помилки в аналізі російської загрози. Французька військова розвідка вважала повномасштабне вторгнення Росії в Україну малоімовірним. Начальник Генерального штабу збройних сил Франції Т'еррі Буркхард визнав, що французька розвідка не відповідала рівню інформованості розвідок США та Великої Британії.

Франція боялася поразки України на початку конфлікту. 6 березня Т. Буркхард підтвердив, що росіяни хочуть ізолювати та знищити українську армію, що розцінювалося як цілком імовірний сценарій. 11 березня він висловлював занепокоєння з приводу можливої раптової поразки ЗСУ.

Стратегія Франції – запобігання початку глобальної війни.

2 березня 2022 р. Е. Макрон ініціативно наголосив, що Франція не воює з Росією. 10 березня 2022 р. міністр оборони Франції Флоранс Парлі вказала, що метою Франції є уникнення глобального конфлікту.

Уряд Франції схвалив рішення про розміщення військових контингентів у країнах східного флангу НАТО. 26 лютого 2022 р. Франція оголосила

про відправку 500 солдатів до Румунії. 3 березня Ф. Парлі оголосила, що авіаносець «Шарль де Голль» знаходиться у східній частині Середземного моря. 6 березня вона відвідала французькі війська, які перебувають у Румунії в рамках операції зі зміцнення східного флангу НАТО. 11 березня Ф. Парлі нагадала, що французькі ВПС виконують місію повітряного патрулювання в Польщі.

Франція надала Україні деякий обсяг військової допомоги, однак номенклатура устаткування, яке вона надала нашій країні, тримається у таємниці. 17 березня 2022 р. міністр закордонних справ Франції Жан-Ів ле Дріан підтвердив поставку «оборонного обладнання» та палива українським військам. Водночас у захоплених ЗСУ російських танках були виявлені приціли французького виробництва, що свідчило про порушення санкцій ЄС і G7, впроваджених щодо Росії.

Позиції кандидатів у президенти Франції щодо війни в Україні.

10 квітня 2022 р. у Франції відбувся перший тур президентських виборів у Франції.

Правоцентристи

Правоцентристські кандидати є загалом прихильними до України. Імідж президента Франції Е. Макрона покращився завдяки чітко висловленим ним підходам. Він засудив російську агресію й наполягав на гуманітарній допомозі Україні. У своїй промові 2 березня Е. Макрон намагався опанувати імідж компетентного захисника нації.

У зв'язку з початком війни РФ проти України представниця правого спрямування Валері Пекрес – кандидатка від «Республіканської партії», – організувала власну «раду оборони», провівши 28 лютого 2022 р. зустріч з колишніми посадовцями Мішелем Барн'є, Ерве Мораном та Мішель Аллію-Марі. 9 березня 2022 р. В. Пекрес закликала скоротити закупівлю російських вуглеводнів. 24 березня 2022 р. вона запропонувала розмістити українських біженців на віллах або на яхтах російських олігархів.

Ультраправі

Ультраправі кандидати заявляли, що не вірять у можливість вторгнення Росії в Україну і продовжували виявляти свою прихильність до В. Путіна. Через це 25 лютого 2022 р. мер міста Без'є Робер Менар розкритикував проросійську орієнтацію Марін Ле Пен та Еріка Земмура.

Хоча лідер «Національного об'єднання» Марін Ле Пен традиційно демонструвала проросійську налаштованість, вона засудила війну РФ проти України. 1 квітня політикиня навіть підкреслила, що Росія може стати союзником Франції після закінчення війни. Утім, М. Ле Пен зауважила, що необхідно швидко досягти миру в Україні і що потрібно вітати українських біженців у Франції.

Лідер партії «Реконкіста» Ерік Земмур спочатку негативно ставився до України. 28 лютого 2022 р. Е. Земмур наголосив, що НАТО несе відповідальність за конфлікт, і що він проти прийняття українських біженців. Лише 6 березня 2022 р. Земмур визнав, що спочатку він «не зрозумів», що Росія почала війну проти України й змінив свою думку щодо біженців з України. Утім, 8 березня 2022 р. він наголосив, що війна не буде вирішальною для майбутнього Франції. Позиція Е. Земмура загалом відповідає його висловлюванням від лютого 2015 р., зокрема, що «Україна мертва», але про це заборонено казати, а Франція, Німеччина і Росія «зібралися довкола труни» цього державного утворення, але «вдають, що плутають її з колискою... І що ситуація нагадує йому поділи Польщі наприкінці XVIII сторіччя, з тією різницею, що Україна не може похизуватися давньою славетною історією своєї сусідки».

Ліві

Підданий критиці опонентів за прихильну позицію щодо В. Путіна, радикальний кандидат, лідер крайньо лівої партії «Нескорена Франція» Жан-Люк Меланшон заперечував, що виступав за російську агресію проти України. 1 березня 2022 р. цей політик розкритикував постачання зброї Україні.

Загалом Меланшон наголошує на необхідності встановлення миру між Росією та Україною. 4 березня він організував мітинг за мир в Україні, а 9 березня виступив з промовою на користь «позаблокової» Франції. 23 березня Ж.-Л.Меланшон пояснив, що єдиним винним у війні є В. Путін.

На відміну від Ж.-Л.Меланшона, помірковані ліві кандидати виступили за активну підтримку України. 18 березня 2022 р. кандидат від «Зелених» Яннік Жадо розкритикував ідею «позаблоковості» Франції, висунуту Меланшоном. 24 березня 2022 р. Жадо звинуватив французьку енергетичну компанію «Total» у причетності до російських військових злочинів. Кандидат від соціалістів, мер Парижа Анн Ідальго заявила, що виступає за постачання зброї для України. 14 березня вона заявила, що виступає за газове ембарго проти Росії.

Висновки

1. Франція засудила загарбницьку війну Росії проти України, надала помірковану допомогу Україні та висловила намір продовжувати діалог з Росією для припинення війни.
2. Французькі ЗМІ багато програм присвячують війні в Україні. Точка зору є переважно проукраїнською. Проросійських ЗМІ небагато, їх іноді забороняють.
3. Французькі аналітичні кола будуть і надалі робити помилкові прогнози щодо України, допоки не усвідомлять необхідність самостійного й цілеспрямованого дослідження політичних процесів, політичної системи та внутрішніх особливостей української політики. Така ситуація обумовлена суцільною відсутністю французьких фахових аналітиків, здатних читати українською та розумітися на тонкощах політичних процесів в Україні. Через це політику України досліджують колишні «советологи» та фахівці з політики Росії, що обумовлює нерозуміння сучасних українських реалій.

Пропозиції щодо дій України у Франції

1. Потрібна суттєва активізація діяльності співробітників і всього посольства України у Франції у французьких ЗМІ з окремих тем та їх участі у наукових і політичних заходах з питань поступу України та Східної Європи в цілому.
2. Необхідним є створення новин французькою мовою про Україну та організація розсилки матеріалів з українознавчої тематики, перекладених французькою мовою.
3. Доцільно приділяти увагу просвітницькій діяльності серед французького студентства та молоді, котрі не були піддані впливу російського імперського світогляду, який розповсюджувався представниками та нащадками «білої» еміграції. Для французької молоді незалежна Україна є природною від їхнього народження. Молодь є відкритою, допитливою та проявляє більше прихильності до дотримання засад правової держави, незалежно від її розмірів та військової потужності.
4. Видається доцільним відмовитися від спроб переконати затятих 70–90 річних «русофілів» Франції, які продовжуватимуть розповідати про «російський балет» і погляди яких навряд чи змінять навіть фото з Бучі.
5. Видається доцільним організувати тематичну відеоконференцію з проблематики європейської безпеки, включаючи основні аспекти війни РФ

проти України, за участю ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Дипломатичної академії України при МЗС України імені Геннадія Удовенка та французьких дослідницьких центрів та університетів (з синхронним перекладом французькою та українською мовами). Доцільно популяризувати цю ідею у Франції з метою започаткування постійно діючого семінару французьких та українських експертів.

*Мітрофанова О.О., к.політ.н.,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Ставлення Палестинської національної адміністрації до російського вторгнення в Україну

Ще в перші дні російської навали в Україну адміністрація США та низка країн-членів ЄС звернулись з проханням до президента Палестинської національної автономії Махмуда Аббаса приєднатися до засудження цієї агресії, але керівництво Автономії відповіло відмовою. Офіційний представник ПНА заявив, що у Палестини добрі стосунки як з Росією, так і з Україною: «ми маємо палестинську громаду і в Росії, і в Україні, і ми боїмося, що засудження однієї з цих країн негативно позначиться на наших громадах». Палестинська влада офіційно зайняла позицію нейтралітету.

У чому полягають головні причини обрання такої позиції. Передусім у тому, що практично протягом усього свого існування основні політичні структури нинішньої Палестини – ФАТХ, керівництво Автономії тощо були нерозривним чином пов'язані спочатку із Радянським Союзом, а згодом і з Росією. Сучасна Російська Федерація активно використовувала і використовує свої тісні зв'язки з ПНА як засіб проведення своїх експансіоністських намірів та боротьби проти впливу США на Близькому Сході.

Й донині ПНА серйозно залежить від політичної і дипломатичної підтримки Росією. Доцільно нагадати, що й нинішній президент Палестини М. Аббас у свій час проходив навчання в Радянському Союзі, а його науковим керівником був ніхто інший, як Є. Примаков, майбутній керівник Служби зовнішньої розвідки РФ і прем'єр міністр країни. Палестинський політичний аналітик Х. Аль-Масрі підкреслює, що засудження Росії «означатиме втрату головного союзника і підтримки їхньої політичної позиції». Тому,

зазначає аналітик, «для Палестинської Автономії краще дистанціюватися від цього конфлікту».

Від імені ПНА висловився член виконкому ОВП Ахмед Маджадалані: ПНА підтримує мирне врегулювання російсько-українського конфлікту; російсько-українська війна не має впливу на політику ПНА; ніхто не вимагає (маються на увазі, передусім, США, ЄС), щоб ПНА зайняла проукраїнську позицію; на думку керівництва ПНА, йде боротьба за новий світовий порядок – це одна з цілей війни. ПНА не бере участі у згаданій боротьбі. ПНА не обов'язково займати офіційну позицію щодо війни. «Ми – нейтральні», – підкреслив А. Маджадалані в інтерв'ю міжнародному арабському часопису «Аль Монітор».

Для виправдання своєї позиції палестинці та пов'язані з ними аналітики й журналісти активно використовують тезу «про подвійні стандарти» Заходу. Буцим то це виявилось ще раз під час російсько-української війни. Захід одразу надав допомогу Україні, а Палестині, яка вже знаходиться 74 роки в окупації, Захід не спромігся допомогти позбутися окупації та надати їй дієву допомогу. Так цю тезу використав і президент Палестини М. Аббас під час своєї зустрічі із держсекретарем США Е. Блінкіним 27 березня 2022 р. у Рамаллі. Очільник ПНА у своїй промові звинуватив Європу у проведенні політики «подвійних стандартів», коли відбувається допомога Україні, а от ігноруються «злочини» Ізраїлю проти палестинців.

Таким чином, керівництво ПНА постійно намагається уникнути чіткого визначення своєї позиції щодо російської агресії в Україні, педальюючи свою нейтральність і прикриваючись розмірковуваннями про «подвійні стандарти» Заходу щодо України і Палестини. З огляду на таке становище МЗС України, Представництву України при Палестинській національній адміністрації доцільно доказово здійснювати постійну роз'яснювальну роботу серед палестинської адміністрації та широкої громадськості. У данному контексті слухним має бути широке використання наочних матеріалів про наслідки російського вторгнення, а також більш активно залучати до відповідної діяльності палестинську громаду в Україні.

*Гуцало С.Є., к.і.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Німеччина і постачання зброї Україні

Танки «Леопард» і БМП «Мардер» – які уряд ФРН має намір невдовзі відправляти в Україну

Останні місяці напередодні вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 р. медійний простір був насичений численними повідомленнями про необхідність постачання озброєння для посилення Збройних Сил України. Це стало актуальним після оприлюднення даних розвідки США та Великої Британії про скупчення великих військових підрозділів і техніки з російського боку вздовж українських кордонів. І якщо названі вище країни активізували свої зусилля з надання Україні протитанкових (ПТРК) і переносних зенітних ракетних комплексів (ПЗРК), то неодноразові звернення українських дипломатів до уряду ФРН залишалися без відповіді.

Федеральний канцлер Німеччини Олаф Шольц, як і в цілому представники т.зв. «світлофорної коаліції» в Бундестазі (СДПН, вільні демократи і «Союз 90/Зелені»), загалом негативно ставилися до такої можливості, попри критичні голоси з табору об'єднаної опозиції ХДС/ХСС. Ситуація не змінилась і після візиту Шольца до України в лютому ц.р. «Зелені», чий найбільш відомим представником є міністерка закордонних справ Анналена Бербок, виступали виключно за дипломатичні засоби врегулювання т.зв. «російсько-українського конфлікту». Вільні демократи (FDP) задекларували себе противниками постачання зброї, але вважали можливим надати броньовані засоби порятунку поранених і техніку для розмінування. Така позиція більшості парламентських партій ґрунтувалася на переконанні, що постачання зброї Україні може призвести до ще більшої «ескалації конфлікту». А уряд аргументував відмову посиланням на федеральне законодавство, яким заборонено постачати летальне озброєння в країни, де точаться «збройні конфлікти».

Цей підхід викликав справедливе здивування як серед німецького політикуму, так і зарубіжних партнерів Німеччини. Депутати Бундестагу від «лівих» подали відповідний запит до Міністерства економіки і отримали вражаючу відповідь. Експорт зброї ФРН постійно зростав і у 2021 р. він становив 1,51 млрд євро. Більше 60% цього обсягу надійшло до країн, що не входять до НАТО та ЄС і здійснювалися в т.зв. треті країни, і є особливо суперечливими, оскільки деякі з них піддавалися критиці за порушення прав людини або були залучені до регіональних конфліктів. Найбільшим контрагентом виявилася Туреччина, відома своїми силовими акціями проти курдів. Ця інформація дозволила опозиції зробити висновок про те що,

«ціннісна» аргументація уряду і правлячої коаліції була по суті «фарсом». Реальним втіленням такої політики стала широковідома історія із постачанням Україні 5000 захисних шоломів, і заборонаю уряду Естонії надати Україні гармати, які раніше використовувалися в армії НДР.

З початком широкомасштабного російського вторгнення в Україну ситуація змінилась і вже 26 лютого Німеччина оголосила про постачання в Україну 1000 ПТРК Panzerfaust 3 і 500 ПЗРК Stinger. Наступного дня Верховний представник з іноземних справ і політики безпеки Євросоюзу Жозеп Боррель повідомив про створення двох пакетів допомоги Україні, які «мають на меті фінансувати доставку летального спорядження героїчній українській армії, яка бореться з рішучим опором проти російських загарбників, і забезпечать їх такими необхідними нелетальними припасами як паливо». Це має фінансуватися з Європейського фонду допомоги збереження миру, який складає 5,7 млрд євро.

Проте тема постачання озброєння Україні поки що не зайняла належного місця в урядових програмах Німеччини. Так, у своєму виступі перед Бундестагом 27 лютого Шольц представив програму із 5 пунктів, де військова допомога Україні і приєднання до санкцій проти країни-агресора лише окреслювались, а головне місце зайняли питання збільшення бюджету на фінансування Бундесверу до 100 млрд євро, максимальне фінансування НАТО, переозброєння новітніми зразками озброєння, перехід на зелену енергетику, прискорене будівництво терміналів зрідженого газу і т. ін. Така зосередженість уряду на внутрішніх проблемах, яка продовжувалася і надалі, вже отримала оцінку в самій ФРН.

Через два місяці після початку війни впливовий Інститут світової економіки (IfW) в Кілі зазначив: «З початку війни лише в Німеччині уряд зібрав у чотири рази більше грошей на «знижку на нафту», ніж для України...» Уповільнена реакція німецького уряду викликала критику як в самому німецькому суспільстві, оскільки ФРН почала приймати перших біженців з України і все очевидними ставали жахи перших днів війни, так і серед європейських союзників. 2 березня ц.р., на тлі багатотисячних демонстрацій в підтримку України в найбільших містах Німеччини, уряд змушений був навіть офіційно оголосити про те, що вся зброя, яку Берлін пообіцяв, вже передана Україні. А наступного дня з'явилась інформація про те, що Мінекономіки схвалило поставку 2700 ПЗРК «Стріла» із запасів Національної народної армії (NVA) колишньої НДР.

Після цього питання про постачання зброї для України взагалі зникло з порядку денного в публічному дискурсі і медійному просторі. На перший

план вийшло болюче для внутрішньої політики ФРН питання про відмову від російських енергоносіїв. І навіть попри те, що вже на початку березня, згідно з опитуваннями, 55% німців виступали за відмову від російської нафти і газу міністр економіки Роберт Хабек 12 березня заявляв: «Я розумію всіх, хто закликає до негайного ембарго через жорстоку загарбницьку війну Путіна. Але я відповідаю за всю країну. Я повинен подумати, які наслідки мають наші рішення».

Що ж до постачання зброї для України, то очевидно, слід зважити на слова депутатки Європарламенту від «зелених» Ханни Нойман: «СДПН гальмує це питання де тільки може. І кожні два тижні знаходить для цього новий привід». Можливо, така внутрішня критика нерішучості стала аргументом для того, щоб 14 березня уряд Німеччини оголосив про те, що віднині всі поставки зброї для України стають неpubлічними. Хоча не виключаються і питання безпеки.

Успіхи української армії у боротьбі з окупантами і повідомлення про жахливі звірства російських військових у звільнених околицях Києва (Бучі, Ірпня, Бородянки та ін.), які почали визначати як «геноцид», абсолютно очікувано вивели питання про постачання Україні зброї на новий рівень. Загальна тональність заяв союзників віднині звучить так – «Україна не повинна програти війну!» Відповідно і змінюється номенклатура військових поставок, де крім ПТРК, ПЗРК, стрілецького озброєння і боєприпасів вагоме місце має посісти важке озброєння (танки, броньовані машини, артилерійські системи тощо). Першими позитивно відреагували вже згадувані вище союзники України, якими було прийнято рішення щодо надання Україні понад 200 далекобійних артилерійських систем.

Звернення ж українського президента Володимира Зеленського до уряду Німеччини – найпотужнішого в Європі виробника і експортера зброї – про допомогу танками і бойовими машинами, не мало оперативного позитивного результату. З цього приводу впливовий представник партії «зелених» Антон Гофрейтер сказав, що стиль прийняття рішень нинішнього канцлера багато в чому схожий на його попередницю Ангелу Меркель: «Вони дуже довго думають, перед тим як прийняти рішення... Але рішення на війні мають прийматися протягом днів, а ще краще протягом годин. Стиль Меркель і Шольца сюди не вписується».

Федеральний канцлер заявив про те, що Німеччина вже поставила в Україну велику кількість зброї, а також надала відчутну фінансову допомогу, а що стосується танків і бронетехніки, то таку техніку не поставили навіть США та Велика Британія. Однак таке виправдання не отримало спів-

чуття в самій ФРН. За даними вже згадуваного Інституту світової економіки (IfW), який провів порівняльне дослідження щодо підтримки України, Німеччина опинилась позаду США та Польщі, якщо додати двосторонню допомогу Україні та частку німецьких платежів від ЄС та Європейського інвестиційного банку. Але якщо порівняти ці суми з економічними показниками країн-донорів, то все виглядає зовсім інакше: далеко попереду Естонія, за нею йдуть Польща, Литва та Словаччина. ФРН посідає 12 місце, відразу після Франції та Італії, які є другою і третьою за величиною економікою в ЄС.

Далі пішли в хід наступні аргументи: а) українцям потрібно тривалий час для опанування танком Leopard, а наявні бойові машини піхоти Marder, за словами заступника генерал-інспектора Бундесверу Маркуса Лаубенталя, потрібні в якості запасних частин для існуючих на озброєнні; б) наявні запаси озброєння в Бундесвері вже вичерпалися і, в разі поставок в Україну, Німеччина не зможе виконати свої зобов'язання перед союзниками по НАТО; в) будь-які поставки важкого озброєння ФРН неминуче втягнуть її у російсько-українську війну.

Останні аргументи є найбільш популярними в деяких німецьких ЗМІ і їх ретранслюють не тільки окремі політики і державні діячі, але й військові експерти, які дуже часто виступають на німецьких телевізійних каналах. Так, наприклад, Еріх Вад, відставний генерал і колишній радник з питань безпеки у Федеральній канцелярії, заявив що такі поставки озброєння неминуче призведуть до «третьої світової війни» (Die Zeit, 20.04.2022). Такі експерти належать до т.зв. *Lodenmantel-Geschwader* – групи відставних німецьких генералів, своерідної військової касти із специфічними ціннісними орієнтирами. Раніше вони були відомі доволі неоднозначним ставленням до подій Другої світової війни з деякими спробами «відбілити» воїнів вермахту. Саме від них походить і теза про те, що попри наявні успіхи української армії, вона не зможе перемогти країну-агресора. І дане твердження має прихильників серед німецьких політиків і окремих верств населення про що свідчить, наприклад, «Відкритий лист» німецьких інтелектуалів до Шольца із закликом змусити Україну припинити опір російським загарбникам. Щоправда, вік підписантів понад 65 років, а окремі з них починали свою кар'єру в колишній НДР і є доволі близькими до лівих партій.

Все це відбувається на тлі того, що більше половини населення Німеччини, за даними останнього опитування, підтримують надання Україні важкого озброєння, є критиками позиції канцлера і уряду.

Наразі, як заявила міністерка оборони Крістін Ламбрехт (СДПН), «Бундесвер перебуває в ситуації, коли, на жаль, не може відмовитися від зброї, якщо має й надалі гарантувати національну оборону та оборону альянсу». При цьому вину за такий стан Бундесверу вона переклала на ХДС/ХСС, представники якої 16 років керували міністерством. Одним із варіантів, який запропонував канцлер, має стати надання Україні позики в понад 1 млрд євро для самостійної закупівлі озброєння у виробників.

Надто важливою стала інформація уряду в Берліні у день проведення на військовій базі військово-повітряних сил США 26 квітня 2022 р. в німецькому м. Рамштайні зустрічі голів та представників оборонних відомств більше ніж 40 країн. На цій зустрічі, яка проходила під проводом міністра оборони США Ллойда Остіна, практично була сформована нова проукраїнська коаліція, де 40 країн домовилися координувати військову допомогу Києву для відбиття російської агресії. На зустрічі міністерша оборони ФРН Крістін Ламбрехт поширила письмову заяву, згідно з якою німецький уряд поставить Україні близько 50 зенітних самохідних установок «Гепард». Ламбрехт також підтвердила рішення німецького уряду фінансувати так звані «кругові поставки». Схема передбачає, що країни Східної Європи будуть відправляти Україні військову техніку радянського зразка зі своїх запасів, а Німеччина зобов'язується заповнити дефіцит таких озброєнь за свій рахунок.

Крім цього, Бундесвер має намір навчати на території ФРН українських військових поводженню із західними зразками техніки, включаючи не лише «Гепарди», а й самохідні гаубиці PzH 2000, які планують поставити в Україну Нідерланди. Самохідні зенітки «Гепард» були списані понад 10 років тому і зараз вони не перебувають на озброєнні Бундесверу. «Гепарди» виготовляв концерн Krauss-Maffei Wegmann (KMW) ще в середині 1970-х років. Їхня особливість: дві гармати 35 мм, які можуть вражати як цілі в повітрі на висоті до трьох кілометрів або вище залежно від модифікації, так і наземні цілі. Військові експерти стверджують, що хоча навчання поводженню з радарми «Гепардів» потребує тривалого часу, стрілянина по наземних цілях – ні, що робить постачання цих зеніток доцільнішим з погляду безпосередніх потреб України.

Коментуючи постачання «Гепардів», глава міноборони ФРН Ламбрехт додала, що це «саме те, що зараз необхідно Україні». Проте раніше чимало німецьких військових експертів висловлювали сумніви, які звертали увагу на складності як в управлінні цими озброєннями, так і на недостатне по-

стачання боєприпасів. Зокрема, влада Швейцарії 26 квітня ц.р. не надала Німеччині дозволу на відправку в Україну амуніції для «Гепардів», виготовленої швейцарськими виробниками.

Деяко раніше у німецькій пресі йшлося про те, що ФРН може погодитись і на постачання до 100 танків «Леопард 1». Це також списана техніка: різноманітні модифікації цього танка перебували на озброєнні Бундесверу до 1980 року. Потім йому на зміну прийшов «Леопард 2». Проте вже згаданий виробник KMW підтверджує, що перший варіант «Леопарда» й досі актуальний». Дійсно, що незважаючи на свій вік, цей танк досі перебуває на озброєнні в дев'яти країнах.

Танки «Леопард» і БМП «Мардер» - які уряд ФРН має намір невдовзі відправляти в Україну.

Українська влада виявляла інтерес і до інших старих зразків військової техніки - наприклад, бойових машин піхоти «Мардер». Виробник цих машин, німецький оборонний концерн Rheinmetall вже подав запит на дозвіл надати Україні 100 БМП такого типу, а офіційний представник уряду ФРН Штеффен Гебештрайт заявив наразі, що рішення буде ухвалено у найближчий термін. Тож нині справа поставок танків «Леопард» і БМП «Мардер», як й іншої наступальної зброї на часі.

*Стельмах С.П., д.і.н., професор,
головний науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Позиція Турецької Республіки щодо російської агресії в Україні

Турецька Республіка, як і більшість мусульманських країн, офіційно притримується нейтральної позиції відносно російсько-української війни.

Проте, на відміну від Саудівської Аравії, Ірану, ОАЕ, Єгипту та інших лідерів ісламського світу, нейтралітет Туреччини є позитивно маркованим для України. Про це свідчать закриття Анкарою проливів для проходу російських ВМС у Чорне море, ініціативи Туреччини з організації українсько-російського переговорного процесу, спонукання НАТО і ООН до більш рішучої підтримки України, а також визнання російських дій неспровокованою агресією. Поряд з цим, кризовий стан сучасної турецької економіки та енергетична залежність від РФ не дозволяють Туреччині у повному обсязі підтримати антиросійські санкції і відмовитись від співробітництва з Москвою у військовій сфері.

Турецька підтримка для нашої країни була особливо цінною в перші дні російської агресії проти України. Саме тоді вирішувалась доля Києва та української державності в цілому. Вже 24 лютого адміністрація президента Туреччини розповсюдила офіційну заяву, що розглядає дії РФ як військове втручання. Через 2 доби президент Реджеп Тайїп Ердоган зазначив: «Ми вирішили використати повноваження, дані нашій країні Конвенцією Монтре [щодо Чорноморських проливів], у такий спосіб, щоб запобігти кризі. Ми за дотримання територіальної цілісності. Ми вважаємо російську атаку неприйнятною». Внаслідок цього російські підводні човни й надводні кораблі, зокрема десантні, з балтійського та північного флотів втратили можливість опинитися в безпосередній близькості від Одеси та інших українських портів.

5 березня 2022 р. Перша леді Туреччини Еміне Ердоган надіслала відеопослання дружині Президента Зеленського та народу України зі словами підтримки. Наступного дня турецький лідер у телефонній розмові з Путіним намагався переконати останнього припинити бойові дії в Україні. 9 березня ц.р. Ердоган в черговий раз жорстко критикував міжнародні структури, нездатні протидіяти кризам та війнам сучасності. Торкаючись ситуації в Україні, турецький лідер зазначив: «Реакція міжнародних структур, зокрема РБ ООН, обмежується заявами. Це ганебно!».

Також у березні за посередництва турецької сторони в Анталі і Стамбулі відбулись українсько-російські переговори, під час яких були намічені підходи у межах подальшої деескалації та можливостей мирного врегулювання конфлікту. Сьогодні Президент Туреччини продовжує цілеспрямовану і активну діяльність, направлену на припинення бойових дій, що супроводжуються великими економічними втратами і жертвами серед мирного населення. Ще одним важливим політичним кроком на шляху переговорів стала офіційна заява Ердогана про готовність турецької держави стати гарантом безпеки України. Такі дії отримали високу оцінку з боку Президента України Володимира Зеленського (зокрема тому, що інші країни-партнери, яким пропонувався такий статус, взяли досить тривалий тайм-аут для розгляду української ініціативи).

Незважаючи на складну ситуацію перших днів війни, українсько-турецьке співробітництво у військово-промисловій сфері не було припинено. Це також зіграло позитивну роль у подальших військових перемогах Збройних сил України. Крім того, на початковому етапі бойових дій саме Туреччина, незважаючи на тиск Москви, поставила Україні безпілотники, боеприпаси, військову техніку, бронжилети й каски на 59 мільйонів дола-

рів. Наступним важливим кроком стала домовленість між міністрами внутрішніх справ України й Туреччини Денисом Монастирським і Сулейманом Сойлу про можливість відправлення до України турецьких спеціалістів і передачі спеціалізованої техніки для розмінування та відновлювальних робіт.

Водночас Анкара поки ще не підтримала західні санкції проти РФ, включаючи заходи в турецькі порти океанських супер яхт російських мільярдерів. Турецькою стороною розглядається можливість (як раніше у випадку з Іраном) стати свого роду хабом для обходу міжнародних санкцій росіянами. Це може сприяти поповненню бюджету республіки, особливо в умовах багаторічної фінансово-економічної кризи. Туреччина значною мірою залежить від імпорту енергоносіїв з Росії й доходів від туризму, тому відкрита для росіян, які рятуються від санкцій, частина з яких до того ж зробила вагомі інвестиції в турецьку нерухомість. Потужні газотранспортні проекти доповнюються будівництвом атомної станції в Аккую, вартістю понад \$ 20 млрд, яке веде корпорація «Росатом». Навіть вимоги з боку США не вплинули на рішення Анкари щодо закупівлі російських систем протиповітряної оборони С-400.

Крім вищезгаданого на позицію Туреччини в російсько-українській війні впливають ще декілька важливих чинників. Серед них складні відносини Анкари з Білим домом, які виникли через різні підходи до розв'язання близькосхідних проблем, й насамперед - курдської. Результатами стали фінансово-економічна криза в Туреччині (внаслідок санкцій з боку Вашингтону), й небажання частини турецького політикуму значного послаблення РФ з метою не допустити подальшого зростання впливу США в регіоні. Поряд з цим, одним із наріжних каменів сучасної зовнішньої політики Анкари є прихильність багатовекторності. Відносини Туреччини з іншими світовими акторами націлені на те, щоб доповнювати один одного, а не конкурувати. Така особливість турецької політики простежується у членстві в НАТО, багатоаспектному співробітництві з ЄС, і водночас дружніх відносинах з Китаєм та РФ.

Проте останнім часом унаслідок військових успіхів України та безпрецедентних санкцій Заходу щодо РФ, зовнішня політика Турецької Республіки починає все більше солідаризуватися з підходами США та ЄС. Збереження такої тенденції безумовно стане додатковим позитивним чинником на шляху до української перемоги.

Слід також звернути увагу на те, що турецький лідер Р.Т. Ердоган достатньо ефективно використовує нинішню позицію Туреччини для вирі-

шення двох стратегічних завдань. По-перше, для значного поліпшення стану своїх відносин з адміністрацією Дж. Байдена, а також із провідними європейськими лідерами. Турецька делегація на чолі з міністром оборони Х. Акаром 26 квітня 2022 р. взяла участь у ініційованій США зустрічі міністрів оборони різних країн на військово-повітряній базі США в Німеччині «Рамштайн», організованій для надання всебічної військової допомоги Україні. Під час цього засідання представників 43 країн світу відбулась зустріч Х. Акари з міністром оборони України О. Резніковим.

По-друге, Р.Т. Ердоган враховує необхідність забезпечити для себе сприятливі позиції для участі в наступних президентських виборах. Успішне здійснення ним посередницької місії під час нинішньої російсько-української війни дозволить, на думку його команди, забезпечити собі перемогу на цих виборах.

Таким чином, підтримка з боку сусідньої Турецької Республіки України у її боротьбі із російською агресією є надто важливою. Вітчизняним державним органам, особливо зовнішньополітичному відомству слід максимально повно використовувати принципові підходи офіційної Анкари щодо підтримки Києва та ситуативні складові у контексті зміцнення співробітництва та партнерства з прицілом на стратегічну перспективу повоєнного поступу України.

*Аулін О.А., к.філос. н.,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Еволюція ставлення Ліванської Республіки до повномасштабної російсько-української війни

З огляду на низку об'єктивних і суб'єктивних чинників сьогоденній Ліван продовжує відігравати роль своєрідного західного форпосту арабського світу. Зокрема, Ліванська Республіка є мало не єдиною арабською державою, побудованою на демократичних засадах. Відповідно, певна частина місцевого політичного істеблішменту розраховує на отримання різнопланових заохочувальних «дивідендів» від країн демократичного світу на чолі з США. Водночас, Ліван підтримує тісні дружні взаємовигідні відносини з Україною. Перш за все, йдеться про торгівельні зв'язки. Так, у 2020 р. на нашу державу припадало 80% ліванського імпорту пшениці й 50% прямих надходжень рослинної олії. До того ж, країну кедрів й Україну пов'язують кілька століть тісних культурних, релігійних й освітніх зносин,

а також існування доволі численних й активних земляцтв і діаспор. Зокрема, на чолі однієї з найвпливовіших українських сунітських організацій – Духовного управління мусульман України, – перебуває виходець з Лівану, шейх А. Тамім.

Завдяки такому стану речей, помноженому на оперативність дій української дипломатії, початкова офіційна позиція Бейрута по війні РФ проти України відповідала інтересам нашої держави. Вже 24 лютого 2022 р. Ліван на рівні дипломатичного представництва при ООН наголосив необхідність збереження політичного суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України, а на рівні голови МЗС, А. Бу Хабіба, відверто засудив російську агресію. 1 березня під час зустрічі з надзвичайним і повноважним послом України в Лівані І. Осташем і військовим аташе нашої держави В. Топтуном, необхідність дотримання усіх міжнародних норм, визнаних стосовно України, підкреслив міністр оборони Ліванської Республіки М Слім.

Надто важливо, що 2 березня ц.р. Ліван підтримав резолюцію Генеральної асамблеї ООН, в якій однозначно засуджувалися агресивні дії РФ, пов'язані з війною останньої проти нашої держави. Також не залишилися осторонь і деякі ліванські публічні персони. 2 березня впливовий лідер Прогресивно-соціалістичної партії Лівану В. Джумблат у листі до І. Осташа висловив підтримку українському народу у його боротьбі під час війни. 6 березня ц.р. жахіття війни в Україні у недільній проповіді засудив патріарх ліванської маронітської церкви, кардинал Б. ель-Рахі (щоправда, подібно до свого зверхника, Папи Франциска, він не конкретизував ініціатора агресивних дій). Також протягом двох місяців російсько-української війни у Бейруті за участю місцевих активістів пройшло кілька акцій, спрямованих на підтримку нашої держави у її протистоянні російським загарбникам.

Проте схоже, що незважаючи на початкові дипломатичні успіхи І. Осташа, а також на симпатії до України з боку значної частини ліванського суспільства, російська сторона за сприяння місцевих агентів московського впливу поступово починає перехоплювати ініціативу. Слід зазначити, що російські позиції у ліванській політичній верхівці апріорі були значно сильнішими від українських. Так, до потенційних союзників РФ ще до початку війни належали усі представники першого владного ешелону Ліванської Республіки: прем'єр-міністр Н. Мікаті, спікер парламенту Н. Беррі та президент країни кедрів М. Аун. Усі вони виступають стратегічними чи бодай тактичними союзниками московського сателіта – спадкового

сирійського президента Б. аль-Асада. На додачу, Н. Мікаті, подібно до деяких менш впливових представників сучасного ліванського політикуму, небезпідставно розглядається Кремлем як друг Росії. Окрім цього, за певних умов на російському боці могла виступити найвпливовіша військово-політична сила сучасного Лівану – радикальна шіїтська організація Хезболла, за якою стоїть тактичний союзник Москви – Іран. Нарешті, не слід скидати з рахунків усебічне посилення російської присутності, котре протягом останніх років спостерігається у країні кедрів; зокрема, у ліванській економіці. Так, вже станом на 2020 рік російські товари становили 15% від загальної вартості ліванського імпорту, тоді як на вартість українських – припадало 8%.

Маючи у своєму розпорядженні вищеперераховані активи, московська дипломатія з притаманною їй брутальністю одразу ж спробувала перехопити ініціативу. Протягом 24 лютого – 1 березня ц.р. мали місце дві зустрічі А. Бу Хабіба з російським послом А. Рудаковим, заява посольства РФ щодо засудження ліванським МЗС російської агресії та ймовірне контактування Кремля з ліванськими симпатиками, на яке натякали останні. Загалом, московські «друзі» звинуватили Бейрут у зовнішньополітичному невігластві (нерозумінні цілей «військової операції» РФ) і нечуйній невдячності, а також натякнули на можливість шантажування долею ліванських громадян, які проживають і навчаються в Україні, й дали зрозуміти, що після завершення українських справ Росія знайде можливість пригадати Лівану засудження її дій. Окрім цього, російський слід безумовно простежується у різкому дистанціюванні від засудження агресії РФ з боку членів ліванського уряду, котрі представляють партію Н. Беррі Амаль і Хезболлу. На додачу, лідер останньої, Х. Насралла, 1 березня ц.р. публічно звинуватив у розв'язанні російсько-українського конфлікту Сполучені Штати.

Результатом цієї гангстерської дипломатії стала вищезгадана поразка РФ, зазнана 2 березня 2022 р. на засіданні Генеральної асамблеї ООН. Російським звинуваченням і загрозам було протиставлено перспективу подальшої західної підтримки Лівану у боротьбі з кількарічною економічною й енергетичною кризою і надання дипломатичного сприяння у територіальній лівансько-ізраїльській суперечці за газоносну ділянку середземноморського шельфу. Також свою роль відіграли виняткова мужність і професіоналізм збройних сил України на тлі військово-політичних прорахунків російських загарбників та виважена позиція І. Осташа. Зокрема, не слід забувати, що 1 листопада 2021 р. український посол провів теплу зустріч

з президентом М. Ауном з урахуванням дипломатичної кризи, під час якої від країни кедрів відвернулася більшість арабських держав Перської затоки.

У світлі зазваної дипломатичної поразки Москва вирішила змінити тактику. Наступні півтора місяця у російській столиці С. Лавров і його заступник у справах Близького Сходу М. Богданов активно приймали ліванських «друзів» з числа політиків другого й третього плану (радника М. Ауна у російських справах А. абу Зейда, лідера Демократичної партії Лівану й політичного союзника Хезболли Т. Арслана, голову партії Марада, особистого друга Б. аль-Асада С. Франж'є-молодшого тощо), за посередництвом яких офіційному Бейруту демонструвалася доброзичливість Москви й імовірно робилися вигідні пропозиції в разі відмови від антикремлівської риторики. У цьому ж ключі діяв й посол А. Рудаков, котрий протягом зазначеного періоду двічі зустрічався з міністром А. Бу Хабібом. Певно, що до цього переліку слід додати й контакти міністра оборони Лівану М. Сліма, головнокомандувача ліванською армією Ж. Ауна (однофамілець діючого президента) та згаданого вище С. Франж'є з послом дружньої щодо Росії Угорщини.

Безпосередніми наслідками заміни батога на пряник стали дві події, що відбулися на початку квітня. Йдеться про укладання меморандуму про розуміння між Вільним патріотичним рухом М. Ауна і путінською партією Єдина Росія, а також про відмову Лівану від участі у голосуванні з питання призупинення членства РФ у Раді ООН з прав людини. До досягнень ворожої нам дипломатії також необхідно віднести відчутний проросійський ухил, під яким українські події ретранслюються ліванською державною медіа-платформою «The National News Agency».

Проте, водночас із констатацією останніх тактичних успіхів російської дипломатії у Лівані, слід зазначити наступне. Самоусунення Лівану від голосування щодо членства Росії у Раді з прав людини не означає скасування попередніх актів засудження офіційним Бейрутом агресії РФ в Україні. Разом з цим, боротьба країн демократичного й авторитарного таборів за вплив у Лівані надалі триватиме, що надає нашій державі допоміжних шансів на повернення частково втрачених дипломатичних позицій. Нарешті, Ліван подібно до низки інших близькосхідних країн надзвичайно зацікавлений у відновленні експорту української пшениці й олії тощо. Дані чинники, як й інші підходи, має слушно і цілеспрямовано використовувати українська сторона. Адже останню позицію офіційний Київ має трансформувати у сприйняття Ліваном саме Росії як перешкоди на шляху до відновлення затребуваного експорту української сільськогосподарської продукції. Відтак

дипломатія України має всі підстави отримати на цьому напрямі бажаний успіх та розвинути його у стратегічний.

Зелінський А.Л., д.і.н.,
в. о. провідного наукового співробітника
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Щодо можливостей захисту України через механізми ООН

Важливим є аналіз питання стосовно блокування Російською Федерацією резолюцій Ради Безпеки ООН щодо України. Це не нова і очікувана практика, що склалася, коли найважливіший орган ООН паралізований через політичні інтереси одного з його постійних членів, що має право вето. Проте сьогодні війна проти України виводить проблему на новий рівень і новий вимір, оскільки постійного члена Ради Безпеки ООН – Росію – звинувачують у злочинах проти людства та геноциді.

На перший погляд здається, що ситуація зайшла у глухий кут, тому що для зміни системи Ради Безпеки ООН потрібна згода всіх постійних членів. Нагадаємо, що система постійних членів РБ була створена з огляду на них, як на захисників міжнародного миру і безпеки. Тепер очевидно, що одна з країн – членів РБ штовхає світ на межу Третьої світової війни.

Отже, чи є вихід у даній ситуації і чи можна віднайти певні механізми в самій системі ООН для розв'язання проблеми?

Проаналізувавши події, що склалися, а також відповідні міжнародні документи, слід звернути увагу на наступні компоненти системи міжнародного буття, які можуть стати в нагоді до наближення його засад щодо розв'язання проблем в інтересах України.

По-перше, це обов'язок доброї волі. Отже, це обов'язок сумлінності. Стаття 2 Статуту ООН встановлює зобов'язання, що всі члени, щоб забезпечити всім права та вигоди, які випливають із членства, мають сумлінно виконувати взяті на себе зобов'язання відповідно до Статуту. Ця ж формула згадується в Преамбулі резолюції Генеральної Асамблеї ООН щодо агресії проти України. У цій резолюції Генасамблея ООН самим рішучим чином засуджує агресію Російської Федерації проти України та вимагає щоб Росія негайно припинила застосування своєї сили проти України і утримувалася від незаконних погроз чи застосування сили проти будь-якої держави-члена ООН.

Сумлінність відіграє важливу роль у зверненні України до Міжнародного Суду, в якому вона стверджує, що юридичні аргументи, наведені Росі-

єю для виправдання вторгнення, суперечать добросовісній реалізації Конвенції про геноцид 1948 року.

Таким чином, згадане вище положення Статуту ООН може стати основою для правового аргументу протидії агресору, постійному члену Ради Безпеки.

По-друге, Принцип неприпустимості зловживання правом. Відповідно до нього постійний член Ради Безпеки ООН (у даному випадку агресор) – не має права блокувати подальші резолюції Ради Безпеки, спрямовані на виконання основної мети цієї установи всупереч інтересам постійного члена Організації. Застосування права вето становило б зловживання процедурою для перешкодження виконанню основної відповідальності Ради Безпеки, і його слід вважати невідповідним.

По-третє. Росія як правонаступниця СРСР.

Чому Росія є правонаступницею Радянського Союзу?

Відповідь полягає в тому, що після розпаду СРСР у 1991 році Сполучені Штати Америки розглядали Російську Федерацію як державу – правонаступницю СРСР.

Інших правових підстав чи документів, на яких ґрунтується правонаступництво, немає.

Росія була визнана де-факто правонаступницею насамперед через страх США перед радянським ядерним спадком. У результаті:

- (1) Росія успадкувала радянське місце в Раді Безпеки ООН.
- (2) Росія прийняла всі міжнародні договори та зобов'язання Радянського Союзу.
- (3) Росія стала єдиною ядерною державою на пострадянському просторі та здійснила разом із США деякі заходи щодо ядерного роззброєння.

Оскільки немає правового документа, на підставі якого Росія є правонаступницею Радянського Союзу як постійний член Ради Безпеки ООН, цей фактичний статус може бути переглянутий на підставі порушень двох вищезгаданих принципів.

Наприклад, Тайвань був замінений Китайською Народною Республікою в Раді Безпеки в 1971 році. Для цього знадобилося дві третини голосів Генеральної Асамблеї. Таким чином, є прецедент. І такі зміни можливо здійснити за міжнародної волі.

Підбиваючи підсумок, зазначимо наступне.

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН щодо агресії проти України відкрила нові правові шляхи, результати яких можуть захистити нашу державу.

За останні кілька місяців багато впевненостей і засад, на які спиралася міжнародна спільнота, почали руйнуватися, залишаючи простір для майбутніх дій.

На наше глибоке переконання, настав час переглянути права постійних членів Ради Безпеки ООН, включно з правом вето.

*Чекаленко Л.Д., д.і.н., професор,
головний науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

До питання про подолання тоталітарного спадку Росії (за матеріалами російських аналітичних служб)

Точка неповернення. Тридцять років пострадянської доби у РФ були позначені невгаваючим пошуком «російської ідеї». Водночас «нові рубежі» очільники політичної номенклатури (але далеко не еліти!) уявляли по-своєму. Одні заявляли про доцільність запозичення світового досвіду соціально відповідальної держави, інші брутально перейнялися жадобою влади й власності, треті взялися за відродження великодержавності.

Рівнодіюча реалізувалася у формуванні авторитарного олігархічного режиму з його подальшою еволюцією до тоталітаризму й фашизації суспільства. Стаття Путіна «Про історичну єдність росіян і українців» знаменувала собою скочування до ідеології, політики й практики нацизму у «остаточному вирішенні українського питання» на зразок гітлерівської стратегії «остаточного вирішення єврейського питання». І тут мало кого можуть переконати запевнення директора Московського центру Карнегі, члена Ради із зовнішньої і оборонної політики Росії Дмитра Треніна, що, мовляв, «у російській культурі немає місця расизму, а антисемітизм – державний і побутовий – вважається ганебним, осуджуваним явищем».

Що вже говорити про виправдання агресивної політики Росії щодо України. Той же Тренін цинічно заявляє, що широкомасштабне воєнне вторгнення в Україну переслідувало конкретну ціль: **«вирішити силовим способом низку геостратегічних завдань в Україні** і – ширше – на європейському напрямі в цілому. В політичному відношенні Росія зійшла з орбіти Заходу ще в середині 2000-х рр.; економічний і інтеграційний проект «Великої Європи» був остаточно похоронений в середині 2010-х, з тих пір ситуація стала погіршуватися. **У лютому 2022 р. відбувся якісний зрив: наростаюча конфронтація із Заходом набула форми опосередкованої**

війни Росії із США і НАТО на території України. Ця війна вписується в складний процес зміни світового порядку...».

Щоправда російські аналітики і не приховують того факту, що саме Росія, шляхом нагнітання хаосу, стала ініціатором ревізійного перегляду світового порядку: **«Силові дії Росії** в цьому контексті – розпочинаючи із війни на Кавказі у 2008 р. і особливо з української кризи 2014 р. – **відіграли роль спускового гачка, що задавав геополітичні зсуви.** Військова операція 2022 р. стала щонайважливішим рубежем. **Точка неповернення у відносинах Росії з Америкою і Європою пройдена».**

Ідейно-політична криза. З огляду на зазначене слід аналізувати усі прояви поглиблення кризи в російському соціумі, які в подальшому можуть дати поштовх до осмислення глобальних зрушень у світі й наступного переосмислення основних напрямів можливої еволюції російського суспільства. Дати вичерпну відповідь щодо того, чи ця еволюція буде у бік європеїзації, чи навпаки – у бік азіатського способу життєдіяльності – на сьогоднішній день видається передчасно. Достеменно можна лише стверджувати, що насаджувані Кремлем тоталітарні тенденції унаочнюють поглиблення кризового стану Росії. І це має стати лейтмотивом подальшого наукового аналізу.

Наразі, доки в Кремлі править Путін, домінуючою є тенденція відмови від «позиціювання Росії не лише як великої європейської держави, невіддільної частини балансу сил на континенті, але і як складової частини загальноєвропейської цивілізації». Поки що протистояння Росії засадам європейської цивілізації пояснюється московськими аналітиками таким чином: колективний Захід не міг включити у свою спільноту настільки крупну величину, не розхитавши основи своєї конструкції, а Росія, зі свого боку, не могла підпорядкуватися європейським правилам, оскільки, мовляв, самостійність Росії «тісно вплетена в її ДНК». А вже коли справа доходить до генетики, то підставою для повного розриву із Заходом стала не помилка, а сувора **«необхідність для Росії сприймати себе не лише як окрему від Європи політичну одиницю, що об'єдналася на західній платформі, але і як самостійну – насамперед по відношенню до Європи – цивілізацію».**

Україна ж навпаки – обрала шлях європейської цивілізованості. Росія тим часом проголосила себе окремою державою-цивілізацією. У поняття держави, брехливо декларують російські ідеологи, вона включила «насамперед здатність утримувати в органічній єдності й рівності різнорідні елементи. Це утримання можливе завдяки потужному державному началу, що

відіграє роль надійого стрижня й гнучкого каркасу... Саме спільна держава є щонайважливішою цінністю для цієї складної цивілізації».

Отже, в даній ідеологемі знаходить свій вираз тенденція до фашизації країни, де не держава для людини, а людина для держави. А тим часом серед людей втрачається віра у систему цінностей, що сповідується цією державою. Тож щоб знайти пояснення процесу розпаду імперської держави, Дмитро Тренін вдається до таких пасажів: «Російська імперія розпалася не стільки під впливом тягаря Світової війни, **скільки внаслідок втрати віри й довіри верховній владі**. Радянський Союз загинув не стільки в результаті дефіциту товарів у магазинах, **скільки від брехливості офіційної ідеології, що дедалі більше розходилася з реальним життям**». Де вже тут говорити про «органічну єдність і рівність різнорідних елементів»? Нинішнє широкомасштабне вторгнення Росії в Україну стало наочним доказом того, що шовіністичні великодержавні заяви Кремля суголосо з людодержерською практикою.

Тим часом, успіхи Збройних Сил України засвідчили нездоланну силу українського народу, праведність обраного ним шляху до європейської цивілізованості. І це стало справжнім шоком для біля кремлівських аналітиків. За словами голови президії Ради із зовнішньої й оборонної політики Федора Лук'янова, «**Те, що розпочалося в лютому 2022 р.**, перевернуло зовнішню й оборонну політику, поставило усіх в умови, що здавалися неможливими ще декілька місяців тому, **підвело ризику під епохою**». Постає питання «про створення нової основи для розвитку», «**формування не декларативного, а справжнього консенсусу, створення такої моделі взаємодії суспільства і держави, котра вивільнить енергію першого і забезпечить ефективне функціонування другого**».

Тобто, перед Росією постали відвічні питання про систему цінностей, які традиційно не знаходили відповіді впродовж усієї історії, і до яких плин життя повертає щоразу після чергової кризи й суспільної смуги. Все настипливіше, хоча й обережно серед найбільш довірених осіб Кремля, висловлюються думки, що «народу сучасної Росії належить переосмислити себе і свою країну, розібратися з основами самосвідомості й світобачення й визначитися з тим, куди має вести російський шлях».

Внутрішня політика. До яких же висновків і прогнозів приходять російські аналітики з питань кризової політики? Прикметним є те, що вони з повагою ставляться до досвіду практичної політики ХХ і початку ХХІ століть: «**Відмова від комуністичної ідеології й засудження злочинів радянського періоду не повинні заважати можливому використанню тих чи**

інших соціальних практик ХХ століття». При цьому аналітики закликають не відмовлятися від «історичних форм російської держави» – набутих чи то у формі Російського царства, чи Російської імперії, чи СРСР чи то перевидані у нинішній формі російської державності. Що найголовніше – пошуки новітніх форм російської державності не повинні заважати використанню «соціальних практик ХХ століття». Тоталітарна державність при тому має бути збережена, хоча й належним чином набути нового декору.

Які варіанти трансформації прогнозуються білякремлівськими аналітиками? По-перше, головною сферою, що визначатиме майбутнє Росії, мала б стати внутрішня політика. Санкційна політика Заходу принесла свої результати: Росія хоч-не-хоч змушена опиратися на власні сили. А ці форс-мажорні обставини несуть з собою ризики посилення мобілізаційних заходів і централізованого управління. Принаймні уже в нинішньому дискурсі відкидаються варіанти, що «за умов економічної війни і зовнішніх зусиль щодо ізоляції Росії можна зберегти курс в рамках «ринкової доцільності» й дотримання якихось глобальних правил, щоб потім повернутися до продуктивної взаємодії з колишніми/майбутніми партнерами – нинішніми супротивниками». Отже, курс на автаркію завідомо притлумлює ринкові відносини й посилює фактор «ручного управління».

Одночасно приходять усвідомлення того, що для посилення жорсткості авторитарного управління, на відміну від Китаю, путінській Росії бракує необхідного економічного потенціалу. А тим часом «суспільство і економіка знову кинуті в режим виживання». При цьому «державна не зможе компенсувати збитки від кризи, хіба що певною мірою для найбільш уразливих». І тут, зауважують аналітики, напрошується оптимальний вихід: забезпечення максимально можливої свободи для цього самого виживання.

Але чи є необхідний потенціал (та й бажання!) самозабезпечення у широких верств російського населення, що звикло до державної «зрівнялівки» на певному рівні прожиткового мінімуму? Висновок Федора Лук'янова тут досить обережний: «Але ж свобода для громадян вимагає довіри: держави до них та їхньої до держави. З цим у нас завжди були проблеми у обидві сторони».

Відтак російські аналітики змушені визнати хронічний ґандж російського шляху «суверенної демократії» по-путінські: відсутність належної здатності до самоорганізації суспільства. Держава завжди тримала процес зародження громадянського суспільства стриженим. На певному етапі завжди приходила «тверда рука», яка слугувала успішним соціальним менеджментом. Спроби ліберальних сил, сформувані громадянське суспільство

на кшталт західного, після путінських зачисток «залишили неприємний присмак в усіх учасників і закінчилися нинішньою вакханалією «іноагентства». Коли ж громадянську складову суспільства береться оркеструвати сама держава, то зазвичай виходять чергові бюрократизовані структури під чиновницьким кураторством». Такий шлях не призводить до розширення можливостей самоорганізації суспільства.

Недовіра кремлівських володарів до здатності російського суспільства вдіяти щось самостійно спонукає номенклатуру, сформовану здебільшого в середовищі спецслужб, вдаватися до звичних для них методів вирішувати назрілі проблеми країни шляхом «спеціальних операцій». У низці випадків такі дії давали певний результат, щоправда зазвичай при вирішенні завдань тактичного порядку. Коли ж мова йде про завдання стратегічні, а надто питання війни і миру, за словами Лук'янова, «така методологія стає ризикованою. Навіть якщо після прийняття «спеціальних рішень» суспільство мобілізується на підтримку засобами пропаганди. Так можна забезпечити лояльність, але не причетність. Між тим без причетності громадян розкрити потенціал держави за умов гострої кризи не вдасться».

Отже, **перед внутрішньою політикою Росії у всій повноті постала проблема створити новий баланс між суспільством і державою, що був би заснований на якісно новому рівні довіри**. До останнього часу вирішити це завдання не вдавалося.

Зовнішня політика. Провал зовнішньополітичної авантюри проти України (та й демократичного Заходу в цілому!) спонукав російських аналітиків до просування нових ідей і пропозицій. Як би це не було ризиковано, але висловлюються думки, що «для Росії на очікуваний період закінчується зовнішня політика у звичній нам формі. Звична форма – це багатолітня (ще з 1990-х рр.) робота щодо повернення нашої країни на значимі позиції у світі. Відновлення статусу замість того, що був втрачений із розпадом СР-СР». Тут аналітики-пропагандисти втішаються тим, що всередині минулого десятиліття відбувся процес «вставання з колін», що знайшло свій вияв і у результатах «точкових операцій і економічних оборудок». На цих окремих напрямках, вважають вони, «Росія добилася видного місця, хоча й не провідної ролі у міжнародній системі». Однак на якийсь значимий прорив сподіватися було мало ймовірно.

Брутальне вторгнення в Україну різко змінило пріоритети зовнішньої політики: «Тепер це втрачає смисл. Напрацьоване за минулі роки почасти анульовано катаклізмом, почасти зберігає значення, але у значно меншій мірі, ніж в минулому. Світові зміни розпочалися (ота сама зрушена лавина)

й інтенсивність їх така, що впливати на них наразі практично неможливо – не лише Росії, але, далєбі, нікому».

Навряд чи в цьому судженні можна погодитись із російськими аналітиками. Впливатимуть на світовий розвиток країни, які довели свою здатність забезпечити новітні технологічні зміни та високий рівень життя й добробуту народу. Однак слід прислухатись і до нових суджень старих клевретів Кремля: **«На зміну «зовнішньої політики» Росії приходить її «міжнародне становище» – навколишні обставини, на котрі слід реагувати: пристосовуватися, використовувати, стримувати, упереджувати тощо».**

Отже, дехто в Росії зрозумів обмежені можливості формувати світ згідно російських лекал, а віддає перевагу пристосуванню до зовнішніх викликів і наявних внутрішніх можливостей. Насамперед до того, що місце Росії в світі не може не змінитися. Багато в чому непередбачувано змінюється й сам світ. Російська агресія проти України порушила масу проблем, а далі потік подій набув уже власної динаміки глобального здвигу. Була перейдена точка неповернення при ймовірних багатоваріантних результатах.

Тож в Росії стали подейкувати, що доведеться відмовитися від нахрапистої дипломатії, а більш зважати на реальний потенціал Росії у світовому контексті. Насамперед мова може йти про саме виживання РФ, її розвиток, збереження себе в якості значимого елемента світового ландшафту. Іншими словами, майбутнє Росії, її місце на політичній карті світу залежатиме здебільшого від успіхів у внутрішній політиці, а не від окреслювання схем того чи іншого варіанту світоустрою.

Нині приходить розуміння того, що співвідношення сил у світі досить відчутно змінюється. Відтак і риторика російських аналітиків є іншою: «Наступна фаза розвитку Росії у світі буде тривати не тридцять років. Усе дуже прискорилося, і у найближчі пару років стане зрозуміло, на яку траєкторію вийде наша країна».

Початок осмислення й переосмислення ролі Росії у світі покладено. Коли і які будуть результати – прогнозувати поки зарано. На це все вельми потужно будуть впливати перебіг та результати подій нинішньої війни. Тож дочекаємось перемоги України.

*Ткаченко В.М., д.і.н., професор,
член-кореспондент НАПН України,
головний науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Позиція Китаю щодо російської воєнної агресії проти України

Військовий конфлікт між Російською Федерацією (РФ) та Україною, який розпочався в 2014 р. після захоплення РФ території Криму та частини східних територій України, 24 лютого 2022 р. переріс у повномасштабну війну між двома країнами, коли російські військові формування вторглися на територію України. Аналіз цієї війни свідчить, що успіх військової кампанії залежить не тільки від перемоги на фронтах бойових дій, а й значною мірою і від успіху на дипломатичному фронті. Відтак політичне керівництво України значно активізувало міжнародну діяльність і застосовує різні формати дипломатичного впливу на світову спільноту та РФ, що у більшості випадків приносить очевидні результати. Завдяки успішним діям українських політиків та дипломатів на міжнародному напрямі світове співтовариство рішуче засудило військову агресію Кремля і виявляє широкомасштабну підтримку України. Більшість країн засуджують дії політичного та військового керівництва Росії та виступають за притягнення винних осіб до Міжнародного кримінального суду. Однак російські керівники не відмовляються від своїх намірів окупувати Україну і військова ескалація триває й понині.

В умовах, що склалися, слід також посилювати дипломатичну роботу з окремими державами, які мають значний вплив на політику країни-загарбника. У випадку з РФ такою країною є Китайська Народна Республіка (КНР). Китай є основним торгово-економічним партнером Росії та важливим партнером Москви щодо транспортування нафти та газу. На тлі загострення відносин РФ із західними країнами «китайський канал» збуту російських енергоносіїв набуває особливої актуальності. Якщо у 2009 р. Росія експортувала до Піднебесної 15,3 млн т нафти, то у 2019 р. цей показник зріс до 75,9 млн т. Таким чином, проблема РФ з диверсифікації постачання стратегічної сировини частково була вирішена. Росія спроможна відігравати важливу роль для торгово-економічного співробітництва Китаю та ЄС у рамках ініціативи «Один пояс, один шлях». З шести економічних коридорів, які діють у рамках ініціативи, два проходять через її територію. На тлі загострення відносин із Заходом через агресію проти України, російське керівництво прагне поглиблювати відносини з Китаєм, намагаючись таким чином зменшити наслідки санкцій, що були застосовані Заходом як відповідь на порушення Росією норм міжнародного права під час окупації Криму та частини східних територій України, а також у ході нинішньої так званої «спецоперації». Керівництво РФ, розвиваючи відносини з Китаєм, планувало отримати союзника, який буде схвально ставитися до російської

зовнішньої політики, «закриватиме очі» на військову агресію, яку вона здійснює в інших країнах, та надаватиме військову та фінансову підтримку у разі потреби.

Однак реальність виявилась не такою, як планували російські політичні керманічі. Ще на початку російської військової агресії проти України в 2014 р. Китай заявив, що він підтримує суверенітет та територіальну цілісність України. Крім того, китайське керівництво запропонувало план врегулювання військового конфлікту між воюючими сторонами та свою готовність виступити у ролі посередника у цьому конфлікті. Проте китайська ініціатива не була оцінена належним чином.

Зазнавши важких військових втрат від ЗС України, на початку березня 2022 р. російська сторона звернулася до керівництва Китаю із запитом про надання військової допомоги. 8 березня президент Франції Еммануель Макрон і канцлер Німеччини Олаф Шольц провели телефонну розмову з китайським лідером, яка стосувалася нападу РФ на Україну. Після розмови Сі Цзіньпін заявив про необхідність поважати суверенітет і територіальну цілісність усіх країн і що його країна готова активно працювати з міжнародною спільнотою з метою посередництва, спрямованого на припинення війни. За ініціативи ЄС 1 квітня 2022 р. відбувся саміт ЄС – Китай, найважливішою метою якого був діалог з Пекіном щодо війни РФ проти України. Під час саміту Президент Європейської Ради Шарль Мішель закликав Китай допомогти завершити війну в Україні. Він також повідомив: «Ми розраховуємо на підтримку Китаю в досягненні тривалого припинення вогню, припинення невинуватої війни та вирішення драматичної гуманітарної кризи, яку вона спричинила». Зі свого боку Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн наголосила, що «продовження війни та розлади, які вона створює у світовій економіці, не відповідають нічийим інтересам, і точно не китайським». Вона підкреслила, що «рівновіддаленості недостатньо. Важлива активна робота над досягненням миру. І кожен актор повинен грати свою роль». За результатами саміту МЗС Китаю опублікувало прес-реліз, в якому було представлено позицію Пекіну щодо війни Росії проти України. У заяві китайська сторона наголосила, що «Китай дуже шкодує, що ситуація в Україні дійшла до того стану, де вона зараз. Позиція Китаю щодо українського питання послідовна та чітка. Китай завжди стоїть на боці миру та робить свої висновки незалежно, враховуючи особливості кожного питання». Офіційний Пекін вважає, що «причина української кризи полягає у регіональній безпековій напруженості в Європі, яка накопичувалася роками. Фундамен-

тальним рішенням буде задовольнити легітимні безпекові занепокоєння всіх причетних сторін». У якості «рецепта» вирішення «кризи» китайські дипломати, передусім, запропонували «мирні переговори», які Китай «заохочує на свій власний лад». У той же час міжнародна спільнота повинна створювати «сприятливі умови» для переговорів між Росією та Україною, «замість того, щоб підливати олії у вогонь».

Попередження щодо **дотримання Пекіном антиросійських обмежень надходили також і** від адміністрації США. У результаті російська сторона не отримала позитивної відповіді на свій запит про допомогу від КНР.

Хоча Китай не заявив про підтримку західних санкцій проти РФ, проте наступні кроки його уряду свідчать, що китайське керівництво поділяє занепокоєння Заходу щодо загроз та викликів, які спричинила російська військова агресія проти України як для європейської, так і світової безпеки загалом. Уряд КНР вживає низку заходів, які обмежують військовий потенціал РФ. Обсяг китайського критичного імпорту в РФ у березні скоротився на 45%. Зокрема, Китай відмовився постачати російським авіакомпаніям запчастини для літаків. **Китайська державна група Sinopac призупинила переговори про інвестиції на суму 500 млн дол. у будівництво газохімічного заводу в Росії.** Раніше передбачалося, що Sinopac (найбільший у світі нафтопереробний, газовий та нафтохімічний конгломерат) і «Сибір» (найбільший виробник нафтохімічної продукції Росії) побудують у Східному Сибіру великий газохімічний комплекс. Sinopac також призупинила переговори про збут газу з російським виробником «Новатек» через те, що Сбербанк, як один з акціонерів компанії, знаходиться у списку санкцій США. Ще на початку березня Азійський банк інфраструктурних інвестицій тимчасово заморозив деякі види діяльності на території РФ. Найбільші китайські виробники смартфонів Huawei та Xiaomi вдвічі скоротили кількість продукції, що відвантажують до Росії. Автомобілебудівна компанія Geely призупинила свою діяльність на заводі в Білорусі, продукція з якого експортувалася до РФ.

Уряд КНР також погодив виділення гуманітарної допомоги Україні через Червоний Хрест на суму 790 тис. дол. США. Перший гуманітарний вантаж Пекін відправив до України 9 березня. Додаткова сума гуманітарної допомоги у розмірі 1,57 млн дол. США була виділена урядом країни 21 березня.

Водночас у Раді Безпеки ООН Китай утримався під час голосування за резолюцію, яка засуджує війну РФ проти України, а співробітництво між Китаєм та РФ продовжує реалізовуватись у рамках діючих договорів.

Щоб зрозуміти поведінку китайського керівництва в умовах війни проти України, варто звернути увагу на певні політичні зрушення, які відбулись у Китаї протягом 10 останніх років. З приходом до влади у 2012 р. Сі Цзіньпіна в країні відбулися важливі зміни в зовнішньополітичному курсі. Новообраний лідер рішуче розпочав діяльність щодо посилення участі Китаю у процесах глобалізації та глобальному управлінні. У 2013 р. голова КНР проголосив безпрецедентну глобальну ініціативу «Один пояс, один шлях», яка має зв'язати єдиною розгалуженою транспортною, логістичною та комунікаційною мережами різні континенти світу, у першу чергу Азію, Європу та Африку. Вже пізніше глобальний проект було поширено і на американський континент. Ініціатива зорієнтована на посилення взаємодії між країнами, що розвиваються з різних континентів. І саме Китай, за баченням його керівництва, як найбільша в світі країна, що розвивається, має бути лідером та взяти відповідальність за посилення ролі таких держав у світових процесах.

Сі Цзіньпін також став автором концепції спільноти єдиної долі, згідно з якою людство має, об'єднуючи зусилля, будувати щасливе життя та спільно протистояти викликам та загрозам. Він вважає, що проблеми, які сьогодні існують в світі, значною мірою зумовлені недостатнім рівнем взаємодії та співпраці країн, що розвиваються. І на його думку, створення альтернативної мережі взаємодії в рамках проекту «Один пояс, один шлях» дозволить вирішити ці проблеми. З метою фінансового забезпечення проекту за ініціативи Китаю було створено Азійський банк інфраструктурних інвестицій, Новий банк розвитку БРІКС та Фонд Шовкового шляху. 140 країн та 32 міжнародні організації підписали 206 документів про співробітництво. ООН визнала «Один пояс, один шлях» проектом глобального масштабу. Очікується, що в його рамках буде залучено від 2,5 до 3 трлн дол. США. Майбутнє країни Сі Цзіньпін поєднує саме з цією ініціативою. Успішна реалізація проекту залежить від забезпечення належних умов для його функціонування. Тому питанню підтримки безпечного середовища керівництво Китаю надає важливого значення.

Розв'язана Москвою війна проти України завдала значної шкоди реалізації цього глобального проекту. Введення санкцій проти Росії та її країни-поплічника Білорусі суттєво скоротило рух вантажів з Китаю до Європи. Керівництво ЄС також зупинило дію всеохоплюючої інвестиційної угоди з КНР. Ескалація війни створює серйозну загрозу проекту «Один пояс, один шлях». Враховуючи обставини, які виникли в результаті війни, керівництво Піднебесної змушене реагувати на застереження з боку Заходу

щодо згортання відносин з Пекіном у випадку надання підтримки російським окупантам. Тому китайське керівництво стримано поставилось до запитів кремлівських лідерів щодо надання військово-технічної підтримки, натякнувши, що воно не підтримує загарбницької політики щодо України. У результаті відмова керівництва Китаю постачати до РФ комплектуючі для військової техніки та надавати інші форми військово-технічної підтримки поставило останню в складні умови. Враховуючи, що практично вся російська військова техніка включає комплектуючі компоненти іноземного виробництва, зупинення зовнішніх каналів їх постачання фактично унеможливує виробництво сучасної військової техніки та озброєння самостійно. Однак це не означає, що Пекін відмовляється від співпраці з Москвою. Взаємодія у рамках діючих домовленостей триватиме і надалі. Сторони зберігатимуть партнерські відносини, хоча очевидно, що керівництво Піднебесної буде обережно ставитись до нових ініціатив путінського режиму.

Намагаючись убезпечити країну від подальших збитків, заподіяних військовою агресією, а також зберегти наміри щодо ініціативи «Один пояс, один шлях», команда Сі Цзіньпіна шукатиме нові можливості щодо її втілення. У цьому контексті зростає можливість активізації альтернативних маршрутів та коридорів реалізації глобальної ідеї, зокрема: Пакистан – Іран – Туреччина – Європа та інші. Це, своєю чергою, відкриває можливості для України, яка може стати транзитним вантажним коридором з Близького Сходу до країн Східної, Центральної та Північної Європи.

Іншим чинником утримання Китаю від співпраці з Росією у військово-технічній сфері має стати активізація співробітництва між Україною та КНР. Потенціал такого співробітництва є достатньо потужним і охоплює різні сфери та напрями взаємодії між двома країнами, зокрема: енергетику, транспорт, сільське господарство, промисловість та ін. Важливим має стати і співпраця у військово-технічній сфері. У 2013 р. під час візиту української делегації до Китаю було підписано 22 міждержавних документа щодо розвитку співпраці між двома країнами, зокрема: Спільна декларація про подальше поглиблення відносин стратегічного партнерства, Договір про співпрацю в галузях енергоефективності, енергозбереження та відновлювальних джерел енергії, Міжурядова угода про економіко-технічне співробітництво. Китайські партнери також заявили про наміри надати кредитні та інвестиційні ресурси у розмірі 21 млрд дол. США на реалізацію проєктів у сфері енергетики, інфраструктури, сільського господарства та іпотечного кредитування. Однак ця пропозиція не була підтримана урядом України і фінансові ресурси не були використані. Китайська сторона неодноразово

повідомляла, що можливість залучення запропонованих коштів залишається актуальною і вона готова розглянути проекти щодо їх використання з боку України. Враховуючи, що, згідно з інформацією українського уряду, прямі втрати нашої країни через війну сьогодні становлять більше 100 млрд дол. США, питання залучення китайських кредитних коштів, зокрема на відбудову зруйнованої інфраструктури, набуває надзвичайної актуальності. У цей складний період політичне керівництво України значно активізувало взаємовідносини з КНР. Починаючи з 2020 р., відбуваються телефонні розмови міністрів закордонних справ двох країн, у ході яких обговорюється широке коло питань українсько-китайської взаємодії, протидії COVID-19, а також актуальні проблеми міжнародного порядку денного.

У телефонній розмові, яка відбулася 1 березня 2022 р., Д. Кулеба закликав свого китайського колегу Ван І використовувати зв'язки Пекіна з Москвою, щоб зупинити військове вторгнення Росії на територію України. Своєю чергою Ван І висловив готовність докласти всіх зусиль, щоб допомогти припинити війну за допомогою дипломатії. Він також заявив, що підтримує всі міжнародні зусилля, які можуть допомогти врегулювати конфлікт політичними засобами. В інтерв'ю китайському інформаційному агентству «Сінхуа», яке міністр закордонних справ України надав 30 квітня 2022 р., Д. Кулеба висловив сподівання, що Китай закликатиме Росію припинити вторгнення в Україну, і це, на його думку, «був би важливий захід для підтримки миру та запобігання загостренню гуманітарної катастрофи».

Газета Jerusalem Post 2 травня 2022 р. повідомила, що міністр закордонних справ України закликав Китай виступити посередником щодо режиму припинення вогню між Києвом і Москвою і відіграти роль «гаранта безпеки». Діяльність міністра закордонних справ України мала б підтримуватись значною активністю Посольства України в КНР. Той факт, що досі не призначено українського Посла в Піднебесній, певною мірою формує невизначеність у відносинах між країнами. Адже саме активна діяльність Послів та дипломатичних представництв України у США, Великобританії, Польщі та інших країнах сприяла формуванню об'єктивного уявлення у міжнародній спільноті про події в Україні, отриманню всеохоплюючої підтримки та наданню фінансової, економічної та гуманітарної допомоги з боку міжнародних партнерів.

Військова агресія РФ проти України вже давно вийшла за рамки двосторонніх відносин. Наслідки цієї агресії негативно вплинули на всі сфери життя світового співтовариства. Це стосується і міжнародної продовольчої безпеки. Відомо, що Україна є одним з найбільших постачальників зерна

(пшениця, кукурудза, ячмінь) у світі (10% світового експорту), а експорт зернових становить 50% валютних надходжень до нашої країни. Водночас Україна є основним постачальником продовольчого зерна країнам, що розвиваються, переважно Африки та Азії. Згідно з дослідженням, яке було проведено Всесвітньою продовольчою програмою ООН «Вплив кризи в Україні на продовольчу безпеку» («Food security implications of the Ukraine conflict»), у результаті блокади українських морських портів близько 44 мільйони людей у 38 країнах баланшують на межі голоду через відсутність продуктів харчування, єдиним постачальником яких є Україна. За заявою виконавчого директора Всесвітньої продовольчої програми ООН Девіда Бізлі: «У нас закінчується час, і ціна бездіяльності буде вищою, ніж хтось може собі уявити. Я закликаю всі залучені сторони дозволити продовольству з України дістатися туди, де воно вкрай необхідне, щоб ми могли запобігти загрозі голоду». Україна як держава, що пережила дві найбільші в світі катастрофи штучного Голодомору 1932–1933 рр. та 1946–1947 рр., знає ціну цієї людської трагедії, а також як єдиний постачальник зерна в певні країни Азії та Африки має звернутися до Ради Безпеки ООН та НАТО з вимогою вжити негайних заходів щодо деблокади українських портів та створення безпечних морських шляхів, забезпечення вивозу зерна з України до країн, населення яких страждає від голоду, спричиненого діями російських окупаційних військ. З відповідною заявою уряд України також має звернутись до керівництва Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН, яку наразі очолює доктор Цю Дунюй, науковець китайського походження. З аналогічними пропозиціями мають звернутися Посли України до урядів тих країн, населення яких наразі голодує від нестачі харчів.

У цей складний час керівництво країни та дипломатичний корпус мають виявити найвищий рівень відповідальності та професійного ставлення до своїх обов'язків задля забезпечення як України, так і світу від гуманітарної катастрофи. Особливу роль у цьому питанні має відгравати Посольство України в Китаї, оскільки саме Китай з часу утворення країни і по нинішній день надає активну підтримку країнам, що розвиваються, які відіграли ключову роль під час голосування в ООН щодо надання у 1971 р. КНР членства в цій організації. Тодішній китайський лідер Мао Цзедун заявив: «Країни, що розвиваються, на плечах занесли Китай до ООН». Сьогодні китайське керівництво має можливість вжити всіх необхідних заходів щоб «нагодувати» країни, що розвиваються, та запобігти гуманітарній катастрофі глобального масштабу, яка виникла внаслідок нестачі харчів через блокування російськими військами морських портів України. Розблокування експор-

ту зерна з України дозволить також отримувати валютні надходження, що значно покращить стан нашого державного бюджету.

Україні також необхідно продемонструвати Китаю бажання зміцнювати політичну співпрацю на самому високому рівні, підтвердити готовність до реалізації, визначених програмами та договорами, напрямів співпраці на державному рівні. І саме активне співробітництво між Україною та Китаєм може сприяти переходу Піднебесної на більш чіткі позиції щодо ефективного використання свого впливу у справі припинення російської агресії та відновлення територіальної цілісності Української держави.

*Олійник О. М., к.е.н.,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Позиція держав-членів АСЕАН щодо російської агресії в Україні та її економічні наслідки для країн регіону

Військова агресія Російської Федерації проти України поставила країни-члени АСЕАН у складне становище. Три з половиною роки тому, а саме у листопаді 2018 р., в ході саміту Росія – АСЕАН було підписано спільну заяву про встановлення стратегічного партнерства між сторонами. У жовтні 2021 р. було прийнято Комплексний план дій щодо реалізації стратегічного партнерства між РФ та Асоціацією держав Південно-Східної Азії на 2021–2025 рр. З цієї причини, на думку більшості експертів, пряма критика на адресу Російської Федерації з боку тієї чи іншої країни – члена АСЕАН може певним чином нашкодити формату співпраці з РФ в очах інших країн – членів Асоціації та спровокувати непотрібне для цієї організації «розгойдування човна». Тому Асоціація, усвідомлюючи потенційні ризики подібних дій, прагне уникати надто гострих звинувачень в адрес РФ з приводу збройної агресії проти України, обмежуючись переважно загальними фразами по відношенню до триваючого конфлікту. Так, у своїй заяві від 3 березня 2022 р. міністри закордонних справ країн – членів АСЕАН висловили глибоке занепокоєння воєнними діями й погіршенням гуманітарної ситуації в Україні і закликали до негайного припинення вогню та продовження політичного діалогу мирним шляхом.

13 травня 2022 р. у Вашингтоні відбувся спеціальний саміт США–АСЕАН, який був присвячений проблемам клімату, економічного розвитку, глобальної безпеки в області охорони здоров'я, співробітництва у сфері морського судноплавства, а також питанням безпеки у Південно-Китай-

ському морі. За підсумками саміту президент США та лідери країн – членів Асоціації держав Південно-Східної Азії виступили із спільною заявою про «важливість негайного припинення конфлікту в Україні». У спільній заяві зазначається, що країни також підтримують зусилля генерального секретаря ООН, спрямовані на пошук «мирного виходу із ситуації та створення умов, що дають можливість для врегулювання конфлікту». Учасники саміту «закликали до миру та наголосили на важливості практичних кроків для його досягнення».

Якщо ж відслідкувати реакцію окремих країн – членів об'єднання, то найбільш жорстка відповідь на адресу РФ надійшла від Сінгапуру. Сінгапурське МЗС рішуче засудило «неспровоковане вторгнення» Росії в Україну і заявило про необхідність поваги до суверенітету, незалежності й територіальної цілісності України. Крім того, серед усіх країн – членів АСЕАН Сінгапур і головуєча цього року в Асоціації Камбоджа виступили співавторами резолюції Генеральної Асамблеї ООН, яка засуджує агресію Росії проти України. Більш того, Сінгапур щодо Російської Федерації використав дуже дієвий і потужний інструмент тиску – односторонні санкції, які раніше застосовувалися цією країною лише одного разу, а саме 1978 року після вторгнення В'єтнаму до Кампучії (Демократична Кампучія – офіційна назва Камбоджі на той час). Крім призупинення авіарейсів та обмежень на фінансові операції з низкою російських банків та організацій, Сінгапур запровадив експортний контроль над предметами, які можуть бути безпосередньо використані «як зброя або інструменти заподіяння шкоди українцям». Показовим є той факт, що ця найбільш жорстка відповідь надійшла від країни – члена Асоціації, в якій у 2018 р. відбулось підписання спільної заяви про встановлення стратегічного партнерства між РФ та АСЕАН.

Схожу позицію також висловив ключовий союзник США у регіоні – Філіппіни. Під час надзвичайної спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН 28 лютого 2022 р. Маніла відкрито засудила вторгнення Російської Федерації в Україну. Вона охарактеризувала це вторгнення як «триваючу трагедію». Водночас Філіппіни наголосили на необхідності екстреної евакуації своїх громадян, які перебувають на території України. Пізніше президент країни Р. Дутерте заявив про повну підтримку Сполучених Штатів Америки та готовність у рамках союзницьких зобов'язань надати військову інфраструктуру Філіппін для розміщення американських військ у разі «поширення збройного конфлікту в Україні на Азіатський регіон».

Коментуючи ситуацію щодо вторгнення РФ в Україну, Міністерство закордонних справ Республіки Індонезія відзначило, що країна стурбо-

вана ескалацією збройного конфлікту і засуджує будь-які дії, спрямовані на порушення територіальної цілісності та суверенітету держав. Однак МЗС Індонезії безпосередньо не згадало про причетність Росії до цього конфлікту. Більш того, на правах головної країни у G20 Індонезія відмовилась включати українське питання до порядку денного саміту, який відбудеться у листопаді 2022 р. Водночас президент Індонезії Дж. Відодо закликав сторони до припинення вогню та сказав, що «діалог, а не санкції проти Росії дозволять вирішити кризу». В інтерв'ю агентству «Ніккей-Азія» він зазначив, що суверенітету й територіальній цілісності «мають дотримуватися всі сторони», дещо завуалювавши природу збройного конфлікту.

Позиції Таїланду, Малайзії і Брунею виявились стриманими. Ці країни висловили загальне «занепокоєння ситуацією в Україні» та закликали усі сторони до мирних переговорів. Суперечлива ситуація склалась у М'янмі. Військове керівництво цієї країни відкрито підтримало дії Російської Федерації, апелюючи до «необхідності великої держави відстоювати власний суверенітет і підтримувати баланс сил на світовій арені». Проте інтереси М'янми в ООН відстоюють не члени військової хунти, а Ч.М. Тун, представник поваленого внаслідок військового перевороту у лютому 2021 р. уряду А.С. Су Чжі, який підтримав резолюцію ГА ООН.

Водночас Лаос і В'єтнам стали єдиними країнами – членами АСЕАН, які утрималися від голосування щодо резолюції ГА ООН, яка засуджує дії Росії в Україні. Також ці дві країни проголосували проти призупинення членства РФ в Раді ООН з прав людини, тоді як переважна частина країн – членів АСЕАН утрималася під час голосування з цього питання. Така позиція Лаосу і В'єтнаму відображує той факт, що ці дві країни, в яких й донині зберігається правління комуністичних режимів, тісно пов'язані з РФ, особливо у військовій сфері, оскільки імпорт російських озброєнь та військової техніки складає лівову частку в загальному імпорті цими країнами продукції ВПК.

Загалом нинішні санкційні обмеження по відношенню до РФ за своїм масштабом є безпрецедентними й набагато перевищують заходи, вжиті США та ЄС у 2014 р., що призводить до підвищення «токсичності» російської юрисдикції в регіоні Південно-Східної Азії. У зв'язку з цим варто очікувати більш пильної уваги до торгівельних операцій Росії з країнами – членами АСЕАН з боку американських наглядових органів та розширення списку російських компаній, які знаходяться під санкціями через продовження військової агресії РФ проти України.

Наслідком санкцій є, зокрема, технічна неможливість компаній та організацій з країн Південно-Східної Азії здійснювати фінансові операції або укладати комерційні угоди в доларах з підсанкційними банками та підприємствами Росії. Водночас спостерігається побоювання компаній та фінансових організацій з країн – членів Асоціації потрапити під вогонь вторинних санкцій США, що може призвести до уповільнення торговельно-економічного співробітництва з РФ та зменшення інвестицій з країн Південно-Східної Азії.

При цьому в обох випадках посилення санкційного тиску на Росію потенційно зачіпає найбільш чутливі сектори для торгівлі між РФ та країнами – членами АСЕАН, а саме – енергетику та військово-промисловий комплекс. Зокрема, можливим сценарієм можуть бути зупинки у постачанні або відмова судноплавних компаній з країн – членів АСЕАН надавати танкери для відвантаження російської нафти через загрозу потрапити під вторинні санкції або труднощі з проведенням відповідної оплати. Особливо негативно це може вплинути на російсько-в'єтнамську співпрацю через великий обсяг взаємних торговельних та фінансових операцій. Так, в'єтнамська державна нафтова компанія «PetroVietnam» має по два спільні підприємства із російськими «Газпромом» та «Зарубежнефтью», що потенційно може спровокувати застосування обмежувальних заходів щодо зазначеного двостороннього партнерства. «Зарубежнефть» вже зіткнулась із проблемами продажу іноземним партнерам нафти в рамках тендеру через відсутність потенційних покупців.

Крім того, «Зарубежнефть» у партнерстві із бельгійським холдингом DEME планувала реалізувати спільні проекти у сфері морської вітроенергетики, включаючи будівництво вітропарку у В'єтнамі потужністю 1 ГВт. Однак через нову хвилю санкцій запланований проект може опинитися на межі перенесення або зриву через необхідність пошуку нового підрядника. Аналогічно відключення низки російських банків від SWIFT ставить під питання будівництво в'єтнамської ТЕС «Лонгфу-1».

Схожа невизначеність виникає у сфері військово-промислового співробітництва Російської Федерації з країнами АСЕАН. Заплутаності ситуації сприяє той факт, що Росія є провідним постачальником озброєнь у регіоні Південно-Східної Азії. За оцінками експертів, у період з 1999 по 2018 рр. Росія продала озброєння країнам регіону на загальну суму близько 11 млрд дол. США, випередивши за цим показником Сполучені Штати Америки.

Раніше після запровадження антиросійських санкцій у 2014 р. вже виникали складнощі із укладанням контрактів на постачання продукції ВПК до країн регіону. Ще у 2018 р. керівництво Індонезії домовилося з РФ про купівлю 11

винищувачів Су-35 на суму понад 1 млрд дол. США в обмін на пальмову олію та каучук для оплати цього контракту, проте прийняття Сполученими Штатами закону про застосування санкцій для протистояння супротивникам США (CAATSA) перекреслило початкові плани, в результаті чого замість російських Су-35 Індонезією були придбані французькі винищувачі Dassault Rafale та американські F-15 EX. Зараз же з урахуванням різкої деградації відносин Росії із Заходом очікується зростання тиску з боку США на партнерів РФ у Південно-Східній Азії, які бажають придбати російську військову техніку. З таким тиском можуть зіткнутися як союзники США – Таїланд і Філіппіни, так і найбільші покупці російських озброєнь серед країн – членів АСЕАН – В'єтнам та Лаос. На Росію припадає 84% та 44% відповідно від сукупного імпорту Ханоем і В'єтньяном продукції ВПК у період з 1999 по 2018 рр.

Водночас військова агресія Росії проти України негативно вплинула на світові ринки й певним чином поставила держави АСЕАН у вразливе становище, незважаючи на те, що для жодної з країн – членів Асоціації Росія не є провідним торговельним партнером. Так, більшість країн Південно-Східної Азії є нетто-імпортерами нафти, ціни на яку різко підскачили після початку військових дій. Також керівництво країн – членів АСЕАН побоюється зростання продовольчої інфляції та зниження ВВП внаслідок російсько-українського збройного конфлікту. Зокрема, перешкоджання українському експорту зерна з боку РФ через мінування Росією акваторії Чорного моря вже призвело до підвищення світових цін на основні сільськогосподарські культури, головним чином пшеницю та кукурудзу. Водночас, Росія, будучи одним із провідних постачальників мінеральних добрив і третім після Канади та Китаю експортером цього товару до країн Південно-Східної Азії, призупинила вивезення даної продукції за кордон через відмову низки великих логістичних компаній працювати з російськими вантажами. Така ситуація створює ризики неврожаю й прямо впливає на продовольчу безпеку в країнах Південно-Східної Азії.

Отже, з посиленням санкційного тиску на Росію з боку США, ЄС та інших країн Заходу країни – члени АСЕАН будуть вимушені робити вибір або приєднатись до цих санкцій (як це вже зробив Сінгапур), та засудити РФ як країну-агресора (як це зробили Філіппіни і Камбоджа), або, висловлюючи стурбованість та занепокоєння воєнними діями й погіршенням гуманітарної ситуації в Україні, спробувати продовжити торговельно-економічну співпрацю з РФ, використовуючи для цього різноманітні засоби й наражаючи себе на дію вторинних санкцій з боку США та країн Заходу.

Вважаємо, що тільки успіхи Збройних Сил України й зусилля української та західної дипломатії, в т.ч. на економічному напрямку, змусять більшість держав-членів АСЕАН та регіону Південно-Східної Азії посилити підтримку України та долучитись до санкційного тиску на РФ.

*Прунік Є.О. к.е.н.,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Про позицію Індії щодо російсько-української війни

Прискіпливий аналіз свідчить, що позиція Індії щодо війни в Україні будується на принципах її **традиційної зовнішньої політики** – збереження чіткого **нейтралітету**. Вона також обумовлена наступними об'єктивними та суб'єктивними чинниками:

– російсько-українська війна негативно впливає на баланс сил у багатьох регіонах світу, це яскраво спостерігається в азійських країнах. У цій ситуації Індія намагається зберегти регіональний статус-кво та баланс сил у Південній Азії. Офіційний Делі розглядає війну в Україні не як протистояння Москви та Києва, і навіть не як війну Заходу та РФ, а як частину ширшого суперництва між Заходом і Китаєм. Індія не може однозначно підтримати Захід, бо у їхньому розумінні це призвело б до непотрібної зараз дипломатичної конфронтації із КНР, що своєю чергою створило б ризик збройної ескалації у спірних прикордонних районах. А цього офіційний Делі не може допустити, оскільки не готовий до лобового зіткнення з КНР, а отже і з Пакистаном, з яким у них також невирішені територіальні проблеми.

– Індія претендує на статус одного зі світових центрів сили зі своєю зоною впливу, а тому послідовно підтримує ідеї поліцентричного багатополюсного світового порядку. У цьому контексті основна мета Делі – не тотальний розгром КНР, який є суперником, а визнання Пекіном Індії як одного з полюсів сили Азії, тобто наявності у Делі власної сфери інтересів в Індійському океані, Південній та Південно-Східній Азії. Це частково співпадає з тим, як свої претензії до Заходу обґрунтовували у Москві напередодні вторгнення в Україну. Певна схожість загальних поглядів на майбутнє світу (не на Україну або на обґрунтованість вторгнення) зумовлює бажання Індії зберегти стосунки з Росією, але при цьому **Індія ніколи не підтримуватиме дії РФ в Україні й виступає за мирне врегулювання військового конфлікту.**

– Індії не вигідне послаблення Росії до стану «сировинного донора» або «молодшого партнера» Китаю. Це не відповідає геостратегічним розрахункам Делі, оскільки змінює і без того асиметричний баланс сил у регіоні на користь Китаю. Для Індії дуже важливо тримати Росію у фокусі своєї політичної уваги та стежити, щоб через Росію не утворилися нові загрози національній безпеці, особливо з урахуванням нестабільної ситуації у сусідніх Пакистані та Афганістані. Делі намагається всіма силами запобігти утворенню чогось на кшталт осі «Москва-Пекін-Ісламабад», про яку заговорили після виведення американських військ із Афганістану.

– Індія хоче зберегти свою «стратегічну автономність», оскільки для неї це єдиний спосіб втримати світову систему в певному балансі, не допустити надмірної монополізації глобального впливу однією зі сторін – США чи КНР. Підтримка однієї зі сторін – Заходу (США) чи КНР – означала би автоматичний підриг балансу сил. Оскільки війна в Україні розглядається Індією як невідмінний маркер вибору сторони у цьому глобальному протистоянні, зміна нейтральної позиції з боку Делі щодо російсько-української війни виглядає малоймовірною. У той же час, **відверто підтримувати Росію Індія також не стане**, в тому числі через зближення РФ з Пакистаном та Китаєм в останні роки.

– Із великою часткою вірогідності Індія збільшуватиме імпорт російських енергоносіїв через привабливі знижки, виступатиме за недопущення монополізації ринку збуту Китаєм та протидіятиме власній енергетичній кризі. Навряд чи найближчим часом Делі зменшить імпорт з РФ або відмовиться від російських нафти та вугілля. Принаймні, поки Індія не знайде альтернативних постачальників, або не збільшить власний видобуток, або не наростить поставки з Близького Сходу та США (якщо ті запропонують знижки, що малоймовірно). Ключова причина – не велика залежність від поставок з РФ (частка яких не дуже значна), а складна внутрішня ситуація в індійській енергетиці та необхідність у знижках.

– Індія не приєднуватиметься до західних санкцій проти РФ з політико-ідеологічних причин, не пов'язаних зі ставленням до України. У Делі вважають, що приєднання до санкцій зруйнує їхню політику «стратегічної автономності», підпорядкує волі Вашингтона, а також розпалить конфлікт із Китаєм у регіоні. До того ж, в Індії, як і в багатьох країнах Азії, скептично ставляться до застосування Заходом санкцій, бо вважають, що в будь-який момент великі країни Азії можуть перетворитися в очах США на суперників, яких захочуть покарати таким же «санкційним» способом.

– Необхідно мати на увазі, що в умовах санкцій й виходу багатьох західних фірм з Росії, індійські компанії отримують можливості розширити там

свій ринок збуту за рахунок відсутності великої конкуренції. Зокрема, це стосується експорту продуктів харчування через Південний Кавказ, а також експорту фармацевтичних компаній, які на сьогодні мають лише 2% ринку лікарських засобів у Росії, а тепер мають можливість розширитися. Крім того, це ж стосується і перспектив розширення імпорту російських алмазів

– В цілому, війна в Україні не створює критичної проблеми для торгово-економічних інтересів Індії. У своїй зовнішній торгівлі Делі більше орієнтується на західні ринки. На відміну від Росії, з якою товарообіг у 2021 році ледве досяг \$ 8 млрд, торгівля з країнами ЄС приносить Індії € 62,8 млрд, а зі США – \$ 110 млрд. Саме Євросоюз лишається одним з найбільших інвесторів у індійську економіку і за підсумками останніх 20 років вклав туди \$ 88 млрд. Проблеми, пов'язані з санкціями проти російських банків, створюють дискомфорт, але не загрожують життєво важливим інтересам Індії у цій галузі і не поглиблюють ситуацію на стільки, щоб змушувати Делі відмовитися від торгівлі з РФ.

– Велику роль для Індії відіграє військово-промисловий комплекс (ВПК), що значною мірою залежить від російських військових поставок й має велике значення у індійському протистоянні з Пакистаном і Китаєм. Через санкції проти РФ індійський ВПК опинився під загрозою послаблення та заморожки великих проектів. Залежність від РФ унеможливорює відмову Делі від військово-технічної співпраці з Москвою. Але ця залежність не є критичною, про що свідчать наступні факти. За останні 20 років Індія зробила чимало для диверсифікації своїх військових поставок (навіть зменшивши частку російського озброєння з понад 80%, як це було у 1990-х, до майже 40% станом на сьогодні). Це все ще доволі значна цифра, і Росія безперечно є одним з головних і ключових партнерів Індії у галузі ВПК.

Висновки для України:

– Нейтральна позиція Індії не означає приховану підтримку дій Кремля в Україні. Делі постійно наголошує на необхідності дотримання норм міжнародного права, що є актуальним і для України. Критикувати Індію за нейтралітет чи балансування, обумовлені зазначеними вище обставинами та особливостями індійського світосприйняття, не варто. Так само, як і вимагати повного приєднання до санкцій щодо Росії. Доцільно у відносинах з Делі робити акцент на спільному захисті світового порядку, в якому мають бути чіткі правила, а не ідеологічні розколи, політичні війни та неконтрольована гонка озброєнь.

– Індії не вигідне затягування війни в Україні, оскільки це відвертає їхніх союзників у США від Азії, а отже послаблює американську присут-

ність у цьому регіоні, яка відповідає індійським безпековим інтересам у контексті протистояння Китаю. Делі, безперечно, підтримає будь-які мирні переговори України й можливо буде просувати їх на міжнародному рівні і навіть (при певних обставинах) може погодитися виступити гарантом безпеки України. Крім того, затягування війни ставить Індію у незручне становище відносно країн ЄС, у підтримці яких Делі зацікавлений на протипагу Китаю.

– Більшість факторів, які формують позицію Індії щодо війни в Україні, не пов'язані з Україною, а здебільшого викликані політико-ідеологічними питаннями, особливостями зовнішньої політики та внутрішнім сприйняттям індійцями навколишнього світу. З такими питаннями працювати необхідно комплексно та протяжний період. Відтак, системна робота з Індією займатиме чимало часу та ресурсів, і не обмежуватиметься питанням збільшення експорту або залученням інвестицій.

– Через складну логістику, фінансові перешкоди та санкції, Індія поступово може зменшувати свою залежність від імпорту російського озброєння шляхом диверсифікації джерел постачання. А коли Делі почне розвивати власний ВПК, можна їй запропонувати створення спільних українсько-індійських підприємств, щоб національні індустрії розвивалися разом. Перспективними напрямками тут виступає авіація, а також аерокосмічна галузь. Однак такі проекти скоріш за все зможуть запрацювати у довгостроковій перспективі.

– Україні необхідно переглянути свою політику щодо Індії та, в цілому, Південної Азії, а саме негайно активізувати прямий політичний діалог. Заради цього слід оптимізувати підготовку кадрових ресурсів на цей напрям, переформувати роботу посольства, посилити медіа-присутність, розробити окрему регіональну стратегію, почати налагоджувати широкі академічні зв'язки з університетами та створювати спільні аналітичні центри, активніше долучати фахівців, які знаються на місцевому контексті та культурно-ментальних реаліях таких держав, як Індія, активно працювати з лідерами громадської думки, у тому числі через соцмережі.

– Україна навряд чи зможе радикально змінити свою індійську політику або заручитися повною підтримкою Індії своєї позиції щодо РФ, оскільки більшість причин, якими зумовлене нинішнє позиціонування Індії у контексті війни, не мають стосунку до офіційних Києва, а іноді й Москви, і на них Україна не має впливу. Крім того, усталене ставлення до України також впливає на якість двосторонніх зв'язків і змінити його швидко не вдасться, принаймні без налагоджених політичних зв'язків, медіа-присутності

тощо. Відтак, у коротко- та середньостроковій перспективі Україні варто зосередитися на освітньо-гуманітарній співпраці, налагодженні регулярного політичного діалогу та розвитку тісних академічних зв'язків між двома країнами. Певну роль у цьому може відіграти і Всеукраїнська асоціація індологів (НАН України).

*Лукаш О.І., к.і.н., провідний науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
Президент Всеукраїнської асоціації індологів*

Позиції Ісламської Республіки Іран в контексті війни Росії проти України

Реагуючи на російське вторгнення в суверенну Україну іранські офіційні особи заявили, що виступають проти війни, але у її розпалюванні вони звинуватили Захід.

У день початку російської агресії проти України, 24 лютого 2022 р., президент Ірану Е. Раїсі у телефонній розмові з російським президентом висловив розуміння Іраном побоювань Росії того, що «розширення НАТО представляє собою серйозну загрозу безпеці та стабільності незалежних держав». На засіданні уряду 27 лютого президент Е. Раїсі зазначив, що «Іран підкреслює необхідність збереження територіальної цілісності і національного суверенітету всіх країн», а дипломатія є єдиним надійним виходом із ситуації, що склалась. Міністр закордонних справ Ірану Х. Амір-Абдоллахіян написав у Твіттері «Українська криза породжена провокаціями НАТО. Ми не віримо, що звернення до війни – це рішення. Необхідне припинення вогню й пошук політичного і демократичного рішення».

У виступі 1 березня Верховний лідер Ірану аятола А. Хаменеї заявив, що Іран виступає за припинення війни і назвав Україну «жертвою політики США».

Таку позицію відобразили і ключові іранські ЗМІ. Вони поклали провину за українську кризу на «провокації НАТО під керівництвом США», а Росію зображували як сторону, яка «тільки захищається».

Позиція офіційного Ірану пояснюється низкою чинників. Тегеран та Москва однаково сприймають Захід як загрозу. З приходом до влади Е. Раїсі (обраний президентом Ірану в 2021 р.) був оголошений курс на пріоритетні відносини зі Сходом.

Слід також визнати, що за останні 10 років відносини Росії та Ірану суттєво розширились і охоплюють військово-політичну та економіч-

ну сфери. Країни узгоджують свої позиції щодо ситуації на Кавказі (Іран взаємодіє з Росією та Вірменією на противагу зближенню Туреччини та Азербайджану), а також координують свої дії в Сирії (Іран бере участь у сирійському конфлікті на боці Б. Асада з 2013 р., Росія – з 2015 р.). Західні ЗМІ повідомляли про переговори щодо постачання Росією Ірану винищувачів Су-35 та протиракетних комплексів С-400 на загальну суму 10 млрд дол. Росія здійснює технологічну підтримку ядерної діяльності Ірану (РФ побудувала 1-й енергоблок першої в Ірані АЕС – Бушерської, планується будівництво 2-го і 3-го енергоблоків). Російські компанії у 2021 р. отримали найбільшу частку у розробці нового гігантського газового родовища Чалус в Ірані.

Введення санкцій проти Росії, її часткова міжнародна ізоляція та напружені відносини обох країн з Заходом стали додатковими стимулами для зміцнення відносин Москви та Тегерана. У січні 2022 р. під час візиту президента Ірану Е. Раїсі до Москви він запропонував «оновлений план» довгострокової угоди про стратегічне співробітництво на 20 років (деталі плану не розголошуються). На даний час, між тим, на торгівлю з Росією припадає 4% іранського імпорту та 2% експорту, що дорівнює 4 млрд дол. на рік. Але є амбітні плани збільшити товарообіг до 25 млрд дол.

Однак, Іран не висловлює пряму підтримку війни Росії проти України, продовжує дотримуватися принципу територіальної цілісності та національного суверенітету. Офіційні заяви представників ІРІ свідчать, що Тегеран надає перевагу мирному врегулюванню. 2 березня на екстреній сесії Генеральної Асамблеї ООН була прийнята резолюція, що закликала до негайного виведення російських військ з України. За резолюцію проголосувала 141 держава (зі 193), проти – 5 (Росія, Білорусь, КНДР, Еритрея, Сирія), утрималися при голосуванні 35 держав, в тому числі Іран. Представник Ірану М. Раванчі заявив, що необхідно поважати як «суверенітет і територіальну цілісність всіх держав», так і потреби Росії у безпеці. 7 квітня, після оприлюднення злочинів, скоєних російськими військами на українській території, 93 (з 175) держави-члени ООН проголосували за виключення Росії з Ради з прав людини через «грубі та систематичні порушення прав людини». Проти виступили 24 країни, в тому числі й Іран.

Водночас слід зазначити, що тисячі іранців, політики та пересічні громадяни, у соціальних мережах негативно відреагували на російське вторгнення в Україну. Наприклад, колишній член парламенту А. Мотатарі написав у Твіттері, що «Іран має продемонструвати свою незалежність, засудивши напад Росії на Україну».

А професор політології Тегеранського університету **С. Зібакалам** звернувся до українського народу з вибаченнями за підтримку Іраном Росії, зауважив, що «багато іранців підтримують український народ і засуджують агресію», але іранцям, як і росіянам не дозволяють висловлювати співчуття. Між тим, невелика група іранців зібралась 26 лютого біля посольства України в Ірані щоб висловити свою підтримку і засудити дії президента Путіна. Іранський актор та режисер Х. Фаррохнежад повернув свою нагороду, отриману на Московському міжнародному фестивалі у 2005 р., на знак незгоди з агресією Росії проти України.

Війна Росії проти України відобразилась на багатьох міжнародних і міждержавних процесах, суттєво впливає вона і на Іран. Так, російська агресія призвела до зростання цін на нафту (більше 100 дол. за барель) і до перерозподілу ринку енергоносіїв. Після добровільної відмови низки країн від російської нафти (Австралія, Канада, США, Велика Британія) та введення ЄС часткового ембарго на неї (30 травня) Іран та Росія стали конкурентами за споживачів, які готові купувати їхню сировину (іранський експорт нафти знаходився під санкціями з 2012 р., був відновлений у 2016 р., знову опинився під санкціями після виходу США з іранської ядерної угоди у 2018 р.). Так, для Ірану Китай протягом останніх двох років був покупцем № 1, «рятівною магістраллю для іранської нафти», яка фактично підтримує «на плаву» іранську економіку. Проте, з початком російського вторгнення в Україну експорт іранської нафти в Китай скоротився на 1/4, а експорт російської нафти зростає. Російські виробники пропонують Китаю більш дешеву нафту і кращої якості. Від Ірану китайські покупці вимагають більших знижок та закупають менше, що загрожує Ірану втратою життєво необхідних доходів в іноземній валюті. Збільшується експорт російської нафти і до Індії, яка є другим споживачем іранської нафти після Китаю. Так, у 2021 р. щоденний експорт російської нафти до Індії становив 30 000 барелів, а у квітні 2022 р. – 700 000 барелів.

Водночас, прагнення країн Заходу зменшити свою залежність від російських енергоносіїв та зменшити ціни на паливо створили попит у джерелах їх компенсації. Іран може стати прийнятною альтернативою, зважаючи на його запаси. За словами представника Іранської асоціації економістів Ф. Парвізіана, вплив війни між Росією і Україною буде довго відчуватися світовим енергетичним ринком і «враховуючи нафтове багатство нашої країни, це буде дуже ефективно для економіки Ірану». До санкцій Іран продавав нафту в Європу, особливо у Німеччину, Францію, Італію з використанням танкерів як засобів доставки (Іран має власний танкерний флот, один з найбільших у світі). Тегеран має запас у 80 млн барелів нафти, яка готова до продажу і здатний збільшити видобуток до близько 1,2 млн барелів на добу,

якщо будуть зняті санкційні обмеження. Але для постачання газу до Європи на даний час відсутня відповідна інфраструктура.

В цьому контексті іранська влада розглядає ситуацію, що утворилася на ринку енергоносіїв в результаті російської агресії, як «найкращу можливість» і для відновлення чинності ядерної угоди 2015 р. Угода скасує санкції та відкриє іранську нафту для світового ринку, що стане для Європи альтернативою російським вуглеводням.

Економічна конкуренція може негативно відбитися на стратегічному союзі Ірану з РФ. Адже санкції проти Росії у сукупності з послабленням санкцій щодо Ірану створять додаткові економічні можливості для Ірану, і водночас, є вкрай не вигідними для РФ. Також покращення відносин з Заходом зменшить залежність Ірану від підтримки Росії. Хоча на даний час, зближення з Росією є результатом стратегії чинного керівництва Ірану на консолідацію з незахідними центрами сили, перед усім, КНР та РФ.

Агресія Росії проти України вплинула на перспективи відновлення іранської ядерної угоди, що на даний час є пріоритетним питанням для Тегерана. «Спільний комплексний план дій» (СКПД) з врегулювання питання щодо іранської ядерної програми був підписаний у 2015 р. між Ісламською республікою Іран (ІРІ) і «шісткою» міжнародних посередників (США, Росія, Китай, Велика Британія, Франція, Німеччина). Відповідно до домовленостей, передбачалось скасування міжнародних і національних санкцій, запроваджених проти Ірану, в обмін на суттєве скорочення виробництва зі збагачення урану і забезпечення повного контролю МАГАТЕ за цим процесом, але при збереженні права ІРІ на мирне використання атомної енергії.

У 2018 р. адміністрація президента США Д. Трампа вийшла з угоди і вдалася до політики «максимального тиску». Проте, адміністрація Дж. Байдена висловила намір повернутись до переговорів. Переговори з іранської ядерної програми було відновлено 29 листопада 2021 р. і на початок 2022 р. було досягнуто суттєвого прогресу. Однак, 5 березня 2022 р. Москва висунула вимоги до Вашингтона надати письмові гарантії, що на її «торгово-економічне, інвестиційне, військово-політичне співробітництво» з Іраном не поширюватимуться санкції, накладені за агресію проти України. Держсекретар США Е. Блінкен заявив, що санкції проти РФ не пов'язані з іранською угодою. Проте, процес нормалізації, що рухався до завершення, був призупинений. Хоча офіційна влада Ірану відреагувала стримано, в іранських ЗМІ це кваліфікували як спробу «взяти Іран в заручники Росії». Тегеран розпочав консультації з Москвою, а європейські держави-учасниці переговорів заявили про небажання зривати майже досягнуту угоду. Після

зустрічі міністрів закордонних справ Росії та Ірану, 15 березня російська сторона заявила про отримання гарантій і відсутність перешкод у переговорах, а іранська – що «Росія залишиться поряд з ІРІ до досягнення стійкої угоди, відіграючи конструктивну роль». Реакції США та європейських партнерів щодо того як це буде вписано в угоду поки немає. Нагадаємо, що свого часу Росія проголосувала за шість резолюцій Ради Безпеки ООН (2006–2010 рр.), які запровадили жорсткі санкції проти Ірану у зв'язку з його ядерною програмою.

Перебіг воєнних дій в Україні, як очікується, і надалі суттєво впливатиме на хід переговорів. Так, іранська сторона побоюється, що невдачі Росії у війні підштовхнуть її до більш категоричної позиції, що може загрожувати зривом таких життєво важливих для Ірану домовленостей. Тому Іран виступає за якнайшвидше припинення війни в Україні з метою відновити ядерну угоду і почати торгувати. В разі підписання нової угоди іранська нафта повернеться на світовий ринок, Іран зможе компенсувати Європі нестачу нафти через відмову від російських поставок.

Війна Росії в Україні впливає і на регіональну ситуацію на Близькому Сході, чим може скористатися Іран. Росія змушена скорочувати свою присутність в Сирії, яка в умовах війни проти України відійшла для РФ на другий план. Навіть частковий вихід російських сил з Сирії надає Ірану більше можливостей закріпитися тут, збільшити свій регіональний вплив. Режим Б. Асада змушений більше спиратися на Іран у боротьбі з силами опору. Саме цим можна пояснити перший за 3 роки візит президента Сирії Б. Асада до Тегерана 8 травня 2022 р., який у регіоні розцінили як ознаку посилення союзу між Тегераном та Дамаском. Водночас, зі зростанням ціни на нафту зростає і роль Саудівської Аравії як енергетичного партнера Заходу, тому очікується відновлення тісних відносин США з Саудівською Аравією (на липень запланований візит президента США Дж. Байдена до Саудівської Аравії і зустріч (перша) з фактичним керівником країни спадкоємним принцом М. бін Салманом). Відносини чинної адміністрації США та КСА охололи через американську критику політики Саудівської Аравії в області прав людини після вбивства журналіста Дж. Хашоггі. Вірогідним є повернення США на Близький Схід та посилення підтримки арабських партнерів, що суперечить регіональним амбіціям Ірану.

Українсько-іранські відносини, звісно, зазнають впливу російського фактору, але діалог триває. Нагадаємо, що Іран не визнає анексію Криму Росією у 2014 р. Під час голосування на Генеральній Асамблеї ООН резолюції щодо визнання недійсним референдуму в Криму (за проголосували 100

держав), представник Ірану був відсутній. Іран не визнав незалежність так званих «ЛНР та ДНР», оголошену у лютому 2022 р.

У період від 2014 р. до початку війни Росії проти України відносини між РФ та ІРІ суттєво розвинулися й Ірану важко стає зберігати збалансований курс у відносинах і з Росією, і з Україною.

Відносини Ірану з Україною були затьмарені трагічним інцидентом, коли 8 січня 2020 р. іранські сили ППО помилково збили український пасажирський літак компанії МАУ, прийнявши його за крилату ракету. Жертвами катастрофи стали 176 осіб з 6 країн, в тому числі 11 українців. Іран визнав це «людською помилкою» і відкинув звинувачення у своїй винуватості. Було проведено кілька раундів переговорів з Києвом, але компромісного рішення не було досягнуто. Офіс генпрокурора України відкрив кримінальне впровадження. В Ірані в листопаді 2021 р. розпочався процес над 10 військовими, обвинуваченими у збитті пасажирського літака МАУ за статтю «ненавмисне вбивство». Одним з невіршених і найбільш заплутаних питань після цієї трагедії залишається виплата Іраном фінансових компенсацій, в тому числі і сім'ям, які втратили своїх рідних. Одразу після катастрофи іранський уряд пропонував виплатити по 80 тис. дол. родинам загиблого українського екіпажу, проте українська сторона не погодилась на таку суму. Сама Україна виплатила родинам загиблих громадян України по 200 тис. грн. 7 січня 2022 р. напереродні другої річниці катастрофи, міністерство закордонних справ Ірану оприлюднило заяву про готовність сісти за стіл переговорів з представниками країн, громадяни яких загинули в катастрофі українського літака МАУ.

Цей інцидент охолодив українсько-іранські відносини. Так, у своїй проповіді (березень 2022 р.) керівник п'ятничної молитви Тегерана аятола К. Седдік заявив: «У випадку з літаком Україна погано себе поводи́ла відносно нас і використовувала його не за призначенням на підтримку США».

Між тим, з моменту початку агресії проти України міністр закордонних справ України Д. Кулеба та міністр закордонних справ Ірану Х. Амір-Абдуллахіян двічі спілкувалися по телефону (14 березня та 13 квітня). Як повідомив Д. Кулеба у Твіттер, очільник іранського МЗС, Х. Амір-Абдуллахіян заявив, що «Іран виступає проти війни Росії з Україною і підтримує дипломатичне вирішення конфлікту». Іранський дипломат також спростував інформацію західних ЗМІ про постачання зброї до Росії через іранські компанії. Нещодавно, 8 травня, під час прес-конференції за результатами зустрічі з очільником МЗС Польщі З. Рау у Тегерані, іранський голова МЗС Х. Амір-Абдоллахіян зробив заяву щодо України. Він заявив, що Іран виступає проти конфлікту, «вихід з

кризи має бути політичним і переговори між Росією та Україною повинні призвести до припинення воєнних дій».

Масштабний напад Росії на Україну створив дилему для зовнішньої політики Ірану, який засуджує насильницьке втручання великих держав і вимагає поваги територіальної цілісності країн та визнаних міжнародних кордонів. На практиці тісні відносини Тегерана та Москви паралельно з зусиллями Ірану підтримувати відносини з Україною ускладнили іранський підхід до російського вторгнення в Україну та суттєво вплинули на іранські національні інтереси. Війна в Україні призводить до зростання цін на енергоносії, що вигідно Ірану, але одночасно, гальмує переговори з ядерної угоди.

Іран стурбовано спостерігає за подіями в Україні і, вірогідно, утримуватиметься від відкритої підтримки РФ на міжнародних форумах. Проте, в контексті проголошеної урядом Е. Раїсі політики «погляду на Схід», Іран розглядає Росію як партнера, який виступає як противагою «західному впливу», так і підтримкою для виживання іранської політичної системи.

*Пророченко Н. О., к.і.н., доцент,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

НАТО та повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну

Глибокий і ґрунтовний аналіз перебігу подій, можливих дієвих превентивних чи стримуючих заходів щодо неспровокованого вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 р., певно, що буде здійснено пізніше. Проте і нині, після фактично чотиримісячного потужного і відчайдушного опору України, її збройних сил агресору можна і вкрай важливо провести аналіз позиціонування та, власне, мало прийнятної лінії НАТО – самої сильної військово-політичної структури, стосовно російського брутального нападу на Україну.

З певною долею умовності можна поділити усіх держав – партнерів України у її спротиву російській агресії, у тому числі й членів НАТО, на дві частини: прихильників «партії миру» та «партії справедливості». Другу групу, яку очолюють два могутні лідери – США та Велика Британія, є підстави з певними застереженнями вважати навіть союзниками України. У числі даних держав найбільш гостро, з повними на те підставами, сприймається безпосередня російська загроза не лише існуванню України, але й країнам Східної Європи (з деякими виключеннями) та Балтії. Адже ці країни пере-

живали радянські збройні інтервенції й прагнуть уникнути їхнього повторення Москвою в майбутньому. Дане коло країн об'єднує з лідерами «партії справедливості» усвідомлення того, що ставкою у російсько-українській війні є не тільки доля України, а європейська й світова безпека в цілому. Якщо Путіну не нанести поразку в Україні, його геополітичні апетити миттєво розширяться до кордонів Російської імперії.

Натомість «партія миру», на чолі з лідерами ЄС – Німеччиною, Францією, Італією та ін. – стурбована насамперед тим, що мета «партії справедливості» – продовження війни до перемоги України, пов'язана з ризиком ескалації аж до ракетно-ядерної, залучення країн НАТО у війну. Самі багаті країни Євросоюзу найбільш страждають від економічних санкцій проти Росії, перспективи відміни яких уявляються дуже віддаленими. Щоб приглушити звинувачення у політиці умиротворення Путіна, показати на чиему вони боці, лідери ЄС погодилися на надання Україні статусу кандидата в члени Євросоюзу. Безумовно, це для них знаковий вчинок. Але він не отримає розвитку у разі ненадання провідними європейськими потугами своєчасної масштабної допомоги Україні у війні. Нинішня війна в Україні показує європейцям сьогодні: щоб мати мир обидві сторони мають віддавати перевагу миру перед війною. Щоб потенційний агресор мав заплатити надвисоку ціну за загарбницькі дії. Це й називається стримуванням. Якщо Європа хоче жити в мирі, вона повинна нарешті побудувати сильну зовнішню політику та спільну оборону.

Здавалося, що після абсолютно безглузлого за стратегією та самогубного для російських національних інтересів нападу Кремля на Україну, мали б припинитися спроби вимірювати Путіна в категоріях «реальполітик» та відбутися визнання його божевільним геополітиком (не тільки тому, що геополітика як така є божевіллям у глобалізованому світі). Але політичний реалізм, без вагань відмовляючись від наріжного для нього визначення «балансу сил», безоглядно пропонує раціоналізувати ірраціональну поведінку опонента, «зрозуміти побоювання російського керівництва». Поготів відсутністю реалізму диктується логіка поведінки «не спровокувати війну Росії проти Заходу», тим більш запобігти обміну ракетно-ядерними ударами. Треба брати до уваги, що у картині світу Путіна немає обмежень тому, до чого він має вдатися, незалежно від поведінки його опонентів. Залишається сподіватися, що рятуючи свої життя путінське оточення, у разі наказу розпочати ядерну війну, спровадить його «до раю» одноосібно, віддавши перевагу збереженню цього недосконалого бездуховного світу для себе ще на деякий час. Путіна неможливо спровокувати, він самотужки успішно

це робить, що довів нападом на Україну без будь-якого приводу для Росії, окрім власного хибного псевдоісторично-філософського симулякра. Намагатися умиритворити Путіна – це завдання для психіатрів, а не політиків. Тільки холодний душ внаслідок воєнної поразки здатний привести Росію до тями.

Політика НАТО під час російсько-української війни, з усіма її кричущими суперечностями, найкращим чином зрозуміла з виступу генсека Єнс Столтенберга у Гельсінкі 12 червня 2022 р.: «Зараз відбувається жорстока війна [Росії] проти мирного сусіда [України]. НАТО не є частиною [цієї] війни. У відповідь на війну НАТО має два фундаментальні завдання. Одне – надати підтримку нашому близькому партнеру Україні, [щоб вона] відстоювала своє право на самооборону, закріплене в Статуті ООН. Ми робимо це фактично протягом багатьох років». Але, треба визнати, у розмірах, які аж ніяк не допомогли Україні створити за 8 років війни потенціал стримування Росії, який був би здатен попередити її масоване вторгнення взимку 2022 р. «Після вторгнення ми значно посилили нашу підтримку України, – продовжує Столтенберг, – військовою, економічною та гуманітарною допомогою. Наша мета – забезпечити перевагу України як суверенної та демократичної держави в Європі».

Проте аналіз свідчить, що тут генсек, м'яко кажучи, допустив деякі неточності. Тому, що як у попередні роки, так і після повномасштабної навали допомогу надавав не союз як спільна військово-політична структура, а окремі держави-члени. Основним досягненням Брюсселю слід вважати те, що він не заборонив їм цього робити. Це стає очевидним, якщо зважити на друге завдання НАТО у формулюванні Столтенберга – «не допустити ескалації війни. Головна відповідальність НАТО – захистити народи [країн-членів]. Тому ми посилюємо нашу оборону, особливо на сході Альянсу, на суші, на морі та в повітрі. Це стримування – не для того, щоб провокувати, а щоб запобігти конфлікту, зберегти мир. Амбіції Путіна виходять за межі України. Так звані «договори про безпеку», які він представив НАТО та США у грудні минулого року, висувають вимоги не лише до України, а й до НАТО – утримуватися від будь-якого подальшого розширення та вивести війська та інфраструктуру НАТО з країн, які приєдналися до Альянсу після 1997 року, поділивши НАТО на членів першого та другого класу. Це вимоги повної ревізії європейського безпекового порядку». Засвідчивши, що апетити Путіна стосуються більш широкого ареалу ніж Україна, Москва прямим чином загрожує країнам-членам, які Брюссель готовий захищати усіма належними засобами. Водночас, констатуємо, що війна в Європі

йде повним ходом, бо Україну за будь-яких розкладів не можна усунути з континенту, логічним було б для генсека визнати невід'ємність натівської безпеки від української перемоги над агресором. Але політичний керівник Альянсу замість цього висуває тезу про дві війни – російсько-українську, у якій НАТО не воює та вступати до неї за жодного перебігу подій не збирається. Друга війна, яку прагне попередити Альянс, виглядає неминучою за відмови від визнання своєю війни першої. Не спрацьовують навіть властиві військовим будь-якого рівня міркування: ворога треба стримувати на рубежах подалі від власних, а якщо можливо – чужими, спільними, але не виключно власними силами.

Грунтовний аналіз свідчить, що для набуття якостей дійового фактору міжнародної стабільності в Європі, без якої і світова стабільність є недосяжною, НАТО має здійснити низку рішучих кроків:

- встановити відповідність свого складу принципу захисту демократії, західних цінностей, що вимагає уведення до статуту (Вашингтонського договору) положення (статті) про тимчасове припинення членства або остаточне виключення з організації держави з авторитарним режимом, яка потурає агресору й, завдяки вимозі консенсусу у схваленні рішень, паралізує дії Альянсу;

- негайно прийняти до НАТО Швецію та Фінляндію, які відповідають усім стандартам Альянсу, володіють чималими військовими та стратегічними спроможностями, заблокувавши підривні дії Туреччини. Цей крок є адекватною відповіддю на геополітичні марення Москви. Подібних амбіцій аж ніяк не позбавлена й Анкара;

- зміцнити південний фланг оборони НАТО, Чорне море, відмовитися від розрахунків на Туреччину (яка неодноразово відмовлялася від надання підтримки воєнним операціям Альянсу, здійснює військово-технічне співробітництво з РФ та здебільшого сприяє країні-агресору), негайно визначити близьку перспективу вступу України до НАТО як країни, котра на ділі довела боєздатність своїх збройних сил;

- докорінним чином збільшити європейський оборонний потенціал (відмовитися від пресловутих 2% ВВП на оборону), розбудувати його до масштабів, коли Європа набуде спроможностей, близьких до Сполучених Штатів, а, отже, діяти самостійно в питаннях оборони;

- виступати єдиним фронтом у безпекових питаннях, подолати різномалосся між державами, які прагнуть «поставити РФ на належне для неї місце» та «миротворцями за будь-яку ціну, якщо її платитиме Україна», цілком позбутися прагнення умиротворити Кремль, оскільки це є шлях у безвихідь;

- провести чесну та відверту оцінку прорахунків та недоліків Альянсу,

цілковитого провалу стримування агресора, безглузких спроб залучити РФ до створення спільної системи колективної безпеки, ігноруючи базові засади путінського режиму, що призвели до війни в Європі та слабких місць політики Брюсселю під час війни;

– раз і назавжди визнати, що геополітика (захоплення та контроль територій) є реліктом, існування якого у XXI столітті, через наявність засобів знищення людства в цілому та процесу глобалізації, який постав об'єктивною умовою подолання основних проблем людства, є неприпустимим.

У разі невиконання більшості, якщо не всіх цих завдань, НАТО як організація з вирішення проблем міжнародної безпеки, стримування агресора зрівняється у ефективності з такими структурами як ОБСЄ та ООН. Саме такі оцінки і підходи вітчизняної дипломатії мають артикулюватися і твердо обстоюватися українською стороною. А підтримка цієї слушної позиції Києва колом держав прихильників «партії справедливості» може мати стратегічне значення як для України, так і для Альянсу в цілому.

Потехін О.В., д.і.н.,

головний науковий співробітник

ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Позиція Швейцарської Конфедерації щодо війни Росії проти України

Важливою подією у позиціонуванні Швейцарської Конфедерації (ШК) стало приєднання її у червні 2022 р. до шостого пакету санкцій ЄС щодо Росії після її вторгнення в Україну. Дана подія стало помітною у широкому медіа-просторі та була, безумовно, рубіжним політичним рішенням, що ґрунтується на цінностях, закріплених у конституції країни, і які поділяє увесь західний світ. Прийняти подібне рішення Федеральному уряду ШК було не легко, і цьому є щонайменше дві вагомі причини.

По-перше, – це наявність швейцарського бізнесу в РФ з одного боку та російські бізнесові інтереси в Швейцарії з іншого. З моменту відкриття у червні 2019 р. у Москві нового комплексу будівель посольства Швейцарії, на території РФ діє низка компаній, контрольованих російськими олігархами, які підтримують тісні зв'язки зі Швейцарією: такі як EuroChem, гігант у галузі виробництва добрив з міста та кантону Цуг, очолюваний А.Мельниченком, компанія VolgaGroup Г.Тимченка, а також технологічні концерни Sulzer та ОС Oerlikon, дві промислові компанії, акціонером яких є росіянин Віктор Вексельберг. До цього числа також входить компанія NordStream 2,

розташована в місті Баар, кантон Цуг, компанія-оператор, що управляє газопроводом з Росії до Німеччини.

Крім того, до цього списку входять кілька великих швейцарських груп, таких як Glencore, Sika, UBS, ABB, PhilipMorris, Schindler, Nestlé, LafargeHolcim, Omya, MSC та інші. У зв'язку із запровадженням країнами ЄС та США санкцій проти РФ усі ці фігуранти опинилися у складній, м'яко кажучи, ситуації і звісно, всі вони засуджують агресивну війну проти України. У ситуації глобального суспільного обурення таким віроломством залишатися на російському ринку здається справою непристойною, у тому числі з погляду менеджменту можливих іміджевих ризиків. Протягом кількох тижнів після початку війни багато транснаціональних корпорацій оголосили про свій намір покинути Росію, але піти з ринку, в який було вкладено так багато грошей і де у кампанії часто задіяні сотні співробітників, не так просто: хто піде, має бути готовим до того, що його активи будуть конфісковані і навіть націоналізовані. І хоча Росія залишається відносно незначним партнером Швейцарії щодо імпорту та експорту товарів, але в деяких галузях ступінь цієї важливості несподівано відчутно велика. Особливо це стосується торгівлі сировиною. Більшість російської торгівлі нафтою і зерном організується через трейдингові компанії, що розташовані у Швейцарії: у місті Женева, у кантоні Цуг та місті Лугано.

Другою концептуально обмежуючою дії Конфедерації на міжнародній арені причиною є безумовно її одвічний нейтралітет. Нейтралітет Швейцарії, вперше проголошений Віденським конгресом 1815 р. та юридично визначений Гаазькою конвенцією 1907 року. Він забороняє надання зброї країнам, що перебувають у стані війни. Тоді як санкції підтримують більшість швейцарців, надання військової допомоги Україні взагалі не розглядалося. Так само це заборонено швейцарським законом про експорт зброї, який нещодавно став ще більш суворим. Саме тому, коли Німеччина та Данія попросила Швейцарію надати снаряди для танків, які Берлін надсилав Києву, Швейцарія відповіла відмовою. Дана позиція обумовлена зокрема федеральним законодавством у сфері міжнародного співробітництва щодо постачання товарів подвійного призначення.

Самі швейцарці вважають, що поглянути по новому на концепцію власного суверенітету їх спонукає також обрання країни на початку червня ц.р. непостійним членом Ради безпеки ООН. Президент ШК І. Кассіс, у цьому зв'язку, підкреслив, що ООН сама по собі є нейтральною організацією, і пояснив, що Швейцарія має намір відігравати роль «будівельника мостів для об'єднання наймогутніших країн світу».

Певний оптимізм та надію надають результати міжнародної конференції у швейцарському місті Лугано 4–5 липня ц.р за участі представників 40 країн та міжнародних організацій. На цій конференції були визначенні головні принципи післявоєнної відбудови України, яка, за словами доповідачів, має стати в майбутньому більш «цифровою та зеленою» зі стійкою демократією, буде повністю відбудована та остаточно подолає корупцію. В рамках заходу Швейцарія заявила, що подвоїть свою зовнішню допомогу Україні до 100 мільйонів швейцарських франків до кінця 2023 р.

Одним із напрямів правової допомоги має стати сприяння у збиранні доказів можливих воєнних злочинів з початку агресії Росії проти нашої країни. Так, за участі національної прокуратури Швейцарії Міжнародний кримінальний суд разом із іншими національними прокуратурами, проводить власні розслідування. У березні 2022 року Федеральний прокурор Швейцарії оголосив про створення робочої групи для збору доказів від біженців щодо можливих воєнних злочинів в Україні. У Женеві низка неурядових організацій (НУО) також працює над цим питанням.

«Ідея дуже проста, – зазначив Федеральний прокурор Швейцарії Ш. Блеттлер, – з юридичної точки зору ми не можемо розслідувати воєнні злочини, якщо підозрюваний знаходиться за межами Швейцарії, але з іншого боку, у нас, як і в інших європейських країнах, є чимало біженців з України, які могли щось бачити і надати свідчення у рамках потенційних судових процесів щодо воєнних злочинів в Україні». За словами прокурора, наразі Швейцарія не має на своїй території підозрюваних у скоєнні воєнних злочинів, але це не означає, що цього не може статися згодом, або що судові процеси не відбудуться в майбутньому і саме в його країні.

Починаючи з червня 2022 р. Федеральний міністр юстиції Швейцарії К. Келлер-Зуттер вимагає швидкої оцінки перших підсумків роботи механізму надання біженцям з України дозволу на проживання категорії S. Виступаючи перед ЗМІ у четвер, 7 липня ц.р вона заявила, що не хоче чекати два роки, «як у випадку з ковідом». Вид на проживання категорії S був розроблений відразу як реакція на низку конфліктних ситуацій на Балканах у 1990-х роках, але відтоді не був жодного разу застосований на практиці. Цей міграційний статус дозволяє біженцям жити та працювати у Швейцарії протягом року з можливістю у разі потреби продовження терміну їхнього перебування в країні.

З 9 по 14 червня ц.р в Арт-центрі міста Базель відбулася презентація виставки українського сучасного мистецтва під загальною назвою «Наднова. Мистецтво України», що поєднує понад 250 мистецьких творів, створених

більше як сотнею українських художників протягом перших двох місяців війни. В межах виставки були представлені три різнопланові проекти, які безумовно надали корисне пізнавальне уявлення про Україну в цілому та про життя і долю її громадян з різних суспільних верств, що стали жертвами російських окупантів у цій жорстокій та несправедливій війні.

Відтак Швейцарська Конфедерація підтримує справедливість і стоїть на боці України у її боротьбі із воєнною російською агресією. Приєднання ШК до санаційної політики колективного Заходу стало важливим чинником як допомоги Україні, так і демонстрацією підтримки справедливої боротьби нашої держави і суспільства за свою незалежність та демократичні засади розвитку, які притаманні Швейцарії та всім державам євроатлантичного ареалу. Підтримка і тверда позиція ШК тим більш важлива, що Швейцарія у червні цього року стала непостійним членом РБ ООН. Це все вселяє ще більшу впевненість у перемозі України в її протистоянні російським імперським устремлінням.

*Рудич С.Ф., к.техн.н., старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Актуальність російської загрози з боку Придністров'я

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну актуалізувало проросійські сили в Молдові, зокрема у підконтрольному Москві регіоні – Придністров'ї. Тут Кремль спирається на силові структури сепаратистів самопроголошеної Придністровської Молдавської Республіки (скорочено «ПМР» або Придністров'я, яку міжнародна спільнота визнає частиною Молдови,) та власний військовий контингент, що має офіційну назву Оперативна група російських військ (ОГРВ).

ОГРВ була створена внаслідок суттєвого скорочення колишньої радянської (а згодом – російської) 14-ї армії, що була розміщена у Придністров'ї з 1960 р., і на початку 1990-х рр. брала участь у придністровському конфлікті. Сама по собі ОГРВ є не чисельною – близько 1700 військовослужбовців РФ. До того ж переважна більшість її особового складу комплектується з місцевих жителів, що мають російські паспорти. Раніше ротація здійснювалася через територію України, але з 2014 р. ця можливість була скасована. Окрім того, Молдова вважає присутність ОГРВ у Придністров'ї незаконною й вимагає виведення російського контингенту. На етапі планування війни проти України російське командування мало намір використати ці війська, разом зі збройними формуваннями сепаратистів ПМР, для нанесення удару в тил Одеської та Вінниць-

кої областей. Відтак потенційна можливість використання ОГРВ та збройних формувань «ПМР» становить пряму загрозу як Молдові, так і Україні.

З метою залучення сепаратистів Придністров'я до участі у війні проти України російські спецслужби вже здійснили ряд провокацій. 25 квітня 2022 р. у м. Тирасполь сталися вибухи у будівлі так званого «міністерства держбезпеки». Однак на момент вчинення провокації будівля виявилася порожньою. Наступного ж дня, 26 квітня, на території радіоцентру в селищі Маяк було підірвано дві передавальні антени, а 27 квітня з'явилися повідомлення про стрілянину, яка нібито відбулася у районі військових складів у селі Колбасна. Ці склади були розміщені наприкінці «холодної війни», коли СРСР відводив війська з країн Організації Варшавського договору. Склади є важливим і вкрай небезпечним стратегічним об'єктом. На них зберігається близько 20 тисяч тонн боєприпасів, детонація яких може призвести до техногенної катастрофи регіонального масштабу. Стан боєприпасів важко оцінити, адже на них не допускалися незалежні спостерігачі, включаючи місію ОБСЄ. Склади охороняються російськими військовими, які згідно з рішенням Стамбульської наради ОБСЄ (1999 р.) мали бути виведені з регіону до 2001 р., але й досі залишаються у Придністров'ї попри протести офіційної влади Республіки Молдова.

У Києві та Кишиневі розцінили спроби дестабілізації у Придністров'ї як зумисну провокацію, спрямовану на втягування «ПМР» до російсько-української війни. У травні, під час виступу в Європейському парламенті, президентка Молдови М. Санду вкотре озвучила вимогу до РФ вивести своїх військових з території Молдови. Натомість, президент невизнаної ПМР В. Красносельський заявив, що, за попередніми даними, «сліди терористичних атак ведуть в Україну». Придністровські власті ввели режим «червоної зони терористичної загрози» й почали споруджувати блокпости на території невизнаної «республіки». Розпочалися відновлювальні роботи в аеропорту м. Тирасполь з метою його використання для прийому російських військових літаків. Таким чином проросійські сили демонстрували пряму готовність до розморожування придністровського конфлікту за самим потенційно небезпечним сценарієм.

Активізація нового джерела небезпеки для України та Молдови створювала потенційну загрозу розгортання бойових дій в Одеській області з метою відволікання сил української армії та сприяння прокладанню сухопутного коридору від Придністров'я до тимчасово окупованих РФ територій на сході України. Ці заходи російських «маріонеток» мали відповідний політичний супровід у формі заяви очільника так званого МЗС ПМР

В. Ігнат'єва. В інтерв'ю російському агентству «РИА Новости» В. Ігнат'єв підтвердив наміри тираспольського керівництва домагатися незалежності ПМР з метою подальшого приєднання до РФ. За його словами, таке рішення було «відображено у підсумках референдуму 17 вересня 2006 р.» і протягом усіх років існування невизнаного утворення цей вектор «залишається незмінним». Зазначена заява викликала схвалення у Москві. Зокрема, депутат Держдуми РФ Д. Белік засвідчив, що бажання так званої «влади Придністров'я» увійти до складу РФ розглядається дуже серйозно. За його словами, мешканці Придністров'я не хочуть «бути Румунією і з радістю прийняли російський військовий контингент», тому пропозиція В. Ігнат'єва матиме наслідки вже «у найближчій перспективі». Д. Белік зазначив, що у Придністров'ї живуть люди «близькі за духом» росіянам й тому питання приєднання регіону не відкладатиметься на тривалий період.

Політичне керівництво України та Молдови цілком усвідомлюють актуалізацію прямих загроз, які уособлює існування сепаратистського утворення в Придністров'ї в умовах повномасштабної російсько-української війни. В інтерв'ю CNN, опублікованому 24 липня 2022 р., прем'єр-міністр Республіки Молдова Н. Гаврилиця погодилася з «гіпотетичним сценарієм», що її країна може бути наступною, на яку нападе РФ.

Міністерство закордонних справ Молдови підтвердило інформацію про те, що у липні 2022 р. воно не дозволило в'їзд на територію країни російським військовослужбовцям для здійснення ротації в ОГРВ. Своєю чергою МЗС Молдови наполягає на «необхідності беззастережного відновлення процесу виведення російських військ і складів боєприпасів» з цієї країни.

Зі свого боку, політичне керівництво України висловлює готовність допомогти Молдові звільнити її територію від присутності Оперативної групи російських військ, що дислокується в Придністров'ї. Про це, зокрема, заявляв керівник Головного управління розвідки Міністерства оборони України К. Буданов в ефірі національного телемарафону 22 липня.

Як бачимо, в умовах війни російське керівництво намагається використовувати сепаратистський режим у Придністров'ї як фактор впливу, дестабілізації та агресії у довколишньому просторі. Використовуючи військову присутність ОГРВ та збройні формування сепаратистів ПМР, Москва демонструє пряму військову загрозу Одеській області України, намагається здійснювати тиск на Молдову, а також, опосередковано, – на Румунію та інші країни регіону. Тим самим квазідержавний режим ПМР сприяє дестабілізації в регіоні й змушує українських військових тримати додаткові

сили вздовж придністровської ділянки українсько-молдовського кордону. Для організації серйозного наступу військ ОГРВ та сепаратистів ПМР наразі замало. Однак для створення прямої й хронічної військової загрози й підтримання високого ступеня напруги – цілком достатньо.

Ситуація довкола Придністров'я наочно підтверджує, що «заморожування» локальних конфліктів не забезпечує їх розв'язання, а навпаки, провокує агресора як до використання цих конфліктів у якості інструменту реалізації своїх стратегічних цілей, так і до мультиплікації цього формату впливу шляхом створення квазідержавних утворень на кшталт «ЛНР/ДНР», які Москва намагалася використати як механізм демонтажу української державності.

*Чорногор Я.О., к.і.н., старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Безпрецедентна атака ХАМАСу на Ізраїль: перші висновки

Варварська атака палестинського терористичного угруповання ХАМАС на Ізраїль 7 жовтня 2023 року за своїми геополітичними, безпековими, гуманітарними та економічними наслідками матиме колосальний вплив як на регіональному, так і на глобальному рівнях. Вона серйозно вплинула на новий світовий порядок і баланс сил на міжнародній арені.

Які головні завдання поставили перед собою організатори й виконавці цього міжнародного злочину? За безпрецедентною жорстокістю, рівнем організації та планування його можна порівняти хіба що з нападом на Перл-Харбор 7 грудня 1941 року, атакою на вежі-близнюки 11 вересня 2001 року в Нью-Йорку та початком повномасштабної агресії Росії проти України 24 лютого 2022 року.

По-перше, керівництво ХАМАСу та його безпосередні ляльководи – диктаторські режими Ірану та Росії, – поставили за мету зірвати вкрай важкий, але неухильний процес зближення Ізраїлю з арабським світом, який набував нового дихання після підписання історичних Угод Авраама між Ізраїлем, ОАЕ та Бахрейном у вересні 2020 року, а згодом – із Марокко й Суданом. У нинішньому 2023 році протягом всіх дев'яти місяців відбувається напружена дипломатична робота над тим, щоб завершити протягом найближчого часу процес нормалізації відносин Ізраїлю з головною арабською країною – Саудівською Аравією. У своєму інтерв'ю відомому каналу Fox News 21 вересня 2023 року Спадковий принц Саудівської Аравії Мухаммад бін Салман повідомив, що ця робота близька до завершен-

ня. Такий крок сприяв би тому, що за прикладом Королівства Саудівська Аравія, як безумовного лідера арабського світу, інші арабські країни також значно прискорять нормалізацію своїх відносин з Ізраїлем. На Близькому Сході це дозволить сформувати принципово іншу геополітичну та безпечову ситуацію, яка сприятиме перетворенню регіону на зону стабільності, партнерства та взаємовигідного співробітництва. І все це відбувається під безпосереднім патронажем адміністрації Президента США Джо Байдена. Це означає, що Близькосхідний регіон у більшості своїй знову гуртується навколо США, які успішно відновили свої позиції лідера у цьому регіоні, підбиваючи вплив Росії та Ірану. Такий розвиток подій став смертельною загрозою для експансіоністських та гегемоністських планів Тегерану та Москви на Близькому Сході. Тому було поставлено завдання будь-якою ціною унеможливити посилення ролі США та об'єднання країн регіону засобом розпалювання міжетнічної ворожнечі. Характерно, що буквально за 4 дні до атаки, 3 жовтня Верховний лідер Ірану аятола Алі Хаменеї написав у соціальній мережі «...позиція Ісламської Республіки Іран полягає в тому, що країни, які підуть на авантюру нормалізації своїх відносин з Ізраїлем, програють. Вони ставлять на програшного коня». Красномовніше, мабуть, і не скажеш про свої наміри.

По-друге, для ХАМАСу та його головного патрона – Ірану, було важливо остаточно дискредитувати та розвалити Палестинську національну автономію, довести, що нібито лише ХАМАС є єдиною силою, що бореться за палестинців, задля досягнення повного панування не лише в Секторі Газа, а й на Західному березі річки Йордан. Передбачалося, що одночасно із нападом ХАМАС з боку Сектора Гази мало відбутися повстання на Західному березі, що призвело б до того, що ситуація легко б вийшла з-під контролю.

По-третє, путінському режиму було вкрай важливо через організацію цієї авантюри відвернути світову увагу від агресії проти України, й насамперед, змусити Захід розпорошити всі свої ресурси, зменшивши увагу до надання допомоги Україні, а в ідеалі – припинити її. Для реалізації такої тактики одночасно із атакою на Ізраїль була розв'язана нечувана за розмахом пропагандистська кампанія, в рамках якої ставилося завдання довести, що через допомогу Україні Захід не надавав відповідної уваги Близькому Сходу, зокрема Палестинському питанню, концентруючись лише на Україні. У цьому плані показовим є висловлювання заступника голови Ради Безпеки Російської Федерації А. Медведева: «...замість того, щоб активно працювати над палестинсько-ізраїльським врегулюванням, ці придурки [США] заважають нам, надають повномасштабну допомогу неонацистам

[в Україні], стравляють один з одним два тісно пов'язаних народи». Розвиваючи ці ідеї, прес-секретар Кремля Д. Песков тішить себе ілюзіями що «...процес накачування київського режиму зброєю із фактичної, емоційної, фінансової, технологічної точок зору увійде у низхідну тенденцію». Колишній командувач армією США в Європі генерал Б. Годжес, точно визначив: «Росія підігрує зусиллям Ірану запобігти тіснішим ізраїльсько-саудівським відносинам, а Іран відволікає увагу та ресурси Заходу від України».

З кожним днем, який віддаляє нас від трагічних подій 7 жовтня 2023 р. стає все очевиднішим, що атаки ХАМАС готувалися під безпосереднім керівництвом і при великій допомозі Ірану та Росії. З'являється дедалі більше фактів того, що Іран протягом останнього часу значно поглибив координацію дій з своєю головною проксі-силою ХАМАСом у Секторі Газа та Хезболлою у Лівані. Починаючи із серпня 2023 року, командувач спецпідрозділу «Аль-Кудс» у складі Корпусу варткових ісламської революції зустрічався у Бейруті із керівництвом Хезболли, ХАМАСу та Ісламського джихаду, де розробляв плани на майбутню атаку. Іранські сили безпеки допомогли спланувати напад на Ізраїль і дали «зелене світло» на атаку за підсумками зустрічі в Бейруті 2 жовтня 2023 р. За декілька останніх місяців перед нападом ісламський режим надав ХАМАСу військової допомоги на суму близько 700 млн. \$. Ні для кого не є секретом тривале та багатопланове співробітництво російської влади з ХАМАСом, високопоставлені делегації якого регулярно відвідують Москву. Так, у березні 2023 року до Росії завітали члени Політбюро ХАМАСу Муса Абу Марзук та Іззат Ришка. Під час перемовин у російському МЗС обговорювалася російська допомога бойовикам для організації військової операції проти Ізраїлю. Також були узгоджені питання координації дій між Москвою, Тегераном, ХАМАСом та Хезболлою після травневої операції Армії оборони Ізраїлю «Щит і стріла». Москва вирішила відновити потенціал ХАМАС з тим, щоб допомогти Ірану якнайбільше зашкодити Єрусалиму. Під час перебування в Ірані російської військової делегації 22–24 вересня 2023 року Москва погодилася на прохання іранських властей вивести космічний апарат, що здатний проводити радіоелектронну розвідку і перехоплення супутникових каналів, на геостаціонарну орбіту Ізраїлю, що й було зроблено 24 вересня.

Впадає в очі різюча аналогія і той самий почерк дій російських окупантів на українській землі і злочинів бойовиків ХАМАС щодо мирного населення, підпалів, руйнувань, атак на енергооб'єкти, тощо. Президент України В. Зеленський у виступі під час Парламентської асамблеї НАТО у Копенгагені 9 жовтня 2023 р. окреслив чіткі паралелі між атаками ХАМАС

на Ізраїль та російськими бомбардуваннями України, називаючи їхні злочини “тим же злом”. Між ними є одна відмінність: “Є терористична організація, що завдала удару по Ізраїлю, а є терористична держава, що вдарила по Україні».

Головною мішенню варварського нападу на Ізраїль, який організували Росія та Іран, використавши ХАМАС, була єдність цивілізованого світу у ефективній протидії вісі зла, намагання за всяку ціну розколоти цю єдність. Український лідер у своєму зверненні 9 жовтня 2023 р. зазначав, що “Росія зацікавлена у розпалюванні війни на Близькому Сході, щоб нове джерело болю та страждань послабило світову єдність, додало розколів та суперечностей і цим допомогло б Росії знищити свободу в Європі”. Однак божевільні плани й мрії російського маніяка про те, що США будуть неспроможні надавати одночасну підтримку Україні та Ізраїлю, наштовхнулися на тверду рішучість адміністрації Президента США та керівництва НАТО та ЄС. І Президент США, радник з національної безпеки і держсекретар – всі вони рішуче й твердо підкреслили, що США і надалі надаватимуть всю необхідну допомогу як Ізраїлю, так і Україні. Та більше, Президент Байден виступив із далекоглядною ініціативою об’єднати таку допомогу в один пакет, найімовірніше, щоб пришвидшити схвалення його Конгресом. Команда Президента вже готує таку ініціативу.

Найголовніше, що виявилось на глобальному рівні, – відкрите протистояння між двома непримиренними таборами – «Світом Добра» (демократії, свободи, вільного духу) та «Вісі Зла», у яку збились найбільш одіозні диктаторські режими – Росія, Іран, Білорусь, КНДР та їхні проксі-сили – ХАМАС і т.д., сьогодні як ніколи чітко й однозначно продемонструвало, що зазначене протистояння є головною цивілізаційною лінією розлому людства. Його подальша доля вирішальною мірою залежатиме від того, наскільки рішуче, відповідально, далекосяжно та одноставно діятимуть сили демократії, верховенства права та прав людини. В першу чергу, у справі ефективної допомоги Україні та Ізраїлю, які сьогодні безпосередньо знаходяться на лінії вогню з тираніями.

*Швед В.О., к.і.н., доцент,
зав.відділу історії країн Азії та Африки
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

**ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ
У ЗМІ, ОГЛЯД НОВИН**

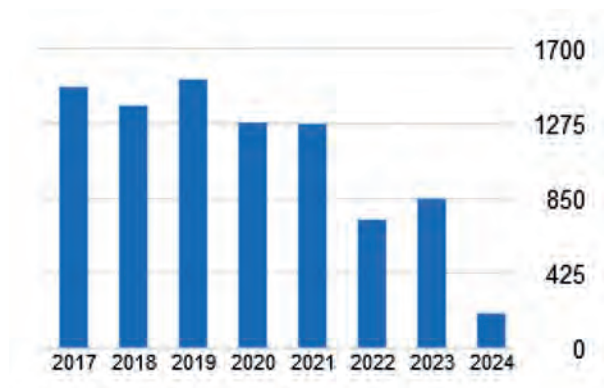
Наукові співробітники Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» докладають чимало зусиль у справі популяризації результатів досліджень серед широкого наукового загалу, а також у вітчизняних та зарубіжних засобах масової інформації, використовуючи електронні засоби сучасного медійного простору. Ці та інші здійснювані заходи приносять свої позитивні результати, а наукові здобутки стають все більше і ширше відомими для наукового та суспільного загалу. На сайті Інституту висвітлені оцінки експертів з тих чи тих гострих питань сьогодні.

Відтак зростають якісні показники. За період з 2019 року по грудень 2023 року h-index (**індекс Хірша**) Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» зріс з **28** до **57**, а статистика цитувань збільшилась з **5800** до **20300**. i10-індекс – збільшився за майже у чотири рази за ці п'ять років, а саме – з **118** до **410**.

Індекс Хірша та ін. дивимось за посиланням:

<https://scholar.google.com.ua/citations?user=Rbx4jpkAAAAJ&hl=uk&authuser=1>

Показники	Усі (станом на 01.2024)	2019 р.
Цитування	20300	5800
h-індекс	57	2
i10-індекс	410	118

Наукові здобутки широко висвітлюються у засобах масової інформації та на сайті Інституту. Сайт установи <https://ivinas.gov.ua> користується популярністю серед відвідувачів як з України, так із інших країн. У Інституті створено загальний веб-портал, який включає сайт Установи та ще два веб-ресурси. Це спеціалізований сайт наукового журналу Інституту - <https://journal.ivinas.gov.ua> і сайт-репозиторій наукових робіт співробітників Інституту (електронна бібліотека) – <https://elibrary.ivinas.gov.ua>

Показовими є і такі результати: за 2019-2023 рр. сайт Інституту відвідали 84 тисяч осіб більше ніж 117,5 тисяч разів При цьому, 84% відвідувачів були з України, 2,4% – із США, 2,7% – із Німеччини, 2,6% – з Польщі. Майже 50% відвідувачів заходили на сайт із стаціонарних комп'ютерів, 30% – із смартфонів, 2% – із планшетів. За 5 місяців 2024 року – 2300 відвідувачів майже 10 тис. разів переглянули сайт.

У соціальній мережі Фейсбук є сторінка Інституту, на якій копіюються посилання на всі нові публікації на сайті <https://www.facebook.com/ivinas.gov.ua> На кінець 2023 року на цю сторінку підписано біля 3080 осіб (на початку 2019 – 1170 осіб). За ці роки кількість підписників сторінки збільшилася майже у 2 рази.

З квітня 2022 р. існує телеграм-канал Інституту, в якому публікуються посилання на всі нові публікації на сайті – https://t.me/ivinas_gov_ua. Наразі на телеграм-канал підписана близько сотні осіб.

За 12 років існування сайту Інституту (з 2012 року) опубліковано майже 900 матеріалів різного спрямування. З них 44 монографії, 22 наукові збірники, понад 1000 наукових статей. У таких рубриках як «Нові видання Інституту» опубліковано в повному обсязі понад 100 книжок і збірників наукових праць, матеріалів конференцій.

Оцінка експерта: Від Ірану до Лівії: зростання турбулентності у районі Широкого Близького Сходу

Буремні та драматичні події у січні 2020 р. у просторі Близького Сходу та Північної Африки призвели до вкрай загрозливого загострення воєнно-політичної обстановки у зазначеному регіоні.

Ліквідація американською стороною іранського генерала Касема Сулеймані, якого небезпідставно вважали фактично другою за впливом політичною фігурою в Ірані фактично співпала із новою фазою відкритого конфлікту між двома ворогуючими лівійськими силами – Урядом національного порятунку у Тріполі на чолі із Фаїзом Сараджем та генералом Халіфою Хафтаром, командуючим так званої Лівійської національної армії. У це протиборство відкрито втягнуті такі впливові глобальні і регіональні актори як Росія, Туреччина, Єгипет, Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Франція, Італія та інші. Все це у сукупності дозволяє говорити про загрозливе розповсюдження вкрай драматичної нестабільності у регіоні, який по праву називають нервом світової політики і безпеки.

Ліквідація генерала Сулеймані вранці 3 січня стала результатом і наслідком 12-річного керівництва ним елітного підрозділу «Аль-Кудс» як складової Корпусу варткових ісламської революції – головної ударної сили так званої ісламської революції, яку протягом декількох десятиліть здійснював у регіоні теократичний режим іранських мулл. Історія «Аль-Кудс» і його очільника генерала Сулеймані була нерозривно пов'язана із найбільш важливими спецопераціями іранського режиму у Близькосхід-

ному регіоні, передусім в Іраку, Сирії, Лівані, Ємені, Секторі Гази. Саме Сулеймані фактично стояв за кардинальним розворотом ситуації в Сирії у 2015-2016 рр., коли спочатку Іран ввів на територію Сирії підрозділи Корпусу вартових ісламської революції, а згодом саме Сулеймані переконав президента Росії Володимира Путіна розпочати відкриту військову інтервенцію в Сирії, що врешті решт врятувала сирійський режим Башара Асада від неминучої поразки. Протягом багатьох років Сулеймані активно розбудовував у близькосхідному просторі парамілітарні проіранські формування – Хезболлу, ХАМАС та багато інших. Наприкінці 2019 р. після початку масових народних виступів у Лівані та в Іраку, які стали загрожувати фактично панівному впливові Ірану в цих країнах, Сулеймані організував жорстоке придушення цих виступів, в результаті чого загинули сотні мирних демонстрантів. 27 грудня проіранські бойовики здійснили ракетний обстріл американської військової бази в Іраку, а 31 грудня намагались захопити американське посольство у Багдаді, та безрезультатно. Сулеймані знову прибув до Іраку, щоб організувати новий штурм американського посольства та американський ракетний точковий удар поставив крапку у його житті та діяльності.

Наслідки ліквідації генерала Сулеймані неоднозначні. По-перше, у самий розпал небувалої напруги у взаємовідносинах між США та Іраном трагічна доля спіткала український пасажирський літак компанії МАУ, який було збито одразу після його злету з тегеранського авіапорту іранською ракетою. Загинуло 176 пасажирів і членів екіпажу, в тому числі й 9 українських громадян. Безумовно, нинішній іранський режим зазнав відчутного удару, адже за інформацією з декількох джерел, можна припустити, що нинішній Великий аятола Хаменеї саме в особі Сулеймані бачив свого вірогідного наступника. Зникнення такої сильної політичної і військової фігури послабить позиції Ірану передусім у Сирії, чим скористається Росія, яка намагається максимально використати нову ситуацію в регіоні на свою користь. Також, не виключено, що ліквідація Сулеймані підштовхне Тегеран до якнайшвидшої розробки власної ядерної зброї, хоча на офіційному рівні стверджується, що Іран не вийде із формату всеосяжної угоди із ядерної програми 2015 р.

Головною рушійною силою нинішньої фази лівійського конфлікту стало пряме зіткнення за контроль над Лівією з боку декількох глобальних та регіональних центрів сили, насамперед Туреччини та Росії. Лівія – ключовий центр всієї архітектури воєнно-політичної безпеки та геополітичного балансу сил у Середземноморському регіоні. Значення за-

значеного регіону значно зросло ще й тому, що він останнім часом перетворився на найважливіший енергетичний коридор і центр добування та постачання природного газу на європейський та світовий ринки. Так, Туреччина зіткнулась із зростаючою конкуренцією з боку таких країн як Кіпр, Греція, Ізраїль та Єгипет, які об'єднались у єдиний блок, а на початку 2020 р. Греція, Кіпр та Ізраїль підписали угоду про будівництво Середземного газопроводу ІстМед (EastMed), який за словами відомого українського дипломата та аналітика Сергія Корсунського, є «серйозним ударом по «Турецькому потоку – 2», що може опинитися просто зайвим». Відтак, політика Туреччини, її останні дії були спрямовані на перетворення цієї країни у свою центральну воєнно-політичну базу, з тим, щоб забезпечити собі контроль над вуглеводневими ресурсами та шляхами їхнього постачання.

З іншого боку, надзвичайну активність не лише у Лівії, а й у всій Північній Африці розвинула Російська Федерація. Її стратегічні завдання полягають не лише у відновленні тих позицій у Лівії, які вона мала у часи Муаммара Каддафі, коли Лівія стала одним із опорних пунктів Росії у Середземномор'ї. Нині її цілями є перетворення Лівії на свою базу, спираючись на яку вона буде спроможною далі розширити свій контроль на сусідній з Лівією Алжир, а згодом і на всю Північну Африку і Африканський Ріг. Все це у кінцевому підсумку спрямоване на те, щоб не допустити створення Сполученими Штатами та НАТО у Середземноморсько-Чорноморському ареалі потужної воєнної противаги агресивному курсу Росії, яка вже у 2014 р. захопила та анексувала Крим і перетворила його на головну військову базу у регіоні. Таким чином, Росія і своїми діями у Лівії та у Середземному морі в цілому намагається створити умови для досягнення стратегічної переваги над Україною та її союзниками у Чорному морі та прилеглих районах з тим, щоб убезпечити подальшу анексію Криму.

З урахуванням фактичного розколу Лівії, Туреччина зробила ставку на підтримку Уряду національної згоди, який вважається міжнародно визнаним. Росія в Лівії спирається по нинішній час на генерала Хафтара, який контролює східну частину країни і якому також допомагають Єгипет, Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія та деякі інші країни. З початку 2020 р. Туреччина відправила до Лівії перші підрозділи своїх військовослужбовців. 13 січня керівництво Росії зробило спробу примирити ворогуючі лівійські сторони, але ця спроба зазнала невдачі. Генерал Хафтар, який як і Сарадж прибув до Москви, відмовився документи стан перимир'я, фактично грюкнувши дверима і повернувся додому. За таких

умов ініціативу у реалізації плану відновлення миру в Лівії взяла на себе Німеччина, яка провела 19 січня Берлінську мирну конференцію із запрошенням не лише лідерів ворогуючих сторін конфлікту, а й високих представників країн, які безпосередньо виявилися причетними до конфлікту – Туреччини, Росії, США, Єгипту, Об'єднаних Арабських Еміратів, Китаю, Франції, Італії, Алжиру, а також представників ООН, Африканського Союзу і Ліги арабських держав. Такі кроки Німеччини були зроблені задля того, щоб не допустити нової хвилі африканських біженців до Європи у разі початку повномасштабного збройного конфлікту в Лівії. У цілому учасникам конференції вдалося створити певні формати і механізми досягнення врегулювання лівійського конфлікту. Було ухвалено рішення про відмову від подальшого постачання сторонам конфлікту зброї, розроблені перші кроки стосовно створення «механізму економічного відновлення для Лівії» під егідою майбутнього єдиного уряду країни. Основою для досягнення політичної угоди має стати Лівійська політична угода, у якій особливу роль відводять Раді Безпеки ООН, Африканському Союзу, Лізі арабських держав і Європейському Союзу.

Досягнуте перемир'я є надзвичайно крихким, генерал Хафтар так і не підписав укладені угоди, скоріше відбувається пере форматування сил, кожна із сторін намагається перетягнути на свій бік нових союзників.

У цілому можна зробити висновок, що значне загострення ситуації на Близькому Сході та Північній Африці вже призвело до посилення напруги у Чорноморському регіоні. Росія намагається швидкими темпами оточити анексований Крим своєю «залізною завісою», створивши сприятливі умови для нового тиску на Україну, відволікти її союзників від реалізації заходів, спрямованих на збільшення допомоги Україні у її боротьбі за відновлення територіальної цілісності та повернення анексованих та окупованих територій.

*Швед В.О., к.і.н., доцент
зав.відділу історії країн Азії та Африки
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Гуцало С.Є. У Лівії розгорається «вулкан гніву». Газета «День». 2019. № 64.

Днями значного загострення набула ситуація в північноафриканській країні Лівії, де 5 квітня головнокомандувач «Лівійської національної армії» фельдмаршал Халіфа Хафтар віддав наказ своїм військам наступати на столицю Триполі. «З Божою поміччю ми продовжуємо йти своїм переможним

маршем, продовжуємо нашу боротьбу. Сьогодні ми, як і обіцяли, відповідаємо на заклик наших людей у Триполі, поки їхній терпець ще не увірвався», цитує його слова Бі-Бі-Сі.

Варто пояснити, що після громадянської війни в Лівії 2011 року, що завершилася поваленням диктатора Муаммара Каддафі, в цій країні панує двовладдя. Захід країни контролює уряд національної єдності, підтримуваний ООН і визнаний міжнародною спільнотою, а схід, де розташований парламент, контролюється «Лівійською національною армією», що отримує підтримку від Єгипту, Об'єднаних Арабських Еміратів, Росії.

У відповідь на дії Хафтара прем'єр-міністр Лівії Фаїз аль-Сарадж оголосив про контрнаступ на захист столиці, пообіцявши повернути всі території, захоплені силами, лояльними до лідера самопроголошеної «Лівійської національної армії», повідомляє Aljazeera. За словами полковника Мохамеда Гнуну, ця операція отримала назву «Вулкан гніву» та має на меті «очистити всі лівійські міста від агресора та нелегітимних сил».

ЗМІ повідомляють, що за ці дні війська Хафтара взяли під контроль райони Бін-Гашир, Ваді ер-Рабі та Сук аль-Хаміс, міста Гар'ян, Сурман, колишній міжнародний аеропорт Триполі. Крім того, вони завдали ударів по півдню Триполі. За даними уряду, внаслідок військових зіткнень поряд зі столицею загинула 21 людина, 27 – зазнали поранень. У ООН заявили, що через зіткнення було переміщено 2 800 осіб, передає Reuters.

Реакція світу

Генсек ООН Антоніу Гуттереш під час розгортання цих подій саме перебував у Лівії, куди прибув для участі в конференції. Він відвідав Триполі, а потім міста Тобрук і Бенгазі, щоб спробувати уникнути військової конфронтації. «Я залишаю Лівію з важким серцем та глибокою стурбованістю. Я досі сподіваюсь, що можна уникнути кривавої конфронтації й навколо Триполі. ООН віддана сприянню політичному рішенню і, хоч що б сталося, ООН віддана підтримці лівійського народу», – написав Гуттереш у Twitter.

Держсекретар США Майк Помпео наголосив, що Вашингтон «глибоко стурбований бойовими діями поблизу Триполі. «Ми ясно дали зрозуміти, що виступаємо проти військового наступу сил Халіфа Хафтара та закликаємо до негайного припинення цих військових операцій проти лівійської столиці», – йдеться в його заяві. За його словами, ця одностороння військова операція щодо Триполі ставить під загрозу мирних жителів та підбиває перспективи кращого майбутнього для лівійців. «Військового розв'язання конфлікту в Лівії не існує, – сказав він і додав: – Політичне рішення – це

єдиний спосіб об'єднати країну та забезпечити план безпеки, стабільності та процвітання для всіх лівійців». Крім того, Африканське командування збройних сил США оголосило, що тимчасово виводить із Лівії військовий континент «у відповідь на безпекові умови».

Міністри закордонних справ країн Великої сімки – Канади, Франції, Німеччини, Італії, Японії, Великої Британії та США – закликали «всі залучені сторони негайно припинити всю військову активність і переміщення в бік Триполі, що перешкоджає перспективам політичного процесу під егідою ООН, ставлячи під загрозу цивільних осіб і продовжуючи страждання лівійського народу».

На засіданні Радбезу ООН 7 квітня щодо ситуації в Лівії Росія заблокувала заяву, що мала закликати сили, лояльні до Халіфи Хафтара, зупинити наступ на Триполі. Як повідомляє АРР, Москва наполягала на тому, щоб у заяві містився заклик до всіх лівійських сил припинити бойові дії, однак проти цих змін виступили вже США. В російському МЗС також повідомили, що провели телефонну розмову з Хафтаром. Тим часом міністр закордонних справ РФ Сергій Лавров назвав НАТО причиною подій у Лівії. «Ми виступаємо за те, щоб не було спроб у односторонньому порядку призначати винних. Причина лівійської кризи в тому, що натівці зробили з цією країною 2011 року. Саме відтоді вона перетворилася на зруйновану державу (давайте називати речі своїми іменами) і в «чорну діру», через яку на південь йдуть терористи, незаконна контрабанда зброї, а на північ – потоки нелегальних мігрантів», цитує його слова Euronews.

Реакція ЗМІ

«Наступ загрожує втягнути Лівію в повномасштабну громадянську війну й покласти початок найбільш значущій ескалації насилля з часу повалення в 2011 році диктатора Муаммара Каддафі народним повстанцям за підтримки авіаударів НАТО», – йдеться в статті The Washington Post.

«Громадянська війна в Лівії загрожує зірвати поставки нафти та газу, спричинити більшу міграцію в Європу, і дозволити ісламістським бойовикам скористатися хаосом», - йдеться в матеріалі The Guardian.

Bloomberg пише, що криза не позначиться на експорті нафти миттєво. Адже великі нафтові родовища та експортні термінали розташовані далеко від місць зіткнення, «але як показує історія, бойові дії будь-де в Лівії можуть призвести до різких коливань у виробництві».

«Критики зауважують, що Хафтар хоче стати диктатором у стилі Каддафі, а його наступ на Триполі розглядається як спроба змінити факти на

місцях перед національною конференцією з примирення, що відбудеться пізніше цього місяця і спонсорується ООН», пише The Telegraph.

«Росія через Єгипет втручається в справи Лівії»

«День» звернувся до експерта з проханням прокоментувати ситуацію в Лівії та пояснити з чим насправді пов'язаний наступ Хафтара.

Сергій ГУЦАЛО, в.о. провідного наукового співробітника відділу історії країн Азії та Африки Інституту всесвітньої історії НАН України:

– Ситуація в Лівії турбувала Єгипет і країни, які імпортують лівійську нафту, серед них Франція та частково Італія. Але річ у тім, що Єгипет не хоче мати в себе під боком країну, яка орієнтувалася б на західні держави, хоча останнім часом ми бачимо при новому президенті певне загравання з західними країнами. А насправді Єгипет хоче мати Лівію дещо під політичним контролем, тому що це велика територія, багата нафтою, і країна, яка може конкурувати в плані видобутку нафти з Єгиптом.

Крім того, слід зазначити, що Єгипет якраз підтримує фельдмаршала Хафтара, який фактично конкурує з єгипетським впливом у Лівії, тому що він – безпосередній лівійський воєначальник і прагне влади.

Також не останню роль у цьому питанні відіграє Росія, тому що вона традиційно має хороші відносини з Єгиптом, попри епоху Анвара Садата. Єгипет у цьому плані взаємодіє з Росією, тому що вона також зацікавлена в контролі над лівійськими нафтовими багатствами. Єгипту вигідним є також ідеологічний провал «третьої світової теорії», з якою виступав попередній лідер Лівії Муаммар Каддафі. Звичайно, такого жорсткого режиму, який був у Лівії, не хоче ніхто, але за деякими повідомленнями, росіяни співпрацюють із Хафтаром і навіть постачають йому зброю, тому що Захід не робить цього, він переймається урядом у Триполі. А історично Лівія ділилася на три території: Киренаїка, Триполітанія і Феццан. Триполітанія – зі столицею Триполі, Киренаїка – зі столицею Бенгазі та Феццан розташований на півдні.

Так що не відомо, як точно розгоратимуться події, тому що Росія через Єгипет втручається в справи Лівії. За деякими західними повідомленнями, при Хафтарі працює група російських військових. Крім того, згідно з повідомленнями західних інтернет-джерел, Єгипет досяг домовленості щодо побудови в найближчій перспективі ядерного реактора на середземноморському узбережжі Єгипту. А цей реактор міститься в районі траси, яка сполучає Єгипет з Лівією, тому Єгипет зацікавлений у тому, щоб повністю контролювати свої території племен бедуїнів, військових груп, і це означає, що треба допомагати тим лівійським силам, що на сході, на кордоні з Єгиптом.

– Було повідомлення, що американські військові покидають країну. Чому?

– Так, це абсолютна правда. Тому що після того, як було вбито Муаммара Каддафі, так звані повстанці в межах Арабської війни в 2012 році вбили американського посла в Лівії. Тому американці практично евакуювались, й американської присутності в Лівії немає.

Крім того, було рішення НАТО щодо бомбардування лівійської території під час війни та боротьби з Каддафі, і в рамках цього було укладено угоду про авіаспівробітництво між Великою Британією і Францією, а американці туди прямо не втручалися після вбивства посла.

– Що, на вашу думку, може допомогти заспокоїти ситуацію в країні?

– Важко сказати, тому що не відомо, як поводитиметься в цій ситуації Захід, особливо Франція. Ми знаємо, що спливали дані про фінансування Францією виборчої кампанії Каддафі. Не відомо, як ця країна відреагує на це. Тим паче, це не секрет, що за Хафтаром стоять росіяни та єгиптяни, а у Франції з Єгиптом завжди були хороші стосунки.

Джерело:

<https://day.kyiv.ua/article/den-planetu/u-liviyi-rozhorayetsya-vulkan-hnivu>

Швед В.О. Прем'єр уп'яте? Експерт – про те, як перемога партії Біньяміна Нетаньяху на виборах у Кнесет може вплинути на ситуацію на Близькому Сході. Газета «День». 2019. № 66.

На позачергових парламентських виборах у Ізраїлі дві ключові конкурентні партії прийшли до фінішу з практично однаковою кількістю голосів. Після того, як ЦВК Ізраїлю порахувала 97% голосів, стало відомо, що партія «Лікуд» чинного прем'єр-міністра Біньяміна Нетаньяху отримала 26,28% голосів, у той час як політичний альянс «Кахоль-лаван» («Біло-синій») на чолі з колишнім начальником генштабу армії оборони Ізраїлю Бені Ганцом та журналістом і письменником Яїром Лапідом – 25,97%, передає The Times of Israel. Таким чином обидві політсили отримають по 35 (зі 120) місць у Кнесеті. Прохідний бар'єр становив 3,25% голосів, тож до парламенту пройшли представники ще дев'яти партій.

Однак через те, що ніхто не набрав абсолютної більшості, тепер у Кнесеті має бути сформована коаліція. Спершу президент Реувен Рівлін запитає партії, кого вони підтримують на посаді глави уряду, а потім обере партійного лідера, який і намагатиметься сформувати коаліцію.

Більшість ЗМІ пишуть про високу вірогідність того, що прем'єром уп'яте стане Біньямін Нетаньяху, в нього – найбільші шанси домовитися

про політичний союз, адже партії правого спрямування отримали щонайменше 60 місць. Майже всі вони вже заявили, що рекомендуватимуть на посаду прем'єра Нетаньяху, пише Haaretz. Отже, повідомляє Бі-Бі-Сі, він стане найбільш довготривалим прем'єром країни, обігнавши одного з засновників Ізраїлю Давида Бен-Гуріона. Водночас DW нагадує, що раніше генпрокурор мав намір висунути Нетаньяху обвинувачення в трьох корупційних справах. Крім того, критику викликало те, що заради перемоги прем'єр пішов на співпрацю з радикальною партією послідовників рабина Меїра Кахане.

«Складається враження, що це тимчасова перемога»

В'ячеслав Швед, завідувач відділу історії країн Азії та Африки Інституту всесвітньої історії НАН України:

– Останні повідомлення про те, що партія «Лікуд» Нетаньяху може об'єднатися з праворадикальними силами в коаліцію, викликає занепокоєння. Це може створити дуже небезпечну ситуацію для всього Близькосхідного регіону, особливо щодо перспектив мирного врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту. Нетаньяху, як ніхто з ізраїльських прем'єрів за останніх кілька десятиліть, виступав відкрито проти мирного варіанту врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту. Для того, щоб досягти успіху, він максимально використав націоналістичну істерію, яку довів до надзвичайно високої температури. Навіть свого головного супротивника, колишнього начальника генштабу, очільника партії «Синьо-білий» Бені Ганца він називав не інакше, як зрадником, який обслуговує арабські інтереси. Якщо він справді переможе, це буде остаточним знищенням на видиму перспективу шляхів врегулювання палестинсько-ізраїльського конфлікту. Тобто палестинська проблема може бути знята з порядку денного насильницьким чином.

Серйозну допомогу Нетаньяху надав передусім Дональд Трамп, який зробив усе можливе для того, щоб допомогти йому перемогти. Протягом двох років перебування на посаді президента Трамп максимально використовував антиіранську карту, вийшовши в односторонньому порядку з ядерної угоди з Іраном, увівши санкції (що дуже схвально сприйняв Нетаньяху), а також здійснивши всі останні кроки, спрямовані на те, щоб остаточно перекреслити основні формати врегулювання конфлікту, які починаючи з 90-х рр. обстоювали попередні американські президенти, тобто дводержавне врегулювання. Трамп оголосив, що США вважають Єрусалим столицею Ізраїлю, переніс туди посольство, а 25 березня визнав, що юрисдикція Ізраїлю поширюється й на Голанські висоти.

Також певну допомогу забезпечив і президент Росії Володимир Путін, який спритно грає на суперечностях між арабами та ізраїльтянами. Буквально за кілька днів до виборів він також підіграв: коли Нетаньяху приїхав у Москву на перемовини – офіційно, щодо Сирії – він зізнався, що РФ допомогла знайти в Лівані могилу солдата, який зник безвісти 1982 року, коли ізраїльська армія проводила там військову операцію. Домовину загиблого дуже помпезно привезли до Ізраїлю, і ця подія також серйозно сприяла тому, щоб Нетаньяху отримав додаткові бали.

Він уже заявляв під час передвиборчої агітації, що коли стане прем'єром, наступним етапом буде розширення суверенітету Ізраїлю на найбільші ізраїльські поселення на Західному березі. Фактично, йдеться про анексію Західного берега, і це поставить хрест на всіх спробах створити незалежну палестинську державу. І, попри те що деякі арабські країни доволі відчутно зблизилися з Ізраїлем останнім часом, передусім на загальних антиіранських позиціях, думаю, ані Саудівська Аравія, ані Єгипет, ані ОАЕ не перейдуть червоної лінії, якщо Нетаньяху буде всерйоз займатися фактично анексією Західного берега.

Втім, складається враження, що це тимчасова перемога Нетаньяху. Він фактично «вижав» усе з право- і ультра націоналістичних сил. У нього абсолютно неконструктивна позиція, яка дуже серйозно критикується в самому ізраїльському суспільстві. Він закриває шлях для розв'язання палестинсько-ізраїльського конфлікту, без якого весь цей регіон не здатен побудувати себе, як єдине ціле, об'єднати зусилля арабів і ізраїльтян для того, щоб розбудувати регіон процвітання, про що мріяли найкращі ізраїльські політики минулого століття Іцхак Рабин, Шимон Перес та інші.

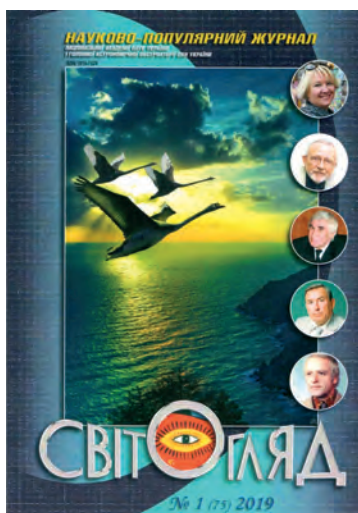
Однією з основних особливостей виборчої кампанії стала поява такого сильного політика, як колишній начальник генштабу ізраїльської армії, генерал Бені Ганц. Він буквально за три місяці досяг такого результату, й це вселяє надію, що в Ізраїлі з'явився новий політик, який може стати серйозним суперником, врешті-решт перемогти Нетаньяху та запропонувати Ізраїлю більш конструктивну стратегію розвитку й взаємовідносин із сусідніми країнами.

Джерело: <https://day.kyiv.ua/article/den-planety/premyer-upyate>

Ткаченко В.М. Рік 2019: що принесуть Україні «чорні лебеді». Науково-популярний журнал «Світогляд». 2019. №1. С. 3–7.

Нещодавно наш лексикон поповнився новим політологічним образом-поняттям: «чорні лебеді». Зазвичай вважалося, що лебеді можуть бути

лише білими. Однак голландська експедиція в Австралію 1697 року виявила популяцію чорних лебедів. У наші дні «чорний лебідь» – це метафора, що уособлює в собі рідкісні й важкопрогнозовані події, котрі мають значні наслідки «Чорні лебеді» – це не лише негативні події, а й не прогнозовані удачі. З погляду автора цього терміну Нассіма Талева, всі значимі наукові відкриття, історичні й політичні події, досягнення науки й мистецтва – це все «чорні лебеді». Отже, як приклади, «чорні лебеді» – це і винайдення Інтернету, і Перша світова війна, і розпад Радянського Союзу, й атака 11 вересня 2001 року. Тобто, йдеться про події важкопрогнозовані, але водночас цілком ймовірні.

То що ж уготовив нам рік 2019-й? Які «чорні лебеді» виринуть нам із-за обрїю?

Джерело: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitoglyad/svit-2019-14-1/svitoglyad-2019-1-02-tkachenko.pdf>

«Без права возвращения...», но с правом на историю, 15–16 октября 2021

«...оставлен навечно в местах обязательного поселения выселенцев без права возвращения к прежнему месту жительства...». Именно эти строки из документов о насильственном выселении немцев в 1941 г. в отдалённые районы Советского Союза стали названием недавно прошедшей международной научной конференции на Украине.

В этом году в разных странах состоялось немало мероприятий, посвященных трагической годовщине – 80-летию депортации этнических немцев СССР в Сибирь и Казахстан. Одно из них успешно прошло на Украине. Это международная научная конференция «Без права возвращения...» 15–16 октября 2021 г. в Киеве. Её организовали и провели ГУ «Институт всемирной истории Национальной академии наук Украины» (Киев), Гёттингенский исследовательский центр (Геттинген ФРГ), Совет немцев Украины (Киев), ОО «Международное общество немцев Украины-Видергебурт» (Киев).

Более тридцати ученых с Украины, из Германии, Казахстана, Азербайджана в своих очных и онлайн-выступлениях, дискуссиях обратились к разным аспектам непростой, но актуальной проблематики в истории этнических немцев бывшего Советского Союза – теме насильственного выселения немцев из различных мест компактного проживания и существовавшего с 1941 по 1956 гг. дискриминационного режима спецпоселения по отношению к ним. Поднимались вопросы реабилитации депортированных граждан: обобщался имеющийся опыт и современные проблемы правовой квалификации депортации этнических групп.

В своем вступительном докладе, открывшем конференцию, **А.И. Кудряченко**, директор Института всемирной истории Национальной академии наук Украины, подчеркнул, что история немцев Украины – это часть истории Украины в целом, а их трагическая судьба в годы Второй мировой войны и особенно в период Великой Отечественной требует более углубленного изучения. Этапы и ход депортации этнических немцев с территории Украинской ССР, депортация во время отступления войск, а также с освобожденных территорий, репатрианты, лагеря фильтрации и запрет на возвращение в места прежнего проживания на Украине – эти и другие вопросы осветил в своем выступлении доктор **А. Айсфельд**, исполнительный директор Гёттингенского исследовательского центра. **В. Лейсле**, председатель Совета немцев Украины, обратил внимание на тот факт, что депортация сильно повлияла на численность и демографические характеристики немецкого населения Украины во второй половине XX в. и в современный период.

Сегодня на Украине насчитывается около 38 000 немцев, что составляет лишь 5% от довоенного периода. При этом этнокультурные общества украинских немцев прилагают много усилий для сохранения и трансляции информации о большом историко-культурном наследии немцев. Например, создаются документальные фильмы, многочисленные видео, виртуальные музеи различных районов Украины, мобильные выставки, художественные произведения и многое другое.

Если численность украинских немцев резко сократилась начиная с 1941 г., то в Казахской ССР, напротив, она значительно увеличилась. По подсчетам исследователей, Казахстан принял свыше 400 000 насильственно переселенных из различных мест компактного проживания немцев. При этом следует учесть, что здесь к началу 1940-х г. уже проживало около 90 000 местных казахстанских немцев.

В своем докладе и презентации **Ю.И. Подопригора**, к.и.н. помимо освещения общих вопросов и проблем в истории депортации немцев в Казахстан обратила внимание на тот факт, что в данный период было тяжело всем: и насильственно выселенным немцам, потерявшим в одночасье свой кров и имущество, и казахскому народу, который принимал переселенцев. Казахстан перенес величайшую в своей истории трагедию голода 1930-х гг., в результате которого казахи потеряли около 40% своего этноса (более 2,2 млн. чел.).

В результате массового принудительного перемещения советских граждан здесь, в Казахстане, создается, формируется и укрепляется режим спецпоселений, а местное руководство и контрольно-надзорные органы сталкиваются с огромной проблемой обустройства высланных, ссыльных, спецпереселенцев, административно ссыльных, депортированных, изменения их юридического статуса, вопросами освобождения из спецпоселения и снятия с учета и пр.

По мнению казахстанских исследователей, «...Казахстану была уготована судьба испытательного полигона и ресурсной базы для социалистического эксперимента, республики лагерей и спецпоселений, конечного пункта выселения депортированных народов...». Несмотря на то что проблемой депортации этнических немцев Советского Союза исследователи занимаются уже более тридцати лет и изучены общие вопросы данной темы, открытыми остаются многие вопросы, связанные с режимом спецпоселения, например, выделение категорий учета депортированных граждан, количество жертв и бежавших с мест поселения и др. **Б.А. Джапаров**, д.т.наук, профессор, рассказал о жизни немцев в Казахстане и презентовал готовя-

щийся к публикации сборник архивных документов о депортации немцев в Казахстан.

Прошедшая конференция подтвердила важность и актуальность тематики депортации и спецпоселения этнических немцев.

«Вісімдесят років минуло відтоді, а їм це і досі болить...» – даже спустя 80 лет эта тема болит и не отпускает, заставляет исследователей вновь и вновь обращаться к ней, восстанавливая историческую справедливость.

Джерело: <https://daz.asia/ru/bez-prava-vozvrashheniya-no-s-pravom-na-istoriyu/>

«Історія як інструмент пізнання майбутнього» - інтерв'ю з директором Інституту всесвітньої історії НАН України доктором історичних наук, професором, членом-кореспондентом НАН України Андрієм Кудряченком 18 вересня 2020 р.

– Нині в нас до історії неоднозначне ставлення. Як би ви, Андрію Івановичу, окреслили значення Інституту всесвітньої історії для держави та суспільства?

– Такий інститут – це атрибут держави, покликаний сприяти її адекватному визначенню на світовій мапі та оптимальному її міжнародному утвердженню. Тож складовими ознаками державного статусу України було створення низки нових інститутів соціогуманітарного напрямку в колі установ Академії наук. Ще у 1992 р. у Києві було створено науково-дослідну установу «Інститут східноєвропейських досліджень АН України», у 2001 р. її перейменовано на Інститут європейських досліджень, а 2011 р. на його базі створено Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України. Як слушно казав академік Б. Патон, наукові установи соціогуманітарних досліджень, які за радянських часів перебували в немилості, були вкрай важливі для становлення молодій Українській державі. З огляду на зростаючі виклики, дедалі ширшими ставали завдання та горизонти досліджень, які ставилися перед інститутом. Восени 2008 р. мені висловлено високу довіру очолювати цю установу.

– А в чому для нас сенс саме досліджень із всесвітньої історії?

– Для України, яка відносно недавно відновила державну незалежність, нагальними завданнями постали подолання історичних схем, міфів та кон-

цептуальних підходів щодо нашої країни націй, які ще й сьогодні побутують у багатьох зарубіжних державах. Надто важливе й вироблення свого бачення всесвітньої історії та місця України в ній.

Отож затребувані ґрунтовні дослідження закономірностей історичного розвитку країн світу, взаємодії культур і соціумів та місця українського народу та держави у світових культурно-цивілізаційних процесах.

– Які здобутки має інститут у цьому контексті?

– До них слід зарахувати розробку нових концептуальних підходів щодо осмислення вітчизняних реалій у контексті посилення інтеграційних процесів на континенті. Цим проблемам присвячуються кілька монографій циклу «Україна в Європі: контекст міжнародних відносин», а також низка досліджень культурно-цивілізаційного спрямування.

Продовженням теоретичних напрацювань стали здобутки науковців у розробці засад та особливостей реалізації стратегії європейської та євроатлантичної інтеграції України. Розпорядженням Президії НАН України на інститут покладено функції базової установи академії з дослідження проблем євроінтеграції та міжнародної безпеки.

Показово, що науковці інституту брали участь у підготовці двох Національних доповідей, які готувала НАН України: «Україна: шлях до консолідації суспільства» (2017) та «Євроатлантичний вектор України» (2019). У рамках підготовки Національної доповіді 2019 р. фахівцями інституту розроблено пропозиції щодо формування оптимальної моделі державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України, обґрунтовано комплекс заходів, спрямованих на подолання дезінтеграційних тенденцій, визначено критерії вдосконалення державних стратегій у військовій сфері та інформаційної політики щодо забезпечення євроатлантичного вектора розвитку.

Проблеми України ми розглядаємо і в ширшому контексті, зважаючи на потужні глобалізаційні чинники. Наші науковці ґрунтовно досліджують сучасні процеси в азійських та африканських регіональних системах; особливості перетворень у країнах пострадянського простору; досвід тих чи інших країн із подолання тоталітарного минулого; практику досягнення консолідації суспільств у повоєнний період тощо.

Нашими фахівцями підготовлено низку пропозицій до проектів нормативно-правових актів, проектів щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє та зовнішнє становище України з проблематики міжнародного становища, зокрема українсько-російських відносин, а також направлені аналітичні матеріали з рекомендаціями щодо

розв'язання актуальних проблем державного будівництва та досягнення національної консолідації в Україні.

До органів державної влади інститут направив п'ять науково-аналітичних доповідей, серед них: «Європейська і світова практика досягнення консенсусу та національної єдності: алгоритм для України» (2017); «Інституалізація історичної пам'яті як складова формування національної єдності в країнах світу: досвід для України» (2018); «Міжнародні аспекти інтеграції Донбасу і Криму в політико-правовий і соціокультурний простір України» (2019). Усі вони позитивно оцінені.

Інститут готує і видає унікальну енциклопедію «Країни світу і Україна». За рівнем розробки й комплексністю подачі матеріалу подібних видань в Україні не існує. Тут подано українське бачення всесвітньої історії та місце України в колі держав і народів світу.

– Як ці та інші теоретичні дослідження знаходять «адресата»?

– Інститут проводить високого рівня науково-експертну діяльність в інтересах та на замовлення органів центральної влади, взаємодіє із профільними міністерствами, комітетами Верховної Ради України. Всі науково-аналітичні матеріали інституту обов'язково надсилаємо до відповідних органів влади, зокрема ті матеріали, у яких з'ясовуються шляхи та засоби тих чи інших успішних перетворень в окремих країнах, регіонах та інтеграційних спільнотах. Приємно, що тут ми домоглися зворотного зв'язку: на більшість надісланих науково-аналітичних записок і доповідей отримуємо відповіді та зустрічні пропозиції. За період з 2014 р. науковцями інституту підготовлено і надіслано органам влади України понад 160 науково-аналітичних записок.

– Який рівень міжнародної співпраці інституту?

– На сьогодні маємо майже 20 договорів про співробітництво з колом інститутів та університетів ближнього і далекого зарубіжжя. Практично в кожному науковому заході інституту беруть участь іноземні вчені та дипломати, які працюють в Україні. Реальною практикою став широкий обмін науковою літературою, у нашому журналі регулярно публікуються науковці з партнерських зарубіжних установ, а дослідники інституту публікуються в зарубіжних виданнях. В останній період, точніше, до пандемії, науковці інституту щорічно брали участь у приблизно 20 міжнародних конференціях. Підкреслю, що при цьому науковці проходять конкурсний відбір, адже витратну частину поїздки несе установа, яка запрошує. А от інститут жодного разу за ці 12 років моєї праці не мав змоги оплатити наукове відрядження ні в Україні, ні за її межами.

– **Це справді серйозна проблема для подальшого розвитку інституту?**

– Через фінансову скруту науковці нашого інституту вимушено перейшли на чотириденний робочий тиждень. Головні проблеми – ставлення держави і суспільства до науки, престижність соціального статусу вченого, а звідси й проблеми з науковою зміною. Нині, як у 1990-ті рр., маємо брак молоді в колах науковців, зменшується конкурс до аспірантури. Заходи, які проводять президія та інститути академії з підтримки молодих науковців, слушні, але недостатні для того, щоб молодь активніше йшла до інститутів. Далеко не всі, хто успішно закінчив аспірантуру, мотивовані до захисту дисертації. Праця водієм, будівельником у Польщі, Чехії видається привабливішою...

Як зберегти і примножити створені в інституті відомі в країні та за її межами наукові школи з проблем теорії і методології всесвітньої історії, германістики, глобалістики, трансатлантичних й культурно-цивілізаційних досліджень, сходознавства й африканістики та школу досліджень пострадянського простору і країн Центрально-Східної Європи. Може статися, що ці школи не матимуть належного продовження. А цьому слід запобігти. Тут доцільними будуть належний рівень фінансування наукових проектів Національним фондом досліджень України та наявність прозорої і зрозумілої системи експертного оцінювання проектів та впровадження передового досвіду з підвищення якості та інтернаціоналізації вітчизняної науки.

Важливим має стати створення умов для залучення науковими установами фінансування з боку третіх сторін та можливість самостійного використання коштів, зароблених науковими установами, на наукові потреби. Національна академія наук України повинна вистояти у вихорі сучасних турбуленцій.

– **Останнє запитання – в українському суспільстві нині особлива увага приділяється виборам нового Президента Національної академії наук України. Як ви прокоментуєте це?**

– Відзначу, що науковій громадськості, всім в Україні довго не вистачатиме Бориса Патона – людини-епохи, науковця планетарного масштабу... Відомо, що участь у виборах беруть широковідомі й високоповажні вчені, академіки: фізик Анатолій Загородній; матеріалознавець Володимир Семиноженко; хімік Владислав Гончарук; біохімік Сергій Комісаренко; економіст Богдан Данилишин. Ці вибори – подія загальнонаціонального значення та ваги. Від особистості, яка очолить НАН України, залежатиме розвиток НАН України. Надто важливо врахувати, що Борис Патон у інтерв'ю «Уря-

довому кур'єру» 7 липня цього року стосовно кандидатури наступника на цій відповідальній посаді однозначно підтримав Анатолія Загороднього. В його особі, за оцінкою Б. Патона, найбільш вдало поєднуються професійні й людські якості, він має непохитну та принципову позицію у захисті інтересів Академії наук, готовий до діалогу, вміє не тільки слухати, а головне – чути різних людей.

Я особисто схиляюся також до кандидатури академіка А. Загороднього з огляду на низку інших причин. Передусім тому, що він як знаний науковець світового рівня має ще і гарні якості менеджера у системі Національної академії наук України як її віце-президент. Мені не раз доводилося переконуватися у високих людських та організаторських якостях Анатолія Глібовича тоді, коли ми опікувалися вирішенням непростих завдань, які доручав Борис Євгенович, Бюро Президії НАН України. Власне особистість академіка Загороднього викликає довіру широкого кола академічної спільноти й тому, що за його участю в Україні здійснювалися суттєві кроки з розширення міжнародної наукової і науково-технічної співпраці, із залучення німецьких партнерів, на основі найкращих європейських зразків було розроблено і впроваджено прогресивну методику оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України, створення на конкурсних засадах молодіжних груп і лабораторій, розширення використання конкурсного підходу для надання фінансової підтримки для пріоритетних напрямів досліджень, тобто ключові заходи з реформування всієї наукової сфери. З огляду на євроінтеграційний вектор нашої держави, солідний досвід А. Загороднього, його хист і завзяття можуть стати академії в нагоді стосовно інтеграції вітчизняної науки в європейський науково-дослідницький простір. Іншими словами, з Анатолієм Загороднім ми можемо пов'язувати як виважені підходи до запровадження необхідних змін, так і нарощування інтенцій та поступу НАН України, а значить і нашої країни та суспільства.

Джерело: <http://www.golos.com.ua/article/335967>

Інтерв'ю Директора ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» члена-кореспондента НАН України, доктора історичних наук, професора Кудряченка Андрія Івановича провідній австрійській газеті «Krone»

Zur Person

Prof. Andrij Kudrjatschenko, Jahrgang 1954, ist seit 2012 Direktor des Instituts für Weltgeschichte der Nationalen Akademie der Wissenschaften der Ukraine. Er studierte Geschichte in Kyiv und forscht unter anderem zum Holodomor und zum historischen Gedächtnis der Ukrainer.

Ukraine-Historiker: Putin zeigt jeden Tag, dass er vernichten will

Джерело: <https://www.krone.at/2897015>

Інтерв'ю заступника директора ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» кандидата історичних наук, доцента Солошенко Вікторії Віталіївни провідній австрійській газеті «Krone»

„Gezielte Angriffe“

Vernichtungsfeldzug gegen die ukrainische Kultur

Vor mehr als einem Jahr hat Russland den Angriffskrieg gegen die Ukraine entfesselt und damit unbeschreibliches Leid über die Bevölkerung gebracht. Aber nicht nur Menschenleben, auch Kulturschätze werden dabei ausgelöscht. Es geht um gezielte Vernichtung, um die ukrainische Identität auszuradieren, betont die ukrainische Historikerin Viktoria Soloschenko im Gespräch mit krone.at.

Джерело: <https://www.krone.at/2936947>

Kronen Zeitung | Di, 18.06.2024 | 26°C Wien | Österreich | Wien | Politik | Ausland | EURO 2024

UKRAINE-HISTORIKER:
„Putin zeigt jeden Tag, dass er vernichten will“

Ukraine-Krieg | 07.01.2023 | 16:59

Das bei russischen Angriffen schwer beschädigte Dorf Bohorodychne in der Region Donezk.

Der ukrainische Historiker Andriy Kudryatschenko ist Direktor des Instituts für Weltgeschichte der Nationalen Akademie der Wissenschaften der Ukraine, das die dortige Regierung berät. Mit krone.at sprach er über die Fallen, in die Putin getappt ist, über die vertrackte Situation bei Verhandlungen und eine mögliche Zukunft für die Krim.

Kronen Zeitung | Di, 18.06.2024 | 26°C Wien | Österreich | Wien | Politik | Ausland | EURO 2024

Europa. Entscheidend war, dass Russlands Feldzug über die Grenze hinweg ging. Es wurde nicht mehr nur in den Ostgebieten gekämpft, wo man streiten kann, wer angefangen hat. Ein Grund für Putins Entscheidung, in die Ukraine einzumarschieren, war der Erfolg der russischen Operation in Kasachstan vor einem Jahr. Dort war der Präsident auf seiner Seite und es gab keine bewaffneten Gegner, sie konnten einfach Soldaten in Flugzeuge laden und hinschicken. Zu Beginn der Invasion in vollem Umfang haben die Russen auch versucht, auf ukrainischen Flughäfen zu landen, aber unsere Kräfte haben die Flugzeuge und Hubschrauber abgeschossen.

krone.at traf Andriy Kudryatschenko Ende Dezember zum Gespräch in Wien.

Ihr Institut erarbeitet Analysen für Staatsorgane und berät bei Bedarf das ukrainische Außenministerium. Sie sagen, es gibt verschiedene Meinungen über die Grenzen im Osten. Welche Perspektive sehen Sie für Verhandlungen mit Russland? Selenskyj selbst sagt, er möchte die Krim und Donezk und Luhansk zurückerobern.

Ich kann es mit einem Sprichwort sagen: Der Appetit kommt beim Essen. Unsere Bataillone wollen weitere Gebiete zurückerobern. Mit Hilfe aus den

Джерело: <https://www.krone.at/2897015>

Kronen Zeitung | Fr., 07.06.2024 | 27°C Wien | Österreich | Wien | Politik | Ausland | Sport | Adabel

„GEZIELTE ANGRIFFE“
Vernichtungsfeldzug gegen die ukrainische Kultur

Ukraine-Krieg | 04.03.2023 | 13:52

Eine Gipsfigur des Philosophen Skovoroda steht in einem Museumsgebäude in Skovorodivka in der Region Charkiw, das durch einen Raketenangriff der russischen Armee zerstört wurde.

Vor mehr als einem Jahr hat Russland den Angriffskrieg gegen die Ukraine entfesselt und damit unbeschreibliches Leid über die Bevölkerung gebracht. Aber nicht nur Menschenleben, auch Kulturschätze werden dabei

Kronen Zeitung | Fr., 07.06.2024 | 27°C Wien | Österreich | Wien | Politik | Ausland | Sport | Adabel

Archivalien aussortiert, abtransportiert und vernichtet haben - auch hebräische und jüdische Literatur.“ Auch in diesem Krieg würden ukrainische Bücher in Bibliotheken und Archivalien in Archiven vernichtet. „Sie verbrennen diese Bücher. Auch Kinderbücher, damit wir unsere Kinder nicht in der ukrainischen Sprache erziehen können“, erklärt die Wissenschaftlerin. Sie betont, dass sich trotz der Jahrhunderte unter russischer Dominanz eine starke ukrainische Identität bewahren konnte. „Wir haben unsere Sprache, Literatur und Kultur bis heute weiterentwickelt, sogar während des Krieges.“ Die Identität drückt sich auch in der Sorge für das Kulturgut aus. Gleich zu Beginn des russischen Überfalls traf eine Rakete das Geschichts- und Landeskundemuseum in Iwankiw nördlich von Kiew. Aus dem brennenden Gebäude konnten Museumswächter und Anrainer in der Nacht fast alle Werke der berühmten ukrainischen Malerin Maria Prymanchenko, farbenprächtige Gemälde von fantastischen Tieren, retten. Die Enkelin von Prymanchenko sammelt nun Geld, um den Wiederaufbau des Museums zu finanzieren.

Viktoriya Soloschenko, Jahrgang 1976, ist stellvertretende Direktorin des Instituts für Weltgeschichte der Nationalen Akademie der Wissenschaften der Ukraine.

Джерело: <https://www.krone.at/2936947>

**ЕКСПЕРТНІ ОЦІНКИ
НАЙВАЖЛИВІШИХ
ПОДІЙ СВІТУ**

Подія червня 2019: Нова криза у Перській затоці

Відносини між США та їх союзником Ізраїлем і Іраном не раз переживали кризові часи. Передусім це обумовлено ядерною програмою Тегерана та його анти-ізраїльською політикою.

7 серпня 2018 р. США ввели санкції проти Ірану, які були запроваджені після відмови США від підписаної у 2015 р. ядерної угоди між США, Росією, Китаєм, Францією, Великою Британією, Німеччиною, ЄС, Китаєм і Іраном щодо фактичної відмови Тегерана від ядерної програми, згідно положень так званого Спільного всеосяжного плану дій.

Президент Д.Трамп називав дану угоду «жахливою» і при першій нагоді відмовився від неї. 4 листопада 2019 р. США запровадили другий етап санкцій, які охопили фактично всі галузі іранської економіки і банківської системи. США вимагали від Ірану підписати нову ядерну угоду, відмовитися від розробки ракет, припинити фінансування організації «Хезболла», руху ХАМАС, припинення анти-ізраїльських провокацій.

У червні 2019 р. розпочалася нова криза у Перській затоці. 13 червня 2019 р. в Оманській затоці стався інцидент, в ході якого було підпалено 2 арабських танкери. США, Ізраїль і Саудівська Аравія одразу звинуватили Іран в організації теракту. Верховний представник ЄС з іноземних справ Ф.Могеріні закликала до стриманості в оцінці інцидента в Перській затоці. МЗС Німеччини також утримався від висновків щодо винуватців. Зазначимо, що ЄС зацікавлений у тиску на Іран, але закликає до уникнення ескалації конфлікту.

16 червня наслідний принц Саудівської Аравії Мохаммед Бен Салман заявив, що його країна готова відповісти на будь-яку загрозу своїм інтересам.

Того ж дня Велика Британія заявила, що готова надіслати 1000 своїх спецназівців для захисту британських кораблів у Перській затоці.

Зі свого боку, США розпочали підготовку до військового удару по Ірану. Президент США Д.Трамп привів у бойову готовність всі американські авіаносці у Перській затоці. Удар по Ірану було заплановано на 25 червня.

Прихильниками удару були держсекретар США Майк Помпео та радник президента Джон Болтон. Було змінено в.о. міністра оборони США Патріка Шанахана. Новий в.о. керівника Пентагону колишній командувач сухопутних військ США Марк Еспер 24 червня заявив про готовність США до атаки 25 червня. Міністр закордонних справ Ірану Мохаммед Заріф звинуватив Вашингтон у навмисній ескалації конфлікту.

В останній момент президент США Д. Трамп відмінив військовий удар по Ірану. Як заявив президент США в інтерв'ю своєму улюбленому телеканалу Fox News, він ухвалив зазначене рішення після того, як йому доповіли, що американський удар по Ірану може призвести до 150 іранських жертв серед мирного населення. В згаданій ситуації важко однозначно говорити, що стримало Д. Трампа, але ймовірно припустити, що мотиви були серйозні.

З іншого боку, прем'єр-міністр Ізраїлю Б. Нетаньягу заявив, що Єрусалим готовий до рішучої відповіді на можливу агресію Ірану. Слід зазначити, що така відповідь може бути масивною, але точковою, оскільки Ізраїль, на відміну від Ірану, неспроможний вести тривалу війну.

Варто зазначити, що очевидно конфлікт з Тегераном не входить у передвиборну стратегію Д. Трампа. Стимування Ірану Д. Трамп вирішив робити мирними дипломатичними і економічними санкційними методами. Своє слово має сказати і міжнародна дипломатія.

*Гуцало С.Є., к.і.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Подія серпня 2019: Офіційний візит прем'єр-міністра Ізраїлю Біньяміна Нетаньягу в Україну

19–20 серпня 2019 р. відбувся офіційний візит прем'єр-міністра Ізраїлю Біньяміна Нетаньягу в Україну. Загалом приїзд ізраїльського прем'єра символізував суттєве потепління двосторонніх відносин, позначених низкою розбіжностей і невирішених питань. Попередній візит такого рівня відбувся аж 20 років тому.

Політичні оглядачі звертають увагу на те, що візит Б. Нетаньягу переслідував передвиборні цілі й був організований напередодні виборів у парламент Ізраїлю (Кнессет), призначених на 17 вересня. У передвиборчих перегонах очолювана Б. Нетаньягу партія «Лікуд» розраховує

привернути більше голосів переселенців з країн пострадянського простору

На порядку денному українсько-ізраїльських відносин знаходиться декілька питань, що потребують вирішення. Зокрема проблемою, що зачіпає багатьох українських громадян, є відмови при в'їзді до Ізраїлю попри запровадження безвізового режиму, коли громадян України невмотивовано завертають при перетині кордону.

За інформацією Держприкордонслужби України, у 2017 році до Ізраїлю не впустили 4,5 тис. українців, у 2018 році – 3,5 тис., а з початку 2019 року на ізраїльському кордоні завернули 2,6 тис. Для порівняння – кількість ізраїльтян, яким було відмовлено у в'їзді до України, в 2018 році становила 200 осіб, а в 2019 році – бл. 700. 11 липня 2019 року було підписано Декларацію про інтенсифікацію співробітництва між міністерствами внутрішніх справ двох країн. Цей аспект посідав вагоме місце на перемовинах В. Зеленського та Б. Нетаньягу. Хоча це питання не привернуло значної уваги вітчизняних і зарубіжних аналітиків, воно залишається важливим для туристів і прочан. Адже щорічний пасажиропотік між Україною та Ізраїлем становить бл. одного мільйона осіб і збільшується по мірі допуску до авіаперевезень компаній-лоукостерів.

Під час візиту Б. Нетаньягу було підписано декілька двосторонніх документів, зокрема меморандум між Міністерством аграрної політики та продовольства України та Міністерством сільського господарства та розвитку сільських територій Держави Ізраїль щодо співпраці у сфері сільського господарства та угоду про сприяння вивченню івриту в навчальних закладах України та української – в Ізраїлі. Обговорювалися питання, пов'язані з ратифікацією і запровадженням двосторонньої Угоди про вільну торгівлю. Під час перемовин сторони домовилися про потенційне її розширення на сферу послуг та створення в столицях двох держав центрів високотехнологічного розвитку.

Окремим пунктом на переговорах було прискорення ратифікації Угоди з пенсійного забезпечення громадян, які виїхали з України на постійне помешкання до Ізраїлю до 24 серпня 1991 р. Ця угода була підписана ще в 2008 р. й поширюється на колишніх українських пенсіонерів, інвалідів і ліквідаторів аварії на Чорнобильській АЕС.

За свідченням В. Зеленського, під час зустрічі з Б. Нетаньягу щільне місце займати питання війни і безпеки, адже в цих питаннях Ізраїль «розбирається краще за інших», і Україна буде «приймати до уваги» його досвід у цій царині. Хоча висловлювалися непоодинокі припущення, що

Б. Нетаньягу може взяти на себе певну посередницьку роль у контактах між В. Зеленським і В. Путіним з приводу припинення воєнного конфлікту на Донбасі, Б. Нетаньягу дав зрозуміти, що такі розмови наразі передчасні.

Залишаються невизначеними і перспективи активізації військово-технічного співробітництва між Україною та Ізраїлем. Є непоодинокі приклади закупівлі Україною окремих видів ізраїльського озброєння і військової техніки. Проте закуповувати озброєння в потрібній кількості за власні кошти уряд України не може, а Ізраїль не відкриває для України кредитні лінії, у тому числі – аби не загострювати стосунки з російським керівництвом. Для Ізраїлю співпраця з Москвою принципово важлива, оскільки через війну в Сирії від цього залежить безпека північних районів країни.

Українська сторона не має наміру переносити своє посольство чи консульство з Тель-Авіва до Єрусалиму, який, попри заперечення палестинців і невизнання багатьма країнами світу, ізраїльське керівництво проголосило столицею держави. Однак Б. Нетаньягу задовольнився наміром української сторони відкрити в Єрусалимі «офіс з впровадження інновацій».

Торговельно-економічний напрям залишаються головним у двосторонніх відносинах. Час покаже, чи стане планована зона вільної торгівлі вигідною для України, якою буде динаміка співпраці у військово-технічній сфері, та наскільки обтяжливою для українського бюджету стане виплата пенсій ізраїльтянам, які колись жили в Україні. Що стосується полегшення умов в'їзду до Ізраїлю, якщо, звичайно, ізраїльська сторона виконає свої обіцянки, їх незабаром зможуть відчувати українські туристи і прочани.

*Мітрофанова О.О., к.і.н.,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Подія грудня 2019: Нормандська зустріч на вищому рівні з мирного врегулювання на Донбасі

9–10 грудня цього року вперше з 2016 року відбувся саміт у «нормандському форматі» за участю Президентів України, Франції та Росії В. Зеленського, Е. Макрона і В. Путіна та Канцлера Німеччини А. Меркель. Загалом переговори тривали близько п'яти з половиною годин, включно з перервою на двосторонню зустріч В. Зеленського та В. Путіна, першу з часу обран-

ня в поточному році нового Глави Української держави. Після цього «нормандська четвірка» дала спільну прес-конференцію, на якій розповіла про досягнуті домовленості, головною з яких стало ухвалене Комюніке за підсумками перемовин.

У документі, насамперед, висловлюється прихильність сторін виконанню досягнутих мінських угод по Донбасу. Наголошується на необхідності повного припинення вогню на лінії зіткнення в зоні збройного протистояння вже до кінця 2019 року та продовження розведення сил у трьох нових пунктах Донбасу із завершенням до кінця березня 2020 року. Запланований також обмін полоненими за формулою «всіх на всіх» до кінця поточного року. Разом з тим, сторони виступили за імплементацію в Конституцію України т.зв. «формули Штанмайера» (названа іменем колишнього глави МЗС ФРН, теперішнього Президента Німеччини, який її запропонував) з мирного врегулювання на Донбасі. Також було висловлено зацікавленість в узгодженні всіх правових аспектів особливого статусу Донбасу з метою забезпечення його функціонування на постійній основі. Крім цього, вирішено розширити мандат Місії ОБСЄ з тим, аби вона могла цілодобово і щоденно відстежувати режим припинення вогню. Серед іншого, сторони висловились й за надання Червоному Хресту та іншим міжнародним організаціям повного доступу до всіх затриманих осіб на Донбасі.

Проте на саміті в Парижі лідери «нормандської четвірки» все ж таки не спромоглися остаточно домовитись про кінцеві шляхи врегулювання збройного конфлікту. Так, Президенти України та РФ висловили протилежні позиції з приводу формату закріплення в Конституції нашої держави особливого статусу для двох невизнаних самопроголошених республік у складі єдиної країни. Окрім того, в підсумковому документі оминається потреба розведення сил конфліктуючих сторін по всій лінії розмежування, без якого неможливе повне припинення вогню.

У ході паризької підсумкової прес-конференції, яка відбувалася далеко за опівніч, лідери України, Франції, Німеччини та Росії підкреслили спільне прагнення до створення стійкої архітектури довіри та безпеки в Європі, з метою створення якої відзначалась важливість врегулювання кризи на Донбасі шляхом повної і всеохоплюючої реалізації режиму припинення вогню, підкріпленого вжиттям задля цього всіх необхідних заходів з підтримки миру.

Домовленість про розведення сил і засобів сторін, що протистоять одна одній, по всій лінії їхнього зіткнення міститься в Мінських угодах. Спроби домогтися стійкого режиму тиші в зоні бойових дій впродовж

триваючого збройного протистояння здійснювалися неодноразово з оголошенням безстрокового перемир'я, порушення якого після цього послідовно фіксували спостерігачі ОБСЄ. Отже, одне з ключових безпекових питань на саміті в Парижі віднайшло своє лише часткове вирішення. Учасники зустрічі домовились посприяти Трьохсторонній контактній групі з врегулювання ситуації на сході України, яка засідає в Мінську, в тому, аби її представники домовились про подальше розведення сил на додаткових ділянках лінії протистояння. Втім, які це будуть ділянки, не уточнювалося.

Ключове політичне питання щодо шляхів надання на постійній основі передбаченого Мінськими угодами особливого статусу для Окремих районів Донецької і Луганської областей (ОРДЛО) також не знайшло свого повного вирішення. Зі свого боку, Президент України В. Зеленський наголосив на тому, що українська сторона ніколи не піде на зміну Конституції країни з метою її федералізації: «Ми не допустимо будь-якого впливу на політичне управління Україною. Україна – незалежна держава, яка сама визначає свій політичний шлях».

Разом з тим, українська сторона погодилась до кінця поточного року в черговий раз продовжити на наступний 2020 рік схвалений у 2014 році Закон України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей», який повинен набути чинності на постійній основі лише після проведення в ОРДЛО місцевих виборів, якщо ОБСЄ визнає їх вільними і чесними. Водночас, за словами Глави Української держави, українська сторона наполягає на тому, аби спочатку влада України відновила контроль над ділянкою державного кордону з Росією в районі ОРДЛО. В цьому Президента України опосередковано підтримала Канцлер Німеччини А. Меркель, яка висловила за уточнення Мінських угод, які не є «закам'янілими скрижалями». Проте В. Путін категорично відкинув такий підхід, наполягаючи, що в Мінських угодах йдеться лише про початок відновлення Україною контролю над своїм кордоном, починаючи з наступного дня після проведення голосування на місцевих виборах в ОРДЛО. Причому В. Зеленський окремо підкреслив, що такі вибори можливі тільки за українськими законами і стандартами ОБСЄ.

Домовлятися про те, як саме слід просуватися подальшим шляхом мирного врегулювання, і надалі доведеться в «нормандському форматі» (цей майданчик передбачає зустрічі не лише керівників чотирьох держав, але також їхніх помічників та глав зовнішньополітичних відомств) та в Тристоронній контактній групі, де представлені ДНР і ЛНР.

Безумовним досягненням зустрічі в Парижі можна вважати спільну згоду, що між українською стороною, з одного боку, та ДНР і ЛНР – з іншого, повинен відбутися т.зв. великий обмін утримуваними особами до кінця поточного року на основі принципу «всіх на всіх».

Як вже зазначалося вище, наступний саміт «нормандської четвірки» В. Зеленський, Е. Макрон, А. Меркель та В. Путін домовились провести через чотири місяці.

*Кириченко О.В., к.і.н.,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Подія березня 2020: Виклик людству «політичні та соціально-економічні наслідки пандемії коронавірусу COVID-19»

11 березня 2020 р. у зв'язку з поширенням у світі коронавірусу «COVID-19» Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) оголосила пандемію. У другій половині березня 2020 р. стрімке поширення інфекції країнами світу та Європи продовжилось. Водночас, виключно швидке зростання кількості заражень спостерігалось у США, які 24 березня 2020 р. ВООЗ оголосила новим осередком поширення інфекції. На думку провідних вірусологів пандемія може тривати від трьох до більше десяти місяців, що призведе до глобальних соціально-економічних трансформацій.

Заходи, спрямовані на боротьбу з пандемією, призводять до дезінтеграції та протекції національних економік, підсумком чого стане реконфігурація системи міжнародних відносин та зміна вектора трансформації міжнародного порядку. У зв'язку з пандемією прогнозується посилення процесів деглобалізації та депопуляризації глобалістських ідеологій. Нині на перший план виходить інститут традиційної держави, натомість наднаціональні інститути Євросоюзу допоки не змогли продемонструвати свою ефективність в умовах пандемії.

У найближчому майбутньому держави, серед актуальних загроз безпеці, будуть розглядати не лише кібервійни, а й біологічні атаки будь-якого походження. Для протистояння цим викликам, в першу чергу, будуть використовуватися розробки в галузі штучного інтелекту. В умовах пандемії держава братиме на себе додаткові контрольні функції і повинна буде збе-

рігати певний баланс взаємовідносин суспільства і силових елементів держави, включно з кіберконтролем, після закінчення епідемії.

Досить стрімко розвиватимуться процеси віртуалізації життєдіяльності населення, віртуальна реальність та інформаційно-комунікаційні системи, включно з онлайн-послугами. Нині констатується трансформація структури виробничих відносин на користь дистанційної діяльності. Пандемія серйозно зачепила традиційні системи освіти в усьому світі – наказами урядів більшості країн світу відбулось масове закриття шкіл та університетів. Водночас почалось масове запровадження дистанційного навчання школярів та студентів із застосуванням новітніх онлайн-технологій.

Також констатується наростання протиріч між учасниками системи міжнародних відносин, зокрема через закриття кордонів і недостатню допомогу один одному з низки питань. Вже з середини березня 2020 р. чимало країн світу обмежили або повністю заборонили перетин своїх кордонів на національному рівні. Зокрема, 13 березня 2020 р. президент США Д. Трамп заборонив в'їзд до США осіб з країн Шенгенської зони, а зовнішні кордони ЄС та Шенгенської зони стали тимчасово закритими для іноземців з 17 березня 2020 р. Аналогічні заходи були прийняті також й іншими країнами.

Нині у світі через коронавірус близько 3 млрд. людей перебувають у ізоляції. «COVID-19» завдав нищівного удару світовій фінансово-економічній системі та національним економікам. Це може призвести до наймасштабнішої світової економічної кризи початку століття, оскільки вона здатна підірвати найважливіші сфери, включно з виробництвом, сектором послуг, попиту тощо. Міжнародна міжурядова організація Конференція ООН з торгівлі і розвитку попередньо провела розрахунки у яких вказувалось, що розмір завданих пандемією збитків у світі може сягнути 2 трлн. дол. Однак в інших дослідженнях йдеться про 9 трлн., тобто про 10% світового ВВП на тлі світового боргу, який нині перевищує 250 трлн. дол.

Важливою подією в контексті подолання соціально-економічних та політичних наслідків коронавірусу став саміт «Групи двадцяти» («G-20»), який вперше відбувся 26 березня 2020 р. у форматі відеоконференції. Попередньо було вирішено, що країни «G-20» нададуть для подолання негативних наслідків пандемії коронавірусу та підтримки глобальної економіки більше 5 трлн. дол. Країни «G-20» на регулярній основі координуватимуть розробку плану дій у відповідь на «COVID-19» й тісно співпрацюватимуть з міжнародними організаціями для швидкого надання відповідної міжнародної допомоги. Учасники «G-20» виділять ВООЗ кошти на боротьбу з

пандемією та консолідують свої подальші дії за такою пріоритетністю, як «порятунок життя людей, захист їх доходів та робочих місць, збереження фінансової стабільності».

В умовах входження світової економіки в період глибокої рецесії, українська економіка буде знаходитися в кризовому стані не тільки через заходи викликані надзвичайною ситуацією, яка спрямована на боротьбу з пандемією, але також через падіння експорту, від якого, багато в чому, залежить національна економіка. В оновленому макроекономічному прогнозі, який був затверджений урядом України 29 березня 2020 р., ВВП держави у поточному році зменшиться на 5%. Нині український уряд розробив низку заходів, спрямованих на недопущення поширення пандемії та підтримку соціально-економічної стабільності. Зокрема, на позачерговому пленарному засіданні 30 березня 2020 р. одним з перших Верховна Рада прийняла закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних і економічних гарантій у зв'язку з поширенням корона вірусної хвороби (COVID-2019)». Ці заходи доповнили і розширили перелік податкових та соціальних змін, введених на період карантину іншими законами від 17 березня 2020 р.

*Фесенко М.В., д.політ.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Подія серпня 2020: Америко-ізраїльсько-еміратська угода та її геополітичні наслідки для Близькосхідного регіону

13 серпня вранці президент США Д.Трамп заявив про «історичну мирну угоду між Ізраїлем та Об'єднаними Арабськими Еміратами, спрямовану на «повну нормалізацію відносин» між ними. Важливою частиною цієї угоди є те, що Ізраїль взяв зобов'язання «заморозити» анексію палестинських земель в окупованому Західному Березі. Ця угода отримала назву «Авраамова угода», що пов'язана з тим, що Близький Схід – колыска трьох світових релігій, які мають спільне коріння – іудаїзм, християнство та іслам. 29 серпня своїм декретом президент Об'єднаних Арабських Еміратів Халіфа бін Заєд аль Нагаєн скасував бойкот Ізраїлю та дозволив укладати з ним економічні та фінансові угоди. Таким чином, Емірати стали першою арабською країною регіону Перської затоки, що повністю відновлює дипломатичні відносини з Ізраїлем і третьою після Єгипту та Йорданії, які зробили

подібний крок у 1979 та 1994 рр. відповідно. Передбачається, що у середині вересня у Вашингтоні відбудеться урочиста офіційна церемонія підписання цієї угоди у присутності президента США.

Дана угода, окрім того, що стала великим зовнішньополітичним успіхом діючого американського президента, має, щонайменше, наступні головні геополітичні наслідки для всього Близькосхідного регіону.

1. Тристороння американо-ізраїльсько-еміратська угода кардинально змінює весь «арабський порядок», існуючі, принаймні, формально певні зобов'язання і угоди. Рішення Об'єднаних Арабських Еміратів встановити повноцінні дипломатичні відносини з Ізраїлем, відкрити там своє посольство, означає, що зламано арабський консенсус за арабською мирною ініціативою 2002 р., в основі якої знаходилась формула «Мир в обмін на землю». Це означає, що арабські держави були готові визнати Ізраїль і нормалізувати з ним відносини лише за умови визволення окупованих палестинських земель, створенні повноцінної Палестинської держави і встановленні добросусідських відносин між нею та Ізраїлем. Тож, одна з провідних арабських держав погодилась повністю нормалізувати відносини з Ізраїлем за відсутності не лише створення Палестинської держави, а й за умов неприкритих планів повної анексії значної частини Західного Берега, що, фактично унеможливорює перспективу дводержавного вирішення палестино-ізраїльського конфлікту. Потрібно взяти до уваги, що прем'єр-міністр Ізраїлю Б. Нетаньягу заявив вже після повідомлення про угоду, що плани анексії окупованих палестинських земель «залишаються на столі».

2. Стало очевидним, що проблема Палестини перестала бути однією з пріоритетних для арабського порядку денного. Заради знаходження в образі Ізраїлю могутнього союзника у протидії Ірану, а, й, протягом останнього часу й Туреччини, провідні арабські країни, передусім аравійські монархії за виключенням Катару, переступили через палестинське питання. Одразу ж після рішення Еміратів про визнання Ізраїлю, з'явилися повідомлення про те, що такий крок зроблять Бахрейн і, можливо, Оман. Попри те, що близькосхідне турне держсекретаря США М. Помпео не закінчилось негайним визнанням Ізраїлю деякими іншими арабськими країнами, це не повинно вводити в оману – процес започатковано.

3. Відбувся прямий розкол аравійських монархій на два блоки, що протистоять один одному, зокрема Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Бахрейн, Оман при підтримці Єгипту та Судану взяли курс на нормалізацію відносин з Ізраїлем. Головним мотором цього блоку виступають Об'єднані Арабські Емірати, які вбачають в Ізраїлі не лише свого союзника

у протиборстві з Іраном, а й проти Туреччини, в якій вони вбачають свого головного суперника за вплив на Близькому Сході. Емірати вбачають у Туреччині могутнього регіонального актора, який швидко набирає силу і намагається, на їхню думку, використати сунітський ісламізм за аналогією з тим, як Іран використовує шіїтський ісламізм. Емірати розглядають панарабську асоціацію «Брати-мусульмани своїм головним ворогом і вважають, що правляча в Туреччині партія справедливості і розвитку є турецькою філією «братів-мусульман». Звідси така ворожість і несприйняття турецького президента Р.Т. Ердогана.

4. Головними беніфіціарами угоди стали президент США Д.Трамп, Об'єднані Арабські Емірати та прем'єр-міністр Ізраїлю Б.Нетаньягу. Американський президент довів, що його дітище – «Угода століття» – план розв'язання палестино-ізраїльського конфлікту виявився життєздатним і реальним і він досягнув перших вагомих результатів. Цей успіх Д.Трамп планує активно використати у своїй передвиборній боротьбі восени 2020 р. Об'єднані Арабські Емірати стали лідируючою країною арабського світу, що сьогодні очолила процес арабсько-ізраїльського зближення і нормалізації відносин. Емірати сподіваються на глибоку співпрацю з Ізраїлем у таких чутливих сферах як військово-технічна співпраця, високі технології, медицина, аграрний сектор. Вже сьогодні активно проробляються перші угоди у різних сферах економічного і технологічного співробітництва на суму у 500 млн. дол. США. І це лише початок.

Нормалізація відносин з Ізраїлем дозволить Еміратам закупити у США такі новітні види озброєння, як літак F-35, який не має жодна арабська країна. Прем'єр-міністр Ізраїлю Б.Нетаньягу продемонстрував, що попри свою жорстку позицію по відношенню до палестинського питання, здатен реалізувати курс на нормалізацію відносин з арабським світом.

5. Найбільш уразливим стало становище палестинців. Ще раз було доведено, що нинішнє керівництво Палестинської автономії не спроможне адекватно оцінювати реальну ситуацію та тенденції розвитку, а відтак не має чіткої стратегії реалізації тих завдань, що стоять на сучасному етапі перед палестинським народом.

*Швед В.О., к.і.н., доцент,
зав.відділу країн Азії та Африки
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»
Гуцало С.Є., к.і.н., старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Подія квітня 2021: Кліматичний саміт і річниця Чорнобильської аварії: уроки минулого актуальні для майбутнього

У квітні відбулось дві події, які якнайкраще підтверджують тезу, що подолати глобальні екологічні проблеми можна лише шляхом міжнародного співробітництва. Це – кліматичний саміт і тридцять п'ята річниця аварії на Чорнобильській АЕС.

Дводенний міжнародний саміт з питань клімату, що пройшов 21-22 квітня, відкрився у Всесвітній день Землі. Це є доволі символічно, адже сьогодні наша планета зіштовхнулася з небаченим до цього часу викликом – зміною клімату, протистояти якому можна лише за умови згуртованості і глобальної солідарності людства. Через пандемію Covid-19 саміт, в якому взяло участь 40 керівників держав і глав урядів, відбувся в онлайн режимі.

«Світ на краю прірви. Середня глобальна температура вже на 1,2 градуси Цельсію перевищила доіндустріальний рівень. Подальше зростання цього показника може обернутися катастрофою для людства. До глобальної коаліції по досягненню нульового рівня шкідливих викидів повинна приєднатися кожна країна світу, кожне місто, кожна компанія», – з такими словами звернувся до лідерів країн голова ООН Антоніу Гутерреш.

Саміт відкрив президент США Джо Байден, який заявив, що Сполучені Штати зобов'язуються скоротити більш ніж наполовину викиди парникових газів до 2030 р., а до 2050 р. – вийти на нульовий рівень викидів, що свідчить про прагнення країни стати лідером у боротьбі з глобальним потеплінням. І хоча поки адміністрація президента не представила конкретний план того, як саме США збираються досягти цих цілей, його появу можна очікувати найближчим часом.

Європейський Союз, позицію якого озвучила голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляйен, заявив про амбітну мету – стати першим в світі кліматично нейтральним континентом. Прикметно, що у день відкриття саміту держави-члени ЄС досягли попередньої згоди щодо європейського закону про клімат у формі нового Регламенту. ЄС підтвердив своє зобов'язання досягти кліматичної нейтральності до 2050 р. та встановив проміжну мету зменшення викидів парникових газів як мінімум на 55% до 2030 р. порівняно з рівнем 1990 р.

Канада також підвищила свої кліматичні цілі. Так, прем'єр-міністр країни Джастін Трюдо заявив, що нова ціль країни – до 2030 р. зменшити

кількість шкідливих викидів на 40%–45% у порівнянні з 2005 р. Китайський лідер Сі Цзіньпін, пообіцяв, що КНР почне скорочувати споживання вугілля з 2026 р. з метою досягти вуглецевої нейтральності швидше від усіх розвинених країн, а президент Бразилії Жаїр Болсонару оголосив про свою найбільш амбіційну екологічну мету на сьогоднішній день, заявивши, що країна досягне нейтралітету щодо викидів до 2050 р., на 10 років раніше, ніж попередня мета.

Франція, Німеччина та інші європейські країни також підтвердили своє прагнення рухатися до «вуглецевої нейтральності» – стану, коли обсяги емісій вуглекислого газу не перевищують його обсягів, що поглинаються лісами і океанами.

Цю міжнародну зустріч можна назвати самітом амбітних обіцянок, але питання, чи всі вони будуть виконані, залишається відкритим. Вже наступного дня після неї президент Бразилії схвалив скорочення екологічного бюджету країни на 2021 р. на 24% у порівнянні з рівнем попереднього року. Отже, фінансування екологічних заходів, зокрема у боротьбі з глобальною зміною клімату, не лише залишається на порядку денному, але й набуває ще більшої актуальності з огляду на заяви лідерів саміту. Беручи до уваги масштаб завдань, стає зрозуміло, що без зміцнення і поглиблення міжнародного співробітництва у кліматичних питаннях реальних результатів досягти неможливо.

Одним з найбільш яскравих прикладів, які підтверджують цю тезу, є міжнародна співпраця з ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, що сталася 35 років тому, 26 квітня 1986 р. Вона показала не лише наскільки великою може бути людська самопожертва, а й якою результативною буває міжнародна взаємодія спочатку з тогочасним Радянським Союзом, а потім і пострадянськими країнами у подоланні проблем, що загрожують безпеці усього людства. Саме завдяки допомозі світової спільноти Україна отримала значну гуманітарну і технічну допомогу, яку надавали Європейська Комісія в рамках програми TACIS, Програма Розвитку ООН, ЮНЕСКО, МАГАТЕ, Червоний Хрест та багато інших міжнародних установ, окремі держави – США, Канада, Великобританія, Японія, Німеччина, Франція, Іспанія, Куба тощо. Саме за підтримки міжнародних партнерів в Україні було побудовано об'єкт «Укриття», загальна вартість якого оцінюється в € 1,5 млрд. З них € 1,41 млрд – міжнародна допомога, а € 105,9 млн – внесок України.

Річниця аварії на Чорнобильській АЕС у черговий раз нагадала, що у світі вже напрацьовані ефективні механізми міжнародного співробітництва

з попередження екологічних катастроф планетарного масштабу й розширення їх використання, поряд з виконанням державами своїх зобов'язань і розширенням глобальної солідарності, є запорукою успішного розв'язання кліматичної проблеми.

*Перга Т.Ю., к.і.н., старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Подія серпня 2021: Захоплення влади Талібаном в Афганістані

15 серпня 2021 р. загони радикального ісламського руху Талібан без бою увійшли до Кабулу, столиці Афганістану, і оголосили про свою перемогу. Ця подія призвела до серйозного переформатування не лише регіонального, а й, значною мірою, глобального геополітичного та геостратегічного балансу та матиме значні політичні, безпекові та економічні наслідки.

***Довідково:** Радикальне ісламістське угруповання Талібан з'явилося на початку 1990-х рр. на півночі Пакистану після виведення радянських військ з Афганістану. Його основою стали випускники пакистанських релігійних семінарій-медресе. Мовою пушту слово талібан означає «студенти медресе». Ці семінаристи, в основному, були вихідцями з пуштунських племен Афганістану, які опинилися на території Пакистану, тікаючи від радянських військ. Таліби швидко поширили свій вплив в Афганістані і у 1996 р. вони захопили Кабул, поваливши режим президента Б Раббані, одного з лідерів афганських моджахедів, які чинили збройний опір радянським військам.. На кінець 90-х рр. таліби контролювали вже 90% території Афганістану. Влада талібів відзначилась впровадженням надзвичайно суворого формату тлумачення законів шаріату.*

Увагу світу таліби привернули після нападу 11 вересня 2001 р. терористів руху Аль-Каїда на Всесвітній торговий центр у Нью-Йорку та на Пентагон у Вашингтоні, внаслідок чого загинуло більше 2800 мирних жителів. Талібів було звинувачено у тому, що саме вони надали притулок для розміщення руху Аль-Каїда та його очільника Осами бен Ладена на території Афганістану. 7 жовтня 2001 р. військова коаліція під проводом США розпочала бойові операції в Афганістані і до 1 грудня 2001 р. режим Талібану фактично розвалився.

Однак, Сполучені Штати та їхні союзники залишились в Афганістані на період, що розтягнувся майже на 20 років і закінчився лише у середині серпня 2020 р. Незважаючи на велику кількість іноземних військ в Афга-

ністані та колосальні обсяги військової та іншої допомоги афганському уряду, таліби відновлюють свій вплив в Афганістані, захоплюючи все нові території. На початок 2020 р. таліби контролювали 20% території Афганістану.

У лютому 2020 р. адміністрація тодішнього президента США Д. Трампа та Талібан уклали мирну угоду, згідно якої американці погоджувались на виведення своїх військ з Афганістану протягом 14 місяців і Талібан зобов'язувався не надавати територію Афганістану будь-кому, включаючи й Аль-Каїду, для підриву безпеки США та його союзників. Новий президент США Дж. Байден у квітні 2021 р. переглянув термін виведення американських військ – спочатку до 11, а згодом до 1 вересня 2021 р. Однак ситуація почала швидко виходити з під контроль і у серпні Талібан прийшов до влади, практично без бою і за лічені дні.

Які ж уроки отримав світ у контексті останніх драматичних подій в Афганістані?

1. Сполучені Штати отримали в Афганістані нечувану з часів закінчення в'єтнамської війни воєнно-політичну поразку. Знову, як і в часи іракської інтервенції у 2003 р., американці виявились неспроможними об'єктивно оцінити складність, неоднозначність та суперечливість соціально-політичної та гуманітарно-ідеологічної ситуації тієї східної країни, у якій вони запланували грандіозний цивілізаційний експеримент, а саме, привнесення демократії, звісно, за американськими та західними лекалами, сподіваючись, передусім, на свою військову могутність. За 20 років перебування в Афганістані США витратили, в цілому, близько 1 трлн дол; поклали близько 2300 своїх військових. 83 млрд дол було витрачено на створення, екіпіровку та озброєння 300 тисячної афганської армії, більше 145 млрд витрачено на реконструкцію та розбудову самого Афганістану, 837 млрд дол – на проведення військових операцій. При цьому виявилось, що армія Афганістану, у своїй більшості, існує лише на папері.

2. Виявилось, що у самій державній машині США існують величезні проблеми у тих сферах, щодо яких вони дорікають багатьом своїм реципієнтам – та ж безвідповідальність, оковамилювання, корупція, неузгодженість дій між низкою ключових елементів системи державної безпеки і планування, коли високопосадовці роками заплющували очі на безконтрольність у використанні афганською стороною колосальних фінансових сум, масові приписки тощо. Розвіддані часто залишались без належної уваги керівних органів державної влади і управління, в тому числі й адміністрації кількох президентів.

3. Ще раз було переконливо продемонстровано вирішальну роль морального чинника і мотивації, без яких не допоможуть ані гори зброї, ані іншого спорядження. Знову було підтверджено, що тотальна корупція влади, та й усього суспільства, є згубними для будь-якого суспільства, і, тим більше, у разі намірів розбудови сучасного демократичного ладу. Було ще раз доведено, що жодна зовнішня допомога нічого не варта у разі відсутності єдності суспільства, політичної волі та рішучості його політичної еліти, готовності до складних випробувань, без яких неможлива перемога.

Необхідно також зазначити, що ситуація в самому Афганістані залишається вкрай невизначеною. По-перше, таліби ще не сформували так званий «інклюзивний ісламський уряд», залишаються невирішеними багато ключових питань, зокрема, якою буде політика щодо національних меншин, не визначені контури як зовнішньої, так і внутрішньої політики, чи спроможні будуть таліби залучити на свій бік низку впливових політичних лідерів минулих урядів тощо. По-друге, на території Панджшерської долини продовжує гліти вогнище спротиву і непокори талібам. Саме у цьому місці об'єднали свої сили Ахмад Масуд, син знаменитого «лева Панджшера» Ахмада Шаха Масуда, колишній віце-президент країни Амрула Салех та відомий генерал Дустум. Ахмад Масуд закликав «боротися з талібами до кінця» і пообіцяв «...ми будемо воювати за Європу і весь регіон, а також за цінності, за які боролися 20 років». Це ополчення відмовилось визнати владу талібів і без спротиву віддати Панджшер під їх владу. І поки невідомо чим закінчиться цей спротив. Майбутнє покаже, чи будуть здатними ці сили успішно протистояти намірам Талібану встановити тотальний контроль над Афганістаном і перетворити його на суцільний теократичний заповідник – «Ісламський емірат Афганістану», чи він буде змушений поділитися владою із поміркованими силами країни, що дасть надію на повернення до нормального життя.

Останні події в Афганістані здатні неоднозначно позначитись на Україні. З одного боку, існує достатньо високий ризик помітного відходу на другий план та зниження уваги США, НАТО та ЄС до України. Безперечно і те, що Кремль намагатиметься максимально скористатися ситуацією, що склалася, з тим, щоб спробувати запропонувати свої послуги США та ЄС у вирішенні проблеми Афганістану в обмін на поступки з таких доленосних для України питань, як відновлення її територіальної цілісності та повернення окупованих й анексованих територій. З іншого боку, афганське фіаско може підштовхнути Вашингтон до більш глибоко-

го розуміння значення для демократичного світу незалежності України і її народу у боротьбі з російською агресією, і усвідомлення необхідності якісного поглиблення допомоги Україні. У цьому питанні Україні вкрай важливо тримати ініціативу у своїх руках і знайти вагомі аргументи на свою користь.

*Швед В.О., к.і.н., доцент,
зав. відділу історії країн Азії та Африки
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Подія вересня 2021: Створення оборонного союзу AUKUS у складі Австралії, Об'єднаного Королівства (Великобританії) та США

Після відео-конференції 15 вересня 2021 р. президент США Дж. Байден, прем'єр-міністри Австралії Скотт Моррісон і Великої Британії Борис Джонсон оголосили про створення нового союзу в сфері безпеки. Назва цього союзу постає із відповідної аббревіатури – AUKUS (Australia, United Kingdom, United States). Офіційна мета союзу – оновлення та забезпечення спільної здатності протистояти загрозам ХХІ ст.

Головна сфера діяльності – розробка та виробництво новітніх озброєнь, співпраця у сфері розвитку та використання військових технологій. США, Велика Британія і Австралія мають намір захищати свої інтереси в Індо-Тихоокеанському регіоні. Співпраця учасників розрахована на горизонт 2030-х – 2040-х рр.

Союз США, Великої Британії та Австралії створюється з метою преференційного обміну передовими технологіями та контролю за їх використанням.

Політична мета – розвиток військового потенціалу для протистояння Китаю, а в перспективі – і Росії.

США, Велика Британія і Австралія спрощують обмін інформацією в ключових технологічних сферах, таких як штучний інтелект, кібернетичні та підводні системи, ударні засоби великої дальності.

За словами Дж.Байдена, учасникам союзу треба володіти найсучаснішими можливостями для боротьби із загрозами, що зростають.

Австралія замовляє будівництво атомних підводних човнів у США.

Прем'єр-міністр Австралії С.Моррісон заявив, що AUKUS формується як «партнерство, в якому наші технології, наші вчені, наша промисловість,

наші сили оборони працюють разом, аби створити більш безпечний регіон, що в підсумку принесе користь усім».

Оборонний союз AUKUS розглядається як внутрішня замкнена структура, паралельна з альянсом QUAD (Чотирьохстороннім діалогом з питань безпеки) і незалежна від НАТО.

Цілі поточної діяльності

Фактичний зміст діяльності союзу AUKUS передбачає досягнення суттєвої воєнної переваги над Китаєм. Мова йде про системну підготовку до війни з КНР на Тихоокеанському театрі.

США планують розміщення нових військових баз в Австралії.

Австралія замовляє в США атомні підводні човни, які мають забезпечити учасникам AUKUS суттєву перевагу в акваторії Тихого та Індійського океанів. Австралія одержить відповідні військові технології і будуватиме частину флоту на своїх верфях. Виробництво атомних підводних човнів сплачуватиметься за рахунок австралійського бюджету.

Деталі угоди будуть опрацьовані впродовж наступних 18 місяців. Основна увага буде приділена питанню про використання ядерного палива та ядерних реакторів державами цього союзу.

Австралія має найбільші в світі родовища урану, однак досі не використовувала ядерну енергію і навіть підписала угоду зі США, яка передбачає збагачення урану поза межами австралійської території. Ці питання будуть, напевно, переглянуті. Президент США Дж. Байден підтвердив, що Австралія не прагне доступу до ядерної зброї і буде використовувати одіонні технології тільки для силових установок. При цьому Австралія веде власну розробку гіперзвукових ракет.

Велика Британія зміцнює військове співробітництво зі США й розширює свою військову присутність в АТР.

Австралія розірвала угоду про будівництво дизельних підводних човнів з Францією, які не відповідають стратегічним завданням військового стримування КНР і Росії на Тихому океані. Враховується, що країни ЄС і НАТО не відіграють суттєвої ролі на стратегічному театрі в Азії та АТР.

Рішення Австралії про розірвання контракту на дизельні підводні човни з Францією викликало обурення з боку Парижу і було підтримано міністрами закордонних справ країн ЄС, які висловили солідарність з Францією на тлі відмови Австралії від купівлі французьких дизель-електричних підводних човнів на користь атомних човнів виробництва США та Великої Британії.

Таким чином, створення AUKUS знаменує формування «блоку англо-саксонських держав», який діятиме паралельно з НАТО, але він забезпечуватиме більш глибокий рівень стратегічного узгодження і військово-технічної співпраці, ніж той, який присутній у відносинах між США та європейськими країнами (окрім Великої Британії).

*Толстов С.В., к.і.н., доцент,
зав. відділу трансатлантичних досліджень
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»*

Подія січня 2022: Політичний конфлікт між Росією та США

Нинішня криза у відносинах між Росією і США поступово назривала з кінця жовтня 2021 р., коли в американських ЗМІ почалася гучна інформаційна кампанія про посилення загрози російського військового вторгнення в Україну. Центральна теза цієї кампанії, до якої активно долучився Державний департамент США, полягала в зосередженні навколо кордонів України великого угруповання російських військ, достатніх для прямого вторгнення і окупації української території.

Адміністрація США запропонувала країнам НАТО і ЄС розробити масштабний пакет санкцій, спроможний упередити чи принаймні зупинити російську агресію. З точки зору адміністрації Дж.Байдена, позиція США повинна продемонструвати твердість і рішучість, аби компенсувати фактичну бездіяльність США і НАТО в ситуації березня – червня 2014 р., коли Україна втратила Крим і не змогла запобігти збройному конфлікту в Донецькій і Луганській областях.

Свою відповідь на звинувачення в підготовці нових актів агресії щодо України В.Путін дав у виступі на колегії МЗС Росії 18 листопада. Його доручення на адресу МЗС РФ стосувалося розробки «пакету гарантій», покликаних забезпечити безпеку Росії у відносинах з США і НАТО. При цьому В.Путін підтвердив готовність якомога довше зберігати у відносинах із Заходом військову напруженість. Окрім повного і неухильного виконання Україною Мінських угод, В.Путін зажадав від адміністрації США публічного спростування перспектив членства України в НАТО і юридичних зобов'язань не розміщувати наступальні ударні озброєння в прикордонних з Росією країнах.

17 грудня 2021 р. МЗС Росії передало Держдепартаменту США проекти угод між Росією і США і між Росією і НАТО, що містили ряд вимог. Серед

них – взаємна відмова від розміщення ядерних озброєнь у Європі, повернення інфраструктури НАТО на позиції травня 1997 р. – тобто, до масштабного розширення Альянсу на схід, а також міжнародно-правове закріплення відмови НАТО від подальшого розширення, включаючи Україну, Грузію і Молдову.

Російські вимоги включали як цілком прийнятні і конструктивні положення, так і неприйнятні для Заходу аспекти, що суперечили положенням Вашингтонського договору 1949 р. про створення НАТО. За формою та змістом висунування російських вимог США і НАТО означало переведення проблеми зі сфери пропаганди та інформаційної війни в стан політичного конфлікту, суть якого визначає принципово відмінне бачення проблематики європейської безпеки.

Теперішній політичний конфлікт у відносинах Росії та США/НАТО має істотну специфіку. Оскільки обидві сторони вдаються до демонстрації сили, політичний конфлікт може легко перейти зі стадії віртуального протистояння з метою запобігання гіпотетичній російській агресії в реальну міжнародну політичну кризу. При цьому слід враховувати, що в Донбасі вже існує відкритий військовий конфлікт і зосереджені великі угруповання військ і озброєнь.

Враховуючи низьку передбачуваність подальшого розвитку подій доречно позначити найбільш характерні ознаки визрівання нинішньої міжнародно-політичної кризи:

1. Протягом 2021 р. російська сторона двічі – у квітні та вересні – вдавалася до концентрації військ поблизу українських кордонів. Однак розпочате Держдепартаментом США нагнітання інформаційної кампанії про посилення загрози російського військового вторгнення в Україну припало саме на паузу в проведенні маневрів російських військ.
2. Російська сторона продемонструвала готовність РФ включитися в спіраль ескалації політичного конфлікту із Заходом і навіть спробувала перехопити ініціативу. З боку МЗС РФ на адресу США і НАТО був висунутий комплекс максимальних вимог про перебудову моделі європейської безпеки і визнання гарантій безпеки Росії від НАТО.
3. Після висунення вимог МЗС РФ до США і НАТО відносини сторін перейшли у фазу затяжної політичної суперечки з високою ймовірністю застосування методів демонстрації сили і значним потенціалом подальшого загострення.
4. США і НАТО висловили готовність до продовження діалогу з РФ у разі відмови Москви від ультимативних вимог, висунутих російським

МЗС. У письмових відповідях, які США і НАТО надали Росії (26 січня 2022 р.), була сформульована відмова від гарантій нерозширення НАТО, але водночас позначена низка тем, по яких США і НАТО бачать можливість продовження діалогу.

5. США і НАТО очікують реакції В. Путіна на подані документи. Залежно від характеру відповіді В. Путіна, подальші події можуть розвиватися як у бік ескалації конфлікту, так і в формі переходу до дипломатичного діалогу зі США, і в меншій мірі – з НАТО, по часткових аспектах європейської безпеки, які Москва вже демонстративно оголосила другорядними.
6. Кремль зберігає певні можливості військового і військово-політичного тиску на США і НАТО. Військові заходи Росії та Білорусі відбуваються поблизу українських і польських кордонів. Відносно США і НАТО маневри в Білорусі 10–20 лютого та перебування російських військ поблизу кордонів України є фактором непрямого тиску. У той же час, щодо України ці заходи є фактором прямого, безпосереднього військового тиску, які Київ не може ігнорувати. Причому рішення про те, чи використовувати силу щодо України, залежить виключно від Кремля.
7. ВМФ Росії проводить серію демонстративних навчань в Чорному, Баренцовому, Охотському, Середземному морях, північно-східній Атлантиці і на Тихому океані. Однак Москва не має матеріальних можливостей повторити розміщення ядерної зброї в країнах Карибського басейну, як це було зроблено при М.С.Хрущові в 1962 р.
8. Президент Дж.Байден заявив (19 січня 2022 р.), що в разі військового вторгнення в Україну Росія зіткнеться з катастрофою; США задіють «небачені санкції», які мають знищити економіку Росії. Окрім заяв про підготовку нового пакету санкцій, Росії було адресовано й низку прямих загроз і заходів стримування:
 - НАТО оголосило (24 січня), що з огляду на ситуацію довкола України посилює присутність у країнах Східної Європи. Пентагон оголосив готовність направити до складу Сил реагування НАТО в Східній Європі 8,5 тис. військовослужбовців. За потреби НАТО надішле на схід сформований Францією додатковий загін Сил реагування чисельністю в 5 тис. осіб.
 - Низка країн НАТО оголосили про відправку незначних контингентів до країн Центральної та Східної Європи (включаючи країни Балтії, Угорщину, Румунію, Болгарію та Словаччину).

– Дж.Байден повідомив про те, що адміністрація США обмірковує можливість введення персональних санкцій проти В.Путіна і вищого державного керівництва РФ, включаючи міністрів закордонних справ і оборони.

– Держдепартамент США погрожує вислати посла РФ А.Антонова, якщо російська сторона до квітня 2022 р. не видасть візи для військового персоналу охорони посольства США в Москві.

9. Інформаційна кампанія про посилення військової загрози РФ щодо України багато в чому мала провокативний характер й супроводжувалася демонстративними заявами про те, що в разі нападу з боку Росії США і НАТО не мають наміру надавати Києву прямих гарантій безпеки або значної військової підтримки. До провокуючих чинників слід також віднести заяви зовнішньополітичних відомств США, Великобританії, Австралії та Німеччини про евакуацію сімей співробітників посольств і скорочення чисельності дипмісій у Києві. Мимоволі напрошується припущення, що для США було б більш зручним спровокувати новий російсько-український конфлікт і ввести проти РФ масштабні санкції, ніж йти на часткове виконання умов РФ і погоджуватися на перегляд правил і принципів європейської безпеки.
10. В ході полеміки між країнами НАТО і ЄС вже проявилася відсутність єдності в узгодженні заходів у відповідь на випадок військової агресії Росії проти України. Суттєві розбіжності намітилися як щодо курсу на ескалацію політичного конфлікту між США/НАТО і Росією, так і щодо заходів стримування РФ включаючи застосування санкцій і їх практичне наповнення. Предметом розбіжностей також є готовність або неготовність окремих країн-членів НАТО здійснювати термінові поставки зброї Україні, які повинні компенсувати відмову від військових гарантій безпеки. Низка країн Східної Європи висловилися проти розміщення на їх території військ інших союзників по НАТО.
11. Після передачі російському МЗС відповіді на пропозиції Москви щодо гарантій безпеки, держсекретар США Е. Блінкен заявив, що в разі деескалації напруженості США готові до переговорів і в цілому віддають перевагу дипломатичному шляху врегулювання конфлікту. За його словами, у своїй відповіді США вказали напрями, по яких можлива співпраця двох держав. Наприклад, США готові обговорювати з Росією нерозміщення ракет на Україні, регламентацію проведення військових навчань у Європі, контроль над озброєннями, прозорість і заходи щодо зменшення військових ризиків. При цьому Е. Блінкен підкреслив, що принцип «відкритих дверей» в НАТО зберігається.

12. Генеральний секретар НАТО Й. Столтенберг також позначив сфери, в яких, на його думку, НАТО може досягти прогресу з Росією. До них відносяться:

– відновлення контактів, в тому числі дипмісій і діалог по лінії військових;

– участь у реальному обговоренні занепокоєнь Росії на принципах ЄС, у тому числі на основі Гельсінкських угод 1975 р.;

– погодження проведення військових навчань.

При цьому Столтенберг підкреслив, що окремі держави мають самі визначати свою зовнішню політику, а російські війська знаходяться в Україні, Грузії та Молдові без дозволу влади цих країн. При цьому, ситуація в Україні та Грузії різко відрізняється від стану 1997 р.

13. Особливість нинішнього моменту – в тому, що подальший перебіг кризи залежить від вибору реагування і позиції Москви. Більшість серйозних коментаторів вважають, що Москва не зможе домогтися від США і НАТО максимальних поступок, викладених у вимогах МЗС РФ до США і НАТО від 17 грудня 2021 р. За спільної згоди обидві сторони могли б домовитися про істотне оздоровлення військово-політичної обстановки в Європі.

14. Військова операція російських військ проти України не принесе Кремлю ніяких політичних вигод, але загострить конфлікт із Заходом і посилить ізоляцію Москви. Якщо сторонам вдасться уникнути критичного загострення протиріч, раніше чи пізніше Москва і Вашингтон будуть змушені сісти за стіл переговорів і спробувати домовитися по ряду важливих аспектів європейської безпеки.

В рамках такого підходу можна прогнозувати зниження рівня військової небезпеки в Європі («деконфліктинг»), відновлення контролю над озброєннями, регламентацію проведення військових навчань, зниження рівнів присутності військових сил і озброєнь, посилення заходів довіри. Цілком можливе відновлення у якійсь формі Договору про ліквідацію ракет середньої і меншої дальності (РСМД). Можливе відновлення якихось параметрів обмеження звичайних збройних сил і озброєнь в Центральній і Східній Європі. Ймовірна заборона на розміщення ядерних і неядерних ракетних систем у країнах східного флангу НАТО. Досить ймовірно забезпечення РФ доступу до інспекції об'єктів ПРО США в Румунії та Польщі. Утім наразі важко прогнозувати, як послаблення протиріч між США та Росією могло б вплинути на врегулювання конфлікту в Донбасі й тим більше – на перспективи відносин між Україною та Росією.

15. У разі, якщо низка країн ЄС і НАТО, які виступають за відновлення діалогу з РФ і нову розрядку міжнародної напруженості, зуміють домогтися організації багатостороннього діалогу з питань європейської безпеки, не виключається можливість скликання якоїсь багатосторонньої наради на кшталт НБСЄ 1972–1975 рр. у форматі «Гельсінкі 2.0». Однак на етапі ескалації конфлікту Росії та США і НАТО говорити про це вочевидь передчасно.
16. Станом на кінець січня 2022 р. позиція РФ залишається ухильною. МЗС РФ не задоволене відповіддю США і НАТО, однак не відкидає продовження діалогу. Кремль схоже не має наміру поспішати з відповіддю. Зважаючи на запланований візит В.Путіна на Олімпіаду в Пекіні (04-20 лютого) певна корекція у відносинах Росії і США можлива за підсумками переговорів В.Путіна з Сі Цзініпіном. Принаймні, спроба російського керівництва дискредитувати проведення в КНР Олімпіади, почавши військову авантюру в Донбасі, виглядала б вкрай цинічно і недоречно.

Толстов С.В., к.і.н., доцент,
зав. відділу трансатлантичних досліджень
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

**ПІЗНАЄМО РАЗОМ
ІСТОРИЧНУ СПАДЩИНУ
УКРАЇНИ**

Шляхами Великого Кобзаря. Виїзне засідання профспілкового активу Інституту

5 липня 2019 року відбулося чергове виїзне засідання профспілкового активу Інституту. Цього разу його метою стало ознайомлення із знаменитими місцями мальовничого Яготина, що пов'язані із відомими сторінками життя і творчості нашого великого Кобзаря – Тараса Шевченка. Група науковців Інституту побувала у дворцево-парковому комплексі на березі озера Супій, який було закладено гетьманом України Кирилом Розумовським, та розширено його сином у XVIII ст.

Саме у цьому палаці онука Гетьмана Варвара Репніна приймала тут Євгена Гребінку, Миколу Гоголя та Тараса Шевченка. Добре зберігся окремих флігель, який спеціально було відведено для трьохмісячного перебування молодого Тараса Шевченка. Флігель Шевченка повністю відтворює інтер'єр періоду проживання поета. У кабінеті флігелю експонується унікальна картина невідомого італійського художника «Сліпий з хлопчиком» у колекції Репніних. У найбільшій залі «Гостинна», де молодий поет читав гостям свою поему «Тризна» – великий дубовий стіл, оригінальні стільці, піаніно.

Незабутнє враження справило на науковців Інституту їхнє перебування у палацово-парковому ансамблі Закревських. Засновник династії, Йосип Лук'янович Закревський, генеральний бунчужний війська Запорізького, в 1752 р. купив село Березову Рудку у нащадків їхнього господаря – гетьмана Івана Скоропадського. Більш ніж півтора століття 5 поколінь роду Закревських проживали у цьому живописному місці. Дружина Йосипа Григоровича була сестрою останнього гетьмана України Кирила Розумовського. У 1843 р. та у 1845–1847 рр. у Березову Рудку до братів Закревських часто приїздив Тарас Шевченко.

Тут Тарас Шевченко зустрів своє мабуть найпалкіше кохання. 29-річний поет закохався на все життя у витончену красуню – 21-річну Ганну Закревську, яка була на той час матір'ю двох дітей і дружиною господаря маєтку – 52-річного Платона Закревського. Тарас Шевченко намалював портрет Ганни, присвятив Закревській поему «Сліпий», пізніше, перебуваючи у засланні, присвятив їй вірш «Г. З.» («Немає гірше як в неволі...»). Також з ім'ям Закревської пов'язана поезія «Якби зустрілися ми знову».

Під час перебування у Яготині на запрошення князя Миколи Григоровича Репніна Тарас Шевченко пережив до себе ніжні почуття з боку онуки князя – Варвари, високоосвічена, делікатна молода жінка покохала молодого поета та Шевченко ставився до неї як до своєї рідної сестри, доброї помічниці і їхні стосунки закінчилися словами Тараса: «Прощай сестро» і поцілунком у чоло.

Гармонійною складовою виїзного засідання стало також відвідання меморіального музею-садиби народної художниці України Катерини Білокур у селі Богданівка, де весь свій вік прожила самотня майстриня, самотужки навчилася читати, писати і малювати. Вона залишила у спадок українському народу свої незабутні картини. Своєрідним експресивним заповітом-заспівом до Богданівського музею стали слова Олеса Гончара, вимережені рукою Ганни Самарської, учениці К. Білокур: «Твори Катерини Білокур назавжди увійшли у золотий фонд української культури. Вони з тих багатств, що їх Україна вносить до скарбниці мистецтва світового».

Добре організована екскурсійна поїздка, прекрасна погода, мальовничі краєвиди, високопрофесійні лектори – директори музеїв, які привітно зустрічали нас і відкривали яскраві сторінки історії України, прекрасні експозиції та величні пам'ятки нашої славної історичної спадщини все це створило серед учасників виїзного засідання глибокі почуття гордості за історію нашої країни, за високий таланти та почуття краси нашого народу і краю й надихнуло нас з новими силами продовжити нашу роботу з вивчення актуальних проблем всесвітньої історії, невід'ємною складовою якої є наша вітчизняна історія.

Екскурсія профспілкового активу Інституту до Національного музею історії України у Другій світовій війні

22 травня 2019 року відбулось виїзне засідання профспілкового активу нашого Інституту до Національного музею історії України у Другій світовій війні.

Члени нашого колективу – учасники цього заходу, отримали колосальне враження, без перебільшення, глибокий емоційний сплеск від побаченого. Перед нами ніби ожила мовою ретельно відібраних музейних експонатів трагедія українського народу, який не зі своєї провини чи ініціативи, опинився у самому вирі цієї жахливої війни ХХ ст.

Ми побачили, яку величезну роботу зробили співробітники музею, щоб докорінним чином змінити саму концепцію підходу до показу війни відповідно, враховуючи вимоги сучасного етапу української історії.

По-перше, у центрі уваги нині перебуває Україна, її роль у Другій світовій війні, звідси україноцентричність експозиції.

По-друге, і це також надзвичайно важливо, акценти зроблено на осмисленні ролі і трагедії пересічної людини на війні серед горя, крові, смертей, нелюдських страждань.

Усі композиції залів Музею акцентують увагу відвідувачів на тому, що Україна внаслідок свого геополітичного та геостратегічного становища стала одним із основних плацдармів німецько-радянського фронту. Упродовж 35 місяців на її теренах велись активні бойові дії регулярних військ. Маршали, генерали, українці за походженням очолювали фронти. Вражають людські втрати України. За деякими оцінками, вони сягають від 8 до 10 млн. осіб.

З поміж усіх народів, які опинилися під владою Німеччини, чи не найбільше постраждав український. Але, разом з тим, він ціною мільйонів своїх життів зробив величезний внесок у перемогу над Німеччиною.

Експозиція музею переконливо свідчить, що Україна не була ініціатором війни. Її спровокували правлячі кола двох тоталітарних режимів – нацистського і комуністичного. Особливо приголомшуючою є експозиції колективної трагедії і величезних втрат нашого народу у Залі Пам'яті, його матеріали у яскраво-образній формі з залученням предметів українського народного побуту та етнографії увічнюють невмирущу пам'ять про героїчне і трагічне у долях українського народу. Реліквійно-образні композиції «Стіна Пам'яті», «Журавлиний клич», «Повоєнне дитинство» з великою емоційністю і силою доносять до нас той вселенський біль та журбу за мільйонами загиблих українців під час Другої світової війни.

Не залишили нас байдужими експозиції, які розповідають про героїчний спротив українського народу проти фашистських загарбників на окупованих територіях. В музеї представлені матеріали про діяльність Української повстанської армії (УПА). Численні експонати розповідають про низку соціально-політичних проблем у повоєнній Україні – депортація кримськотатарського народу, голод 1947 р., збройне протистояння всієї державної військової машини тодішнього СРСР тощо.

Члени профспілкового активу, Дирекція Інституту та члени колективу висловлюють щирі вдячність заступниці генерального директора Музею Любові Володимирівні Легасовій за чудову організацію цього заходу та дійсно високопрофесійний лекційний супровід, Генеральному директору музею Ковальчуку Івану Петровичу, дирекції та науковому колективу.

Тематична екскурсія профспілкового активу Інституту до Музею води та Музею Революції Гідності

6 грудня 2019 р. за ініціативою дирекції та профкому була проведена тематична екскурсія профспілкового активу Інституту. Місцем її проведення були обрані найбільш популярні сьогодні музеї нашої столиці – Музей води та Музей Революції Гідності.

Музей води розташований у пам'ятці архітектури, відомій як Київська водонапірна башта, що постала у 1872 р. і служила місцем моніторингу пожежної безпеки у Києві. Експозиція Музею, фахові екскурсоводи донесли до нас у повній мірі ту істину, що вода – основа життя на нашій унікальній планеті Земля, джерело всього живого. Ми ще раз переконалися в унікальному значенні головної водної артерії нашої країни – річки Дніпро, яка поєднує три слов'янські країни – Росію, Білорусь та Україну. Більше двох третин потреб України у водних ресурсах забезпечується за рахунок потенціалу великого Славутича. Отже, проблема збереження Дніпра, дбайливого ставлення до його здоров'я є нині не лише одним з головних екологічних викликів для українського суспільства, а ще й перетворилась на серйозне політичне питання. Не дивно, що у наступних виборчих баталіях при обранні мера Києва питання збереження Дніпра є одним з найголовніших тем передвиборчих програм претендентів на цю посаду.

Велике враження справила на нас підземна експозиція музею, яка розповідає як про історію формування та існування каналізаційної та водопостачальної системи у Києві ще у XVIII–XIX століттях. Ми також побачили, який довгий та складний шлях проходить вода через високотехнологічні системи очищення до споживачів. Також експозиція спонукає відвідува-

чів Музею до дбайливого та економного споживання води, до уникнення витрат водних ресурсів через пошкоджену сантехніку тощо, отже ми пройшли курс економії води. Багато уваги було приділено значенню води для існування самої людини, її нормальної життєспроможності. Людське тіло на 70% створене з води. Нам розповіли про необхідність правильного вживання необхідної кількості води високої якості для нашого повноцінного здорового життя.

Також не залишив нас байдужими басейн із золотими японськими ко-ропами та забави з мильними бульбашками. Відвідання Музею води додало нам заряд позитивних емоцій.

Наступним ми відвідали Музей Революції Гідності. Ми, як історики, не могли пропустити нагоди побувати у цьому Музеї в період відзначення 5-ї річниці Революції Гідності. У двох залах Музею нас зустріла вражаюча експозиція, яка розповідала про цей час, причини, рушійні сили Майдану гідності, героїв революції. Ми дізналися про історію створення такого музею, про існуючий проект створення Національного меморіального комплексу героїв Небесної сотні – Музею Революції Гідності. Фото і відеоматеріали, речі учасників революції, пробиті каски та поламані дерев'яні щити донесли до нас жорстокість цих днів, незламність захисників Майдану. Співробітники інституту ставили багато запитань нашому лектору щодо тих аспектів історії Революції Гідності, які сьогодні розбурхують українське суспільство. Ми висловили своє глибоке занепокоєння, що сьогодні є певні достатньо серйозні сили в українському суспільстві, які намагаються перекрутити ті представити їх як державний заколот. Ми цікавились, яку роботу здійснюють активісти та співробітники Музею щодо відстоювання правди до цих подій п'ятирічної давнини. Це було не просто слухання лектора, а щира й глибока за змістом розповідь про подальшу долю нашої країни, про необхідність втілення в життя тих ідеалів, за які віддала своє життя Небесна сотня.

Наостанок ми розписались на стелі пам'яті на другому поверсі Музею. На знак пошани до нашого колективу співробітники Музею Революції Гідності подарували нам два унікальні видання про буремні події Революції Гідності.

Відвідання цього Музею ще раз переконало, яка відповідальність лежить на нас за нашу наукову продукцію, яка має слугувати піднесенню українського суспільства на якісно новий рівень розвитку, формувати об'єктивну історичну пам'ять нашого народу.

Експерсія трудового колективу ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» до Фастова (Костел Воздвиження Святого Хреста) – с. Томашівка (маєток Хоецьких) – с. Мотижин («Добропарк»)

19 липня 2023 року трудовий колектив і профспілкoва організація нашого Інституту нарешті перервали чотирьохрічну відсутність виїздних експерсій і здійснила захоплюючу подорож по Фастівському та Макарівському районах Київської області за маршрутом: Київ-Фастів (Костел Воздвиження Святого Хреста) – с. Томашівка (маєток Хоецьких) – с. Мотижин («Добропарк»).

Протягом усієї експерсії ми ознайомились з деякими неповторними архітектурними пам'ятками українсько-польського співжиття і взаємної, так тісно переплетеної спільної історії. Саме до таких пам'яток належить неповторний за своєю красою Костел Воздвиження Святого Хреста у центрі Фастова, збудований впродовж 1903–1910 рр. архітекторами Владиславом Домбровським і Федором Гродненським. Важливу роль у його оздобленні відіграв відомий італійський скульптор Еліо Саля, автор Київського Костелу святого Миколая спільно із видатним польським архітектором Владис-

лавом Городецьким, який залишив у спадок Україні цілу низку всесвітньо-відомих архітектурних шедеврів.

Костел Воздвиження Святого Хреста зачарував нас своєю витонченою красою, гармонією та досконалістю форм. Його сміливо можна поставити в один ряд не лише з найкращими костелами країни, а й Європи та всього світу.

Неповторне враження справив на нас і маєток польської аристократичної родини Хоецьких, збудований впродовж 1903–1910 рр. із чудовим дерев'яним різьбленням. Поруч з маєтком розкішний ландшафтний парк, багато гарних клумб з різноманітними квітами, невеличкий зоопарк, де можна побачити страусів, альпак, павичів, папуг, голубів. Цей архітектурний і парковий ансамбль справляє чудове враження.

У селі Ясногородка на страусиній фермі «Долина страусів» нас чекав смачний обід на відкритій терасі у супроводі клекоту страусів та павичів.

І ось, нарешті, «Добропарк» – дивовижне рукотворне чудо квіткової казки розкинулося на декількох гектарах. Ми якраз приїхали під час сезону лаванд. П'янке чисте повітря, неповторний аромат квітів, синє небо, прозорі озера з кришталево чистою водою – все це вдихнуло в кожного з нас відчуття спокою, легкості, віри у свої сили і у нашу перемогу, тому що не можна перемогти народ, який сформувався і живе на такій прекрасній землі під чистим синім небом, палко любить її та боронить як тільки може.

Зрештою, хочеться відзначити екскурсовода Світлану Вікторівну Карнаухову, яка під час поїздки змалювала нам чарівний й просякнутий історичними постатями й подіями світ Київщини. Перед нами промайнула ціла плеяда видатних українських постатей – державних керівників, полководців, діячів науки і мистецтва, святих отців, якими щедро була наділена Київська земля.

Ця екскурсія дозволила колективу Інституту зарядити себе енергією, значною мірою підживити свої духовні сили, які так нам необхідні, щоб не просто пережити теперішні важкі часи війни, тривоги, болю, а й знайти в собі сили для належного виконання завдань, що постали перед нами сьогодні на трудовій ниві.

Екскурсія трудового колективу ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України» до Музею історії Києва на експозицію «Київська ялинка: від XIX століття до сьогодення»

27 грудня 2023 року дирекція Інституту та профком організували екскурсію нашого колективу до Музею історії Києва на експозицію «Київська ялинка: від XIX століття до сьогодення». Її унікальна колекція дозволила нам поринути у захоплюючу подорож початку і розвитку традиції встановлювати різдвяну ялинку, що стала невід'ємною частиною нашої історії, традицій та культурно-цивілізаційних цінностей українського народу.

Ця чудова традиція встановлювати та прикрашати різдвяні та новорічні ялинки пришла в Україну з Німеччини. Спочатку вона була притаманна лише еліті суспільства, дворянським колам, іменитим купцям, підприємцям, згодом вона поширилась серед інших верств населення. Ми були вражені дійсно ексклюзивними зразками ялинкових прикрас, побачили і дорадянські ялинкові прикраси з порцеляни та сусального золота 1907 року, перші фігурні скляні прикраси 20-х рр. ХХ ст., Святого Миколая з вати та пап'є маше 1930-х рр., з дрезденського картонажу, іграшки українських артилей 50–60 х рр. ХХ ст., а ще дротові, лавсанові та пластикові іграшки.

Ми засвідчили, як політика, вир революції, радянська доба нашої історії, Майдан свободи впливали на історію цієї традиції. Як спочатку радянська влада заборонила ставити ялинки, всіляко витравлюючи з душі народу цю гарну традицію, а згодом підпорядкувала новорічну ялинку під невід'ємну компоненту своєї ідеології, корінним чином переробивши зміст цієї традиції. Ми ще раз згадали Майдан 2013–2014 рр., коли повсталий український народ у центрі Києва встановив свою унікальну ялинку, коли замість традиційних іграшок вона була прикрашена революційними гаслами за свободу, демократію і стала символом Революції Гідності.

Наприкінці у дружньому колі нас пригостили запашною кавою та різними смаколикami і директор та голова профкому Інституту привітали присутніх з Новим роком та Різдрвом Христовим, побажали витримки, терпіння та віри у нашу Перемогу.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Державна установа «Інститут всесвітньої історії
Національної академії наук України»

**П'ятирічний звіт про діяльність
Державної установи «Інститут всесвітньої історії
НАН України» (2019–2023 рр.)**

Загальна редакція:

д.і.н., проф., член-кор. НАН України Кудряченко А.І.

Відповідальний редактор:

к.і.н., доцент Солошенко В.В.

Упорядник:

м.н.с. Лушак В.В.

Формат 70x100/16. Ум. друк. арк. ???.

Видавець і виготовлювач ПП «Видавництво «Фенікс».

03067, м. Київ, вул. Грушецька, 13Б.

www.fenixprint.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК за № 271 від 07.12.2000